

สัญญาเลขที่ RDC5810002

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การเมืองคนดี”: ความคิด ปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน
“ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”
(“Good Man’s Politics”: Political Thoughts, Practices and Identities of the
“Change Thailand Movement” Supporters)

อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อุณโณ

สนับสนุนโดยฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

25 สิงหาคม 2560

เสนอต่อ

ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) สกว.

ผู้รับผิดชอบชุดโครงการ อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อุณโณ

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) “การเมืองคนดี”: ความคิด ปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”

(ภาษาอังกฤษ) “Good Man’s Politics”: Political Thoughts, Practices and Identities of the “Change Thailand Movement” Supporters

คำสำคัญ การเมืองไทย, ความขัดแย้งทางการเมือง, การเมืองเชิงศีลธรรม, เสื้อเหลือง, พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.), คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.), อุดมการณ์และอัตลักษณ์ทางการเมือง, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

Keywords: Thai Politics, Political Conflicts, Moral Politics, Yellow-shirts, People's Alliance for Democracy, People's Democratic Reform Committee, Political Ideology and Identity, Social Movement

สารบัญ

สารบัญ	3
สารบัญตาราง	7
สารบัญภาพ	8
ตารางแผนภาพ.....	9
กิตติกรรมประกาศ	10
บทคัดย่อ	11
บทที่ 1: บทนำ.....	14
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	14
1.2 วัตถุประสงค์.....	17
1.3 แนวคิดและทฤษฎี	18
1.3.1 คนชั้นกลางกับการเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตย	18
1.3.2 โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนา	28
1.3.3 อัตลักษณ์และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์.....	37
1.4 คำถามวิจัย	43
1.5 พื้นที่วิจัย.....	43
1.6 วิธีการวิจัย	45
บทที่ 2 “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”	47
2.1 พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย	47
2.1.1 ช่วงก่อนรัฐประหาร 19 กันยายน 2549	47
2.1.2 ช่วงหลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549	49

2.2 คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.).....	50
2.2.1 การต่อต้านกฎหมายนิรโทษกรรม.....	51
2.2.2 ช่วงขัดขวางการเลือกตั้ง.....	51
2.2.3 ช่วงขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์.....	52
2.3 วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหว.....	53
2.3.1 ขจัด “ระบอบทักษิณ”.....	53
2.3.2 ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์.....	55
บทที่ 3 ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”.....	59
3.1 คนกรุงเทพฯ ชั้นกลางระดับบน.....	59
3.1.1 สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม.....	60
3.1.2 เส้นทางชีวิต.....	69
3.1.3 ประสบการณ์และความคิดทางการเมือง.....	70
3.1.3.1 “หน้าใหม่” ทางการเมือง.....	70
3.1.3.2 ผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง.....	72
3.2 คนได้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ.....	74
3.2.1 คนได้ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย.....	74
3.2.2 “คนใต้” แพลตคลองจั้น.....	77
3.2.2.1 สถานะทางเศรษฐกิจ.....	77
3.2.2.2 สภาพสังคมและวัฒนธรรม.....	79
3.2.2.3 ชีวิตทางการเมือง: พรรคประชาธิปัตย์ พันธมิตรฯ และ กปปส.....	80

บทที่ 4	อัตลักษณ์ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”	86
4.1	“ลูกจีน”	86
4.2	“คนใต้”	92
4.3	“มวลชนใต้ร่มบารมี” “ประชาชนของพระราชา” และ “มวลมหาประชาชน”	97
บทที่ 5	“การเมืองคนดี”	100
5.1	อัตลักษณ์ “คนดี”	100
5.1.1	เราคือ “คนดี”	100
5.1.2	เขา/เธอคือ “คนเลว”	106
5.2	“การเมืองคนดี”	110
บทที่ 6:	ประชาธิปไตยฉบับ “คนดี”	117
6.1	โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนากับระบอบประชาธิปไตย	117
6.2	ชนชั้นกลางไทยกับระบอบประชาธิปไตย	125
บทที่ 7	สรุป	139
7.1	ชนชั้นหลักในขบวนการและนัยต่อความขัดแย้งทางชนชั้น	139
7.2	ชนชั้นกลางกับระบอบประชาธิปไตย	141
7.3	โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนากับการโยกย้ายสังคมช่วงชั้น	143
7.4	อัตลักษณ์ “คนดี” และความรุนแรง	145
ภาคผนวก		149
	รายชื่อรายงานโครงการวิจัยย่อยของรายงานฉบับนี้	149
บรรณานุกรม		149
	ภาษาไทย	150

ภาษาอังกฤษ 154

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1: ระดับการบริโภคต่อเดือนที่แท้จริง (ค่าเงินปี พ.ศ. 2556) ของแต่ละชนชั้น ระหว่าง พ.ศ. 2524-2556.....	61
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันระหว่างกลุ่มตัวอย่างกลุ่มแดงกับกลุ่มเหลือง.....	67
ตารางที่ 3 : ผลการศึกษาโดยใช้แบบจำลอง SEM.....	128
ตารางที่ 4: แบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (Lifestyle).....	129
ตารางที่ 5: อำนาจนิยม	130
ตารางที่ 6: ความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่.....	131
ตารางที่ 7: ลำดับปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงระดับความเหลื่อมล้ำ	134

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 : จำนวนประชากรจำแนกตามชนชั้นทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2524-2556	62
ภาพที่ 2 : สัดส่วนชนชั้นกลางบนในแต่ละพื้นที่ พ.ศ. 2524 และ 2556 (เรียงตามการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนสุทธิจากมากไปน้อย).....	63
ภาพที่ 3 : สัดส่วนระดับการศึกษาของชนชั้นกลางบนสองรุ่น.....	64
ภาพที่ 4 : สัดส่วนลักษณะงานของชนชั้นกลางบน (คนรุ่นเกิดก่อน พ.ศ. 2510) พ.ศ. 2524-2556	65

ตารางแผนภาพ

แผนภาพที่ 1: การเปลี่ยนแปลงของระดับความเหลื่อมล้ำ	132
แผนภาพที่ 2: การเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยเปรียบเทียบระหว่างชั้นรายได้แบบ percentile.....	133
แผนภาพที่ 3 ระดับการบริโภคของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบระหว่างชนบทกับเมือง	136

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดขึ้นมิได้หากมิได้รับการอุดหนุนด้านการเงินจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) ซึ่งริเริ่มโครงการโดย รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล แต่กว่าที่โครงการนี้จะเสร็จสมบูรณ์ก็เมื่อฝ่าย 1 อยู่ภายใต้การดูแลของ ศ.ดร.อิสรา ศานติศาสตร์ ในแง่นี้ คณะวิจัยจึงต้องขอขอบคุณบุคคลทั้งสองเป็นอย่างยิ่งที่ให้โอกาสในการทำงานแก่เรา และต้องขออภัยที่โครงการวิจัยนี้ล่าช้ากว่ากำหนด เนื่องด้วยเหตุหลายประการ

คณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งไม่อาจกล่าวขอบคุณได้ทั้งหมดในที่นี้ ที่สำคัญได้แก่ ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ศ.ดร.เกษียร เตชะพีระ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ศ.ดร.ยศ สันตสมบัติ รศ.ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช และ ผศ.ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ที่ช่วยอ่านและให้ความเห็นอย่างละเอียดตลอดกระบวนการของการวิจัย ช่วยแนะนำข้อบกพร่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงรายงานเล่มนี้ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้การต้อนรับคณะผู้วิจัยด้วยมิตรไมตรีและตอบคำถาม คณะผู้วิจัยอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย อย่างไม่รู้ดี ความรับผิดชอบต่อข้อบกพร่องทั้งหมดในงานย่อมเป็นของคณะผู้วิจัย

อภิชาติ สถิตนิรามัย และ อนุสรณ์ อุณโณ

22 สิงหาคม 2560

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาว่าผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร มีความคิดทางการเมืองอย่างไร วางอยู่บนโลกทัศน์และคติความเชื่อใด สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ รวมทั้งพวกเขาสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองและฝ่ายตรงข้ามอย่างไร และอัตลักษณ์ดังกล่าวนำไปสู่การกระทำใดระหว่างพวกเขา กับฝ่ายตรงข้าม

การศึกษาพบว่าผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ประกอบด้วยสองกลุ่มหลัก คือ คนชั้นกลางตั้งแต่ระดับกลางขึ้นไปในเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร และคนชั้นกลางตั้งแต่ระดับกลางลงมาในภูมิภาคโดยเฉพาะภาคใต้ซึ่งส่วนหนึ่งย้ายภูมิลำเนามาอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งนี้ แม้ผู้สนับสนุนหลักสองกลุ่มมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน แต่พวกเขามีความคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน คือ เป็นความคิดทางการเมืองที่วางอยู่บนคติความเชื่อทางศาสนา หรือที่เรียกว่า “การเมืองคนดี” ซึ่งแตกต่างจากระบอบประชาธิปไตยในระดับรากฐานสองประการ ประการแรก “การเมืองคนดี” เห็นว่าอำนาจของผู้ปกครองมาจากบุญบารมี ไม่ใช่ฉันทามติของคนส่วนใหญ่ และจึงไม่จำเป็นต้องถูกตรวจสอบหรือถ่วงดุลเหมือนเช่นในระบอบประชาธิปไตย ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน หากแต่ต้องรับผิดชอบต่อผู้มีบุญบารมีและศีลธรรมสูงสุด ซึ่งคือพระมหากษัตริย์ ประการที่สอง “การเมืองคนดี” เห็นว่าบุคคลไม่เท่าเทียมกันโดยพื้นฐานเนื่องจากมีบุญหรือว่าระดับศีลธรรมไม่เท่ากัน บุคคลจึงไม่ควรมีสิทธิทางการเมืองเท่ากันเหมือนในระบอบประชาธิปไตย “คนดี” ควรจะมีสิทธิทางการเมืองมากกว่า “คนเลว” ฉะนั้น แทนที่จะเป็น “มวลชนเพื่อการปลดแอก” อย่างเช่นชนชั้นกลางในหลายประเทศ ชนชั้นกลางในผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งสมาทาน “การเมืองคนดี” จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอนุรักษ์นิยมแทน

ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” หมายความว่าตนเองในหลายระดับ นับตั้งแต่ในระดับใกล้ตัวที่พวกเขาหมายความว่าตนเองในเชิงชาติพันธุ์และภูมิภาค ชนชั้นกลางในเมืองหมายความว่าตนเองเป็น “ลูกจีน” ส่วนคนภาคใต้หมายความว่าตนเองเป็น “คนใต้” แม้อัตลักษณ์ทั้งสองจะมีความจำเพาะต่างกัน แต่ก็มีจุดร่วมกันที่ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังแสดงออกผ่านอัตลักษณ์ “มวลชนใต้ร่วมพระบารมี” และ “ประชาชนของพระราช” ที่แพร่หลายในการชุมนุมของ กปปส. และพวกเขาก็รับมาด้วย นอกจากนี้ พวกเขาหมายความว่าตนเองเป็น “คนดี” ซึ่งผูกกับพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็น “คนดี” หรือมีคุณธรรมสูงสุด พร้อมกับความหมายฝ่ายตรงข้ามเป็น “คนเลว” ที่สมควรถูกขจัดแม้จะด้วยความรุนแรงก็ตาม

Abstract

This research is aimed at studying “Change Thailand Movement” supporters. It examines the supporters’ socio-economic characteristics, political thoughts, and identities. In terms of their political thoughts, it examines the worldviews and beliefs on which their political thoughts are based. It also assesses if these worldviews and beliefs are consistent with democracy. In terms of their identities, the research examines the ways in which the supporters identify themselves as well as their rivals and the actions that these identities led to.

This research finds that the “Change Thailand Movement” supporters primarily consist of two groups: the urban middle class from the middle level upwards especially in Bangkok, and the regional middle class from the middle level downwards especially from the South. Although these two groups differ from each other in terms of economic and social status, they share the same political thoughts which are based on religious beliefs or what the research calls “good man’s politics.” This kind of politics fundamentally differs from democracy in two aspects. Firstly, it holds that the ruler’s power is tied to his/her personal merit and virtue, not the will of the majority, and as a result it does not have to be under checks and balances as in democracy. Public office holders are not held accountable to the people, but to the one who possesses the highest degree of merit and morality, which is the king. Secondly, it holds that fundamentally individuals are not equal because they possess different degrees of merit and morality. Consequently, individuals should not have equal political rights; a “good man” should have more political rights than a “bad man” does. As such, rather than an emancipative force like the middle class in many countries, the middle-class supporters of the “Change Thailand Movement” who adopt “good man’s politics” are part of the conservative force.

The “Change Thailand Movement” supporters identify themselves on several levels. On the immediate level, they identify themselves in terms of ethnicity and region. The urban middle class identify themselves as “Chinese descendants” whereas residents of the South identify themselves as “the Southerners.” Although the two identities are distinctive, they uphold in common loyalty to the monarchy as articulated through the self-epithets of “the masses under royal auspices” and “the king’s people” that were prevalent in the PDRC’s rally. In addition, they identify themselves as “good men” with ties to the king who, with the highest degree of morality,

is indeed "the best man." They simultaneously identify their opponents as "bad men" who should be eliminated with violence if need be.

บทที่ 1: บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

นางสาวจิตภัสร์ กฤดากร แกนนํา คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวต่างประเทศว่าสาเหตุที่ กปปส. ชุมนุมประท้วงมิได้เป็นเพราะต้องการ “ปล้น” ประชาธิปไตยอย่างที่ถูกลกล่าวหา หากแต่ต้องการให้มีการปฏิรูปประเทศไทยให้เสร็จสิ้นเสียก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการแก้ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง มิฉะนั้นประเทศไทยก็จะประสบปัญหาเหมือนเช่นที่ผ่านมา เนื่องจาก “คนไทยจำนวนมากขาดความเข้าใจที่แท้จริงในเรื่องประชาธิปไตย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท” (“Many Thais lack a true understanding of democracy...especially in the rural areas” จิตภัสร์ กฤดากร ใน http://www.japantimes.co.jp/news/2013/12/16/asia-pacific/thai-opposition-torn-between-elections-and-peoples-revolution#.U9I4znJ_sW4) เธอเห็นว่าจะแก้ปัญหาหรือว่าปฏิรูปประเทศไทยได้ก็ต้องให้การศึกษาเรื่องประชาธิปไตยแก่คนในชนบทก่อนเป็นลำดับแรก

คำให้สัมภาษณ์ของนางสาวจิตภัสร์ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางเนื่องจากพาดพิงคนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทยโดยตรง นางบัวหลี ชันทอง แกนนําเครือข่ายประชาธิปไตย วุฒิสภา และคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดพะเยา กล่าวว่านางสาวจิตภัสร์ด่วนสรุปโดยไม่ได้พิจารณาข้อมูลให้รอบด้าน ที่ผ่านมามีคนในต่างจังหวัดโดยเฉพาะในเขตชนบทได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง กล่าวเฉพาะในส่วนที่เธอรับผิดชอบ มีการเชิญวิทยากรจากสถาบันการศึกษาและวุฒิสภามาให้ความรู้ควบคู่ไปกับกิจกรรมด้านอื่นๆ เป็นระยะ เธอเห็นว่าสาเหตุที่นางสาวจิตภัสร์ให้สัมภาษณ์เช่นนั้นคงเป็นเพราะไม่เคยร่วมกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยกับคนต่างจังหวัดมาก่อน เธอจึงกล่าวเชิญชวนนางสาวจิตภัสร์ว่า “ขอให้มาดูคนพะเยาว่าเขาทำเรื่องประชาธิปไตยกันอย่างไรบ้าง อย่าอยู่บนกองเงินกองทองแล้วตัดสินคนอื่นโดยไม่มีข้อมูลอย่างรอบด้าน” (บัวหลี ชันทอง ใน <http://www.posttoday.com/การเมือง/266115/คนพะเยายี้วะจิตภัสร์ดูถูกชนบท>)

ทว่าขณะเดียวกันคำให้สัมภาษณ์ของนางสาวจิตภัสร์ได้รับการตอบรับจากบุคคลจำนวนมาก โดยเฉพาะคนชั้นกลางในเมือง เช่น บุคคลที่ใช้ชื่อ Nina Nicole แสดงความเห็นในกระทู้ที่นางสาวจิตภัสร์ตั้งขึ้นบนกระดานเฟซบุ๊กของตนในประเด็นนี้ว่า “เป็นกำลังใจให้คะ ที่พูดไปเป็นความจริงทุกอย่าง ไม่ได้แต่งขึ้น คนชนบทยังขาดความรู้เรื่องประชาธิปไตยจริงๆ แหะ ไม่งั้นจะขายเสียงให้พรรคเพื่อทุย [พรรคเพื่อไทย]

กันเป็นแถวๆ เลย โง่ก็ยอมรับสิว่าโง่ ตีโพยตีพายทำไม”

(<https://www.facebook.com/chitpas/posts/715109345173815>) ประการสำคัญ ทศนะในลักษณะ

ดังกล่าวนี้เป็นที่แพร่หลายใน กปปส. นับตั้งแต่ในส่วนของผู้เข้าร่วมชุมนุมโดยทั่วไป เช่น นางสาวนีย์ อุษณากรกุล ผู้เข้าร่วมชุมนุมจากภาคใต้กล่าวว่า “พวกเราเป็นชนชั้นกลาง พวกเราได้รับการศึกษามาและพวกเรารู้ดีที่สุด...พวกเรารู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด...แต่พวกคนจนไม่รู้จะอะไรเลยพวกเขาเลือกคนที่ให้เงินพวกเขา” (เสาวนีย์ อุษณากรกุล ใน www.nytimes.com/2013/12/04/world/asia/thailand-protests-reflect-searing-divisions-of-changing-country.html?_r=1&) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือในส่วนของแกนนำรายที่มีการศึกษาสูงที่มักแสดงทัศนะในลักษณะนี้บนเวทีปราศรัย เช่น นายเสวี วงษ์มณฑา กล่าวปราศรัยบนเวที กปปส. ว่า “หลายคนในประเทศไทยเป็นคนยากจนและพวกเขาเสพติดผลประโยชน์จากนโยบายสาธารณะที่ได้กับตนเองจนไม่เคารพเรื่องของคุณธรรมและผู้ปกครองที่ดี” (เสวี วงษ์มณฑา ใน www.facebook.com/photo.php?v=10152092089926154&set=vb.627196153&type=2&theater) เป็นต้น

ทัศนะทางการเมืองข้างต้นมีข้อควรพิจารณา 2 ประการ ประการแรก ทัศนะทางการเมืองดังกล่าวให้ความสำคัญกับการยกระดับศีลธรรมจรรยาของนักการเมืองมากกว่าการพัฒนาระบบ กลไก หรือกติกาให้มีลักษณะตรวจสอบและถ่วงดุลกัน เพราะเชื่อว่าสามารถเป็นหลักประกันการใช้อำนาจของนักการเมืองได้ดีกว่า ขณะเดียวกันก็เป็นทัศนะทางการเมืองที่ไม่ได้เน้นนโยบายสาธารณะ ประสิทธิภาพในการทำงาน หรือการแก้ไขปัญหาของนักการเมืองและพรรคการเมือง เท่าๆ กับมโนธรรมสำนึกของนักการเมือง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการพัฒนา การแก้ปัญหา หรือการบริหารประเทศขึ้นกับจริยธรรมของนักการเมืองมากกว่าคุณลักษณะของระบบ กฎเกณฑ์ และกติกาทางการเมือง รวมถึงนโยบายการพัฒนา หรือแนวทางแก้ปัญหาประเทศและประชาชน “ผู้ปกครองที่ทรงคุณธรรม” จึงเป็นหัวใจสำคัญของทัศนะทางการเมืองเช่นที่ว่านี้

ประการที่สอง ทัศนะทางการเมืองข้างต้นเห็นว่าระดับศีลธรรมจรรยาของบุคคลผูกกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ คนชนบทมักยากจน ขาดการศึกษา และมีระดับศีลธรรมต่ำกว่าคนเมืองที่มีการศึกษาและมีฐานะทางเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับกลางขึ้นไป ซึ่งส่งผลให้คนชนบทเห็นแก่อามิสสินจ้างและถูกหว่านล้อม ชักจูง หรือหลอกล่ได้ง่ายกว่าคนเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการซื้อสิทธิขายเสียง และเพราะเหตุดังนั้น นางสาวจิตร์ภัสร์จึงเขียนข้อความบนหน้ากระดานเฟซบุ๊กของเธอว่า “เราต้องสู้ค่ะ ปฏิรูปจนกว่าจะชัดเจนว่าทุกคนไม่ควรมียศมีเสียงเท่ากัน คนชั่วไม่ควรมียศมีเสียงเท่าคนดี คนโง่ไม่ควรมียศมีเสียงเท่าคนฉลาด” (จิตร์ภัสร์ กฤดากร ใน http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1404038919) ซึ่งคนดีและคนฉลาดที่เธอว่าคือคนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษาซึ่งทั้งตัวเธอและผู้ร่วมชุมนุม กปปส. จำนวนมากสังกัดอยู่

ทั้งนี้ กระแสการเมืองที่เน้นศีลธรรมของบุคคลหรือ “การเมืองคนดี” ที่มีคนชั้นกลางเป็นกำลังขับเคลื่อนไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยดังในกรณีข้างต้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก กล่าวในส่วนการเมืองที่เน้นศีลธรรมของบุคคล Rodan and Hughes เสนอว่ากระแสการปฏิรูปการรับผลการกระทำหรือการรับผิดชอบ (accountability reform) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากความเป็นอนุรักษ์นิยมทางศีลธรรมมากกว่าการยืนยันในหลักการประชาธิปไตย (Rodan and Hughes 2014: 3) พวกเขาได้จำแนกการรับผลการกระทำเป็น 3 ประเภท คือ การรับผลการกระทำแนวเสรีนิยม (Liberal Accountability) การรับผลการกระทำแนวประชาธิปไตย (Democratic Accountability) และการรับผลกระทำแนวศีลธรรม (Moral Accountability) พร้อมกับเสนอว่าขณะที่การรับผลการกระทำแนวเสรีนิยมและประชาธิปไตยเห็นว่าสิทธิอำนาจทางการเมืองวางอยู่บนความเป็นเหตุเป็นผล การรับผลการกระทำแนวศีลธรรมกลับเห็นว่าสิทธิอำนาจทางการเมืองวางอยู่บนอภิปรายสาธารณะ และจารีตประเพณี (ibid: 12) นอกจากนี้ การรับผลการกระทำแนวศีลธรรมเห็นว่าระบบการเมืองจะมีลักษณะเช่นไรขึ้นอยู่กับศีลธรรมของแต่ละปัจเจกบุคคลที่นำมารวมกัน การใช้อำนาจเป็นความบกพร่องของบุคคล ไม่เกี่ยวกับสถาบัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การรับผลการกระทำแนวศีลธรรมพุ่งเป้าไปที่พฤติกรรมส่วนตัวในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ หากนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐทำงานไม่ดีหรือล้มเหลวก็เป็นผลมาจากความบกพร่องส่วนตัวมากกว่าปัญหาของระบบการเมือง (ibid: 13)

ขณะที่ในส่วนของคนชั้นกลาง¹ Kurlantzick เสนอว่าในทางทฤษฎีคนชั้นกลางมีการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาควรยึดมั่นในประชาธิปไตย ทว่าในความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น (Kurlantzick 2013: 84-85) เพราะในการต่อต้านผู้นำที่มาจากทางเลือกตั้งที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นการปกป้องประชาธิปไตย คนชั้นกลางพร้อมจะใช้วิธีการใดก็ได้ให้บรรลุเป้าหมาย ประมาทกึ่งหนึ่งของรัฐประหารในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาได้รับการสนับสนุนหรือไม่ก็ถูกเรียกร้องโดยคนชั้นกลางอย่างเปิดเผย (ibid: 96) เนื่องจากพวกเขาเห็นว่าทหารสามารถเป็นยาถอนพิษประชาธิปไตยมหาชน (ประชาธิปไตยที่สร้างความเข้มแข็งให้คนจนและด้อยการศึกษา) ได้ แม้ในความเป็นจริงทหารไม่สามารถเป็นผู้ก่อการปฏิรูปได้แต่อย่างใด (ibid: 17) Kurlantzick หยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศแถบละตินอเมริกา ตะวันออกกลาง รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมาประกอบการอภิปราย โดยในกรณีของประเทศไทย เขาชี้ว่าคนชั้นกลางในเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งไม่ได้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยหรือเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ (ibid: 2-3) และคนเหล่านี้แสดงความยินดีปรีดาต่อรัฐประหาร 19 กันยายน 2549

¹ มโนทัศน์ “ชนชั้นกลาง” มีหลากหลายและค่อนข้างเลื่อนไหลไม่ชัดเจน ทว่างานชิ้นนี้ถือว่าฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะอาชีพหรือวิถีชีวิต (lifestyle) ที่มีความมั่นคง ทั้งจากระดับการศึกษา ฐานะการงาน และ/หรือสินทรัพย์ เป็นลักษณะร่วมของความเป็นชนชั้นกลางระดับกลาง-สูง มากกว่าระดับรายได้ (Banerjee and Duflo 2008, Gayo 2013) และเป็นลักษณะหลักที่แตกต่างจากชนชั้นอื่น เช่น ชนชั้นกลางระดับล่าง และชนชั้นล่าง

(ibid: 12) รวมทั้งเรียกร้องให้ทหารแทรกแซงและทำให้ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 เป็นโมฆะเพราะไม่พอใจที่พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งและได้เป็นรัฐบาลอีกหน (ibid: 96)²

อย่างไรก็ดี ถึงแม้การเคลื่อนไหวของ กปปส. ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยระดับหนึ่ง จะมีความสอดคล้องกับกระแสหรือว่าแนวโน้มทั้งสองข้างต้น แต่ก็มีความจำเพาะที่ต่างออกไป เพราะแม้ กปปส. จะเน้นการปฏิรูปการรับผลการกระทำแนวศีลธรรม แต่ก็มีความพยายามเสนอตัวแบบทางการเมืองบางประการเช่นกัน เช่น สภาประชาชน และแม้ผู้สนับสนุนจำนวนมากซึ่งสร้างความโดดเด่นให้ กปปส. จะเป็นคนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษาซึ่งส่งผลให้ กปปส. เป็นส่วนหนึ่งของกระแสการประท้วงของคนชั้นกลาง (The Middle Class Revolts) ในประเทศกำลังพัฒนาข้างต้น ทว่าผู้สนับสนุน กปปส. อีกจำนวนไม่น้อยเป็นคนต่างจังหวัดที่มีฐานะปานกลางหรือกระทั่งยากจนและด้อยการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนของผู้เข้าร่วมชุมนุมจากภาคใต้ที่ประกอบด้วยคนมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางลงมาจำนวนมาก จึงส่งผลให้ กปปส. เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ครอบคลุมกลุ่มคนหลายชนชั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะคนชั้นกลางในเมือง

คำถามจึงเป็นว่ากลุ่มคนหลายชนชั้นที่เข้าร่วมและสนับสนุน กปปส. รวมถึงพันธมิตรฯ เป็นใคร พวกเขา มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมแบบใดและอะไรเป็นเหตุให้พวกเขาเข้าร่วม “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เช่นที่ว่านี้ ความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใดที่ร้อยรัดพวกเขาไว้หรือถูกใช้ในการหว่านล้อมชักจูงพวกเขา ขณะเดียวกันพวกเขาหมายความว่าตนเองและการเคลื่อนไหวของพวกเขาว่าอย่างไร “การเมืองคนดี” ของพวกเขามีลักษณะใด วางอยู่บนโลกทัศน์และคติความเชื่อ แบบไหน รวมทั้งพวกเขามีส่วนในการเคลื่อนไหวอย่างไร การตอบคำถามเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยครั้งใหญ่ที่ กปปส. รวมถึงพันธมิตรฯ มีส่วนก่อให้เกิดขึ้นอย่างสำคัญ

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในแง่ของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม
2. เพื่อศึกษาความคิดเรื่อง “การเมืองคนดี” ที่ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เลือกรับและปรับใช้ รวมถึงโลกทัศน์และคติความเชื่อซึ่งมีส่วนกำกับความคิดดังกล่าว

² นอกจากนี้ Kurlantzick (2013: 99-100) เสนอว่าการต่อต้านประชาธิปไตยของคนชั้นกลางสร้างความเสียหายอย่างมาก เพราะการเคลื่อนไหวให้ทหารกลับเข้าสู่การเมือง เป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหารและสร้างเงื่อนไขให้กองทัพทำลายผู้นำพลเรือน ทั้งนี้ ด้วยการสร้างความชอบธรรมให้กับการเดินขบวนประท้วงขับไล่ผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้ง คนชั้นกลางได้ทำลายความชอบธรรมของการเลือกตั้งและสถาบันประชาธิปไตยอื่นๆ และสิ่งนี้จะอันตรายอย่างยิ่งเมื่อพวกเขาขับไล่ผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้งที่เป็นที่นิยมในคนจนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งได้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเมืองมากขึ้น ดังกรณีประเทศไทย

3. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในการขับเคลื่อน “การเมืองคนดี”

1.3 แนวคิดและทฤษฎี

ด้วยเหตุที่งานวิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา “การเมืองคนดี” ของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ใน 3 ด้านข้างต้น งานวิจัยจึงจะอาศัยแนวคิดและทฤษฎี 3 กลุ่มต่อไปนี้ในการตั้งคำถาม จัดระเบียบ และตีความข้อมูล

1.3.1 คนชั้นกลางกับการเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของข้อคิดที่ว่า การขยายตัวชนชั้นกลางเป็นปัจจัยสำคัญของการวางรากฐานประชาธิปไตยคือทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) ของ Seymour Martin Lipset (1959) ในบทความ Some Social Requisites of Democracy ที่โด่งดังของเขา Lipset กล่าวว่าประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ ดังนั้น “ประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจึงมีแนวโน้มที่จะมีระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง” ในบทความของเขา ชนชั้นกลางเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตย (democratic consolidation) เนื่องจากเป็นชนชั้นที่มีผลประโยชน์ผูกพันประสิทธิภาพในการทำงานของรัฐ ซึ่งช่วยคุ้มครองและรับประกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจให้กับพวกเขา รวมทั้งมีเวลาเพียงพอที่จะสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง อีกทั้งยังเป็นชนชั้นที่ได้รับการขัดเกลาทางการเมืองผ่านระบบการศึกษา จึงทำให้มี “ความอดทนทางการเมือง (political tolerance)” มีกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลหรือเป็นวิทยาศาสตร์อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งมีส่วนสำคัญในการสร้างความมุ่งมั่นปรารถนาให้กับคนชั้นล่างว่า สามารถยกระดับชีวิตของพวกเขาได้ผ่านระบบทุนนิยมและประชาธิปไตยโดยไม่จำเป็นต้องมีการปฏิวัติทางชนชั้นเปลี่ยนประเทศไปสู่ระบอบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์

เหตุผลที่การก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่สอดคล้องกับกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตยนั้น เนื่องจากการทำให้ทันสมัยได้สร้างทั้งโอกาสและความจำเป็นในการเข้าถึงทรัพยากรมากขึ้น เช่น การผลิตที่เพิ่มมากขึ้น การเกิดขึ้นของเมือง ความต้องการความเชี่ยวชาญทางด้านอาชีพ ความหลากหลายทางสังคม การเพิ่มขึ้นของรายได้และความมั่งคั่งของประชาชน การเพิ่มขึ้นของอัตราการรู้หนังสือและการศึกษา ช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้า และโครงสร้างพื้นฐานที่มั่นคง ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการกระจายทรัพยากรให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่ม

“ประสิทธิภาพ (Capacity)” และ “ความเต็มใจ (Willingness)” ของมวลชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ในอีกแง่หนึ่ง Acemoglu และ Robinson (2006) เสนอว่าประชาธิปไตยเป็นผลจากการต่อสู้ต่อรองในการกระจายทรัพยากรระหว่างชนชั้นนำและมวลชน (ชนชั้นล่าง) กล่าวอีกแบบคือ ระดับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมหนึ่งๆ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจของชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง และมวลชน ในกระบวนการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่ประชาธิปไตย (democratization) และการจรรโลงประชาธิปไตย Acemoglu และ Robinson เสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำกับการกลายเป็นประชาธิปไตยรวมทั้งการจรรโลงประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะอักษรตัวยูทรวงศ์ว่า กล่าวคือ สภาพความไม่เท่าเทียมในระดับที่ต่ำสุดนั้น ชนชั้นล่างจะไม่มีแรงจูงใจที่จะต่อต้านระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งชนชั้นนำกุมอำนาจอยู่ ดังนั้นสังคมนี้ก็จะมีอยู่ในระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยต่อไป แต่เมื่อระดับความไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้น แรงจูงใจของชนชั้นล่างที่จะสู้เพื่อประชาธิปไตยจะเพิ่มขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายการกระจายทรัพยากรที่เท่าเทียมกัน เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยหมายความว่าคนส่วนใหญ่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกนโยบายที่ตนต้องการได้ และเมื่อสังคมกลายเป็นประชาธิปไตยแล้ว แรงจูงใจของชนชั้นสูงในการทำการรัฐประหารจะมีไม่มาก เพราะทรัพยากรที่เขาสูญเสียไปกับนโยบายการกระจายทรัพยากรนั้นไม่คุ้มกับต้นทุนที่จะเกิดขึ้นจากการทำการรัฐประหาร ดังนั้นในสังคมแบบนี้เมื่อกลายเป็นประชาธิปไตยแล้ว ความเป็นประชาธิปไตยก็จะมีที่ยืน (consolidated) แต่ในขั้นถัดมาเมื่อระดับความไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้นไปอีก แรงจูงใจของชนชั้นนำที่จะยินยอมให้มีระบอบประชาธิปไตยก็จะน้อยลง เพราะผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเองที่จะต้องสูญเสียไปจากนโยบายการกระจายทรัพยากรจะสูงขึ้น ทำให้ทางเลือกในการกดปราบหรือการรัฐประหารในสายตาของชนชั้นนำคุ้มค่ามากขึ้น ผลก็คือในสังคมแบบนี้หากการกลายเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ในตอนแรกก็จะมีที่ยืน เนื่องจากชนชั้นนำพร้อมที่จะทำการรัฐประหารเพื่อพิทักษ์รักษาความไม่เท่าเทียมในระดับสูงนี้ต่อไป ในสังคมแบบสุดท้ายที่ความไม่เท่าเทียมสูงมากๆ นั้น การกลายเป็นประชาธิปไตยจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากชนชั้นนำพร้อมที่จะใช้การกดปราบตลอดเวลา เนื่องจากหากปล่อยให้กลายเป็นประชาธิปไตยแล้ว ชนชั้นตนต้องสูญเสียผลประโยชน์มหาศาลจากนโยบายการกระจายทรัพยากร

ส่วนชนชั้นกลางนั้น Acemoglu และ Robinson เห็นว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทเชิงบวกต่อทั้งการกลายเป็นประชาธิปไตยในฐานะเป็นผู้มีบทบาทนำ (driver) ของขบวนการต่อต้านระบอบเดิม และการจรรโลงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นตัวกันชน (buffer) ระหว่างความขัดแย้งของชนชั้นนำกับชนชั้นล่าง ในฐานะแรกนั้นเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาที่ดีกว่าชนชั้นล่าง ทำให้ชนชั้นกลางมีความพร้อมมากกว่าในการเข้าร่วมทางการเมือง และกลายเป็นหัวหอกของการเคลื่อนไหวเพื่อลดอำนาจของชนชั้นนำ ในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศ และนี่เองที่อธิบายได้ว่าทำไมการทำให้กลายเป็นประชาธิปไตยยุค

แรกๆ ของยุโรปตะวันตกจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การขยายสิทธิทางการเมืองของชนชั้นกลาง เพราะสำหรับชนชั้นนำแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขยายสิทธิไปถึงชนชั้นล่างหากเขาสามารถที่จะซื้อ (co-opt) ชนชั้นกลางได้โดยการดึงเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง จวบจนในชั้นหลังๆ จึงค่อยๆ ขยายสิทธิไปครอบคลุมชนชั้นล่าง กล่าวได้ว่าข้อเสนอของ Acemoglu และ Robison ไม่ได้แตกต่างไปมากนักจากข้อเสนอของ Lipset ที่เห็นว่าชนชั้นกลางเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ส่วนบทบาทของชนชั้นกลางในฐานะกันชนระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นล่างนั้นเป็นไปได้ เพราะด้วยฐานะที่ดีกว่าชนชั้นล่างทำให้ชนชั้นกลางไม่เรียกร้องนโยบายการกระจายทรัพยากรในระดับเดียวกับชนชั้นล่าง หรือกล่าวอีกแบบว่าแนวโน้มนโยบายของชนชั้นกลางนั้นใกล้เคียงกับชนชั้นสูงมากกว่าชนชั้นล่าง ทำให้ในสังคมที่มีชนชั้นกลางฐานะดี (โดยเปรียบเทียบกับชนชั้นล่าง) จำนวนมากนั้น การกลายเป็นประชาธิปไตยเป็นไปได้ง่ายขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางจะไม่เรียกร้องนโยบายการกระจายทรัพยากรมากจนทำให้ชนชั้นนำพร้อมที่จะใช้การกดปราบเพื่อรักษาสถานภาพเดิม ในขณะที่เดียวกันนโยบายที่ชนชั้นกลางเรียกร้องนี้ก็พอเพียงที่จะทำให้คนชั้นล่างไม่ก่อการปฏิวัติ และในทำนองเดียวกัน สังคมคนชั้นกลางแบบนี้ก็ช่วยจรรโลงประชาธิปไตยด้วย เพราะมันทำให้การประนีประนอมระหว่างชนชั้นทำได้ง่ายขึ้น ทำให้ชนชั้นนำมีแรงจูงใจที่จะก่อการรัฐประหารน้อยลง

อย่างไรก็ดี แนวคิดของ Acemoglu และ Robison รวมทั้งของ Lipset ไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงพอกับทัศนคติพื้นฐานหรือโลกทัศน์ทางการเมืองของมวลชนชนชั้นกลาง เช่น ตัวแสดงในแบบจำลองของ Acemoglu และ Robison มีทัศนคติแตกต่างกันเฉพาะต่อนโยบายการกระจายทรัพยากรเท่านั้น ประชาธิปไตยมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายการกระจายทรัพยากรที่เท่าเทียมมากขึ้น สิ่งนี้ทำให้อธิบายอย่างซับซ้อนไม่ได้ว่าทำไมชนชั้นกลางในหลายประเทศจึงกลายเป็นแนวร่วมกับชนชั้นสูง ในแง่ที่แนวคิดของ Dankwart Rustow และ Christian Welzel ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อของมวลชน (mass beliefs) จึงควรได้รับการพิจารณาในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการทำให้ทันสมัยได้รับการขยายความให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้นผ่านตัวแบบการเรียนรู้เชิงสถาบัน (Institutional Learning Model) ของ Dankwart Rustow (1970) ซึ่งเสนอว่าการทำให้ทันสมัยอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้ประชาชนมีสำนึกแบบประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย นั่นหมายความว่าแม้บางประเทศอาจจะก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่แล้ว แต่หากประชาชนไม่เคยมีประสบการณ์และการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านระบอบประชาธิปไตย การทำให้ทันสมัยอาจจะไม่นำไปสู่การกลายเป็นประชาธิปไตยก็ได้เพราะค่านิยมสำคัญที่สุดของประชาธิปไตยคือเสรีภาพทางการเมือง (political liberty) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมี

ประสบการณ์แบบประชาธิปไตยและมีพฤติกรรมทางการเมือง (political habit) แบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการประชาธิปไตยเท่านั้น สถาบันประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องได้รับการสถาปนาเสียก่อนเพื่อให้ค่านิยมประชาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นได้

แม้ทฤษฎีดังกล่าวจะสามารถอธิบายได้ว่าทำไมประเทศที่เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่แล้วเช่นจีนกลับไม่มีวิวัฒนาการกลายเป็นประชาธิปไตย ทว่ายังมีจุดอ่อนตรงที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดประเทศที่เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่และเคยมีประสบการณ์กับกระบวนการประชาธิปไตย เช่น ไทย ยูเครน อียิปต์ กลับยังมีประชาชน (ที่ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง) ออกมาต่อต้านกระบวนการประชาธิปไตย เพื่อตอบสนองต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว Welzel (2009) ได้พัฒนาแนวคิดของ Rustow โดยเสนอว่า การมีประสบการณ์กับประชาธิปไตยและสำนึกเรื่องเสรีภาพทางการเมืองนั้นยังไม่เพียงพอ ประชาชนต้องรู้สึกว่าได้ “อรรถประโยชน์ (Utility)” จากการใช้เสรีภาพทางการเมืองนั้นด้วย คำถามที่สำคัญจึงไม่ใช่ “ประชาชนจะสนับสนุนประชาธิปไตยหรือไม่” แต่เป็น “ประชาชนจะสนับสนุนประชาธิปไตยด้วยเหตุผลอะไร” ซึ่ง Welzel มองว่าอรรถประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการประชาธิปไตยมากที่สุดคือทรัพยากรผ่านนโยบายสาธารณะ สวัสดิการ และการเข้าถึงทุนการผลิต เราจึงต้องพิจารณาว่า ก่อนจะมีประชาธิปไตย ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรมากเท่าไร และประชาธิปไตยทำให้พวกเขาเข้าถึงทรัพยากรได้มากขึ้นหรือไม่ ที่สำคัญที่สุดคือความต้องการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนมีเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ เพราะแม้ประชาธิปไตยจะทำให้การเข้าถึงทรัพยากรทำได้ง่ายขึ้น แต่หากประชาชนไม่มีความจำเป็นที่จะเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้น หรือระบอบการปกครองเก่าสามารถกระจายทรัพยากรให้แก่พวกเขาได้อย่างเพียงพออยู่แล้ว ประชาธิปไตยก็มิมีความจำเป็นสำหรับพวกเขา ตรงจุดนี้เองที่ทำให้ทันสมัยมีความสำคัญ เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้ความต้องการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนมีสูงขึ้นเพื่อให้พวกเขาสามารถอยู่รอดได้ในเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อีกทั้งการทำให้ทันสมัยยังมาพร้อมกับความซับซ้อนของสังคม ตัวแสดงทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายขึ้น ทำให้รัฐที่ปกครองในระบอบอำนาจนิยมไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายดังกล่าวได้ แต่ประชาธิปไตยสามารถทำได้ ดังนั้นประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวจึงไม่มีผลในการทำให้คนตระหนักถึงคุณค่าของเสรีภาพทางการเมือง แต่การทำให้ทันสมัยต่างหากที่จะทำให้ประชาชนตระหนักใน “อำนาจ เสรีภาพ ศักยภาพกระทำการ ความเท่าเทียม และความไว้วางใจในตัวผู้อื่น” ซึ่ง Welzel เรียกค่านิยมดังกล่าวว่า “ค่านิยมแห่งการปลดปล่อย (Emancipative Values)” และเรียกมวลชนที่มีค่านิยมดังกล่าวว่า “มวลชนเพื่อการปลดปล่อย (Emancipative Mass)” ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นแค่ชนชั้นกลางเท่านั้น มวลชนเพื่อการปลดปล่อยนี้เองที่จะมีบทบาทสำคัญในการ “สร้างแรงกดดันให้กับชนชั้นนำทางการเมือง เพื่อเรียกร้องเสรีภาพการเมืองเมื่อมันถูกปฏิเสธ ปกป้องมันเมื่อมันถูกทำลาย และขับเคลื่อนมันเมื่อมันหยุดชะงัก” (Welzel 2009: 84) โดย

Welzel ย้ำว่าการเรียกร้องทางการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมวลชนที่ออกมาเรียกร้องมีค่านิยมแห่งการปลดแอกเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการทำให้ทันสมัยดังกล่าววางอยู่บนข้อสันนิษฐานหลักที่ว่ารัฐในระบบอำนาจนิยมไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับทิศทางของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ ซึ่งในความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ในหลายๆ กรณีรัฐในระบบอำนาจนิยมมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจของตัวเองไปพร้อมๆ กับการเอื้อประโยชน์ให้กับชนชั้นกลางในประเทศของตนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกภายหลัง เช่น ประเทศแถบอเมริกาใต้และจีน ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจผ่านกลไกตลาดเสรีได้เพราะบริษัทหรือผู้ประกอบการในประเทศของตนยังมีทุน ความสามารถ และทรัพยากรจำกัด เมื่อเทียบกับบริษัทข้ามชาติของรัฐที่พัฒนาอุตสาหกรรมมาก่อน รัฐต้องจึงใช้ “การพัฒนาที่นำโดยรัฐ (State-led Development)” เป็นหัวอกในการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐเหล่านี้ได้เข้าไปสนับสนุนบริษัทภายในประเทศให้มีทรัพยากรมากขึ้น มีนโยบายสนับสนุนการลงทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลก จึงเป็นเหตุผลที่บริษัทส่วนใหญ่ในอเมริกาได้ตั้งแต่อุตสาหกรรมเบาจนไปถึงอุตสาหกรรมหนักมีรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ การสนับสนุนดังกล่าวส่งผลให้เกิดการจ้างงาน การกระจายรายได้และการขยายตัวของชนชั้นกลางที่เติบโตมากับระบบการเมืองแบบปิด ซึ่งนอกจากจะไม่สนับสนุนประชาธิปไตยแล้ว ยังเป็นรากฐานสำคัญของระบบเผด็จการอีกด้วย (Johnson 1985) ในกรณีของจีน นอกจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมการลงทุนแล้ว รัฐบาลยังมีนโยบายกระตุ้นการบริโภคภายในประเทศอีกด้วย เช่น การตรึงค่าเงินหยวน การเพิ่มความต้องการและอำนาจซื้อของคนภายในประเทศ (Consumption-led Growth) ผ่านสวัสดิการภาครัฐ เช่น การให้เงินสนับสนุนค่าเลี้ยงดูบุตร ซึ่งเป็นการกระจายทรัพยากรให้แก่ประชาชน แม้ว่าจะไม่มีการออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองของมวลชนก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นก็คือเกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางจีนอย่างรวดเร็ว แต่เป็นชนชั้นกลางที่เติบโตขึ้นมาได้ด้วยระบบการเมืองแบบปิดและไม่เป็นประชาธิปไตย (So and Su Xianjia 2012)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แม้ว่าจะมีความเห็นไม่ลงรอยกันไปเสียทั้งหมด บางฝ่ายเห็นว่าการเกิดขึ้นและการขยายตัวของชนชั้นกลางจะนำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตยในท้ายที่สุด ขณะที่บางฝ่ายเห็นว่าไม่จำเป็นเสมอไปที่ชนชั้นกลางจะมีบทบาทเชิงบวกต่อการกลายเป็นและการจรรโลงประชาธิปไตย ชนชั้นกลางจะมีบทบาทในทางบวกหรือไม่ อย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของสังคมการเมืองหนึ่งๆ ดังเช่นชนชั้นกลางจีน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วทฤษฎีการทำให้ทันสมัยมองว่ากระบวนการกลายเป็นประชาธิปไตยเป็นขั้นตอนที่พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องไปตามพัฒนาการเศรษฐกิจทุนนิยมราวกับเป็นเส้นตรง แม้ว่าจะมีอุปสรรคอยู่บ้างแต่ในท้ายที่สุดแล้วระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยจะถูก

สถาปนาขึ้นเมื่อปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมมีความเหมาะสม ระบอบประชาธิปไตยจึงถูกมองเป็นปลายทางของพัฒนาการทางการเมืองของสังคมมนุษย์ที่จะมุ่งไปสู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประจักษ์ (2559: 9-10) ชี้ว่าแนวคิดที่มองกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบเส้นตรงข้างต้นถูกท้าทายโดยความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพราะในบรรดาประเทศเกือบ 100 ประเทศที่ถูกจัดว่าเป็นรัฐที่กำลัง “เปลี่ยนผ่าน” ไปสู่ประชาธิปไตยนั้น เมื่อมาถึงปลายทศวรรษ 1990 มีเพียงประมาณ 20 ประเทศเท่านั้นที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในการสร้างประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าและมั่นคง อาทิ โปแลนด์ ฮังการี สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย สโลวีเนีย ชิลี อุรุกวัย ใต้หวัน เกาหลีใต้ เป็นต้น หรือบางประเทศก็มีพัฒนาการในทางบวกแม้ว่าจะน้อยกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ โรมาเนีย สโลวาเกีย บัลแกเรีย เม็กซิโก บราซิล กานา ฟิลิปปินส์ เป็นต้น แต่ประเทศจำนวนไม่น้อยเกิดการเสื่อมถอยและชะงักงันของพัฒนาการประชาธิปไตย เช่น ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา กูinea บิซาสถาน เป็นต้น ในประเทศเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่เกิดการถดถอยไปสู่ระบอบเผด็จการเต็มรูปแบบเหมือนในยุคสงครามเย็น แต่ก็ถอยออกจากระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย เกิดเป็นระบอบกึ่งเผด็จการกึ่งประชาธิปไตย (mixed regime) และทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ขึ้นแทนที่แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยแบบทำให้ทันสมัย เช่น แนวคิดว่าด้วยระบอบลูกผสมพันทาง (hybrid regime) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหลังสิ้นสุดสงครามเย็นประเทศจำนวนมากแทนที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่การมีระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง กลับกลายเป็นระบอบครึ่งๆ กลางๆ ที่มีลักษณะผสมระหว่างเสรีนิยมประชาธิปไตยกับเผด็จการสมบูรณ โดยประเด็นสำคัญคือระบอบเหล่านี้มีความมั่นคงและเสถียรภาพในตัวเอง มิได้เป็นระบอบชั่วคราวที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยดังเช่นที่ทฤษฎีทำให้ทันสมัยคาดหวังไว้ เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ ทั้งๆ ที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับสูง แต่ก็มีได้กลายเป็นประเทศประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ตรงกันข้ามระบอบผสมนี้กลับมีความคงทนต่อความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงบริบททั้งในระดับภายในประเทศและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น

ประจักษ์ (2559: 24-30) ชี้ต่อไปว่าในระยะหลังพบว่าระบอบอำนาจนิยมมีความคงทนมากกว่าที่เข้าใจกัน งานวิจัยที่ศึกษาระบอบเผด็จการในช่วงหลังสงครามเย็นชี้ให้เห็นระยะเวลาการครองอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไปของระบอบเผด็จการ โดยในปีค.ศ. 1991 พบว่าทั่วโลกมีประเทศที่เป็นระบอบเผด็จการ 73 ประเทศ แล้วลดลงเหลือ 57 ประเทศในปี 2012 สิ่งที่น่าสนใจคือระบอบเผด็จการในปัจจุบันครองอำนาจได้ยาวนานกว่าในสมัยสงครามเย็น โดยค่าเฉลี่ยของการอยู่ในอำนาจของระบอบเผด็จการในช่วงปีค.ศ. 1946-1989 อยู่ที่ 12 ปี แต่หลังสงครามเย็นเป็นต้นมาค่าเฉลี่ยระยะเวลาในการครองอำนาจกลับเพิ่มขึ้นเป็น 20 ปี นำมาสู่การศึกษาวินิจฉัยว่าเหตุใดระบอบอำนาจนิยมจึงคงทน (durable authoritarianism) แม้ว่าบริบทการเมืองและเศรษฐกิจโลกจะเปลี่ยนไปแล้วก็ตาม

จากการศึกษาวิจัยค้นหาสาเหตุ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และปัจจัยที่ทำให้ระบบเบ็ดเตล็ดการในยุคหลังสงครามเย็นมีความคงทน คำตอบที่ค้นพบและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดในปัจจุบันคือ ระบบเบ็ดเตล็ดการในยุคหลังมีความสามารถมากขึ้นในการควบคุมสถาบันประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และรัฐสภา กล่าวคือ ระบบเบ็ดเตล็ดการอยู่ได้นานมิใช่เพราะล้มเลิกกระบวนการและสถาบันพื้นฐานที่ทำหน้าที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย หากแต่เป็นเพราะได้เรียนรู้ที่จะควบคุมสถาบันเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และดัดแปลงให้ทำหน้าที่ต่างจากเดิม คือแทนที่จะทำหน้าที่เพิ่มอำนาจให้กับประชาชน กลับเปลี่ยนให้ทำหน้าที่ค้ำจุนอำนาจระบบเบ็ดเตล็ดการแทน นักวิชาการพบว่าระบบเบ็ดเตล็ดการที่ยอมให้มีการจัดตั้งสถาบันเหล่านี้จะอยู่ในอำนาจได้ยาวนานกว่าระบบเบ็ดเตล็ดการที่ปกครองในลักษณะอำนาจนิยมเบ็ดเตล็ดเสร็จ และทำลายสถาบันประชาธิปไตยลงอย่างสิ้นเชิง กล่าวอีกแบบคือ ระบบเบ็ดเตล็ดการยุคหลังเป็นเบ็ดเตล็ดการที่แฝงตัวอยู่ภายใต้หน้ากากของสถาบันประชาธิปไตย ซึ่งนักวิชาการบางส่วนเรียกว่าระบบผสม (hybrid regime) ดังที่กล่าวไปข้างต้น กลายเป็นระบบกึ่งเบ็ดเตล็ดการที่เปิดให้มีการแข่งขันทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งในระดับหนึ่ง อนุญาตให้มีการการจัดตั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่ให้ความชอบธรรมกับระบบนี้ต่อโลกภายนอก แต่การแข่งขันดังกล่าวไม่นำไปสู่การทำลายอำนาจของระบบเบ็ดเตล็ดการ

นักวิชาการพบต่อไปว่า ระบบเบ็ดเตล็ดการในโลกปัจจุบันช่วยให้สถาบันประชาธิปไตยเหล่านี้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ ใช้อำนาจผ่านกลไกเชิงสถาบันมากกว่าใช้อำนาจในลักษณะที่กระจุกไว้ที่ตัวของผู้นำในลักษณะที่เป็นอำนาจส่วนตัว (institutionalized, not personalized, dictatorships) รัฐเบ็ดเตล็ดการที่ผนวกรวมสถาบันรัฐสภาและพรรคการเมืองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการครองอำนาจ จะอยู่ในอำนาจได้ยาวนานกว่ารัฐที่ไม่มีสถาบันเหล่านี้ถึง 14 ปีโดยเฉลี่ย และถ้ามีการจัดการเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการครองอำนาจ จะอยู่ได้นานกว่าระบบที่ไม่มีเลือกตั้งถึง 22 ปี สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า การปกครองผ่านกลไกสถาบันประชาธิปไตยกลับทำให้ระบบเบ็ดเตล็ดการสามารถลดความเสี่ยงจากการถูกโค่นล้มด้วยประชาชน หรือด้วยกำลังจากชนชั้นนำกลุ่มอื่น เพราะสถาบันรัฐสภาและพรรคการเมืองเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลเบ็ดเตล็ดการสามารถผนวกผู้คนจำนวนมากให้เข้ามาเป็นพวกเดียวได้ด้วยการแจกจ่ายตำแหน่ง งบประมาณ และบทบาททางสาธารณะให้แต่ละคนได้ร่วมรับผลประโยชน์และอำนาจกับระบบที่ดำรงอยู่ ด้วยการใช้อำนาจเชิงสถาบันเหล่านี้ ระบบเบ็ดเตล็ดการสามารถขยายฐานอำนาจไปยังคนวงกว้างมากขึ้น และยังทำให้เหล่าผู้คนที่ถูกดึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ และเมื่อคนเหล่านี้ (เช่น เคนโน แครต นักวิชาการ นักวิชาชีพ นักการเมือง สื่อ นักกิจกรรม) กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบ พวกเขา ก็จะมีแรงจูงใจที่จะพิทักษ์ระบบนี้ให้คงอยู่ยาวนานมากกว่าที่จะปล่อยมันล่มสลายไป เพราะมีผลประโยชน์และชะตากรรมของพวกเขาผูกพันอยู่ในอนาคตของระบบเบ็ดเตล็ดการด้วย มิใช่แค่ผลประโยชน์ของนายกรัฐมนตรีหรือประธานาธิบดีและเครือญาติกลุ่มแคบๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ดี Veerayooth and Hewison (2016: 379-381) ชี้ว่าปรากฏการณ์เด่นประการหนึ่งของการเมืองไทยคือ “วงจรรูปาทวี” ทางการเมือง ซึ่งทำให้เกิดการแกว่งไปมาบ่อยครั้งระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับเผด็จการ ผ่านการเลือกตั้งและการรัฐประหาร ทำให้แนวทวิเคราะห์แบบระบอบพันทาง/ความคงทนของระบอบอำนาจนิยมและแนวความคิดทำให้ทันสมัยไม่สามารถอธิบายสภาพการเมืองไทยได้อย่างลงรูปลงรอย ปรากฏการณ์วงจรรูปาทวีที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลัง พ.ศ. 2516 ย่อมหมายความว่าระบอบการเมืองทุกระบอบไม่ว่าจะเป็นระบอบพันทาง/เผด็จการ-อำนาจนิยมที่เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง (เช่น ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบยุคพลเอกเปรม) หรือระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง เช่น ในช่วงที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 มีผลบังคับใช้ หรือระบอบอำนาจนิยมภายหลังการรัฐประหาร (เช่น รัฐบาล คสช. ในปัจจุบัน หรือที่กำลังจะเกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560) นั้นยังไม่มีคามยั่งยืน สาเหตุสำคัญที่ทำในแนวทวิเคราะห์แบบการทำให้ทันสมัยและระบอบพันทาง/ความคงทนของระบอบอำนาจนิยมไม่เหมาะสมกับกรณีประเทศไทยเป็นเพราะแนวคิดเหล่านี้สมมติฐานสมมุติฐานหลักว่าชนชั้นกลางมีบทบาทเป็นกองหน้าและยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย และชนชั้นนำขาดแรงจูงใจที่จะยอมรับการประนีประนอมทางการเมืองกับชนชั้นล่างๆ ลงมา แต่สมมุติฐานทั้งสองนี้กลับไม่เป็นจริงในสังคมไทย ในอีกปัจจัยหนึ่งการที่ระบอบการเมืองต่างๆ ไม่มีความคงทนเป็นเพราะรัฐไทยนั้นมีลักษณะเป็นรัฐอ่อนแอ (weak state) กล่าวคือ มีระบบพรรคการเมืองที่อ่อนแอ กองทัพที่แตกแยก (factionalized military) และเป็นเผด็จการที่ไม่มั่นคง (wobbly dictatorship) กล่าวอีกแบบคือ สถาบัน “สมัยใหม่” ต่างๆ ของรัฐไทยที่ถูกสร้างขึ้นยังไม่สามารถลงหลักปักฐานได้อย่างมั่นคงในสังคมไทย

ประจักษ์ (2559: 34-36) เห็นว่าโครงสร้างของรัฐ เช่น รัฐแบบเข้มแข็งหรือรัฐอ่อนแอมีผลต่อการทำงานและความยั่งยืนของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างแบบรัฐราชสมบัติสมัยใหม่ (neo-patrimonial state) มีผลเชิงลบต่อการลงหลักปักฐานของระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐที่อ่อนแอแบบรัฐราชสมบัติสมัยใหม่มีลักษณะดังต่อไปนี้

“รัฐที่ยังไม่ได้มีลักษณะเป็นรัฐสมัยใหม่แบบสมบูรณพร้อม ซึ่งผู้นำถือเอารัฐเป็นเสมือนสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ไม่มีการแยกระหว่างทรัพยากรส่วนตัว (private) กับส่วนรวม (public) ออกจากกัน ผู้นำรัฐทำลายกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่จะมาคานการใช้อำนาจของพวกเขา ทำให้ระบบราชการขาดความเป็นมืออาชีพและเป็นกลาง แต่กลายเป็นเครื่องมือตอบสนองของผู้นำและเครือข่ายอำนาจของผู้นำ ตำแหน่งในระบบราชการและในระบบการเมืองถูกจัดสรรจ่ายแจกให้กับเครือญาติและบริวารของชนชั้นนำที่ยึดกุมอำนาจรัฐ และตำแหน่งเหล่านี้ถูกใช้เพื่อสะสมอำนาจและความมั่งคั่งส่วนตัว

ให้กับผู้นำและพวกพ้อง มากกว่าเพื่อที่จะรับใช้ผลประโยชน์ของสาธารณชน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำให้ระบอบการเมืองตอบสนองของประชาชน นำไปสู่คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ การรวบอำนาจของชนชั้นนำกลุ่มน้อยเพื่อให้ตนเองร่ำรวย และการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีปัญหำนำไปสู่ช่องว่างทางโอกาสและรายได้” (ประจักษ์ 2559: 35)

เห็นได้ชัดว่ารัฐที่มีลักษณะอ่อนแอเช่นข้างต้นนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็ย่อมทำให้ประสิทธิภาพและความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตยถูกตั้งคำถามได้เสมอ ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ “เปลี่ยนไม่ผ่าน” ในกรณีของไทย ยิ่งไปกว่านั้น โครงสร้างรัฐแบบนี้ได้สร้างแรงจูงใจให้ชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ แข่งขันกันอย่างรุนแรงเพื่อยึดกุมอำนาจรัฐเพื่อสะสมความมั่งคั่งและอำนาจ จนทำให้การเมืองมีลักษณะใครชนะได้หมด ใครแพ้เสียหายหมด (zero-sum politics) จนทำให้การแข่งขันทางการเมืองมีความรุนแรงสูง เสี่ยงต่อการไร้เสถียรภาพ และขาดกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นอุปสรรคต่อการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงและยั่งยืน

ต่อประเด็นลักษณะโครงสร้างของรัฐนี้วิระยุทธ (2560) เห็นว่า ความสืบเนื่องของรัฐราชสมบัตินิยมโบราณ (รัฐเก่า) ส่งผลให้เกิดปมหลักล้าน-ย้อนแย้ง 5 ปม อันก่อให้เกิดความตึงเครียดในรัฐไทยในปัจจุบัน (รัฐใหม่) ซึ่งก็กลายเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการแกว่งตัวไปมาบ่อยครั้ง ระหว่างระบอบประชาธิปไตยและระบอบเผด็จการ แต่ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะปมที่ 1 และ 2 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาขึ้นนี้เท่านั้น ในปมที่ 1 วิระยุทธเห็นว่าความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐเก่ากับรัฐใหม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทางการเมืองของชนชั้นนำที่มีลักษณะย้อนแย้งกันระหว่างความต้องการมีอำนาจ (authority) แต่กลับไม่ต้องการความรับผิดชอบ (accountability) เพราะในรัฐราชสมบัตินิยมหรือรัฐเผด็จการ ชนชั้นนำต้องการแต่อำนาจแต่ไม่ยอมรับภาระการรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ซึ่งสะท้อนในวลีอมตะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ว่า “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว” อันหมายความว่า ระบอบสฤษดิ์นั้นไร้ซึ่งระบบตรวจสอบโดยสิ้นเชิง และกล่าวได้อีกเช่นกันว่า ทั้งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 สะท้อนจินตนาการของการก่อสร้างกลไกทางการเมืองที่ให้อำนาจกับชนชั้นนำ โดยแทบจะไม่ต้องมีภาระความรับผิดชอบ “ซึ่งเป็นกลไกประชาธิปไตยที่รัฐไทยสมัยใหม่โปะเข้ามาบนรัฐราชสมบัตินิยม” (วิระยุทธ 2560: 11)

ปมที่ 2 คือความขัดแย้งระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด วิระยุทธชี้ว่าการจัดสรรทรัพยากรของรัฐที่ให้ประโยชน์และกระจุกตัวในกรุงเทพฯ มากกว่าต่างจังหวัดอย่างยุติธรรมยิ่งนั้น ก็เป็นความสืบเนื่องของรัฐเก่าที่กรุงเทพฯ ทำตัวเสมือนเจ้าอาณานิคมปกครองต่างจังหวัด ตัวอย่างเช่นในปีพ.ศ. 2544 ใช้จ่ายสาธารณะร้อยละ 72 กระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งที่กรุงเทพฯ มีประชากรเพียง 17% และสร้างผลผลิตประชาชาติเพียง 26% ของทั้งประเทศ ในขณะที่ภาคอีสานซึ่งมีประชากรถึง 34% กลับได้รับการจัดสรรงบประมาณสาธารณะเพียง 6% เท่านั้น หรือมองอีกมุมหนึ่ง กรุงเทพฯ ได้รับการจัดสรร

รายงานต่อหัวหน้าด้านสาธารณสุขและการศึกษามากกว่าคนต่างจังหวัดถึง 15 และ 4 เท่าตามลำดับ ความอยู่ดีศรีธรรมนี้จึงกลายเป็นปมความขัดแย้งของการจัดสรรทรัพยากรในเชิงพื้นที่ระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด

ข้อทับไปกับความขัดแย้งเชิงพื้นที่ก็คือความขัดแย้งเชิงชนชั้นระหว่างชนชั้นกลางของกรุงเทพฯ กับชนชั้นล่างในต่างจังหวัด เนื่องจากเส้นทางสู่ความเป็นชนชั้นกลางของสังคมไทยคือ “ย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ เรียนสูงๆ และหมกมุ่นกับเรื่องคอร์รัปชัน” (วีระยุทธ 2560: 13) กล่าวอีกแบบคือ กว่าร้อยละ 60 ของชนชั้นกลางไทยเกิดในกรุงเทพฯ โดยที่ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดอาชีพและรายได้ การศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการก่อตัวของชนชั้นกลางไทย ในขณะที่พวกเขาร้อยละ 65 เห็นว่าปัญหาคอร์รัปชัน (ในบริบทเฉพาะของสังคมไทย หมายถึงการคอร์รัปชันของนักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งเท่านั้น) เป็นเรื่องที่น่าห่วงของสังคม ความข้อทับกันระหว่างปัญหาการกระจายทรัพยากรเชิงพื้นที่กับชนชั้นนี้ย่อมก่อให้เกิดแรงจูงใจทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างคนกรุงเทพฯ กับคนต่างจังหวัด กล่าวคือคนต่างจังหวัดย่อมพร้อมที่จะเลือกพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบาย “ประชานิยม” กระจายทรัพยากรสู่พื้นที่นอกกรุงเทพฯ เพราะเขาถูกเอาเปรียบมานาน ส่วนคนกรุงเทพฯ ก็พร้อมที่จะต่อต้านรัฐบาลที่ “หวาน” งบประมาณสู่ท้องถิ่นเพื่อปกป้องสถานะเดิมของตน

ทั้งนี้ แม้งานศึกษาที่ผ่านมาจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ระดับหนึ่ง แต่งานเหล่านี้มิได้มีวัตถุประสงค์หลักหรือมีขอบเขตการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มมวลชนที่สนับสนุนขบวนการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังขาดงานที่จะอธิบายชุดความคิด ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ทางการเมืองของมวลชนกลุ่มนี้ ทั้ๆ ที่งานส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่ามวลชนกลุ่มหลักกลุ่มหนึ่งของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เป็น “ชนชั้นกลาง” ซึ่งในทางทฤษฎีแบบการทำให้ทันสมัยได้มอบบทบาทให้เป็นกองหน้าของการกลายเป็น (และการจรรโลง) ประชาธิปไตย ส่วน Veerayooth and Hewison (2016) ก็ชี้ว่าสาเหตุที่ทำให้ทฤษฎีแบบการทำให้ทันสมัยหรือระบอบพันทาง/ความคงทนของระบอบอำนาจนิยม ไม่เหมาะสมกับกรณีประเทศไทยนั้นเป็นเพราะแนวคิดพวกนี้สมมติฐานหลักว่าชนชั้นกลางมีบทบาทเป็นกองหน้าและยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย แต่สมมติฐานนี้กลับไม่เป็นจริงในสังคมไทย ในขณะที่ประจักษ์ (2559) และวีระยุทธ (2560) ชี้ว่าลักษณะเชิงโครงสร้างของรัฐไทยสมัยใหม่ที่ยังคงสืบทอดมรดกโครงสร้างแบบรัฐโบราณมีผลต่อการเปลี่ยน (ไม่ผ่าน) ของสังคมการเมืองไทย โดยเฉพาะวีระยุทธเชื่อว่าความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐเก่ากับรัฐใหม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทางการเมืองของชนชั้นนำที่มีลักษณะย้อนแย้งกันระหว่างความต้องการมีสิทธิอำนาจ (authority) แต่กลับไม่ต้องการความรับผิดชอบ (accountability) และในขณะเดียวกันก็มีปมความขัดแย้งทับซ้อนทั้งเชิงพื้นที่ระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัดและเชิงชนชั้น (กลางกับล่าง) ที่เกิดจากการจัดสรรทรัพยากรของรัฐที่ให้ประโยชน์

แก่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นความสืบเนื่องของรัฐเก่าที่กรุงเทพฯ ทำตัวเสมือนเจ้าอาณานิคมปกครองต่างจังหวัด ทำให้ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ (คนกรุงเทพฯ) ของไทยต่อต้านรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เพื่อปกป้องฐานะที่ได้เปรียบในการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมต่อไป

เพราะเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความกระจ่างให้กับประเด็นคนชั้นกลางกับประชาธิปไตยภายใต้ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในสองประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรก พวกเขามีสัดส่วนเท่าใดในกลุ่มผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” และพวกเขามีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร ประเด็นที่สอง พวกเขามีทัศนคติทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตยอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่อย่างไร และพวกเขาให้เหตุผลว่าเป็นเพราะเหตุใด เป็นไปในทิศทางเดียวกับที่งานศึกษาที่มีอยู่ก่อนหน้าอธิบายไว้หรือไม่อย่างไร หากไม่ใช่หรือไม่เพียงพอ จะอาศัยเงื่อนไขและปัจจัยอื่นในการทำความเข้าใจและอธิบาย “ความไม่ลงรอย” ดังกล่าวได้หรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะเงื่อนไขและปัจจัย เช่น โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนา ซึ่งยังไม่สู้ได้รับความสำคัญในการทำความเข้าใจ และอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวมากนัก

1.3.2 โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนา

กปปส. รวมถึงพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ชูระบบการเมืองการปกครองที่ให้ความสำคัญกับศีลธรรมของผู้ปกครองหรือนักการเมืองเป็นหลัก หรืออีกนัยหนึ่งคือชูระบบการเมืองการปกครองที่วางอยู่บนคติความเชื่อทางศาสนามากกว่าปรัชญาหรือทฤษฎีการเมือง การทำความเข้าใจความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของ กปปส. รวมถึงพันธมิตรฯ จึงจำเป็นต้องพิจารณาโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องประกอบ ซึ่งที่สำคัญได้แก่แนวคิดเรื่องบุญและบารมี

Hanks ในบทความ Merit and Power in the Thai Social Order (1962) เสนอว่าแนวคิดเรื่องบุญในพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับระเบียบสังคมและการเมืองไทยอย่างสำคัญ กล่าวคือ คนไทยเห็นว่ามีชีวิตดำรงอยู่ตามลำดับขั้นของความสามารถที่จะกระทำการสัมฤทธิ์และความเป็นอิสระจากทุกข์ ยิ่งสามารถกระทำการสัมฤทธิ์ได้เท่าไรทุกข์ยิ่งน้อยเท่านั้น และสิ่งมีชีวิตใดจะอยู่ลำดับขั้นไหนขึ้นกับบุญหรือความดี ซึ่งสามารถเพิ่มพูนและเสื่อมสูญได้ จึงไม่มีใครอยู่ในตำแหน่งใดตายตัวทั้งในลำดับขั้นทางจักรวาลและลำดับขั้นทางสังคม แม้บุคคลจะเกิดมาในตำแหน่งทางสังคมตามบุญที่สั่งสมมา แต่เขาก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ตรงนั้นไปจนตาย ชาวนาสามารถเป็นรัฐมนตรีและกษัตริย์ก็สามารถเป็นทาสได้ แม้การเคลื่อนย้ายตำแหน่งจะถูกจำกัดด้วยอายุขัย ปัจจัยทางกายภาพ รวมถึงเพศชาติพันธุ์ และการศึกษาก็ตาม

นอกจากนี้ Hanks เสนอว่านอกจากบุญ คนไทยตระหนักถึงปัจจัยอีกประการที่ปฏิบัติการอยู่ในระเบียบสังคม ซึ่งก็คืออำนาจ โดยอำนาจที่วางนี้ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับศีลธรรมเช่นเดียวกับคำว่า Power ในภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสิ่งที่อนุญาตให้ทราชาขย์ที่อำมหิตและอยุติธรรมดำรงอยู่ได้ ทั้งที่กฎ

ศีลธรรมระบุดำรงการครองราชย์เขาต้องยุติลงหรือไม่ควรเริ่มตั้งแต่แรกคือ อำนาจ ซึ่งอาจเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลเหมือนพลังงาน อำนาจบางอย่างมาจากประสบการณ์ บ้างมาจากความรู้พิเศษ หรือมาจากเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

อย่างไรก็ดี Tambiah ในหนังสือ *World Conqueror and World Renouncer* (1976) ไม่เห็นด้วยกับ Hanks ในการแยกอำนาจออกจากขอบข่ายของศีลธรรมและบุญ เขาเห็นว่ามนต์เครื่องบุญและอำนาจก่อให้เกิดชุดที่ยึดโยงกับการต่างตอบแทน ลำดับชั้น รวมถึงความตึงเครียด นอกจากนี้ เขาเสนอว่าการพิจารณาเรื่องบุญที่มีนัยสองด้านนำไปสู่วิภาษวิธีแห่งความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงของอำนาจ ซึ่งส่งผลให้กษัตริย์สามารถรุ่งเรืองและตกอับได้ (Tambiah 1976: 484-486) หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองในประเทศไทย ในสมัยสุโขทัยตอนต้นการปกครองอิงคติธรรมราชาของพุทธศาสนาเถรวาท กระนั้นด้วยความสามารถที่ได้รับอิทธิพลจากจักรวรรดิขอมซึ่งมีทั้งฮินดูและพุทธเป็นองค์ประกอบ จึงมีพราหมณ์ดูแลพิธีมงคล ไหราศาสตร์และปฏิทิน กฎหมาย และการปกครอง ต่อมาในสมัยอยุธยาได้มีการลอกเลียนธรรมเนียมและการปฏิบัติของขอมอย่างเปิดเผย นับตั้งแต่สถาบันการปกครองและการเมือง รูปแบบศิลปะ ระบบการเขียน ศัพท์ ราชาศัพท์ ไปจนกระทั่งราชพิธี และมีการนำเข้าพราหมณ์จากกัมพูชาในการประกอบราชพิธี สมัยอยุธยาจึงมีทั้งคติธรรมราชาที่รับมาจากสุโขทัยและคติเทวราชาที่รับมาจากกัมพูชา กษัตริย์มีสถานะเป็นพระโพธิสัตว์และมีพระนามเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ขณะที่พระราชวังเปรียบเสมือนวังพระอินทร์และเป็นประหนึ่งศูนย์กลางจักรวาล

ส่วนในแง่การเมืองไทยร่วมสมัย Tambiah เสนอว่าอุดมการณ์ของจอมพลสฤษดิ์ไม่เพียงแต่กดทับสัญลักษณ์การปฏิวัติ 2475 หากแต่ยังรื้อฟื้นและสร้างความนิยมให้กับสัญลักษณ์ที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านี้คือ กษัตริย์และพุทธศาสนา จอมพลสฤษดิ์ส่งเสริมให้กษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัดและต่างประเทศ รื้อฟื้นพระราชพิธี เช่นแรกนาขวัญ พระราชทานชื่อพระ มอบปริญญา เปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้ว ฯลฯ (Tambiah 1976: 501) นอกจากนี้ Tambiah เสนอว่ารัฐประหารสมัยใหม่มีความคล้ายคลึงกับการแย่งชิงราชบัลลังก์สมัยก่อน ในแง่ที่มีการสร้างความชอบธรรมและให้การรับรองอำนาจใหม่ เขาเสนอว่าแม้รัชกาลที่ 9 ได้ถูกยกออกจากความโกลาหลของการเมืองปกติ ไม่ได้อยู่ในสถานะของผู้ปกครอง ทว่าพระองค์ได้ให้ความชอบธรรมแก่ผู้ปกครองรุ่นหลังด้วยการให้อภัยต่อการก่อรัฐประหารของพวกเขา³ (Ibid: 487-489)

ส่วนแนวคิดเรื่องบารมี Jory (2002) เห็นว่าวงวิชาการให้ความสนใจกับกำเนิดคำว่าบารมีและอิทธิพลของแนวคิดนี้ต่อวาทกรรมการเมืองไทยค่อนข้างน้อย (วิทยานิพนธ์ของสมเด็จพระเทพฯ เรื่องบารมี มีขอบเขตความสนใจจำกัด) เขาจึงศึกษาเวสสันดรชาดก บารมี และโพธิสัตว์กษัตริย์ ในแง่กำเนิดและการ

³ อนุรักษ์ (2556) ซึ่งว่ารัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ไม่เพียงแต่ได้รับการช่วยเหลือจากกรมขุนชัยนาทฯ หนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หากแต่ยังได้รับการรับรองจากรัชกาลที่ 9 ถือเป็นต้นแบบของรัฐประหารที่ได้รับการรับรองความชอบธรรมจากสถาบันกษัตริย์

แพร่กระจายของมนต์ศรัทธาอันน่าอัศจรรย์แบบไทย เขาเสนอว่าเวสสันดรชาดกเป็นหนึ่งในตัวบทสำคัญสุดในรัฐไทยก่อนสมัยใหม่ ในการแสดงออกและกระจายทฤษฎีการเมืองที่วางอยู่บนมนต์ศรัทธาและมีโพธิสัตว์กษัตริย์ กล่าวคือ คัมภีร์มหาวงศ์และชาดกได้จัดวางเวสสันดรชาดกไว้ตรงใจกลางของวงศาวิทยาพระพุทธรเจ้า ขณะเดียวกัน “วงศ์วานอันยิ่งใหญ่” (Great Lineage) ซึ่งขยายวงศ์วานพระพุทธรเจ้ามาจนถึงปัจจุบัน ได้ส่งผลให้เวสสันดรเป็นบรรพบุรุษของกษัตริย์ร่วมสมัย โดยกษัตริย์สยามในปลายศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 ถูกนำเสนอในเอกสารราชสำนักว่ามีคุณสมบัติเหมือนกับพระโพธิสัตว์ มีการใช้ชื่อเดียวกับพระโพธิสัตว์ เช่น สมมตวิวงศ์ มหาสมมตวิวงศ์ รวมทั้งมีการส่งสมทบบารมีและจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต ในสมัยอยุธยาตอนปลายมีความเชื่อว่าพระพุทธรเจ้าเป็นกษัตริย์รวมถึงเป็นผู้ก่อตั้งอาณาจักรสยาม ขณะที่การขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 1 ถูกโยงเข้ากับเหตุการณ์ที่พระโพธิสัตว์เอาชนะมาร ขณะเดียวกันกษัตริย์พยายามแสดงตนตามภาพลักษณ์ของเวสสันดร เช่น รัชกาลที่ 3 ประกอบพิธีบริจาคโอรสธิดาในเชิงสัญลักษณ์แก่พระ นอกจากนี้ รัตนโกสินทร์ตอนต้นคือยุคทองของการแต่งคำร้องเวสสันดรชาดกในราชสำนัก การเทศน์มหาชาติคำหลวงมีนัยของการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองในฐานะโพธิสัตว์กษัตริย์หรือพระพุทธรเจ้าในอนาคต ขณะที่ศิลปะในวัดก็พบคติกษัตริย์ในฐานะโพธิสัตว์ส่งสมทบบารมีเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือยุคทองของวัฒนธรรมการเมืองไทยที่วางอยู่บนมนต์ศรัทธา มีกษัตริย์ถูกยกให้มีสถานะเป็นพระโพธิสัตว์ที่ส่งสมทบบารมีและมีความเชื่อมโยงกับ “วงศ์วานอันยิ่งใหญ่” และชาดก โดยเฉพาะเวสสันดรชาดก

Jory (2002) เสนอว่าการปฏิรูปศาสนาโดยธรรมยุตในสมัยรัชกาลที่ 4 ส่งผลให้วาทกรรมเรื่องสิทธิอำนาจที่วางอยู่บนบารมีลดความสำคัญลง ราชสำนักละทิ้งชาดกและจารึกอื่นๆ วาทกรรมศาสนา-ประวัติศาสตร์ “วงศ์วานอันยิ่งใหญ่” ที่สร้างความชอบธรรมให้ผู้ปกครองในฐานะโพธิสัตว์ถูกแทนที่ด้วยเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชาติ-ราชวงศ์ มนต์ศรัทธาบารมีกลายเป็นโบราณวัตถุในวาทกรรมการเมืองไทย กระนั้นก็ปรากฏอยู่ในเพลงสรรเสริญพระบารมีและอยู่ในใจของมหาชนผ่านนิทานชาดก

อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องบุญและบารมีที่ยึดโยงกับอำนาจในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือกษัตริย์ไม่ได้ลดความสำคัญลงแต่อย่างใด หากแต่ถูกหยิบใช้ในบริบทการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งในความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย กล่าวในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ณัฐพล (2556) เสนอว่าในการเผชิญหน้ากับภาวะความทันสมัยและอาณานิคมตะวันตก สถาบันกษัตริย์ได้ปรับตัวด้วยการอาศัยแนวคิดอเนกชนนิกรสมมติ⁴ ในพุทธศาสนาที่ว่ากษัตริย์มาจากการเห็นพ้องต้องกันของเหล่าราษฎร หรืออีกนัยหนึ่งคือได้รับการ

⁴ สันติสุข (2555) ซึ่งว่าแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาประชาคมของพุทธศาสนาเถรวาทของไทยที่ว่าด้วยมหาชนสมมติเริ่มจากอัครคัมภีร์สุตตรที่ว่า กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์คือโคตร ระบบชนชั้นวรรณะที่กษัตริย์เป็นใหญ่ไม่ได้เกิดจากพรหมลิขิต แต่เกิดจากกฎธรรมชาติที่วิวัฒนาการมาจากการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชนที่เสมอกัน ก่อนที่ต่อมาในกฎหมายตราสามดวงกษัตริย์จะมีสถานะเป็นสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้าแม่จะยังอิงคติมหาชนสมมติอยู่ก็ตาม โดยรัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นสามัญชนได้อ้างอิงอุดมการณ์มหาชนสมมติสืบสานกับอุดมการณ์

“เลือกตั้ง” โดยราษฎรในการสร้างความชอบธรรมให้กับตน เริ่มใช้โดยรัชกาลที่ 4 และต่อมารัชกาลที่ 5 ได้พัฒนาเพิ่มขึ้น โดยเสนอว่าการเมืองการปกครองของสยาม (โดยเฉพาะระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระองค์พัฒนาขึ้น) มีลักษณะเป็นสถาบันที่ไม่จำเป็นต้องเอาอย่างธรรมเนียมยุโรปหรือสังคมอื่น นอกจากนี้นี้รัฐพลเสนอว่าคำว่า revolution ที่รัชกาลที่ 7 เตรียมไว้คือการรวมศูนย์อำนาจให้กลับมายังกษัตริย์อย่างมั่นคงอีกครั้ง กษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย มีอำนาจสูงสุด และอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพบูชา ฟ้องร้องมิได้ ขณะเดียวกันก็มีการรื้อฟื้นคติอเนกชนนิกรสโมสรมมตี่ขึ้นมาแทนคติการเมืองตะวันตก กล่าวคือ กษัตริย์ขึ้นครองราชย์โดยความเห็นชอบของชุมชนการเมืองและมีอำนาจเหนือราษฎรที่อยู่ทัดเทียมกัน หากมีการแบ่งชั้นในสังคมก็เป็นเพียงการแบ่งงานกันทำ และราษฎรก็สามารถแบ่งได้เป็นเพียงกลุ่มที่จงรักภักดี และกลุ่มที่ไม่จงรักภักดีต่อกษัตริย์ จึงมีการแก้ข้อความในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” เป็น “อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้น” ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 เช่นเดียวกับ Connors (2007) ที่เสนอว่ามีการสร้างความชอบธรรมใหม่ให้กษัตริย์ด้วยการใช้คติธรรมราชาในสมัยสุโขทัยและต่อมาคือ อเนกชนนิกรสโมสรมมตี่ที่ว่า การปกครองไทยเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว

ขณะที่ช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง รงชัย (2556) ชี้ว่า 20 ปีหลัง พ.ศ. 2490 ฝ่ายนิยมเจ้ารื้อฟื้นบทบาทความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในสังคมการเมืองด้วยการเสนอว่ากษัตริย์เป็นธรรมราชาที่อยู่เหนือการเมือง ธรรมราชาเป็นอุดมคติการเมืองเก่าแก่ของสังคมการเมืองพุทธเถรวาท เน้นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระราชเจ้าผู้ทรงทศพิธราชธรรมและปฏิบัติธรรมขั้นสูง อันจะส่งผลให้สังคมชาวพุทธอยู่เย็นเป็นสุขโดยปริยาย โดยได้มีการแปรคติดังกล่าวเป็นโครงการและพระราชกรณียกิจที่เน้นการเอาใจใส่ทุกข์สุขราษฎร เช่นเดียวกับ Kobkua (2002) ที่เสนอว่ารัชกาลที่ 9 ต่อต้านคณะราษฎรและจอมพล ป. พร้อมกับหนุนจ่อมพลสฤษดิ์ โดยอาศัยคติธรรมราชาและทศพิธราชธรรมเป็นฐานสิทธิอำนาจและความชอบธรรม พระองค์อาศัยคติเหล่านี้ในการแสดงอำนาจเหนือสถาบันการเมืองปกติและแทรกแซงเหตุการณ์ทางการเมือง โดยตลอด 50 ปีที่ครองราชย์พระองค์ทรงอุทิศตนอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อยตามที่ให้สัญญา คนไทยโดยทั่วไปจึงรักและเคารพบูชาพระองค์ด้วยเหตุผลสองประการ คือทรงเป็นกษัตริย์ที่ดีและเป็นคนดีพิเศษ อำนาจของพระองค์จึงมาจากการที่ราษฎรขึ้นชอบพระองค์ที่มีบุญและบารมี ราษฎรส่วนใหญ่เห็นว่าตนมีบุญที่ได้เกิดในรัชสมัยของพระองค์

ส่วนในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย ประมวล (2548) เขียนหนังสือเรื่อง “พระราชอำนาจ” เพื่อสร้างความเข้าใจที่ “ถูกต้อง” ว่าพระราชอำนาจของกษัตริย์ไทยมีลักษณะและที่มาอย่างไร เขาเสนอว่าในสมัยสุโขทัยกษัตริย์เป็นพ่อขุน เป็นพ่อปกครองลูก สมัยอยุธยาเป็นสมมติเทพและธรรมราชา

สมมติเทพของฮินดู จึงมีสร้อยพระนามสมมติเทพด้วย และประเพณีนี้ดำเนินในรัชกาลต่อๆ มา ยกเว้นรัชกาล 8 และรัชกาล 9 ที่มีแต่เนกชนนิกรสโมสรมมตี่

สมัยรัตนโกสินทร์เปลี่ยนจากเทพสมมติเป็นอเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ ที่ตั้งมั่นในหลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร กษัตริย์จึงมี “สมบูรณาญาสิทธิ” มาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากแนวคิดเรื่องบุญ บารมี รวมถึงแนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น อเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ ตามคติธรรมราชาของพุทธศาสนาเถรวาท ในช่วงห้าทศวรรษที่ผ่านมาสิทธิอำนาจและความชอบธรรมของกษัตริย์ตามคติเทวราชาของศาสนาพราหมณ์ฮินดูยังได้รับการรื้อฟื้นอย่างสำคัญ ญัฐพล (2556) เสนอว่าหลังจากที่รัชกาลที่ 9 เสด็จนิวัติประเทศไทยในปี พ.ศ. 2494 สถาบันกษัตริย์และกลุ่มรอยัลลิสต์ได้เปลี่ยนวิธีการต่อสู้ใหม่โดยหันไปเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ โดยในปลายปี พ.ศ. 2496 CIA ได้พยายามสร้างทัศนคติเทวสถานกษัตริย์ให้เป็นอุดมการณ์สำคัญของตำรวจตระเวนชายแดนและตำรวจพลร่มที่สหรัฐฯ สนับสนุนให้ตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติการลับ สหรัฐฯ ได้ให้ USAID เร่งปฏิบัติการครอบงำสังคมไทยให้มากขึ้น โดยใช้ประเด็นจารีตประเพณีและความมีเอกราชของชาติปลุกเร้าให้คนไทยตื่นตระหนกว่าปีศาจคอมมิวนิสต์กำลังคุกคามไทย เมื่อประกอบกับโครงการเสด็จเยี่ยมประชาชนในชนบทตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2498 กษัตริย์ก็เริ่มกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติและเป็นแกนกลางของจารีตประเพณีไทย เช่นเดียวกับทักษิณ (2526) ที่เสนอว่าจอมพลสฤษดิ์ภายใต้ความร่วมมือและการสนับสนุนของสหรัฐฯ ได้ฟื้นฟูสถานะและบทบาทของสถาบันกษัตริย์ด้วยการส่งเสริมให้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจในถิ่นทุรกันดาร

นอกจากพระราชกรณียกิจ การรื้อฟื้นสถานะและบทบาทของสถาบันกษัตริย์ดำเนินการผ่านราชพิธีตามคติเทวราชาของพราหมณ์ฮินดูอย่างสำคัญ ทักษิณ (2526) เสนอว่ารัฐบาลจอมพลสฤษดิ์รื้อฟื้นประเพณีต่างๆ อาทิ พระราชพิธีแรกนาขวัญ ขณะที่ Jackson (2010) ชี้ว่ารัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ได้วางรากฐานให้กับการกลับมาของวาทกรรมเทวราชา สัญลักษณ์พราหมณ์เกี่ยวกับราชอำนาจ (royal absolutism) ได้แข็งแกร่งขึ้นอีกครั้งควบคู่กับพุทธศาสนาในฐานะฐานความชอบธรรมทางการเมืองของกษัตริย์โดยอาศัยสื่อและเศรษฐกิจแบบตลาดเป็นพลังขับเคลื่อน รัชกาลที่ 9 มักถูกนำเสนอผ่านสื่อในลักษณะเทพหรือกึ่งเทพ วาทกรรมเทวราชาที่ซบขึ้นใหม่เป็นหนึ่งในยุทธวิธีทางอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมให้กับสิทธิอำนาจของสถาบันกษัตริย์เชิงเครือข่ายที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (unelected network monarchy) เช่นเดียวกับ Ivarsson and Isager (2010) ที่เสนอว่ารัชกาลที่ 9 ขึ้นครองราชย์ในฐานะธรรมราชา ทว่าต่อมาได้ถูกทำให้มีลักษณะกึ่งเทพหรือเป็นเทวราชาผ่านพิธีทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู ขณะที่ธงชัย (2556) เสนอว่าในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาฝ่ายนิยมเจ้าร่วมกันโหมประโคมยกย่องให้กษัตริย์กลายเป็นสมมติเทพ จนคนไทยส่วนใหญ่เคลิ้มว่ากษัตริย์อยู่พ้นไปจากการเมือง ทั้งที่วังและฝ่ายนิยมเจ้าแทรกแซงการเมืองบ่อยครั้งโดยสวมบทบาทผู้ทรงศีลที่ไร้ผลประโยชน์ อยู่เหนือการเมืองมนุษย์ที่โสมม

ทั้งนี้ คติความเชื่อพุทธศาสนาได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานหรือแหล่งอ้างอิงของการปกครอง “ระบอบประชาธิปไตย” ที่มีลักษณะเอื้ออำนวยต่อชนชั้นนำจารีต Connors (2007) เสนอว่าในช่วงปลายทศวรรษ 1950 และต้นทศวรรษ 1960 แนวคิด “ประชาธิปไตยแบบไทย” (Thai-style Democracy) คุบติขึ้นในฐานะองค์ประกอบพื้นฐานของกองทัพและอุดมการณ์ราชการ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับโลกทัศน์เชิงจักรวาลวิทยาในไตรภูมิภคตาซึ่งเป็นต้นแบบของสังคมการเมืองที่มีลำดับชั้น เสถียรภาพและความผาสุกของระเบียบสังคมเป็นผลจากบุญและบารมีของกษัตริย์ การแทรกแซงและการฟื้นฟูระเบียบและความสงบสุขของกษัตริย์ส่งผลให้สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันการเมืองพิเศษที่ขาดไม่ได้ (indispensable para-political institution) ใน “ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย”

กล่าวในเชิงรูปธรรม ญัฐพล (2556) ชี้ว่าหลังพ่ายแพ้ชั่วคราวในช่วง พ.ศ. 2476-2481 เครือข่ายชนชั้นนำจารีตหรือ “ชาวน้ำเงินแท้” ได้ฟื้นคืนอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2490-2500 โดยขุนนางในระบบเก่าและนักกฎหมายกษัตริย์นิยมได้ร่วมกันร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ซึ่งได้เพิ่มข้อความ “มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ต่อท้าย “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย” เป็นครั้งแรก และส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็น “รัฐธรรมนูญกษัตริย์นิยม” เช่นเดียวกับธงชัย (2556) ที่เสนอว่าในปี พ.ศ. 2490 ฝ่ายเจ้าร่วมมือกับกองทัพทำรัฐประหาร นำฝ่ายเจ้ากลับคืนสู่อำนาจและเชิญผู้นำคณะราษฎรออกไป พร้อมกับร่างรัฐธรรมนูญให้สถาบันกษัตริย์อยู่ในสถานะสูงสุดของระบบการเมืองที่เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” หรือ “ระบอบประชาธิปไตยแบบอำมาตย์” (Royalist Democracy) แม้ระบอบนี้จะไม่มีความเป็นประชาธิปไตยก็ตาม

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ถูกยกเลิกโดยจอมพล ป. ที่ทำรัฐประหารในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 พร้อมกับมีการนำรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 มาใช้ชั่วคราว สร้างความไม่พอใจให้กับกษัตริย์และกลุ่มกษัตริย์นิยมอย่างมากเนื่องจากเป็นการทำลาย “ระบอบสีน้ำเงิน” ที่พวกเขาพยายามสถาปนาขึ้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 เครือข่ายกษัตริย์นิยมและกองทัพจึงได้ร่วมกันก่อรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดของการเมืองภายใต้ยุคคณะราษฎรรวมถึงคดีการจำกัดอำนาจกษัตริย์ได้รัฐธรรมนูญ เปิดโอกาสให้ฝ่ายกษัตริย์นิยมสามารถผสมผสานคติอเนกชนนิกรสโมสรรสมมติเข้ากับระบอบเผด็จการทหาร นำมาสู่การกลับมาของ “ระบอบสีน้ำเงิน” ภายใต้ชื่อ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หรือ Patriarchism Democracy (ญัฐพล 2556) นอกจากนี้ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีการร่างและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งรู้จักกันในนาม “รัฐธรรมนูญฉบับราชประชาสมาสัย” และต่อมาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2540 สถาบันกษัตริย์ก็ได้รับการจัดวางให้อยู่ในตำแหน่งสูงส่งในสังคมการเมือง กษัตริย์มีอำนาจสูงสุดและเบ็ดเสร็จในหลายเรื่อง ซึ่งส่งผลให้ “ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ” หรือ Constitutional Monarchy สำนวนรัชกาลที่ 9 แตกต่างไปจากต้นฉบับในประเทศอังกฤษ

อีกทั้งยังมีลักษณะขัดกันในตัว คือกษัตริย์อยู่เหนือการเมืองแต่ก็อยู่ในการเมืองในเวลาเดียวกัน (Kobkua 2002)

Hewison and Kengkij (2010) เห็นว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” (Thai-style Democracy) คือแนวคิดการเมืองที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอนุรักษนิยมและอำนาจนิยมในยุครัชกาลที่ 9 ซึ่งมองการเมืองว่าเป็นธุรกิจสกปรก พระองค์สนับสนุนอำนาจนิยมของจอมพลสฤษดิ์นอกจากเพราะเป็นโอกาสการฟื้นตัวของวังแล้ว ยังเป็นเพราะความชอบส่วนตัวพระองค์ต่อระเบียบการฟังฟังสัญญาลักษณ์และสถาบันประเพณี พระองค์ทรงมองการเมืองแบบพรรคการเมืองและประชาธิปไตยแบบตะวันตกว่าแปลกแยกจากประเพณีไทย พร้อมแนะนำให้คนไทยสร้าง “ประชาธิปไตยแบบไทย” เป็นของตนเอง นอกจากนี้พระองค์ทรงมีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐประหารหลายครั้งโดยเฉพาะรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งหลายคนเห็นว่าเป็น “รัฐประหารที่ดี” และหากทหารตั้งคนดีมาเป็นรัฐบาลประชาชนก็ควรมีความเชื่อมั่น พลเอกสุรยุทธ์ถูกมองเป็นคนดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกเลือกจากองคมนตรี ทว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” แท้จริงแล้วคือ หม่าป้าอำนาจนิยมในคราบของแกะที่ถูกพัฒนาขึ้นในฐานะอุดมการณ์อนุรักษนิยม⁵

กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ประชาธิปไตยแบบไทย” คือ “การเมืองคนดี” ซึ่งมีกษัตริย์อยู่บนยอด เป็นระบบการเมืองการปกครองที่ได้รับการนำเสนอโดย “ปัญญาชน” ฝ่ายจารีตมาอย่างต่อเนื่อง สายชล (2546) เสนอว่าในช่วงที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจนกระทั่งรัชกาลที่ 5 ทรงกังวลว่าระบอบกำลังจะปิดฉากลงไม่ช้า สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้พยายามชี้ให้เห็นส่วนดีพิเศษของประเพณีการปกครองไทยที่มีมาแต่อดีต เพื่อจรรโลงความชอบธรรมของระบอบการปกครองสืบไป โดยเขาเน้นความสำคัญของกษัตริย์ราชวงศ์จักรีในการรักษาอิสรภาพของชาติ รวมถึงสร้างอัตลักษณ์กษัตริย์ที่เน้นความเป็นกษัตริย์ของราษฎรและเพื่อราษฎร เพื่อให้กษัตริย์มีสิทธิธรรมที่จะเก็บภาษีอากรและผูกขาดในการจัดการทรัพยากร รวมถึงมีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ อย่างไรก็ตาม เขาไม่ได้เน้นคือเนกชนนิกรสโมสรสมมติเพราะเชื่อในศีลธรรมของเจ้าอันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนที่เกิดมาเป็นเจ้า ซึ่งทำให้เจ้ามีความชอบธรรมที่จะเป็นผู้ปกครอง เขาไม่เห็นด้วยกับระบบการเมืองที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเลือกผู้ปกครอง ซึ่งก็คือการยืนยันให้มีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สืบต่อไป

ในทำนองเดียวกัน Hewison and Kengkij (2010) ชี้ว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนักโฆษณาชวนเชื่อของระบอบอำนาจนิยมของจอมพลสฤษดิ์และการรื้อฟื้นกษัตริย์นิยมที่เน้นความเป็นคนดี เขาเสนอว่า “ภายใต้ระบอบทหาร ประชาชนควรจะเชื่อมั่นว่าประเทศถูกปกครองโดยคนดี ซึ่งสิ่งนี้ต่างอย่างมากจากการ

⁵ อย่างไรก็ตาม สันติสุข (2555) ตั้งข้อสังเกตว่าไม่เพียงแต่นักคิดสายอนุรักษนิยมที่พยายามช่วงชิงการสร้างวาทกรรมว่าด้วยประชาธิปไตยแบบไทยที่เชื่อมโยงอุดมการณ์ มหาชนสมมติ และเนกชนนิกรสโมสรสมมติ หากแต่นักคิดในสายตะวันตกก้าวหน้าอย่างเช่น ปรีดี ก็มีส่วนในการสร้างวาทกรรมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเช่นกัน

ปกครองโดยนักการเมืองที่แสวงหาแต่ผลประโยชน์ตัวเอง” เขาเห็นว่ารัฐประหารไม่ใช่สิ่งที่เลวหากเป็นการขจัดนักการเมืองเลว

ขณะที่ในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย ฝ่ายชนชั้นนำจารีต เช่น ประมวล (2548) เสนอว่าคนไทยเชื่อว่ากษัตริย์ทุกพระองค์ประกอบด้วยพระบุพเพกตปุญญตา คือทรงทำความดีมาอย่างวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ในชาติปางก่อน และเมื่อเป็นกษัตริย์แล้วก็มีปณิธานที่จะประกอบคุณงามความดีด้วยการบำบัตทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังพระปณิธานในการขึ้นครองราชย์ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นอกจากนี้ เขาได้อ้างวิทยานิพนธ์ฉบับหนึ่งที่ศึกษาพระราชดำรัสในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าล้วนให้ความสำคัญกับศีลธรรมความดีทั้งสิ้น เช่น ในช่วง พ.ศ. 2493-2499 เน้นเรื่องคุณธรรม ความสามัคคี และชื่อสัตย์สุจริต ช่วง พ.ศ. 2500-2516 เน้นเรื่องคุณธรรม ช่วง พ.ศ. 2516-2519 เน้นเรื่องคุณธรรมให้เมืองไทยพอกอยู่พอกิน ช่วง พ.ศ. 2519-2531 เน้นเรื่องคุณธรรม ความสามัคคี การทำความดี และการพัฒนา และช่วง พ.ศ. 2531-2542 เน้นเรื่องคุณธรรม ความสามัคคี ละเว้นการทุจริต พร้อมกันนี้ เขาได้เสนอว่าเมื่อศีลธรรมของผู้คนเสื่อมทรามลง “คนไทยทุกหมู่เหล่าคงได้แต่หวังในพระบรมเดชานุภาพ” โดยผ่านการให้พระราชอำนาจที่วางอยู่บนความดีของพระองค์

นอกจากนี้ ความดีของกษัตริย์ยังถูกนำไปใช้เป็นฐานในการนำเสนอสังคมไทยในอุดมคติด้วย อาทิ “สังคมอินทรีย์ภาพแบบพุทธ” (A Buddhist Organic Society) ซึ่งธงชัย (2556) ชี้ว่าเป็นสังคมที่จัดลำดับชั้นตามความสูงต่ำของบุญบารมี ซึ่งจะปกติสุขและเคลื่อนไหวไปข้างหน้าได้ก็ต่อเมื่อหน่วยต่างๆ ของสังคมรู้จักหน้าที่ของตนและทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันเหมือนอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย องค์รวมของประเทศไทยจึงประกอบด้วยหน่วยย่อยที่มีบุญบารมีไม่เท่ากันแต่ล้วนมีความสำคัญ ความสามัคคีและหน้าที่ จึงเป็นหัวใจสำคัญมากกว่าสิทธิซึ่งเป็นคุณสมบัติจำเป็นของปัจเจกภาพ ดังกรณีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ที่สายชล (2546) เสนอว่าเน้นความสามัคคีทั้งภายในชนชั้น ระหว่างชนชั้น และระหว่างชนชาติต่างๆ เขาสร้างอัตลักษณ์เมืองไทยที่มีชนชาติไทยเป็นชนชั้นปกครองและเป็นผู้นำทางอารยธรรมของชนชาติต่างๆ ในประเทศที่ล้นแล้วแต่ได้รับความเมตตาจากกษัตริย์ให้อยู่เย็นเป็นสุขกันทั่วหน้า เขากำหนดสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของคนชั้นต่างๆ ในเมืองไทยผ่านพระนิพนธ์ คำพูด และข้อเขียนลักษณะต่างๆ เพื่อให้คนแต่ละชั้นรับรู้ตนเองและเป็นที่รับรู้ของคนชั้นอื่น เพื่อให้คนแต่ละชั้นกระทำการตามความสามารถของชั้นตน หรือกรณี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่ Hewison and Kengkij (2010) ชี้ว่าเขาเสนอภาพสังคมไทยเหมือนร่างกาย ซึ่งมีกษัตริย์เป็นศีรษะรัฐบาลและระบบราชการเป็นอวัยวะ สังคมเป็นลำดับชั้น และมีโครงสร้างในลักษณะที่ทุกคนทำหน้าที่ของตนและการเคลื่อนย้ายทางสังคมทำได้จำกัด

ธงชัย (2556) เห็นว่าการชูวาทกรรมคนดีของ “ปัญญาชน” ฝ่ายชนชั้นนำจารีตในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะในช่วงแรกของความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัยที่ “ไม่เคยมีครั้งใดที่มีเสียงเรียกร้องให้เจ้า

เข้ามาแทรกแซงและมีอำนาจนำเพื่อต่อต้านรัฐบาลอย่างเปิดเผยดังในช่วง พ.ศ. 2549” ได้ปูทางไปสู่รัฐประหาร 2549 ในที่สุด เขาเสนอว่าในบริบทของการเคลื่อนไหวสู่ประชาธิปไตย กษัตริย์มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบรัฐสภาด้วยการดำรงอำนาจทางศีลธรรมเหนือสถาบันการเมืองปกติที่สภปรักข์ฉฉล ฝ่ายนิยมเจ้ากับขบวนการพลเมืองและปัญญาชนที่เรียกตนเองว่า “ภาคประชาชน” ซึ่งไม่ไว้ใจนักการเมืองได้ช่วยกันผลักดันวาทกรรม “ทำการเมืองให้สะอาด” ซึ่งต่อยอดการเมืองเชิงศีลธรรมซ้อนกันสองประการ คือ ด้านหนึ่งมันทำลายและทำลายความชอบธรรมของนักการเมืองและระบบเลือกตั้ง อีกด้านมันต่อยอดว่าอำนาจทางศีลธรรมเหนือกว่าเสียงส่วนใหญ่ และเป็นความชอบธรรมสูงสุดทางการเมือง ซึ่งคือสถาบันกษัตริย์ ผู้ซึ่งวิจารณ์นักการเมืองต่อสาธารณะหรือไม่ก็ข้ามหัวนักการเมืองและทำงานโดยตรงกับข้าราชการในการแก้ปัญหาต่างๆ ศีลธรรมและจริยธรรมจึงเป็นทางออกเดียวในการแก้ปัญหาและเกื้อหนุนต่อรัฐประหาร 2549

นอกจากนี้ ธงชัย (2556) เสนอว่ารัฐประหาร 2549 มีพลเอกเปรมและคนสำคัญในเครือข่ายวังอยู่เบื้องหลัง อีกทั้งยังได้รับแรงสนับสนุนจากนักกิจกรรมและปัญญาชนในนาม “ภาคประชาชน” เช่น “เครือข่ายจุฬาฯ เชิดชูคุณธรรมนำประชาธิปไตย” เดินทางเข้าพบพลเอกเปรมเพียงสองสามวันก่อนรัฐประหารเพื่อขอให้เขาแทรกแซงทางการเมือง นอกจากนี้เขาชี้ว่าธีรยุทธเวียงภัยให้การเมืองของนักการเมืองถูกถ่วงดุลกำกับด้วยผู้มีอำนาจทางศีลธรรมที่สูงส่งกว่า เช่นสถาบันยุติธรรม ทหาร นักวิชาการ ชนชั้นสูง องคมนตรี กลายเป็น “ประชาธิปไตยแบบภูมิปัญญา” หรือระบอบการเมืองที่ประชาชนผู้อ่อนศีลธรรมถูกกำกับด้วยผู้มีบารมีสูงกว่า เป็นประชาธิปไตยแบบมีอภิชนอยู่เหนือประชาชนทั่วไป

ในทำนองเดียวกัน McCargo (2005) เสนอว่า “สถาบันกษัตริย์แบบเครือข่าย” (Network Monarchy) มีลักษณะไม่เสรีเป็นพื้น เพราะชุกการฟุ้งฟิง “คนดี” พร้อมกับผลัดสถาบันหรือกระบวนการการเมืองปกติไปอยู่ชายขอบและให้ความสำคัญกับหลักประชาธิปไตยน้อยมาก ขณะที่กษัตริย์ทรงแทรกแซงการเมืองตลอดเวลาในฐานะสถาบันเหนือการเมือง (para-political institution) โดยอ้างมหาอำนาจอธิปไตย (super mandate) จากประชาชนซึ่งเหนือกว่าอำนาจอธิปไตยจากการเลือกตั้ง (electoral mandate) ของนักการเมือง McCargo เสนอว่าภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ ความสำเร็จจะตกเป็นของกษัตริย์และเครือข่าย ขณะที่ความล้มเหลวหรือความเสื่อมทรามของระบบจะถูกโยนให้เป็นความผิดของผู้อื่น โดยเฉพาะนักการเมืองที่ฉ้อฉลและเห็นแก่ตัว เขาเสนอว่าตราบเท่าที่การเมืองเลือกตั้งถูกมองว่าฉ้อฉลและบกพร่อง กษัตริย์จะถูกทำให้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการใช้อำนาจคานชุกเงิน โดยก่อนรัฐประหาร 2549 กษัตริย์ได้ส่งสัญญาณไม่อนุญาตินโยบาย พ.ต.ท.ทักษิณ ในหลายลักษณะ ขณะที่พลเอกเปรมก็ทำลายอย่างตรงข้ามกับนโยบาย พ.ต.ท.ทักษิณจนกระทั่งนำไปสู่รัฐประหารในที่สุด

ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ หลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ปัญหาและความขัดแย้งทางการเมืองได้คลี่คลายไปอีกขั้นรวมทั้งมีการอาศัยศีลธรรมในการขับเคลื่อนในอีกลักษณะ กล่าวคือแม่พันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือ “เสื้อเหลือง” ประสบความสำเร็จในการอาศัยอาหาร/วาทศิลป์/วาทกรรม “คนดี” ในการขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ผ่านรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ทว่าต่อมาอาหาร/วาทศิลป์/วาทกรรมดังกล่าวก็ถูกต่อต้านทำลายโดยแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือ “เสื้อแดง” นอกจากนี้ ต่อมาพันธมิตรฯ ได้สลายตัวลงและถูกแทนที่ด้วย กปปส. ซึ่งแม้จะมีความคาบเกี่ยวเหลื่อมซ้อนกันแต่ก็มีลักษณะเฉพาะที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของแกนนำ ผู้เข้าร่วม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการอาศัยอาหาร/วาทศิลป์/วาทกรรม “คนดี” ในการเคลื่อนไหว เพราะขณะที่พันธมิตรฯ อาศัยคติหรือมโนทัศน์ทางศาสนา เช่น ธรรมราชา อเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ ในการเคลื่อนไหว กปปส. ชูอาหาร/วาทศิลป์/วาทกรรม “คนดี” ที่ไม่ยึดโยงกับคติหรือมโนทัศน์ทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะหรือเด่นชัด ขณะเดียวกันก็มีผู้มีส่วนในการผลิต เผยแพร่ และปรับใช้อาหาร/วาทศิลป์/วาทกรรม “คนดี” ค่อนข้างกว้างและหลากหลาย ไม่ได้จำกัดเฉพาะแกนนำหรือ “ปัญญาชน” เหมือนในช่วงพันธมิตรฯ งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะสำรวจความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง รวมถึงผู้กระทำการดังกล่าวนี้ว่ามีลักษณะเช่นไร เชื่อมโยงกับโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาข้างต้นแค่ไหนอย่างไร และสะท้อนความจำเพาะของ “การเมืองคนดี” ที่ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” พยายามชูอย่างไร

1.3.3 อัตลักษณ์และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์” (Identity) ได้เข้ามาอยู่ใจกลางของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งในแง่การถกเถียงทางทฤษฎีและการชี้ให้เห็นเชิงรูปธรรม (du Gay 2000: 2) นักวิชาการสาขาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา นักปรัชญา นักรัฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ หรือนักภูมิศาสตร์ ล้วนแล้วแต่ “มีบางสิ่งที่จะพูดถึงเกี่ยวกับอัตลักษณ์” ทั้งสิ้น (Jenkins 2008: 28) ขณะเดียวกันคำว่าอัตลักษณ์ก็เป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย นับตั้งแต่ในเรื่องศาสนา การเมือง วัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ ไปจนกระทั่งเรื่องส่วนตัว ส่งผลให้ความหมายของคำเคลื่อนย้ายไปจากเดิมค่อนข้างมาก อีกทั้งยังมีความขัดแย้งหรือตรงข้ามกัน เช่น เป็นทั้งแหล่งความสมานฉันท์และที่มาของความรุนแรง เป็นความเหมือนและความต่าง เป็นการบังคับและการเลือก มีลักษณะหนึ่งเดียวและปรียก มีสภาพอยู่นิ่งและเปลี่ยนแปลง เป็นสภาวะที่เสถียรและเป็นสิ่งประกอบสร้างที่เลื่อนไหล ฯลฯ จนก่อให้ เกิด การ เรี่ย ก ร้อง ใ ให้ เลิก ใ ช้ คำ นี้ ใน ท าง วิ ช า ก า ร (<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0128.xml>)

อย่างไรก็ดี Jenkins (2008: 14) นักสังคมวิทยา เห็นว่าแม้จะมีการเสนอให้เลิกใช้คำว่าอัตลักษณ์ ในทางวิชาการเพราะมีการใช้กันมากจนไร้ความหมาย และคำเพียงคำเดียวไม่สามารถทำความเข้าใจความหลากหลายของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของโลกมนุษย์ได้ ทว่าการละทิ้งแนวคิดอัตลักษณ์ สำหรับเป้าประสงค์การวิเคราะห์ทางสังคมไม่ใช่ทางออก เพราะคำนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือเชิงมโนทัศน์ในสังคมวิทยา หากแต่ยังมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคม หากนักวิชาการต้องการสนทนากับโลกนอกวงวิชาการ การปฏิเสธคำนี้จึงไม่ใช่นโยบายการสื่อสารที่ดี อาจจำเป็นต้องประนีประนอมระหว่างการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงกับการสมานทานอย่างไม่วิพากษ์ต่อสถานะทางภาวะวิทยาและนัยเชิงสัจพจน์ของคำ โดยอาจให้อัตลักษณ์หมายถึงกระบวนการสร้างความหมายแทนจะเป็นสภาวะการณ เป็นต้น

นักวิชาการส่วนใหญ่ยังคงเห็นประโยชน์ของแนวคิดอัตลักษณ์ในการทำความเข้าใจและอธิบาย มนุษย์และสังคม หลายคนได้รวบรวม เรียบเรียง จัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์ข้อเขียนที่เกี่ยวข้องซึ่งมี จำนวนมากและหลากหลายให้เป็นระบบระเบียบและเข้าใจง่าย เช่น du Gay และคณะได้ร่วมกันเขียน หนังสือเรื่อง identity: a reader (du Gay 2000) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อเขียนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชิ้นสำคัญ จำนวน 30 ชิ้น จำแนกเป็น 3 กลุ่มพร้อมเขียนคำนำประกอบในแต่ละกลุ่มดังนี้

1) แนวพินิจ “องค์ประธานของภาษา” (subject-of-language) เสนอว่าอัตลักษณ์ก่อรูปขึ้นผ่าน อำนาจของวาทกรรมทั้งภายในและผ่าน “ความต่าง” มีรากฐานมาจากการเขียนเชิงทฤษฎีในโลกภาษา ฝรั่งเศส เช่น ภาษาศาสตร์โครงสร้าง มาร์กซิสม์สายอัลดูแซร์ จิตวิเคราะห์สายลากอง ปรัชญาการก่อสร้าง สายเดอริดา และทฤษฎีวาทกรรมสายฟูโกต์ ซึ่งก่อให้เกิดกระแสการศึกษาอัตลักษณ์ในกลุ่มวัฒนธรรม ศึกษาและสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องในโลกภาษาอังกฤษจำนวนมาก (Redman 2000: 9-13) ข้อเขียนในกลุ่ม วัฒนธรรมศึกษาชิ้นสำคัญที่ได้รับการคัดสรรมาพิมพ์ในหนังสือได้แก่บทความของ Stuart Hall เรื่อง “Who needs ‘identity?’” (Hall 2000) ที่เสนอว่าอัตลักษณ์เป็นแนวคิดที่ไม่สามารถคิดในวิธีเก่าได้ แต่หาก ปราศจากมันคำถามสำคัญบางข้อก็ไม่สามารถคิดได้เช่นกัน อัตลักษณ์ไม่เคยเป็นหนึ่งเดียว และในระยะ หลังก็มีการแตกตัวและปริแยกมากขึ้น มันถูกสร้างข้ามวาทกรรม ปฏิบัติการ และตำแหน่งที่แตกต่างและ ชัดกัน ถูกสร้างผ่านความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นหรือสิ่งที่มันไม่ใช่ อีกทั้งยังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและ กลายรูปอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ไม่เคยเสร็จสิ้น จึงไม่อาจพิจารณาอัตลักษณ์ในเชิงสารัตถะ หากแต่ต้องพิจารณาในเชิงยุทธศาสตร์และตำแหน่งแห่งที่ ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์และสถาบัน จำเพาะ ภายใต้การก่อรูปเชิงวาทกรรมรวมทั้งปฏิบัติการและยุทธศาสตร์จำเพาะ

2) แนวพินิจจิตวิเคราะห์ มีสถานะเป็นทางเลือกต่อแนวพินิจ “องค์ประธานในภาษา” ซึ่งได้ สถาปนาตัวและครอบงำแนวทางการศึกษาอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมศึกษาและทฤษฎีทางวัฒนธรรมในโลก ภาษาอังกฤษข้างต้น แนวพินิจนี้พยายามปลดแอกจิตวิเคราะห์ออกจากกรอบการตีกรอบหรือการ

ครอบงำของทฤษฎีภาษาศาสตร์ พยายามที่จะสถาปนาฐานหรือแนวทางการศึกษาอัตลักษณ์ด้วยมุมมองเฉพาะของจิตวิเคราะห์เอง นอกจากนี้ แนวพินิจนี้ตั้งคำถามต่อแนวคิดเรื่องวัสดุมนุษย์ (human material) ที่ตัวแบบจิตวิเคราะห์ต่างๆ ใช้เป็นฐานด้วย (Evans 2000: 121-128)

3) แนวสังคมนิยมว่าด้วย “บุคคล” (person) ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคม เทคนิคและรูปแบบการฝึกฝนและการปฏิบัติที่สร้างสมรรถนะและคุณสมบัติให้ปัจเจกสำหรับการดำรงอยู่ทางสังคมในฐานะ “บุคคล” ประเภทหนึ่ง เป็นการเคลื่อนย้ายจากทฤษฎีทางสังคมและจิตวิเคราะห์เกี่ยวกับการก่อรูปของ “ความเป็นตัวตน” (subjectivity) หรือ “อัตลักษณ์” (identity) ไปยังความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์ของรูปแบบเฉพาะของ “ความเป็นบุคคล” (personhood) ที่ปัจเจกได้มาผ่านสถาบันทางสังคม แนวการศึกษาพยายามสร้างดุลระหว่างความเป็นรูปธรรมกับความซับซ้อนทางทฤษฎี พร้อมกับเสนอไม่ให้แยกรูปแบบของบุคคลออกจากฉากเชิงสถาบันและสังคมของพวกเขา และให้ความสำคัญกับบริบทและประวัติศาสตร์รวมทั้งความเฉพาะของสภาพแวดล้อม (du Gay 2000: 279-282) ข้อเขียนชิ้นสำคัญกลุ่มนี้ที่ได้รับการคัดสรรมาพิมพ์ในหนังสือได้แก่งานของ Nikolas Rose เรื่อง “Identity, Genealogy, History” (Rose 2000) ที่เสนอว่าจุดเน้นของวงศาคณาวิทยาไม่ใช่ “การก่อสร้างเชิงประวัติศาสตร์ของตัวตน” หากแต่เป็นประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ที่มนุษย์ได้สถาปนาเข้ากับตัวเอง ซึ่งต่างจากแนววิเคราะห์ที่ถือว่าการเปลี่ยนแปลงของความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความทันสมัย สภาวะสมัยใหม่ตอนปลาย และสังคมเสี่ยง เพราะแม้การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะสำคัญ แต่พวกมันไม่ได้เปลี่ยนวิธีการเป็นมนุษย์ด้วย “ประสบการณ์” ที่พวกมันสร้างขึ้น กระบวนการสร้างตัวตนมีประวัติศาสตร์ของตนเอง วงศาคณาวิทยาว่าด้วยกระบวนการสร้างตัวตนเน้นปฏิบัติการที่มนุษย์ได้ถูกจัดวางตำแหน่งใน “ระบอบบุคคล” และให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์และกลวิธีของกระบวนการสร้างตัวตนที่หลากหลายในช่วงเวลาต่างๆ

ในทำนองเดียวกัน อภิญาได้เขียนหนังสือเรื่อง “อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด” (อภิญา 2546) เพื่อทบทวนการเปลี่ยนแปลงความหมายในทางทฤษฎีของมโนทัศน์อัตลักษณ์⁶ ซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงกรอบคิดใหญ่ทางทฤษฎีสังคมศาสตร์ และชี้ให้เห็นความสำคัญของมโนทัศน์อัตลักษณ์ในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในสังคมเมือง อภิญาเสนอว่าอัตลักษณ์มีความสำคัญเนื่องจากเป็นปริมาตรที่เชื่อมต่อระหว่างขั้วสองขั้ว คือ “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม และมีติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด อัต

⁶ ทั้งนี้ อภิญาเสนอว่าความเป็นปัจเจกเป็นเรื่องของการนิยามความหมายซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนไปตามบริบท คำว่า “อัตลักษณ์” จึงดูเหมาะสมกว่าคำว่า “เอกลักษณ์” ในความหมายของ Identity ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงความหมายดังกล่าวสัมพันธ์กับการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทโลกาภิวัตน์ (อภิญา 2546: 1)

ลักษณะจึงแบ่งเป็นสองระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกัน (อภิญา 2546: 5-6)

อภิญาแบ่งเนื้อหาหนังสือออกเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งพิจารณาว่าแนวคิดสารัตถะนิยมที่มีอิทธิพลในทฤษฎีทางสังคมของยุคสมัยใหม่ นิยามมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์อย่างไร เริ่มจาก Erikson นักจิตวิทยา ที่เสนอว่าการก่อรูปของอัตลักษณ์เป็นกระบวนการตลอดชีวิตที่เปลี่ยนแปลงได้ เขาใช้คำว่า identity แทน personality และแม้จะได้รับอิทธิพลจาก فروยด์ แต่เขาเน้นบทบาทของ ego มากกว่าจิตใต้สำนึกในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ (อภิญา 2546: 17) ขณะที่ Goffman นักสังคมวิทยาสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ แยกระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลกับอัตลักษณ์ทางสังคม เขานิยามความคิดความรู้สึกที่ปัจเจกมีต่อตนว่า ego identity ตามทฤษฎีของ Erikson ส่วนภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่นที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น บัตรประชาชน ลายนิ้วมือ เขาเรียกว่า personal identity ขณะที่สถานภาพทางสังคมคือ social identity อัตลักษณ์จึงมีสองประเภท คือ อัตลักษณ์ที่สังคมเรียกร่อง (virtual identity) และอัตลักษณ์ที่คนนั้นเป็นจริง (actual identity) (เพ็งอ้ง: 27-28)

ส่วนที่สองพิจารณาว่าแนวทฤษฎีหลังสมัยใหม่และหลังโครงสร้างนิยมซึ่งก่อให้เกิดกระแสการรื้อถอนปัจเจกภาพก่อให้เกิดการนิยามอัตลักษณ์ใหม่อย่างไร โดยเฉพาะในเรื่องเพศและชาติพันธุ์ กล่าวคือแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมตั้งความเป็นศูนย์กลางออกจากปัจเจก ไม่ให้อภิสัทธาแก่ปัจเจกในฐานะผู้กระทำ การ และเน้นการไร้สารัตถะอันเป็นสากลของปัจเจกภาพ ซึ่งเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นผลของกระบวนการต่อรองเชิงอำนาจในความสัมพันธ์ทางสังคมหลายระดับ ความเป็นปัจเจกจึงถูกเน้นในฐานะ “กระบวนการทางสังคมของการสร้างอัตลักษณ์” มากกว่าแก่นแกนของคุณสมบัติบางอย่างที่มีลักษณะตายตัว (อภิญา 2546: 45-46) ขณะที่ภาษามีอำนาจในการสร้างอัตลักษณ์เพราะมันช่วยตอกย้ำตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของบุคคล ภาษาเป็นกลไกของมายาคติเพราะช่วยสร้างตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของ “ผู้พูด” ขณะที่นักคิดสายสตรีนิยม เช่น Julia Kristeva เสนอภาษาผู้หญิงโดยไม่อิงกับแนวคิดสารัตถะนิยม (เพ็งอ้ง: 63-67)

ส่วนที่สามพิจารณาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในบริบทโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในประเด็นเพศและชาติพันธุ์เช่นกัน อภิญาเสนอว่าการมองพลังโลกและท้องถิ่นในลักษณะชั่วคราวมีปัญหาในการวิเคราะห์เพราะทำให้มองไม่เห็นที่จริงแล้ว กระแสท้องถิ่นนิยมเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยปัจจัยในระดับใหญ่กว่าปัจจัยภายในท้องถิ่น ยิ่งโลกถูกครอบคลุมด้วยพลังโลกาภิวัตน์มากเท่าใด การเน้นความเป็นท้องถิ่นก็จะยิ่งปรากฏชัดขึ้นเท่านั้น (อภิญา 2546: 87-8) อภิญาหยิบยกงานของ Friedman ที่เสนอว่าปัจจุบันขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องอิสรภาพทางการเมืองจากรัฐที่มีฐานบนกลุ่มชาติพันธุ์มีสามประเภท คือ

- 1) กลุ่มที่ถูกผนวกสู่สังคมโลกอย่างหลวมๆ วัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมยังเห็นได้ชัดและมีอิทธิพลในชีวิตประจำวันและเป็นแกนในการจัดระเบียบองค์กรทางสังคม
- 2) กลุ่มที่ถูกผนวกเข้ากับระบบทุนนิยมโลก

สมาชิกผูกพันกันด้วยสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ภาษา สีผิว ศาสนา การสืบเชื้อสาย ทว่าสัญลักษณ์เหล่านี้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการผลิตหรือวิถีชีวิตประจำวัน และ 3) กลุ่มที่ถูกผนวกเข้าระบบโลกอย่างมากแต่รูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมยังถูกสงวนรักษาในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมหรือเพื่อการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยา (เพ็งอ้าง: 121-122) เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าความเป็นท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับกระแสโลกอย่างไร

นอกจากงานเขียนในเชิงรวบรวมและสังเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์โดยรวมแล้ว มีงานเขียนเชิงสังเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ในระดับสาขาวิชาด้วย เช่น ในวิชามานุษยวิทยา Golubovic (2011) ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ได้รับการพิจารณาในฐานะมโนทัศน์อย่างไร เขาเสนอว่าอัตลักษณ์เป็น “ประเภทเชิงมานุษยวิทยา” (anthropological category) ที่มีความจำเพาะ เพราะเป็นการที่บุคคลป่งตัวเองเข้ากับวัฒนธรรมของตน และเป็นการสะท้อนย้อนคิดต่อวิถีที่บุคคลมีชีวิตในสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง อัตลักษณ์หมายถึง “ภาพลักษณ์ของตัวตน” และ/หรือ “ภาพลักษณ์ร่วม” เป็นสิ่งที่ผนวกบุคคลเข้ากับตัวตนหรือการดำรงอยู่ของกลุ่ม และเป็นสิ่งที่แยกบุคคลออกจาก “ผู้อื่น” ทั้งนี้ Golubovic เสนอว่าในระยะแรกนักมานุษยวิทยาใช้คำว่าอัตลักษณ์ในฐานะสิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติมาแต่ดึกดำบรรพ์และไม่เปลี่ยนแปลง เป็นประเภทเชิงชาติพันธุ์ ทว่าต่อมาได้เปลี่ยนเป็นความรู้สึกนึกคิดร่วมที่ถูกสร้างขึ้นเชิงสังคม วัฒนธรรม การเมือง และอุดมการณ์ โดยพิจารณาว่าอัตลักษณ์ก่อรูปขึ้นบนฐานอะไร วางอยู่บนเงื่อนไขและอาศัยกลไกใด และสภาพทางสังคมวัฒนธรรมใดที่ปกป้องรูปแบบจำเพาะของอัตลักษณ์บางรูปแบบ เช่น ชนชั้น ชาติ เชื้อชาติ เป็นต้น ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องแยกอัตลักษณ์ออกเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งมักมีลักษณะควบคู่กัน เช่น อัตลักษณ์แห่งชาติ (national identity) กับอัตลักษณ์พลเมือง (civic identity) อัตลักษณ์ร่วม (collective identity) กับอัตลักษณ์บุคคล (personal identity) เป็นต้น พร้อมทั้ง Golubovic เสนอให้พิจารณาอัตลักษณ์ในฐานะปรากฏการณ์ที่ถูกกำหนดทางสังคมวัฒนธรรม โดยเขาได้หยิบยกงานชิ้นต่างๆ ในการแสดงให้เห็นการก่อรูปของอัตลักษณ์ พหุลักษณะของอัตลักษณ์ วิกฤตอัตลักษณ์ การเคลื่อนไหวในประเด็นอัตลักษณ์ รวมถึงการเมืองใหม่เรื่องอัตลักษณ์

นอกจากนี้ นักวิชาการจำนวนหนึ่งเสนอวิธีการพิจารณาอัตลักษณ์เป็นการเฉพาะ เช่น Jenkins (2008) ไม่เพียงแต่เสนอว่าอัตลักษณ์คือระบบการจำแนกประเภทหรือแผนที่โลกมนุษย์และตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกและสมาชิกภายในนั้น หากแต่ยังเสนอว่าอัตลักษณ์ไม่ใช่ “สิ่ง” (thing) หรือบางสิ่งที่คุณสมบัติหรือไม่มี หากแต่เป็นบางสิ่งที่คุณคนทำ (Jenkins 2008: 5) ฉะนั้น แทนที่จะเป็น “อัตลักษณ์” (Identity) Jenkins เสนอว่าเราควรให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่และมีลักษณะปลายเปิดมากกว่า หรืออีกนัยหนึ่งคือให้ความสำคัญกับ “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” (Identification) (เพ็งอ้าง: 9) เพราะมันคือกลไกการรู้คิดพื้นฐานที่มนุษย์ใช้ในการแจกแจงตนเองและผู้อื่นทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่ม (เพ็งอ้าง: 13) มันคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเหมือนกับความต่าง และอัตลักษณ์ก็เป็นผลผลิต

ของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ภายนอกโดยผู้อื่น พอๆ กับเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ภายในของบุคคล (เพ็งอึ้ง: 200) Jenkins เสนอว่าเราจำเป็นต้องแกะกล่อง “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” แทนที่จะถือมันเป็น “กล่องดำ” เหมือนเช่นวิทยาศาสตร์สำเร็จรูปหรือเทคโนโลยี (เพ็งอึ้ง: 15-18)

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์บนปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเหมือนกับความต่างได้รับการเน้นย้ำโดยนักวิชาการด้านนี้หลายคน เช่น ในการทบทวนความหมายของมโนทัศน์อัตลักษณ์ อภิญา (2546: 76-77) เสนอว่าการนิยามอัตลักษณ์ของสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นจากกระบวนการจำแนกแยกแยะที่ตามมาด้วยการลากเส้นแบ่งสิ่งนี้ออกจากสิ่งนั้นและการปฏิเสธคุณสมบัติที่ไม่ใช่ตัวมันออกไป เช่น ความดีไม่ใช่ความชั่ว ความหมายของอัตลักษณ์จึงไม่ได้มีรากฐานอยู่ในตัวเอง หากแต่อิงอาศัยความหมายของด้านตรงข้ามมาเปรียบเทียบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “ความเป็นอื่น” คือเหรียญตรงข้ามที่เป็นเงาใจจำเป็นของการมีอยู่ของอัตลักษณ์ นอกจากนี้ อภิญาได้หยิบยกงานของ Stuart Hall (เพ็งอึ้ง: 94-95) ที่ว่าการสร้างภาพลักษณ์ต้นแบบ (stereotype) คือการเลือกดึงคุณสมบัติบางอย่างของบุคคลที่เด่นชัด เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้ทั่วไป และลดทอนอัตลักษณ์บุคคลลงไปเป็นคุณสมบัติไม่กี่อย่างเหล่านั้น วิธีการลดทอนประการแรกคือทำให้คุณสมบัติเหล่านั้นสุดขั้วเกินจริง เพื่อให้เข้าใจง่าย ประการที่สองคือการสร้างอัตลักษณ์คู่ตรงข้าม เช่น ผู้ร้ายซึ่งเป็นขั้วตรงข้ามคนดี ประการที่สามคือกำหนดให้คู่ตรงข้ามมีค่าที่ไม่เท่ากันหรือเป็นด้านลบ

งานวิจัยอาศัยแนวคิดอัตลักษณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นในสามลักษณะ ประการแรก งานวิจัยไม่ถือว่าอัตลักษณ์เป็นสาร์ตอะหรือเป็นแก่นสารที่สืบเนื่องมาแต่ดึกดำบรรพ์ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หากแต่ถือเป็นการประกอบสร้างภายใต้ช่วงเวลาประวัติศาสตร์และเงื่อนไขหรือบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจเฉพาะ ซึ่งแม้จะมีสภาวะและคุณลักษณะให้ตระหนักได้แต่ก็ไม่หยุดนิ่งตายตัว โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งมีประวัติการศึกษาอย่างต่อเนื่องยาวนานและมีการคลี่คลายตัวในลักษณะดังกล่าวนี้ ประการที่สอง งานวิจัยไม่เพียงแต่พิจารณาว่าอัตลักษณ์มีลักษณะ ความหมาย หรือนัยอย่างไร หากแต่พิจารณาด้วยว่ามันถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร โดยใคร อาศัยเทคนิค กลไก และกระบวนการใด

⁷ การศึกษาชาติพันธุ์ร่วมสมัยสามารถจำแนกได้สามแนวทางหลัก แนวทางแรกคือการพิจารณาความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity) ในฐานะที่เป็นคุณลักษณะที่ก่อตัวขึ้นท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ แทนที่จะมองว่าเป็นทรัพย์สินหรือมรดกทางวัฒนธรรม (cultural property) ที่ติดตัวกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะหน่วยให้กำเนิดวัฒนธรรม (culture bearing unit) มาแต่ดึกดำบรรพ์ เช่น Keyes (1976, 1981, 1997a) เสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีรากมาแต่อดีตกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการเมือง ในทำนองเดียวกัน Tambiah (1989) เสนอว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นการผสมผสานกันระหว่างการอ้างอิงอดีตกับการเล็งประโยชน์ในปัจจุบันในบริบทของการแข่งขันทางการเศรษฐกิจและการเมือง แนวทางที่สองเป็นการพิจารณาความเป็นชาติพันธุ์ในปริมณฑลของอัตลักษณ์ทางสังคม โดย Eriksen (1993) เสนอว่าอัตลักษณ์ทางสังคมครอบคลุมอัตลักษณ์ประเภทต่างๆ และหนึ่งในนั้นคืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ในบางสถานการณ์อัตลักษณ์ประเภทอื่น เช่น ชนชั้น และเพศสถานะ มีนัยสำคัญกว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ส่วนแนวทางที่สามพิจารณาความเป็นชาติพันธุ์ในบริบทของรัฐชาติสมัยใหม่ โดย Keyes (1976) เสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์ได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในความสัมพันธ์ทางสังคมนับตั้งแต่การเกิดขึ้นของรัฐชาติเนื่องจากรัฐชาติมักจะถูกกลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งพร้อมกับเบียดขับหรือกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในเวลาเดียวกัน ดังกรณีของประเทศไทยที่ชุดคุณลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเหนือคุณลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ (ดู Keyes 1971, 1995, 1997b, Scupin 1986, Uthai 1988)

ภายใต้เงื่อนไขหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมแบบไหน หรืออีกนัยหนึ่งคือพิจารณากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ (Identification) ควบคู่กันไป ประการที่สาม งานวิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างคู่ตรงข้ามในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของอัตลักษณ์หนึ่งที่กำลังพิจารณา คือ “คนเลว” หรือ “คนชั่ว” ซึ่งตรงข้ามกับ “คนดี” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นอกจากพิจารณาว่าอัตลักษณ์ “คนดี” มีความหมายและถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร งานวิจัยพิจารณาว่าอัตลักษณ์ “คนเลว” มีลักษณะและถูกสร้างขึ้นมาอย่างไรภายใต้กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ “คนดี” และนำไปสู่การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์คู่นี้อย่างไร

1.4 คำถามวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้นในการศึกษา “การเมืองคนดี” ของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” งานวิจัยได้กำหนดคำถามวิจัยดังนี้

1. ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ประกอบด้วยคนชนชั้นใด มีชนชั้นกลางเป็นองค์ประกอบหลักหรือไม่อย่างไร และมีชนชั้นอื่นใดอีกที่เป็นองค์ประกอบหลัก
2. ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในส่วนของชนชั้นกลางมีความคิดทางการเมืองอย่างไร สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร พวกเขาอธิบายหรือทำให้เหตุผลอย่างไร ความคิดทางการเมืองของพวกเขาเหมือนหรือแตกต่างจากผู้สนับสนุนหลักกลุ่มอื่นหรือไม่อย่างไร เป็นเพราะเหตุใด
3. ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เสนอ “การเมืองคนดี” ในลักษณะใด มีความเกี่ยวข้องกับโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาหรือไม่อย่างไร พวกเขาเลือกรับปรับใช้อย่างไร
4. ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” หมายความว่าตัวเองและผู้อื่นหรือฝ่ายตรงข้ามอย่างไร ด้วยวิธีการใด และอัตลักษณ์รวมถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวนำไปสู่การปฏิบัติต่อผู้อื่นหรือฝ่ายตรงข้ามอย่างไร

1.5 พื้นที่วิจัย

เพราะเหตุที่ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” โดยเฉพาะในสวน กปปส. เคลื่อนไหวในกรุงเทพฯ เป็นหลัก ขณะที่ยังองค์ประกอบหลักของผู้เข้าร่วมชุมนุมคือผู้มีถิ่นพำนักในกรุงเทพฯ กับผู้เดินทางมาจากภาคใต้ซึ่งจำนวนมากมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ งานวิจัยจึงจะอาศัยกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่วิจัย ทว่าไม่ใช่เฉพาะในฐานะหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตทางกายภาพที่แน่นอนตายตัว หากแต่เป็น “สนาม”

ซึ่งก่อตัวขึ้นจากปฏิบัติการของผู้คนภายใต้กระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่พาดผ่านกันไปมา จึงมีลักษณะลื่นไหล ไม่คงรูป ขึ้นอยู่กับปฏิบัติการในแต่ละช่วงเวลาของผู้คน

การพิจารณา “สนาม” ที่ก้าวข้ามหน่วยพื้นที่ทางกายภาพที่มีขอบเขตแน่นอนตายตัวดังกล่าว สามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น Bourdieu (1977) เสนอว่า “สนาม” คือเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งต่างๆ ทางสังคม หรือเป็นอาณาบริเวณทางสังคมที่มีระเบียบ องค์กร/สถาบัน และภาษากำกับปฏิบัติการต่อสู้ช่วงชิงการเข้าถึง “ทุน” ประเภทต่างๆ ของบุคคลในการจำแนกตนเองให้ต่างจากผู้อื่น ขณะที่ Gupta and Ferguson (1997) เสนอว่าการที่พื้นที่ประเภทต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นส่งผลให้เราไม่สามารถคิดถึง “สนาม” ในลักษณะที่มีขอบเขตจำกัด (Bounded Fields) หรือเป็น “สถานเชิงกายภาพ” (Spatial Sites) ได้อีกต่อไป หากแต่จะต้องคิดถึง “สนาม” ในฐานะ “ทำเลที่ลื่นไหล” (Shifting Locations) ไม่ว่าจะ เป็นทำเลทางสังคม ทำเลทางวัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือทำเลทางการเมือง ในทำนองเดียวกัน Marcus (1995) เสนอว่าการที่โลกเชื่อมโยงกันมากขึ้นและผู้คนรวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องต่างเคลื่อนย้ายไปมาระหว่าง “สถาน” (Sites) ต่างๆ ส่งผลให้เราไม่สามารถทำการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเหมือนเช่นในอดีตได้ หากแต่ต้องทำการศึกษาในลักษณะที่เรียกว่า “ชาติพันธุ์วรรณาพหุสถาน” (Multi-Sited Ethnography) ทั้งโดยการติดตามผู้คน สิ่งของ สินค้า สัญญา เรื่องราวชีวิตประวัติ และความขัดแย้ง

นอกจากนี้ Appadurai (1996) เสนอว่าการบรรจบกันระหว่างสื่ออิเล็กทรอนิกส์กับการย้ายถิ่นในระดับโลกซึ่งก่อให้เกิด “อาณาบริเวณสาธารณะของผู้พลัดถิ่น” (Diasporic Public Spheres) โดยเฉพาะในเขตเมืองได้ก่อให้เกิดจินตนาการชนิดใหม่ที่ไปไกลกว่าชาติ เป็นสภาวะการณ์ของการแตกหักหรือแยกออกจากกันของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งไม่สามารถศึกษาได้ผ่านหน่วยพื้นที่เชิงกายภาพเช่นเก่า หากแต่ต้องศึกษาผ่านทางความสัมพันธ์ระหว่าง “ทิวทัศน์” (Scapes) หรือ “กระแส” (Flows) ต่างๆ ได้แก่ ทิวทัศน์ชาติพันธุ์ (Ethnoscape) ทิวทัศน์สื่อ (Mediascape) ทิวทัศน์เทคโนโลยี (Technoscape) ทิวทัศน์การเงิน (Financescape) และทิวทัศน์อุดมการณ์ (Ideoscape) ซึ่งมีลักษณะลื่นไหล ไม่คงรูป เพราะไม่ได้เป็นสิ่งหรือความสัมพันธ์ที่มีอยู่ก่อน หากแต่ก่อตัวขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และการเมืองผ่านทางผู้กระทำการอันหลากหลาย ทั้งรัฐชาติ ชุมชนคนพลัดถิ่น ขบวนการเคลื่อนไหว รวมทั้งกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ซึ่งหน้าประเภทหมู่บ้าน ละแวก และครอบครัว “ทิวทัศน์” หรือ “กระแส” เหล่านี้ก่อให้เกิดจินตนาการและวัฒนธรรมทั้งสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ ที่บุคคลทั้งมีประสบการณ์ผ่านและสร้างขึ้นมาในเวลาเดียวกัน

งานวิจัยอาศัยแนวคิด “สนาม” ที่ก้าวข้ามหน่วยพื้นที่ทางกายภาพข้างต้นในการพิจารณากรุงเทพฯ ในฐานะพื้นที่วิจัย รวมทั้งอาศัยแนวคิด “ทิวทัศน์” หรือว่า “กระแส” ของ Appadurai ในการจำแนกหัวข้อหรือประเด็นในการศึกษา ทั้งในแง่ของ “ทิวทัศน์ชาติพันธุ์” (ภูมิทัศน์ของผู้คนที่เคลื่อนย้ายไปมา) “ทิวทัศน์

สื่อ” (การแพร่กระจายของสื่อชนิดต่างๆ และภาพลักษณ์และจินตนาการที่สื่อเหล่านี้สร้างขึ้น) และ “ทิวทัศน์อุดมการณ์” (กระบวนการสร้างอุดมการณ์รัฐ อุดมการณ์ด้านรัฐ และอุดมการณ์หรือว่าระบบคุณค่าอื่นๆ เช่น ประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ฯลฯ) อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ Appadurai เสนอแนวคิด “ทิวทัศน์” เพื่อชี้ให้เห็นการแตกหักหรือว่าแยกออกจากกันของ “ทิวทัศน์” หรือ “กระแส” เหล่านี้ที่ทำให้สิ่งที่ถูกจินตนาการไม่ได้เป็นชาติแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป หรืออีกนัยหนึ่งคือชี้ให้เห็นกระบวนการก่อรูปทางวัฒนธรรมระดับโลกที่หลุดไปจากการควบคุมบงการของรัฐ มีลักษณะข้ามชาติ หรือเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทว่าชุดโครงการวิจัยเน้นให้เห็นการบรรจบกันของ “ทิวทัศน์” เหล่านี้ในห้วงเวลาจำเพาะทางประวัติศาสตร์มากกว่า เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าสภาวะการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การก่อตัวและปฏิบัติการของ “การเมืองคนดี” ใน “สนาม” อย่างกรุงเทพฯ โดยผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งให้ความสำคัญกับชาติอย่างไร โดยประกอบด้วยโครงการย่อย 7 โครงการดังต่อไปนี้

- 1) “ผมจะไปช่วยพี่น้องเรา รัฐบาลชี้ข้อทำร้ายประชาชน”: การเมืองเชิงศีลธรรมของคนได้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ” ชลิตา บัณฑวงษ์
- 2) “อัตลักษณ์และบทบาททางการเมืองภายใต้ระบบประชาธิปไตยของคนชั้นกลางกรุงเทพ: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการกปปส.” ธร ปิติตล และ ชานนทร์ เตชะสุนทรวัฒน์
- 3) “ชุมชนศีลธรรมใน Facebook: อัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในขบวนการกปปส.” (2556-2557)” อาทิตย์ สุริยวงษ์กุล และ อาจันต์ ทองอยู่คง
- 4) “การสร้างอุดมการณ์: กระบวนการและปัจจัยความสำเร็จของกรอบความคิดของปัญญาชนกปปส.” อุเชนทร์ เชียงเสน
- 5) “พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ: จากขบวนการเสรีนิยมอันหลากหลายสู่ขบวนการอนุรักษ์นิยมเข้มข้น” กนกรัตน์ เลิศชูสกุล
- 6) “พื้นฐานทัศนคติและการให้คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของคนกรุงเทพฯ” วรรณวิภาศมานะโชติพงษ์ และ อภิชาติ สถิตินิรามัย
- 7) “ศีลธรรมของความรุนแรง และความรุนแรงของศีลธรรมในวิกฤตประชาธิปไตยไทย (2556-2557)” ประจักษ์ ก้องกีรติ

1.6 วิธีการวิจัย

งานวิจัยในภาพรวมชิ้นนี้เป็นการสังเคราะห์ (synthesis) และสกัดข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อยทั้ง 7 เป็นหลักในการเรียบเรียง โดยเสริมด้วยข้อมูลจากเอกสารทั้งในส่วนแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความ รวมทั้งข้อมูลจากบันทึกการปราศรัยต่างๆ ของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในส่วน

โครงการวิจัยย่อยทั้ง 7 นั้น ก็อาศัยวิธีการวิจัยที่หลากหลาย มีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ มีการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงมีการวิจัยเชิงสื่อและวาทกรรม โดยใช้ข้อมูลจากทั้งสื่อในโลกออนไลน์และออฟไลน์ ในอีกแง่หนึ่ง วิธีการวิจัยที่หลากหลายนี้ก็สะท้อนถึงสาขาวิชาที่หลากหลายของผู้วิจัย นับตั้งแต่มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ จนกระทั่งเศรษฐศาสตร์ ในแง่นี้แล้ว งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นงานวิจัยที่มีลักษณะสหสาขาวิชา (multidisciplinary) ซึ่งคณะวิจัยเชื่อว่าจะมีความจำเป็นในการทำความเข้าใจและตอบโจทย์การวิจัยนี้

บทที่ 2 “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”

“ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ประกอบด้วย “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” และ “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) ขบวนการทั้งสองมีความคาบเกี่ยวเหลื่อมซ้อนกันระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในส่วนของเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ กระนั้นก็มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในแง่แกนนำหรือผู้สนับสนุน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือไฉ่หวาร/วาทศิลป์/วาทกรรมในการเคลื่อนไหวที่ กปปส. ชู “การเมืองคนดี” อย่างเข้มข้นแหลมคมและเป็นประเด็นศึกษาของงานวิจัย บทนี้จึงชี้ให้เห็นว่าพันธมิตรฯ และ กปปส. มีลักษณะอย่างไร ก่อตัวขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองใด เคลื่อนไหวเรียกร้องในประเด็นไหน มีความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีเป้าหมายหรือว่าวัตถุประสงค์ร่วมกันตรงไหน ก่อนจะได้อำนาจถึงผู้สนับสนุนของขบวนการโดยเฉพาะ กปปส. เป็นลำดับต่อไป

2.1 พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

2.1.1 ช่วงก่อนรัฐประหาร 19 กันยายน 2549

การเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเริ่มต้นจากการที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล จัดรายการ “เมืองไทยรายสัปดาห์” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 วิจัยณ์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะในประเด็นการก้าวล่วงพระราชอำนาจที่นายเสนาะ เทียนทอง ได้เปิดไว้มาขยายความ โดยนายสนธิได้อ่านข้อเขียน “ลูกแกะหลงทาง”^๘ ในรายการซึ่งมีเนื้อหาโจมตี พ.ต.ท.ทักษิณ ในประเด็นเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้เขาถูก พ.ต.ท.ทักษิณ ฟ้องฐานหมิ่นประมาท และถูกผู้บริหาร อสมท. ถอดรายการของเขาออกจากผังรายการในเวลาต่อมา (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 16, 83-84) หลังจากนั้นนายสนธิได้ปรับรูปแบบรายการเป็น “เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร” ทุกเย็นวันศุกร์ที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ มีการถ่ายทอดโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ASTV และสื่ออื่นในเครือข่ายผู้จัดการ ต่อมาเมื่อมีผู้เข้าร่วมฟังเพิ่มมากขึ้นเขาก็ได้ย้ายไปจัดรายการที่อาคารลีลาศ สวนลุมพินี (เพ็ญอ้าง: 16-17)

นอกจากผู้เข้าร่วมฟังทั่วไป บุคคลที่มีชื่อเสียงและแกนนำกลุ่มต่างๆ ได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับนายสนธิด้วย อาทิ พลตรีจำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรมและประธานมูลนิธิก้องทัฬหกรรมใน

^๘ เนื้อความในข้อเขียน “ลูกแกะหลงทาง” ส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นดังนี้ “พอบอกว่าเราควรมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง พวกลูกแกะหลงทางกลับบอกว่า จะเอาอะไรกัน เราไปอยู่กระต๊อบกันดีไหมพวกโง่ทั้งหลาย [...] ลูกแกะคนโตยังหลงทางต่อไป...ต่อไป...และต่อไป ลูกๆ ทั้งหลาย ตื่นเกิด ตาสว่างได้แล้ว ชีวิตนี้ของท่านเป็นของพ่อโดยไม่ต้องมีกฎใดๆ มารองรับ...กราบแทบเท้าพ่อของแผ่นดิน” (คำนำถน 2549: 59)

สังกัดสำนักสันติอโศก ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ปฏิเสธการคัดค้านการนำเปียร์ซ่างเข้าตลาดหลักทรัพย์ที่พลตรีจำลองเป็นแกนนำ และในช่วงเวลานี้มีการขยายพื้นที่ชุมนุมไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า และบริเวณใกล้เคียง และเป็นช่วงที่พลตรีจำลองทวีบทบาทการนำ การที่มีเครือข่ายกองทัพธรรมและสันติอโศกก็ส่งผลให้การชุมนุมยืดเยื้อข้ามคืน (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 18-19) นอกจากนี้ แกนนำจากคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เช่น นายสุริยะใส กตะศิลา แกนนำจากสหภาพการรถไฟ เช่น นายสมศักดิ์ โกศัยสุข นักวิชาการ เช่น นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ และครูโรงเรียนทางเลือก เช่น นายพิภพ ธงไชย ก็ได้เข้าร่วมชุมนุมด้วย (เพ็ญอ้าง: 21)

ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมการชุมนุมอย่างต่อเนื่อง อาทิ สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ องค์การต่อต้านคอร์รัปชัน สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เครือข่ายสลัมสี่ภาค กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย ชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มสันติวิธี เครือข่ายแพทย์อาวุโส คณะอาจารย์อาวุโสสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฯลฯ มีเป้าหมายคือขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ และมีการปรับกลยุทธ์ในการชุมนุม เปลี่ยนจุดศูนย์กลางรวมจากนายสนธิเป็น “แกนนำภาคประชาชน” กองบรรณาธิการมติชน 2551: 29, 32-34)

เมื่อมีผู้เข้าร่วมชุมนุมมากขึ้น รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและกลุ่มต่างๆ นายสนธิจึงทดลองหยั่งเสียงผู้ชุมนุมด้วยการระดมพลังประชาชนห้าแสนคนวันที่ 9 ธันวาคม 2548 แต่ไม่ได้ตามเป้า เขาจึงชุมนุมต่อเพื่อระดมผู้ชุมนุมเพิ่ม โดยอาศัยประเด็น “พระราชอำนาจ” เป็นตัวเคลื่อน โดยวันที่ 13 มกราคม 2549 ในรายการ “เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร” เขาได้รวบรวมรายชื่อประชาชนเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาผ่านทางพลเอกเปรมเพื่อให้มีการปฏิรูปการเมือง (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 27) ต่อมาวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 เขาได้นำชุมนุมครั้งสำคัญที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อถวายฎีกาในหลวงผ่านทางพลเอกเปรม โดยมี พล.ร.ท. พระจุนทร ตามประทีป นายทหารคนสนิทมาเป็นตัวแทนรับ และในการชุมนุมครั้งนี้มีการเปิดตัว “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” พร้อมกับตั้งแกนนำห้าคน ประกอบด้วย นายสนธิ พลตรีจำลอง นายสุริยะใส นายพิภพ และนายสมศักดิ์ โดยมีนายสุริยะใสเป็นผู้ประสานงาน (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 23, 84-85; คำานูณ 2549: 243-250)

พันธมิตรฯ โจมตี “ระบอบทักษิณ” ที่ทำลายชาติ (การเล็งเป้าจากการขายหุ้น) ศาสนา (การแต่งตั้งประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช) และพระมหากษัตริย์ (ปฏิญญาฟินแลนด์ การทำบุญในอุโบสถวัดพระแก้ว) จากเริ่มต้นด้วยการเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ลาออก ต่อมาได้ขยายไปสู่การเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ เลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จนกระทั่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 และมีการเลือกตั้งใหม่วันที่ 2 เมษายน 2549 (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 85-86) ทว่าการเลือกตั้งมีปัญหา ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้เป็นโมฆะ มีการกำหนดเลือกตั้งใหม่อีกครั้งในวันที่ 15

ตุลาคม 2549 ทว่าเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เสียก่อน พันธมิตรฯ จึงยุติการเคลื่อนไหวลงชั่วคราว (เพ็ญอ้าง: 88)

2.1.2 ช่วงหลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549

พันธมิตรฯ กลับมาเคลื่อนไหวอีกครั้งหลังจากพรรคพลังประชาชนได้รับชัยชนะและเป็นรัฐบาลโดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากเห็นว่านายสมัครเป็นร่างทรงของ พ.ต.ท.ทักษิณ การเคลื่อนไหวครั้งนี้มีลักษณะเป็นเครือข่ายและมีการตั้งพันธมิตรฯ ประจำจังหวัด (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 35-36) การเคลื่อนไหวครั้งสำคัญเริ่มจากรุ่งสว่างวันที่ 26 สิงหาคม 2551 นายสนธิäänแถลงการณ์ “เพื่อพิทักษ์รัฐธรรมนูญ 2550 และโค่นล้มระบอบทักษิณ ขับไล่รัฐบาลหุ่นเชิดขายชาติ และสร้างการเมืองใหม่” กำหนดให้เคลื่อนไหวภายใต้ “กองทัพประชาชนกู้ชาติ” (เพ็ญอ้าง: 103) ถัดมาในเวลาไล่เลี่ยกัน “นักรบศรีวิชัย” ประมาณหนึ่งร้อยคนเข้ายึดสถานีโทรทัศน์ NBT ทว่าถูกจับกุม จากนั้น “กองทัพประชาชนกู้ชาติ” ตามไปสมทบและกระจายไปตามจุดต่างๆ และต่อมาก็สามารถยึดทำเนียบรัฐบาลภายใต้แผน “ปฏิบัติการไทยคู่ฟ้า” ได้สำเร็จ (เพ็ญอ้าง: 103-108) ขณะที่ในต่างจังหวัดมีการปิดสนามบิน เช่น ภูเก็ต หาดใหญ่ และกระบี่ (เพ็ญอ้าง: 119-122)

วันที่ 9 กันยายน 2551 คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติเป็นเอกฉันท์ต่อกรณีนายสมัครเป็นพิธีกรรายการ “ชิมไปบ่นไป” และ “ยกโขมกหมกมุ่นเช้า” ว่าเป็นการกระทำต้องห้าม ส่งผลให้นายสมัครและคณะรัฐมนตรีต้องพ้นจากหน้าที่ (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 137) ในช่วงแรกเกิดความเห็นต่างในกลุ่ม ส.ส. ทว่าต่อมา ส.ส. ส่วนใหญ่ไม่ต้องการไปหาเสียงเพื่อเลือกตั้งใหม่ จึงประนีประนอมกันเพื่อรักษาสถานะเดิมไว้ พรรคพลังประชาชนจึงหลอมรวมเป็นหนึ่งอีกครั้งและเสนอชื่อนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 18 กันยายน 2551 ท่ามกลางเสียงคัดค้านของพันธมิตรฯ รวมทั้ง ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ (เพ็ญอ้าง: 174-175)

พันธมิตรฯ ได้ยกระดับการชุมนุมอีกครั้งในวันที่ 24-25 พฤศจิกายน 2551 ด้วยการยึดสนามบินดอนเมืองและสนามบินสุวรรณภูมิ เรียกร้องให้นายสมชายลาออก และแม้จะได้รับการคัดค้านจากหลายฝ่าย ทว่าพันธมิตรฯ ยังคงยึดสนามบินทั้งสองแห่งต่อไป จนกระทั่งวันที่ 2 ธันวาคม 2551 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชนและพรรคร่วมรัฐบาลอีกสองพรรค คือ พรรคชาติไทย และพรรค มัชฌิมาธิปไตย อันเนื่องมาจากกรณีทุจริตการเลือกตั้งของนายยงยุทธ ตียะไพรัช พันธมิตรฯ จึงถือโอกาสนี้ประกาศยุติการชุมนุมทั้งที่ทำเนียบรัฐบาล สนามบินสุวรรณภูมิ และสนามบินดอนเมืองในวันที่ 3 ธันวาคม 2551 เพราะเห็นว่าการชุมนุมได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว คือการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ และการขับไล่รัฐบาลหุ่นเชิดของ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นการปิดฉากการชุมนุมที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

คือ 193 วัน โดยหลังจากนั้นวันที่ 17 เมษายน 2552 นายสนธิสัญญาฯ งดเว้นชีวิต และหลังจากนั้นก็ไม่มี การ เคลื่อนไหวใหญ่ของพันธมิตรฯ อีกต่อไป

เป้าหมายหลักของพันธมิตรฯ คือ “ล้างระบอบทักษิณให้สิ้นจากการเมืองไทย” (กองบรรณาธิการ มติชน 2551: 73) เพราะเห็นว่าเป็นภัยคุกคามต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม ในการ เคลื่อนไหว พันธมิตรฯ เลือกที่จะบ่งชี้หรือหมายความตนเองเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ดังจะ เห็นได้จากการที่นายสนธิสัญญาฯ สื่อสิ่งพิมพ์ที่มีข้อความว่า “เราจะสู้เพื่อในหลวง” มาสวมทับขณะแถลงข่าว วันที่ 15 กันยายน 2548 หลังทราบว่าอรรถ อสมท. มีมติถอดรายการ “เมืองไทยรายสัปดาห์” ออกจากผัง รายการช่อง 9 (ค่านูณ 2549: 52) และข้อความสกรีนที่ขายดีในช่วงปี 2549 คือ “เราจะสู้เพื่อในหลวง” (มติ ชน 2551: 53) นอกจากนี้ ชื่อหนังสือที่นายค่านูณเรียบเรียงคือ “ปรากฏการณ์สนธิ: จากสื่อเหลืองถึง ผ้าพันคอสีฟ้า” (ค่านูณ 2549) ซึ่งให้ความพยายามที่จะบ่งชี้การเคลื่อนไหวของนายสนธิและกลุ่ม พันธมิตรฯ เข้ากับพระมหากษัตริย์และพระราชินีอย่างเด่นชัด เนื่องจากสีเหลืองเป็นสีสัญลักษณ์ของ พระมหากษัตริย์และสีฟ้าเป็นสีสัญลักษณ์ของพระราชินี (นอกเหนือจากการกล่าวอ้างบนเวทีปราศรัยถึง ที่มาของผ้าพันคอสีฟ้า)

กนกรัตน์ (2560) เสนอว่าถึงแม้พันธมิตรฯ จะมีความคึกคักเข้มแข็งและมีผู้เข้าร่วมจำนวนมากใน ช่วงเวลาหนึ่ง ทว่าต่อมาก็ซบเซาลงเนื่องจากความขัดแย้งภายใน การแตกกระจาย และความอ่อนแอของ พันธมิตรฯ ซึ่งส่งผลให้แม้จะมีความพยายามหรือฟื้นฟูพันธมิตรฯ ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งเมื่อเกิด กปปส. ขึ้นมา พันธมิตรฯ ส่วนหนึ่งจึงได้เข้าร่วม “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ครั้งสำคัญ อีกครั้ง

2.2 คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.)

กนกรัตน์ (2560) เสนอว่า “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ที่ซบเซาลงในช่วงปลายของพันธมิตรฯ สามารถฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ได้ภายใต้การเคลื่อนไหวของ กปปส. ด้วยเงื่อนไขห้าประการ คือ 1) ความหวังใย ร่วมกรณีพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม สร้างโอกาสทางการเมืองใหม่ในการรวม “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ที่กระจัดกระจายก่อนหน้านี้ 2) พรรคประชาธิปัตย์ได้นำมวลชนทั้งในส่วนของพรรคและนอกพรรคมา สนับสนุนการเคลื่อนไหว ผู้สนับสนุนพรรคจากภาคใต้เข้าร่วมใหม่ หลังจากถอนตัวการสนับสนุนพันธมิตรฯ และกลายเป็นหนึ่งในผู้ประท้วงหลักและยาวนาน นอกจากนี้ แกนนำพรรคประชาธิปัตย์ได้สนับสนุน ทรัพยากรการเมืองและโครงสร้างพื้นฐานใหม่ให้กับ กปปส. 3) กปปส. ออกแบบองค์การเคลื่อนไหวใหม่ ให้ตอบสนองต่อฝ่ายก่อนหน้าให้สามารถมาเข้าร่วมได้ 4) กปปส. ชูความคิดอนุรักษ์นิยมพร้อมกับให้ พื้นที่สำหรับความคิดก้าวหน้าเพื่อจะได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย และ 5) การเสนอไลฟ์สไตล์ชนชั้นที่

เป็นกระแสใหม่ได้สร้างค่านิยมและพหุภาคีความเป็นการเมืองออกจาก กปปส. และสามารถดึงดูดคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ได้สำเร็จ โดยประจักษ์ (2560) ได้แบ่งการเคลื่อนไหวของ กปปส. ออกเป็นสามช่วงดังนี้

2.2.1 การต่อต้านกฎหมายนิรโทษกรรม

การประชุมประท้วงขับไล่รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่นำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ได้เริ่มขึ้นวันที่ 30 ตุลาคม 2556 ซึ่งเป็นวันที่ร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมเข้าสู่การพิจารณาของสภาในวาระสาม โดยการชุมนุมเริ่มขึ้นที่สถานีรถไฟสามเสน ก่อนย้ายไปที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ต่อมาผู้เข้าร่วมชุมนุมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ในวันที่ 8 ธันวาคม 2556 นางสาวยิ่งลักษณ์ขอพระราชทานร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมที่ทูลเกล้าฯ ถวายไปวันที่ 1 ตุลาคม 2556 คืน ทว่านายสุเทพไม่ยุติการชุมนุม หากแต่ยกระดับให้เข้มข้นขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อกดดันรัฐบาล จากชุมนุมโดยสงบในที่ตั้งเปลี่ยนเป็นการเดินขบวนไปบุกยึดปิดล้อมสถานที่ราชการหลายแห่ง ต่อมาวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556 มีการจัดตั้งคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) โดยมีนายสุเทพเป็นเลขาธิการ เรียกร้องให้รัฐบาลลาออก เพื่อเปิดทางให้มีการปฏิรูปประเทศ โดยจัดตั้งสภาประชาชนที่มาจากการแต่งตั้ง และให้มี “นายกรัฐมนตรีคนกลาง”

2.2.2 ช่วงขัดขวางการเลือกตั้ง

วันที่ 8 ธันวาคม 2556 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้แถลงข่าวต่อสื่อมวลชนประกาศนำ ส.ส. ของพรรคทั้งหมด 153 คนยื่นใบลาออกจากการเป็น ส.ส. เพื่อกดดันให้นางสาวยิ่งลักษณ์ยุบสภา ซึ่งได้ผล เพราะในวันต่อมานางสาวยิ่งลักษณ์ได้ประกาศยุบสภา ด้วยหวังให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นวิถีทางในการคลี่คลายความขัดแย้งและเป็นทางออกจากสภาวะทางตันทางการเมือง แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์มีมติในวันที่ 22 ธันวาคม 2556 ไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และประกาศว่าจะต่อสู้โค่นล้มรัฐบาลร่วมกับผู้ชุมนุม กปปส. ในขณะที่นายสุเทพประกาศไม่ยอมรับการเลือกตั้งครั้งนี้ โดยอ้างว่ารัฐบาลหมดความชอบธรรม พร้อมกับจะนำมวลชนขัดขวางการเลือกตั้งทุกวิถีทาง รวมทั้งเรียกร้องให้มีการ “ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง” และจะไม่ยุติการชุมนุมจนกว่าจะมีการจัดตั้งสภาประชาชนที่ประกอบด้วย “คนดีมีคุณธรรม” ที่เขาคัดสรรขึ้นมาเพื่อทำการปฏิรูปประเทศ โดยปิดปรับปรุงประเทศเป็นเวลาหนึ่งปีครึ่งถึงสองปี ตามแนวทางของ กปปส. หลังจากนั้นจึงจะยอมกลับไปสู่การเลือกตั้ง นายสุเทพนัดหมายให้ประชาชนออกมาชุมนุมใหญ่ต่อต้านการเลือกตั้งในวันที่ 22 ธันวาคม 2556 ด้วยเหตุนี้ แม้จะมีการประกาศยุบสภาแล้ว การเมืองบนท้องถนนยังดำเนินต่อไปและทวีความรุนแรงขึ้น

การเลือกตั้งวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก เป็นการเลือกตั้งที่มีความวุ่นวายและเกิดเหตุรุนแรงมากที่สุดในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย และถูกตัดสินให้เป็นโมฆะในที่สุด

2.2.3 ช่วงขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์

วันที่ 5 เมษายน 2557 นปช. ประกาศชุมนุมใหญ่ ณ บริเวณถนนอักษะ พุทธมณฑล มีผู้เข้าร่วมประมาณหนึ่งแสนคน ภายใต้หัวข้อ “หยุดล้มล้างประชาธิปไตย เมื่อความยุติธรรมเป็นกฎหมาย การต่อต้านจึงเป็นหน้าที่” ในขณะที่เวที กปปส. นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ได้ประกาศแนวคิดเรื่อง “รัฐสุธิปัตย์” ว่าตนเองจะสถาปนาอำนาจอธิปไตยขึ้นมาและจัดตั้งรัฐบาล “คนดี” โดยไม่ต้องผ่านการเลือกตั้ง โดยจะนำเรื่องกราบบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัวลงพระปรมาภิไธยให้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีของประชาชน พร้อมกับประกาศยุทธศาสตร์เคลื่อนไหวใหญ่เพื่อ “เผด็จศึก” รัฐบาล

ช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2557 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประชุมร่วมกับรัฐบาลและมีมติร่วมกันในการกำหนดวันเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่แทนการเลือกตั้งวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ที่ถูกตัดสินให้เป็นโมฆะ โดยกำหนดวันเลือกตั้งใหม่เป็นวันที่ 20 กรกฎาคม 2557 เพื่อจะคลี่คลายปัญหา ทว่าสถานการณ์การเมืองถูกทำให้ตึงเครียดและเข้าสู่ทางตัน โดยวันที่ 7 พฤษภาคม 2557 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าสถานการณ์ความเป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการของนางสาวยิ่งลักษณ์สิ้นสุดลงจากการโยกย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรี พันตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ พรรคเพื่อไทยจึงแต่งตั้งนายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่รักษาการนายกรัฐมนตรีแทน ส่งผลให้ กปปส. มีความฮึกเหิมขึ้นอีกครั้งหลังจากที่ก่อนหน้านี้จำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมเริ่มลดลงเนื่องจากเหตุรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นายสุเทพประกาศยกระดับการชุมนุมเพื่อ “เผด็จศึก” รัฐบาล โดยถือฤกษ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2557 ชวนให้ประชาชนออกมาร่วมชุมนุมตามจุดสำคัญในกรุงเทพฯ คือ ถนนอังรีดูนังต์ ถนนราชดำเนินถึงแยกราชประสงค์ แยกประตูน้ำ และเข้ายึดสถานีโทรทัศน์ช่องหลักทั้งหมดเพื่อถ่ายทอดการชุมนุมของ กปปส. รวมทั้งกดดันให้ประธานวุฒิสภาปรึกษาหารือประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด และประธานกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อตั้งนายกรัฐมนตรีคนกลาง โดยนายสุเทพประกาศว่าจะดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ทั้งหมดนี้ให้แล้วเสร็จภายในสามวัน แต่สุดท้ายยุทธศาสตร์นี้ไม่บรรลุผล เพราะมีผู้เข้าร่วมน้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้

อย่างไรก็ดี ความปรารถนาของ กปปส. ในการโค่นล้มรัฐบาลรักษาการของพรรคเพื่อไทยบรรลุผลในที่สุด เมื่อในวันที่ 20 พฤษภาคม 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ได้ประกาศกฎอัยการศึกพร้อมกับตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) โดยมีเขาเป็นผู้อำนวยการ และอีกสองวันต่อมา คือ ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 พลเอกประยุทธ์ได้นำกำลังทหารและตำรวจในนาม

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก่อรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลรักษาการ รวมทั้งใช้กำลังเข้ากดดันให้ผู้ชุมนุมทั้ง กปปส. และ นปช. ต้องสลายตัว และนำประเทศไทยเข้าสู่การปกครองภายใต้ คสช. และรัฐบาลทหาร พร้อมกับส่งผลให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองขนาดใหญ่ที่ดำเนินมาเกือบทศวรรษ ต้องปิดฉากลง

2.3 วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหว

2.3.1 ขจัด “ระบอบทักษิณ”

ผู้เข้าร่วม “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในกรณีศึกษามีเป้าหมายขับไล่รัฐบาลและนักการเมืองทุจริตโดยเฉพาะ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นหลัก นับตั้งแต่ในส่วนของชนชั้นกลางระดับบน ธรและชานนทร์ (2560) ซึ่งว่าสาเหตุหลักที่พวกเขาเข้าร่วมขบวนการต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะเห็นว่ามีปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน พวกเขาเห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ใช้อำนาจทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องในสองลักษณะ ลักษณะแรกเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยรวม เช่น “นางสี” กล่าวว่า พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นผู้จุดประกายให้นักการเมืองแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวเองกันมากขึ้น ทั้งในลักษณะการขยายการเมืองเรื่องผลประโยชน์ไปสู่การช่วยเหลือพวกพ้อง และในด้านการชี้ช่องทางการคอร์รัปชันให้กับนักการเมืองคนอื่นๆ ลักษณะที่สองคือการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งพวกเขาเห็นว่าเป็นการนำ “สมบัติของชาติ” มาขายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง นอกจากนี้ พวกเขาเห็นว่านโยบายประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ แท้จริงแล้วเป็นเครื่องมือในการนำเอาสิ่งที่ไม่ใช่ของตนมาแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัว และส่งผลในแง่ลบต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนชั้นล่าง เช่น “นางแปด” กล่าวว่า

“นโยบายเศรษฐกิจของทักษิณทำให้มีปัญหา ทำให้คนฟุ่มเฟือยบ้าวัตถุ เป็นวัตถุนิยม สุขนิยม รากหญ้าถูกใช้เป็นเหยื่อ ถูกหลอก ไม่เหมือนกับเศรษฐกิจพอเพียงที่สอนให้รู้จักหาปลา” (“นางแปด” สัมภาษณ์ใน ธรและชานนทร์ 2560)

เช่นเดียวกับในส่วนของคนไต้ยานแพลตฟอร์มจันซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางล่าง ชลิตา (2560) ซึ่งว่าสาเหตุที่พวกเขาเข้าร่วมชุมนุม กปปส. เพราะต้องการขจัด “ระบอบทักษิณ” ที่พวกเขาเชื่อว่าโกงกินหรือว่าขายชาติ พวกเขาเห็นว่าการโกงของ “ระบอบทักษิณ” เลวร้ายที่สุดเท่าที่เคยมีมาในสังคมไทยและฝังรากลึกในทุกระดับ ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “ขณะนี้มันวิกฤติแล้ว โกงตั้งแต่เรื่องเล็กๆ เช่น ของช่วยน้ำท่วม จนถึงระดับหลายหมื่นล้าน” นอกจากนี้ แม้ในผู้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับนักการเมือง พรรคการเมือง และหน่วยราชการ

มาก่อนจะเห็นว่า การทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ก็เห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันของ “ระบอบทักษิณ” เลวร้ายและรุนแรงกว่าที่ผ่านมามาก ดังที่ว่า

“จริงๆ คอร์รัปชันก็มีทุกรัฐบาล ทุกทีม อย่างใครเข้าไปเป็น ส.ก. ส.ข. อะไรก็แล้วแต่ เขาจะคิดร้อยละ 20 ร้อยละ 30 ของหน้างาน...คือมันเป็นรัฐบาลมา ยังไงมันก็ต้องได้ทุกพื้นที่ทั้งประเทศไทย ผมเคยทำงานจัดซื้อ สมมุติว่าเขาสั่งให้ซื้อเต็นท์หลังหนึ่งที่สงขลา เขาให้งบมา 26,000 อ้าว โดนตั้งแต่นั้นเลย นายอำเภอเท่านั้น ปลัด อบต. เท่านั้น เต็นท์ส่งมาหลังละ 12,000 ผมก็จัดหาให้ตามนี้ 60 กว่าหลัง เรื่องแบบนี้มันมาตามบารัฐบาลปกติ [แต่ว่าสำหรับ “ระบอบทักษิณ”] เงินหายไปจริงๆ หายไปที่ ที่เป็นพันๆ ล้านก็มี หมื่นๆ ล้านก็มี อย่างโครงการรับจำนำข้าวนี้ผมพูดจริงๆ ว่าหายไปจริง เสียหายเงินเป็นแสนๆ ล้าน หายหมด ห้าแสนล้านยังงี้” (“พี่เป็ง” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560)

ทั้งนี้ คนได้ย่านแพลตฟอร์มจันจำนวนหนึ่งเคยรู้สึกชื่นชอบ พ.ต.ท.ทักษิณ มาก่อน เพราะเห็นว่า “บริหารเก่ง ฉลาด ทำให้เศรษฐกิจดี” แต่เมื่อได้ยินข่าวเกี่ยวกับทุจริตคอร์รัปชันของเขาก็เริ่มรู้สึกไม่ชอบ เพราะเห็นว่า “เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง” นอกจากนี้ แม้ “สายอุดมการณ์/เสรีชน” ที่ไม่ได้มีความชื่นชอบหรือผูกพันกับพรรคประชาธิปัตย์ รวมถึงไม่ชอบนักการเมืองและพรรคการเมืองโดยรวม เพราะเห็นว่าไม่ซื่อตรงและจริงจังต่อประชาชน แต่พวกเขาก็เข้าร่วมการชุมนุมกับ กปปส. แม้ตระหนักดีว่า มีความเชื่อมโยงกับพรรคประชาธิปัตย์อย่างแนบแน่น เพราะเห็นว่ามีเจตจำนงจำเป็นต้องต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” ที่เลวร้ายกว่า และจำเป็นต้องหาผู้นำในการต่อต้านครั้งนี้ที่ “พอพิดพอเหวี่ยง” กับ พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งพวกเขาเห็นว่านายสุเทพมีคุณสมบัติดังกล่าว ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า

“พวกผมไม่ได้ชอบเลยนะพวกนักการเมือง ไม่ว่าจะฝ่ายไหน ฝ่ายไหน แต่ที่ไปก็เพราะจำเป็น ผมบอกไว้ก่อนเลยว่าแม้แต่แกนนำเอง สุเทพ เทือกสุบรรณ ผมไม่ได้ชอบเป็นการส่วนตัวเลยนะ...เขาเองพูดถึงง่าย ๆ ก็คือเป็นคนมีประวัติเหมือนกัน...แต่ ณ ตอนนั้นคือประเทศไทยไม่มีผู้นำ...ไม่มีผู้นำที่ว่าจะไปต่อต้านกับรัฐบาลได้ ก็เหมือนเขาเป็นผู้นำยังงี้...เพราะถ้าไม่มีแกนนำก็ไม่มีต่อต้านขึ้น” (“น้องเอก” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560)

ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงไม่ต้องการให้การเลือกตั้งเกิดขึ้นโดยเร็ว หากว่ายังไม่สามารถขจัด “ระบอบทักษิณ” ได้สิ้นซาก รวมทั้งหากยังไม่สามารถป้องกันไม่ให้ นักการเมืองเข้ามาทุจริตคอร์รัปชัน ผ่าน

มาตรการจำพวก “การปฏิรูป” แม้ว่าการเลือกตั้งจะเป็นช่องทางหรือโอกาสให้พรรคการเมือง ที่พวกเขาส่วนใหญ่ชื่นชอบเข้ามามีอำนาจหรือเป็นรัฐบาลบริหารประเทศก็ตาม (ชลิตา 2560)

ทั้งนี้ กนกรัตน์ (2560) ตั้งข้อสังเกตว่า พ.ต.ท.ทักษิณ หรือ “ระบอบทักษิณ” เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มที่อยู่กระจัดกระจายหรือเคยขัดแย้งกันหลอมรวมเข้าด้วยกันได้ในฐานะที่เป็นภัยคุกคามร่วมของทุกกลุ่ม ดังที่ว่า

“แกนนำสามารถหว่านล้อมให้กลุ่มชาตินิยมที่ขัดกันเชื่อว่า ทักษิณคือภัยคุกคามต่อผลประโยชน์ชาติทุกด้าน...แกนนำฉายภาพทักษิณในฐานะผู้ทรยศต่อชาติ และขบวนการต่อต้านทักษิณในฐานะผู้รักชาติ” (กนกรัตน์ 2560)

2.3.2 ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

นอกจากขจัด “ระบอบทักษิณ” ที่ “โกงกินและขายชาติ” แล้ว วัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหรืออาจจะสำคัญที่สุดสำหรับการเข้าร่วม “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ของกรณีศึกษา คือการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์จาก “ขบวนการล้มเจ้า” ซึ่งหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ และผู้สนับสนุนเขาเป็นหลัก ดังกรณีชนชั้นกลางระดับบน ธรและชานนทร์ (2560) ซึ่งว่า ปัจจัยชี้ขาดที่ทำให้กรณีศึกษาส่วนใหญ่เข้าร่วมกระแสด้าน พ.ต.ท.ทักษิณ คือการที่พวกเขาเห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ดุหมั่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมาจากข่าวลือเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันกรณีศึกษาเหล่านี้มักเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ ที่จะรักภักดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของพวกเขา เช่น “นางสอง” เล่าด้วยความภาคภูมิใจว่าตนเองได้ใกล้ชิดกับในหลวงสมัยเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรจากในหลวง และยังได้เห็นในหลวงเสด็จทรงดนตรี เธอเล่าถึงความประทับใจนี้ว่า “(ตนเอง) รักในหลวง เด็กรุ่นหลังไม่รู้เพราะไม่ดูข่าวพระราชสำนักเลย ไม่รู้ว่าทำอะไร สมัยที่ในหลวงบุกๆ รถปริ่มน้ำ เด็กสมัยนี้ไม่ดูข่าวพระราชสำนักไม่เรียนหน้าที่พลเมือง ไม่เรียนประวัติศาสตร์ เหมือนที่พระราชินีพูดทำไมไม่เรียนประวัติศาสตร์” (“นางสอง” สัมภาษณ์ใน ธรและชานนทร์ 2560) ส่วน “นางแปด” กล่าวว่าตน “ผูกพันกับสถาบันมาตั้งแต่เกิด...พอปลุกฝังว่าถ้าไม่มีกษัตริย์เมืองไทยก็ไม่มีทุกวันนี้ เราผ่านไปจุฬาฯ เราต้องไหว้พระบรมรูป สมัยเด็กๆ พอดูข่าวพระราชสำนัก เราผ่านวังพ่อก็สอนให้ไหว้วัง” (“นางแปด” สัมภาษณ์ใน ธรและชานนทร์ 2560) นอกจากนี้ สิ่งที่พวกเขาจดจำในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ไม่ใช่รัฐประหารและการใช้ความรุนแรงของรัฐ หากแต่เป็นบทบาทของในหลวงในการคลี่คลายความขัดแย้ง ดังที่ “นายสาม” เล่าถึงเหตุการณ์นี้ว่า “ไม่ได้ติดตามเหตุการณ์ แต่ที่ติดตามคือตอนที่สองคน (พลตรีจำลองและพลเอกสุจินดา) เข้าไปกราบในหลวงเหมือนเด็กๆ ทะเลาะกัน ผู้ใหญ่เข้ามาห้ามปราม” (“นายสาม” สัมภาษณ์ใน ธรและชานนทร์ 2560)

ด้วยความรู้สึกผูกพันและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของกรณีศึกษาชนชั้นกลางระดับบนที่ก่อตัวขึ้นผ่านสื่อและระบบการศึกษาดังกล่าว ธรและชานนทร์ (2560) จึงสรุปว่า “ลักษณะความเป็นมวลชนของชนชั้นกลางระดับบนในเมืองไทยไม่ได้อยู่ที่เพียงความไม่สนใจในการเมือง ลักษณะความเป็นปัจเจกที่ไม่ได้โยงโยกันเป็นชนชั้น แต่ผู้เขียนมองว่ากระบวนการที่สำคัญที่สุดที่เชื่อมโยงกับความเป็นมวลชนของพวกเขา ก็คือ การถูกปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง ถูกปลูกฝังแนวคิดเรื่องบรรทัดฐานทางการเมืองที่มีหัวใจอยู่ที่ความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์”

เช่นเดียวกับกรณีคนไต้ย่านแฟลตคลองจั่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางระดับล่าง ชลิตา (2560) ระบุว่าแม้ประเด็นการคอร์รัปชันจะสำคัญ แต่เมื่อเทียบกับประเด็น “หมิ่นสถาบัน” หรือ “ล้มเจ้า” แล้ว การคอร์รัปชันกลายเป็นเรื่องรองในทันที ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “แต่ถ้าให้เทียบนะ เรื่องคอร์รัปชันกับเรื่อง (หมิ่น) ในหลวง เรื่องหมิ่นนี่สำคัญกว่า สำคัญที่สุด” (“น้ำรุ่ง” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) ขณะเดียวกันบุคคลที่ “หมิ่นสถาบัน” หรือ “ล้มเจ้า” ก็ไม่ได้มีเพียง พ.ต.ท.ทักษิณ หากแต่หมายรวมถึง “เสื่อบาง” ซึ่งให้การสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างสำคัญ ดังที่ “สายเสรีชน” รายหนึ่งกล่าวว่า “การหมิ่นเจ้าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ คนเสื่อบางอาจไม่ได้ด่าเจ้าโดยตรง แต่ทำให้ดูหมิ่นเหม...สิ่งที่คุ้มค่าที่สุดกับการเสี่ยงตายไปร่วมชุมนุม จนในที่สุดเกิดการรัฐประหารก็คือการได้จัดการกับพวกหมิ่นเจ้า” (“น้องเอก” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) นอกจากนี้เขากล่าวเพิ่มเติมว่า

“ตั้งแต่เกิดมาเริ่มจำความได้ก็เห็นพระองค์ท่านทำงาน เองง่ายๆ นักการเมืองคนไหนบ้างไปอย่างพระองค์ท่านนะ...ไม่มี แล้วคุณไปจงรักภักดีต่อนักการเมืองทั้งหลายนั้น คุณบ้าไปแล้วหรือ คุณคิดไม่ได้หรือ...พวกนั้นไม่มีสิทธิ์เทียบพระองค์ท่าน พระองค์ท่านอยู่สูงไปแล้ว คุณเป็นใคร” (“น้องเอก” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560)

ทั้งนี้ คนไต้ย่านแฟลตคลองจั่นมีความรู้สึกผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างมาก ดังที่รายหนึ่งซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทและทำงานบริษัทไฟแนนซ์รถยนต์กล่าวว่า “เรารักในหลวงมาตั้งแต่ยังเด็กๆ ปู่ย่าตายายคอยบอกตลอดว่าในหลวงเป็นคนดี ต่อมาพอเริ่มอ่านหนังสือค้นคว้าเองก็ยิ่งรู้ว่าในหลวงนั้นดีจริงๆ ทำสิ่งต่างๆ จริง แล้วก็ชื่นชมพระเทพฯ มาก ภาคภูมิใจมากที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานในสวนยาง และต่อมาได้ทำงานในวังพระเทพฯ” (พนักงานบริษัทไฟแนนซ์รถยนต์ สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) ขณะที่พนักงานไปรษณีย์อายุ 54 ปีคนหนึ่งเล่าว่า สมัยที่ตนยังเด็ก พ่อแม่มักเล่าถึงคุณความดีของในหลวง และพ่อได้พาตนขี่คอเดินทางไกลขึ้นรถไฟใช้เวลาเดินทางเป็นวัน เพื่อไปเข้าเฝ้าในหลวงที่ศาลากลางจังหวัดชุมพร ตนจึงซึมซับและเคารพเทิดทูนใน

หลวงมาตั้งแต่เด็ก จนกระทั่งว่า “ทุกวันนี้พี่ไม่เคยเอาธนบัตรใส่กระเป๋ากางเกง และหากเจอเหรียญ แม้แต่ห้าสิบบสตางค์ตกอยู่บนถนน พี่ก็จะรีบเก็บ เพราะบนนั้นมีภาพในหลวงอยู่” (พนักงานไปรษณีย์ สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) นอกจากนี้ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่งผลการตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองของคนได้ย่านแฟลตคลองจั่นบางรายด้วย เช่นรายหนึ่งที่กำลังเรียนเนติบัณฑิตกล่าวว่า “เราเลือกพรรคไหนก็ได้ที่ไม่ได้ถูกสถาบัน [กษัตริย์] เพราะมีบุญคุณกับเรา [ท่าน] มีเจตนารมณ์ที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยแท้” (นักศึกษาเนติบัณฑิต สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560)

กนกรัตน์ (2560) ตั้งข้อสังเกตในทำนองเดียวกันกรณีการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์จาก “ขบวนการล้มเจ้า” กล่าวคือ

“ด้วยการเน้นย้ำว่าทักษิณเป็นภัยคุกคามต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พร้อมกับเทียบเคียงขบวนการต่อต้านทักษิณเข้ากับทหารพระราชารวมถึงการเรียกร้องให้สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงแทรกแซงการเมืองรัฐสภา ในฐานะวิธีการต่อสู้และสลายรัฐบาลทักษิณ ขบวนการต่อต้านทักษิณก็ประสบความสำเร็จ ในการดึงดูดและระดมชนชั้นนำและปัจเจกบุคคลอนุรักษนิยมที่จงรักภักดีที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ให้เข้าเป็นมวลชนสนับสนุนของขบวนการ” (กนกรัตน์ 2560)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เป็นขบวนการที่มีพัฒนาการมาโดยลำดับในช่วงทศวรรษเศษที่ผ่านมา เริ่มจากพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแล้วคลี่คลายหรือขยายตัวมาเป็น กปปส. โดยมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือขจัด “ระบอบทักษิณ” ให้สิ้นซากจากการเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ในรูปของรัฐบาลทักษิณโดยตรง หรือที่อยู่ในรูปรัฐบาลตัวแทน เช่นรัฐบาลสมัคร รัฐบาลสมชาย และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ซึ่งพวกเขาเห็นว่า “โกงกินและขายชาติ” ไม่แตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ขบวนการมีวัตถุประสงค์ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งจาก พ.ต.ท.ทักษิณ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ หรือ “เสื้อแดง” โดยในการดังกล่าว ขบวนการปฏิเสธการเมืองแบบเลือกตั้ง เพราะเห็นว่าเป็นช่องทางให้นักการเมืองที่ฉ้อฉลเข้ามาครอบงำผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง ขณะเดียวกันก็เสนอระบบการเมืองการปกครองที่ไม่ได้อยู่ในครรลองของระบอบประชาธิปไตยในความหมายที่ยอมรับกันโดยทั่วไป โดยเฉพาะในส่วนของ กปปส. ที่อาศัยอัตลักษณ์ “คนดี” ในการเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นแหลมคม บทต่อไปจะแสดงให้เห็นว่าผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” กลุ่มหลักสองกลุ่ม คือ ชนชั้นกลางระดับบนฯ และคนได้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ มีสถานะทางเศรษฐกิจ

และสังคมตลอดจนทัศนคติและประสบการณ์ทางการเมืองอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจ “การเมืองคนดี” ที่พวกเขาเสนอต่อไป

บทที่ 3 ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”

การสำรวจของมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation 2014) พบว่ากลุ่มตัวอย่างของผู้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. ร้อยละ 54 มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ส่วนที่เหลือร้อยละ 46 มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38) มาจากภาคใต้ ตามด้วยภาคกลาง (ร้อยละ 37) ขณะที่ภาคอื่นๆ มีจำนวนน้อย (ไม่ถึงร้อยละ 10 ในภาคเหนือ อีสาน ตะวันออก และตะวันตก) ฉะนั้น เมื่อผนวกกับคนภาคใต้ที่มาตั้งรกรากและทำมาหากินในกรุงเทพฯ จำนวนหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าคนภาคใต้เป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้ชุมนุม กปปส. อีกกลุ่ม นอกจากคนที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ งานวิจัยชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับผู้เข้าร่วมหลักสองกลุ่มนี้ คือ คนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นกลางบน และคนใต้โดยเฉพาะในกลุ่มที่อาศัยในกรุงเทพฯ โดยบทนี้แสดงให้เห็นว่าพวกเขา มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งทัศนคติและประสบการณ์ทางการเมืองอย่างไร ก่อนจะพิจารณาทัศนคติทางการเมืองดังกล่าวในบริบทประชาธิปไตยและโลกทัศน์และคติความเชื่อในลำดับต่อไป

3.1 คนกรุงเทพฯ ชั้นกลางระดับบน

กนกรัตน์ (2560) เสนอว่างานเขียนส่วนมากอธิบายขบวนการเสื้อเหลืองต่อต้านทักษิณในฐานะการรวมตัวอย่างหลวมๆ ของเครือข่ายกลุ่มการเมืองที่หลากหลายของชนชั้นกลาง ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม และชนชั้นนำเสรีนิยม ภายใต้เป้าหมายและข้อเรียกร้องทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลาย (Connors 2008b: 483; Kasian 2006; Montesano 2009: 2-3) เช่น Connors (2008b: 490-491; 2012: 100-103) เสนอว่าขบวนการเสื้อเหลืองเป็นการร่วมมือกันของพลังเสรีนิยม-อนุรักษ์นิยม ซึ่งมีอุดมการณ์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายนิยมกษัตริย์ (ทหาร ข้าราชการ กลุ่มชนชั้นนำสายเสรีนิยมที่ต่อต้านการเมืองของกลุ่มทุนใหม่) การสนับสนุนของมวลชนชนชั้นกลาง และสมาชิกของคนจนในชนบทและสภาพแรงงานที่ต้องการต่อต้านนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในขณะที่ Stent (2012: 32) อธิบายขบวนการดังกล่าวในฐานะกลุ่มชนชั้นนำ คนส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ และชนชั้นกลางในต่างจังหวัด โดยเฉพาะในภาคใต้ รวมทั้งชาวชนบทและแรงงานระดับล่างในเมืองจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ Pasuk and Baker (2012) อธิบายว่าเป็นเครือข่ายคนเมืองซึ่งมีพลังสื่ออยู่ในเมือง เช่น กลุ่มประชาคมชนชั้นนำในเมือง กลุ่มทหาร กลุ่มราชการ นักเคลื่อนไหวชนชั้นกลาง นักพัฒนาเอกชนสายชุมชนนิยม นักวิชาการสายอนุรักษ์นิยม กลุ่มนิยมกษัตริย์ ส่วน Pye and Schaffar (2008) มองว่าเป็นขบวนการที่มีองค์ประกอบที่หลากหลาย ไม่ใช่มีเพียงแค่มวลชนนิยมกษัตริย์ภายใต้การนำของสนธิ ลิ้มทองกุล และชนชั้นนำที่สนับสนุนตลาดเสรีเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและขบวนการแรงงานที่ต่อต้านทักษิณและส่งเสริมประชาธิปไตยด้วย ในขณะที่การ “ทบทวน

ภูมิทัศน์การเมืองไทย” โดยอภิชาติ ยุคติ และนิติ (2556) เห็นว่า เลื้อยเหลือองคือกลุ่ม “ชนชั้นกลางเก่า” ประกอบด้วยกลุ่มชนตั้งแต่ชั้นกลางระดับกลางขึ้นไป

แม้งานเหล่านี้จะชี้ให้เห็นว่านอกจากชนชั้นนำประเภทต่างๆ แล้ว องค์ประกอบหลักของมวลชนคนเลื้อยเหลือองคือ “คนชั้นกลาง” ทว่ายังไม่ได้ศึกษากลุ่ม “คนชั้นกลาง” เหล่านี้เป็นการเฉพาะในเชิงประจักษ์อย่างละเอียด งานเหล่านี้เน้นการศึกษาที่กลุ่มแกนนำของขบวนการว่าประกอบด้วยใคร กลุ่มใดบ้าง มีผลประโยชน์อะไรเป็นแรงจูงใจในการเคลื่อนไหว มีแนวคิดทางการเมือง หรืออุดมการณ์การเมืองประเภทใด ทำไมจึงต่อต้านแนวคิดประชาธิปไตย ทว่าไม่ได้ศึกษาองค์ประกอบของกลุ่มชนชั้นกลางเลื้อยเหลือองว่าประกอบด้วยกลุ่มใดบ้าง มีลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงปริมาณ แม้กระทั่งงานของอภิชาติ ยุคติ และนิติ (2556) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปริมาณชิ้นแรกๆ ก็ไม่ได้เจาะลึกในประเด็นนี้สรุปอย่างหยาบๆ เพียงว่ามวลชนเลื้อยเหลือองคือผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า อยู่ในภาคเศรษฐกิจที่เป็นทางการมากกว่าเมื่อเทียบกับมวลชนเลื้อยแดง งานวิจัยชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นกลุ่มนี้ในเชิงปริมาณอย่างละเอียด ทั้งในลักษณะเชิงประชากรศาสตร์และทัศนคติทางการเมือง

3.1.1 ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ก่อนจะอภิปรายถึงคนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นชนชั้นกลางระดับบน ซึ่งเป็นมวลชนกลุ่มหลักกลุ่มหนึ่งของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ควรทำความเข้าใจลักษณะและการก่อตัวของชนชั้นกลางระดับบนในระดับประเทศก่อน ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างเลื้อยสีต่างๆ โดยอภิชาติ ยุคติ และนิติ (2556) ซึ่งใช้ข้อมูลจากการสำรวจโดยเก็บแบบสอบถามทั้งหมด 2,200 ชุด ใน 5 จังหวัดคือ 1) กรุงเทพมหานคร 2) พระนครศรีอยุธยา 3) พิษณุโลก 4) อุตรธานี ซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีสัดส่วน “เลื้อยแดง” สูง 5) นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีสัดส่วน “เลื้อยเหลืออง” สูง ช่วงเวลาที่เก็บแบบสอบถามอยู่ระหว่างวันที่ 17 เมษายน ถึง 15 มิถุนายน พ.ศ. 2555 งานชิ้นนี้สรุปว่า ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวเป็นความขัดแย้งที่มีลักษณะทางชนชั้น กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางระดับบน (เลื้อยเหลืออง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่ากับชนชั้นกลางระดับล่าง (เลื้อยแดง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า เช่น มีระดับการศึกษาต่ำกว่า มีอาชีพที่มีความมั่นคงน้อยกว่า (อยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ) รายได้มีความผันผวนสูงกว่า เป็นต้น แต่มวลชนเลื้อยแดงก็มีใช้กลุ่มคนที่จนที่สุดในประเทศ หรือเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนในระดับที่มีรายได้หรือรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจน ดังนั้นธรและชานนทร์ (2560) จึงเลือกใช้เกณฑ์แบบผสม (Hybrid approach) ในการจัดแบ่งประชากรไทยออกตามชนชั้นทางเศรษฐกิจข้างต้น เกณฑ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานคิดว่า ระดับความยากจนควรจะเป็นเกณฑ์สัมบูรณ์ ส่วนระดับความร่ำรวยนั้นควรจะเป็นเกณฑ์สัมพัทธ์ โดยเลือกใช้ระดับการบริโภคที่ 1.1 เท่าของเส้นความ

ยากจนที่คำนวณโดยสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเส้นแบ่งระหว่างคนจนกับคนไม่จน การกำหนดที่ 1.1 เท่าของเส้นความยากจนนี้ เพื่อให้เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำของชนชั้นกลางที่จะทำให้ระดับคุณภาพชีวิตไม่อยู่ใกล้เส้นความยากจนเกินไป และใช้เส้นแบ่งเชิงเปรียบเทียบด้านบนที่แบ่งระหว่างคนรวยกับคนไม่รวย โดยถือว่าคนรวยคือคนร้อยละ 5 ของสังคมที่มีระดับการบริโภคสูงสุด จากเส้นแบ่งสองเส้นนี้จะทำให้ได้คนตรงกลางที่เราเรียกคนกลุ่มนี้โดยรวมว่า “ชนชั้นกลาง” ลำดับต่อมาเป็นการแบ่งระหว่างชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่างโดยใช้วิธีการ “*k-means clustering*” ซึ่งเป็นเครื่องมือทางสถิติที่ใช้แบ่งแยกกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน k กลุ่ม ซึ่งสมาชิกภายในแต่ละกลุ่มจะมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกันมากกว่าการจัดกลุ่มแบบอื่น ทำให้ได้กลุ่มชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่าง ที่มีระดับการบริโภคที่ไม่แตกต่างกันมากภายในกลุ่ม แต่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ระดับการบริโภคต่อเดือนที่แท้จริง (ค่าเงินปี พ.ศ. 2556) ของแต่ละชนชั้น ระหว่าง พ.ศ. 2524-

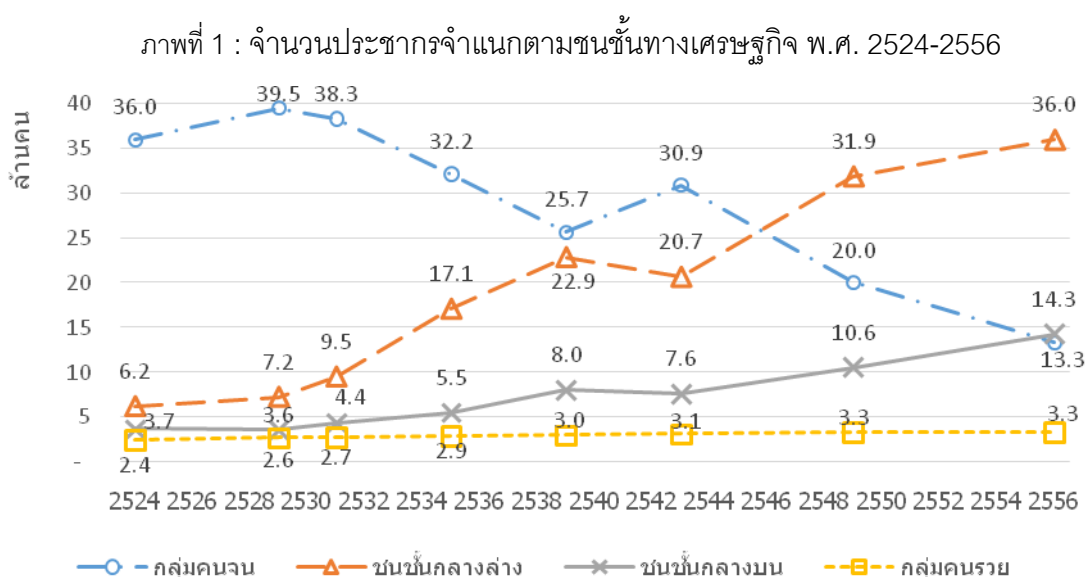
		ค่าสถิติ	2524	2529	2531	2535	2539	2543	2549	2556
กลุ่มคนจน	สูงสุด		3,317	3,318	3,318	3,341	3,397	3,360	3,332	3,405
	เฉลี่ย		1,368	1,332	1,364	1,465	1,563	1,550	1,755	2,113
	มัธย									
	ฐาน		1,252	1,202	1,259	1,392	1,518	1,490	1,721	2,114
	ต่ำสุด		267	130	238	273	350	307	245	550
ชนชั้นกลางล่าง	สูงสุด		3,548	3,816	4,131	5,163	5,119	5,146	6,396	7,007
	เฉลี่ย		2,687	2,886	2,988	3,351	3,248	3,339	3,897	4,371
	มัธย									
	ฐาน		2,676	2,953	3,000	3,283	3,128	3,247	3,742	4,198
	ต่ำสุด		1,794	1,798	1,802	1,873	1,865	1,955	2,052	2,374
ชนชั้นกลางบน	สูงสุด		5,256	5,729	6,658	9,477	10,003	9,689	13,276	14,870
	เฉลี่ย		4,268	4,559	5,101	6,767	6,850	6,798	8,748	9,649
	มัธย									
	ฐาน		4,209	4,428	4,947	6,559	6,607	6,534	8,290	9,165
	ต่ำสุด		3,549	3,821	4,134	5,167	5,120	5,148	6,398	7,008
กลุ่มคนรวยที่สุด ร้อยละ 5			147,78	150,65	127,87	185,23	388,96	130,42	151,96	234,64
	สูงสุด		8	5	3	8	3	8	0	3
	เฉลี่ย		8,460	9,275	12,507	16,657	17,995	16,024	21,163	22,408
	มัธย									
	ฐาน		6,758	7,462	9,186	13,220	14,285	12,772	17,551	18,985

ค่าสถิติ	2524	2529	2531	2535	2539	2543	2549	2556
ต่ำสุด	5,258	5,732	6,673	9,480	10,006	9,691	13,278	14,873

ที่มา: คำนวณโดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: เส้นแบ่งระหว่างกลุ่มล่างสุดและชนชั้นกลางล่างอาจมีความเหลื่อมกันบ้างเนื่องจากข้อมูลเส้นความยากจนที่ใช้เป็นเส้นความยากจนรายภาค ความแตกต่างกันของระดับเส้นความยากจนในแต่ละภูมิภาคซึ่งทำให้เกิดกรณีที่มีผู้ที่ถูกนับว่าเป็นคนจนในกรุงเทพฯ ที่มีระดับการบริโภคสูงกว่าคนชนชั้นกลางล่างในภาคอื่น

จากการแบ่งกลุ่มในตารางที่ 1 ธรและชานนทร์ (2560) ทำการศึกษาต่อไปถึงการเติบโตในแง่จำนวนของชนชั้นกลางบน ภาพที่ 1 ชี้ว่าจำนวนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ยกเว้นช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 และจนกระทั่ง พ.ศ. 2556 ขนาดประชากรของชนชั้นกลางบนมีประมาณ 14.3 ล้านคนหรือราวร้อยละ 21 ของประชากร ในขณะที่จำนวนคนชนชั้นกลางล่างอยู่ที่ราว 36 ล้านคนหรือราวร้อยละ 54 ของประชากร

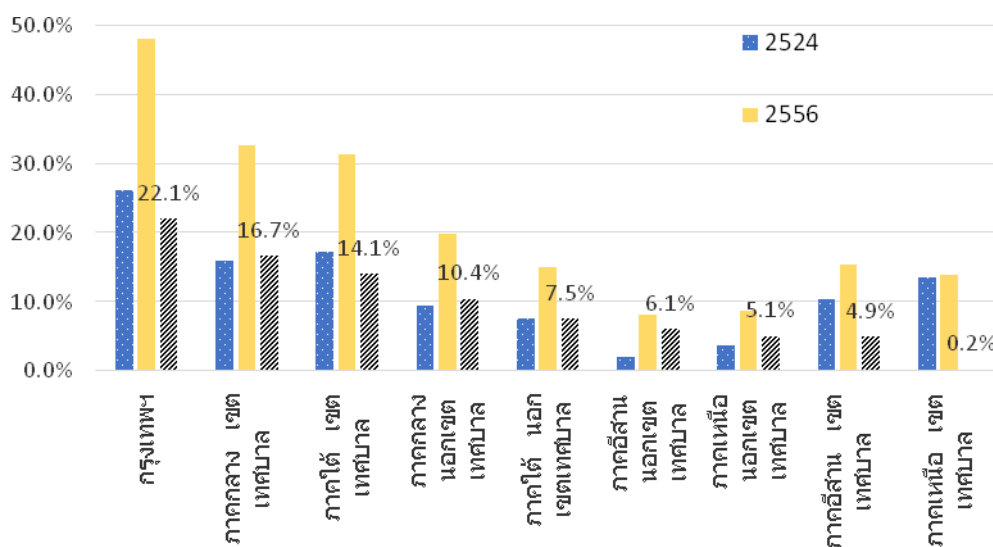
ที่มา: คำนวณโดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: ปรับค่าถ่วงน้ำหนักประชากรให้สอดคล้องกับข้อมูลสัดส่วนประชากรในและนอกภาคชนบทจากฐานข้อมูล World Development Indicators จัดทำโดยธนาคารโลก

หลังจากนั้นธรรและชานนทร์ (2560) ทำการศึกษาต่อว่า ปัจจัยใดมีความสำคัญต่อระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนชนชั้นกลางไทย ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านถิ่นที่อยู่ ระดับการศึกษา และอาชีพ เป็นตัวแปรที่สำคัญ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าวที่มีต่อชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่าง เพื่อพิจารณาว่าปัจจัยทั้งสามมีผลต่อลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของชนชั้นกลางไทยในช่วง พ.ศ. 2524-2556 อย่างไร

ปัจจัยแรกด้านพื้นที่ ผิดพลาด! ไม่พบแหล่งการอ้างอิง2 เปรียบเทียบสัดส่วนคนชั้นกลางบนในแต่ละพื้นที่ระหว่าง พ.ศ. 2524 และ 2556 พบว่า พื้นที่กรุงเทพฯ ภาคกลาง และภาคใต้ เป็นภูมิภาคที่มีชนชั้นกลางบนหนาแน่นที่สุดเรียงตามลำดับ ใน พ.ศ. 2556 ร้อยละ 47 ของคนกรุงเทพฯ เป็นคนชั้นกลางบน รองมาเป็นเขตเทศบาลในภาคกลาง (ร้อยละ 33) และในภาคใต้ (ร้อยละ 31) ในขณะที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีความหนาแน่นของชนชั้นกลางบนน้อยที่สุด โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตเทศบาล นอกจากนี้ภาพที่ 2 ยังชี้ถึงนโยบายของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาด้วย คือ การเติบโตของขนาดชนชั้นกลางบนไทยเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมในทุกภูมิภาค กรุงเทพฯ มีสัดส่วนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นสูงสุดในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเพิ่มขึ้นสุทธิร้อยละ 22 รองลงมาเป็นพื้นที่ต่างๆ ในภาคกลางที่สัดส่วนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นสุทธิร้อยละ 16.7 ในพื้นที่เขตเทศบาลและร้อยละ 14.1 ในพื้นที่นอกเขตเทศบาล ลำดับถัดมาเป็นภาคใต้ ที่สัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นสุทธิร้อยละ 10.4 ในพื้นที่เขตเทศบาล และร้อยละ 7.5 ในพื้นที่นอกเขตเทศบาล จึงสรุปได้ว่ากรุงเทพฯ เป็นมหานครที่ส่งเสริมการเติบโตของชนชั้นกลางบนมากที่สุด รองลงมาเป็นเขตเมืองในพื้นที่จังหวัดภาคกลางและภาคใต้ตามลำดับ

ภาพที่ 2: สัดส่วนชนชั้นกลางบนในแต่ละพื้นที่ พ.ศ. 2524 และ 2556 (เรียงตามการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนสุทธิจากมากไปน้อย)

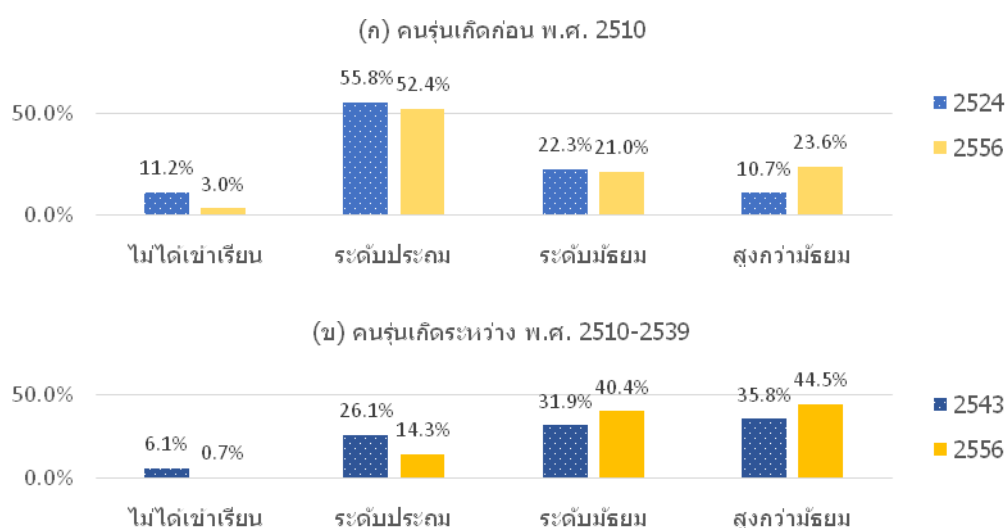

ที่มา: คำนวณโดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: สัดส่วนชนชั้นกลางบนในพื้นที่เท่ากับจำนวนชนชั้นกลางบนในพื้นที่นั้นหารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่นั้น การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนสุทธิคือการนำสัดส่วนดังกล่าวใน พ.ศ. 2556 ลบด้วยสัดส่วน พ.ศ. 2524

ส่วนด้านการศึกษา นอกจากระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนชนชั้นกลางบนนั้นจะสูงกว่ากลุ่มคนจนและชนชั้นกลางแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาคือ ชนชั้นกลางบนเปลี่ยนจากชนชั้นที่เต็มไปด้วยคนไม่มีการศึกษา การศึกษาระดับประถม และมัธยมตามลำดับ เป็นชนชั้นของผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมดังภาพที่ 33 (ก) เมื่อเทียบกับคนชนชั้นกลางล่าง การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการศึกษาที่เกิดขึ้นแตกต่างกับชนชั้นกลางบนคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากกลุ่มคนไม่มีการศึกษาไปเป็นกลุ่มคนที่มีคนมีการศึกษาระดับประถมเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางบนไทยประสบความสำเร็จมากกว่าในการส่งมอบการศึกษาชั้นสูงให้แก่คนรุ่นหลังของตน

ภาพที่ 3: สัดส่วนระดับการศึกษาของชนชั้นกลางบนสองรุ่น

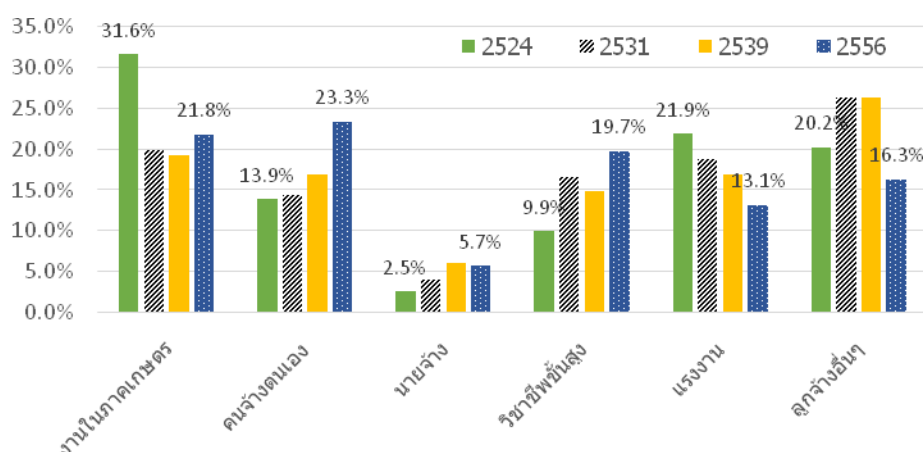

ที่มา: ผู้เขียนคำนวณโดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ในด้านการเปลี่ยนผ่านลักษณะงานของชนชั้นกลางบนจาก พ.ศ. 2524 นั้น คนส่วนใหญ่มีอาชีพในภาคเกษตร (ร้อยละ 31.6 ของชนชั้นกลางบน) และแรงงาน (ร้อยละ 21.9) ไปสู่การเป็น“ลูกจ้างอื่นๆ” (งาน

เสมียน พนักงานบริการ หรือพนักงานขาย) ในช่วงก่อนวิกฤต 40 หลังจากนั้น โครงสร้างอาชีพการงานของชนชั้นกลางบนได้เปลี่ยนไปอีกครั้งหนึ่ง จาก “ลูกจ้างอื่นๆ” เป็น “คนจ้างตนเอง” (เจ้าของธุรกิจแบบไม่มีลูกจ้าง) “นายจ้าง” และ “คนทำงานวิชาชีพชั้นสูง” (ข้าราชการระดับกลางและสูง ผู้บริหาร ผู้จัดการ ผู้มีใบประกอบวิชาชีพ ผู้เชี่ยวชาญ หรือช่างเทคนิค) ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนในชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนในพ.ศ. 2556 กลุ่มอาชีพเหล่านี้มีสัดส่วนราวร้อยละ 48.7 ของคนทำงานชนชั้นกลางบนดังภาพที่ 44 เมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางล่างแล้ว ลักษณะงานมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คนชั้นกลางล่างประกอบอาชีพในภาคเกษตรร้อยละ 56 รองลงมาเป็นคนจ้างงานตนเองเพียงร้อยละ 17.4 และแรงงานร้อยละ 13.7 แสดงให้เห็นว่า คนชนชั้นกลางล่างยังพึ่งพิงภาคเกษตรอยู่กว่าครึ่ง ในขณะที่ร้อยละ 78.2 ของชนชั้นกลางบนไม่ได้อยู่ในภาคเกษตร

ภาพที่ 4: สัดส่วนลักษณะงานของชนชั้นกลางบน (คนรุ่นเกิดก่อน พ.ศ. 2510) พ.ศ. 2524-2556

ที่มา: ผู้เขียนคำนวณโดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากข้อมูลข้างต้น อาจสรุปถึง “สูตรสำเร็จ” ของการกลายเป็น (หรือคุณลักษณะของ) ชนชั้นกลางระดับบนของสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2524 – 2556 ได้ว่า “เป็นคนกรุงเทพฯ (หรือเป็นคนเมือง) มีการศึกษาสูง และมีการงานที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม เป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีและไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพชั้นสูง” ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงขอใช้นิยามความหมายของชนชั้นกลางระดับบนตามความหมายนี้

ความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน (lifestyle) ระหว่างกลุ่มตัวอย่างชนชั้นกลางระดับล่าง (เสื้อแดง) กับชนชั้นกลางระดับบน (เสื้อเหลือง) ในเขตกรุงเทพฯ

จากการสำรวจของ วรรณวิภาสและอภิชาติ (2560) โดยเก็บแบบสอบถามทั้งหมด 1,800 ชุด เมื่อเดือนกันยายน 2558 ในกรุงเทพมหานคร พบว่าในหมู่ประชากรกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นมวลชนผู้สนับสนุน ขบวนการทางการเมืองต่างสี (เหลืองและแดง) นั้น มีความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ และมีลักษณะฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสอดคล้อง กับลักษณะของชนชั้นกลางระดับบนที่เสนอโดยธรรและชานนทร์ (2560) หลายประการ เช่น มีระดับ การศึกษาที่สูงกว่า มีอาชีพการงานที่มั่นคงกว่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วรรณวิภาสและอภิชาติ (2560) แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามความฝักใฝ่ทางการเมืองกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. แบบ PDRC_Only คือผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. อย่างเดียว ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ หรือกลุ่มเสื้อแดง โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 7.83
2. แบบ PDRC หรือ PAD คือผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. และอาจจะเคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 17.61
3. แบบ YELLOW (PDRC และ/หรือ PAD) คือผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. หรือ กลุ่มพันธมิตรฯ ก็ได้ แต่ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเสื้อแดง โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 20.78
4. แบบ RED คือผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่มเสื้อแดง แต่ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ หรือ กปปส. โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 3.83

ข้อค้นพบประการแรกคือ กลุ่มตัวอย่างฝ่ายแดง (ตารางที่ 2 ด้านซ้าย) มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า และมีแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันจากอีกขั้วการเมืองหนึ่ง (ฝ่าย “เหลือง” ตารางที่ 2 ด้านขวา) ดังรายละเอียดบางประการต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน
ระหว่างกลุ่มตัวอย่างแดงกับกลุ่มเหลือง

red Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max	non-red (PDRC_only, (PDRC หรือ PAD), (PDRC and/หรือ PAD))				Mean test	
						Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max	p-value
เพศหญิง	69	1.49	0.50	1	2	374	1.49	0.50	1	2	0.9581
อายุ	69	46.86	14.39	18	81	374	38.39	13.06	18	83	0.0000
จำนวนปีการศึกษา	69	11.88	5.29	0	18	374	14.97	2.97	0	18	0.0000
management responsibility	69	0.19	0.39	0	1	374	0.29	0.46	0	1	0.0786
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	69	3.29	1.74	1	8	374	3.17	1.63	1	10	0.5912
รายได้ต่อหัวครัวเรือน	69	22592.48	23585.56	2812.5	152500	374	26885.95	32038.08	1250	250000	0.2893
ไปจับจ่ายที่ paragon	69	1.57	0.72	1	4	374	1.92	0.57	1	4	0.0000
ไปจับจ่ายที่ central	69	2.10	0.83	1	4	374	2.39	0.66	1	4	0.0013
ไปจับจ่ายที่ tesco	69	2.67	0.80	1	4	374	2.68	0.75	1	4	0.8786
ไปท่องเที่ยวในประเทศ asia	69	1.41	0.75	1	4	374	1.74	0.88	1	4	0.0030
ไปท่องเที่ยวในประเทศ europe	69	1.20	0.58	1	4	374	1.33	0.65	1	4	0.1251
มีบัตรเครดิต	69	0.29	0.46	0	1	374	0.52	0.50	0	1	0.0003
มีบัตร aeon	69	0.17	0.38	0	1	374	0.22	0.42	0	1	0.3731
อ่านหนังสือพิมพ์ หรือเว็บบอร์ดภาษาอังกฤษได้	69	0.07	0.26	0	1	374	0.20	0.40	0	1	0.0139
อ่านหนังสือภาษาอังกฤษจนเป็นเล่มได้	69	0.23	0.43	0	1	374	0.42	0.49	0	1	0.0037
ไปทานอาหารระดับภัตตาคาร	69	0.29	0.46	0	1	374	0.48	0.50	0	1	0.0037
ไปดื่มกาแฟในร้านหรู	69	1.14	0.35	1	2	374	1.34	0.48	1	2	0.0011
เป็นคนกรุงเทพโดยกำเนิด	69	0.35	0.48	0	1	374	0.45	0.50	0	1	0.1288
จำนวนปีที่อยู่ในกรุงเทพ	45	21.67	11.20	5	60	206	19.07	6.83	1	45	0.0438
ตั้งใจจะใช้ชีวิตนับปลายในบ้านเกิด	45	1.51	0.51	1	2	207	1.36	0.48	1	2	0.0639
อาชีพ (dummy = 1)											
ข้าราชการ	69	0.03	0.17	0	1	374	0.10	0.30	0	1	0.0598
พนักงาน ลูกจ้างของรัฐ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	69	0.06	0.24	0	1	374	0.16	0.36	0	1	0.0327
พนักงาน ลูกจ้างเอกชน (งานประจำ)	69	0.13	0.34	0	1	374	0.23	0.42	0	1	0.0586
รับจ้าง(freelance)	69	0.09	0.28	0	1	374	0.09	0.28	0	1	0.9726
ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย(ไม่มีลูกจ้าง)	69	0.30	0.46	0	1	374	0.10	0.30	0	1	0.0000
ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย(มีลูกจ้างไม่เกิน 5	69	0.06	0.24	0	1	374	0.06	0.25	0	1	0.8462
ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย(มีลูกจ้างเกิน 5 คน	69	0.06	0.24	0	1	374	0.05	0.22	0	1	0.8057
รับจ้างใช้แรงงานทั่วไป (งานประจำ)	69	0.01	0.12	0	1	374	0.01	0.10	0	1	0.7844
รับจ้างใช้แรงงานทั่วไป (งานไม่ประจำ)	69	0.03	0.17	0	1	374	0.02	0.14	0	1	0.5795
นักเรียน/นักศึกษา	69	0.04	0.21	0	1	374	0.10	0.30	0	1	0.1404
แม่บ้าน	69	0.06	0.24	0	1	374	0.04	0.20	0	1	0.5776
ว่างงาน/ไม่มีงานทำ	69	0.12	0.32	0	1	374	0.04	0.19	0	1	0.0057
อื่นๆ	69	0.01	0.12	0	1	374	0.00	0.00	0	0	0.0197
บ้านเดี่ยว	69	0.29	0.46	0	1	374	0.36	0.48	0	1	0.2394
คอนโด	69	0.10	0.30	0	1	374	0.11	0.32	0	1	0.7923
ทาวน์เฮ้าส์	69	0.19	0.39	0	1	374	0.19	0.39	0	1	0.9778
แฟลต/ห้องเช่า/หอพัก	69	0.23	0.43	0	1	374	0.22	0.41	0	1	0.7782
ตึกแถว	69	0.19	0.39	0	1	374	0.12	0.32	0	1	0.1072

หมายเหตุ = p-value (H0: red = non-red) So if PValue < 0.05, we reject null hypothesis

*ถ้า p-value นี้มีค่ามากกว่า 0.05 จะไม่สามารถสรุปได้ว่าค่า mean ของสองกลุ่มมีความแตกต่างกันทางสถิติ

หมายเหตุ: ประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถามใน วรณวิภาวดีและอภิชาติ (2560)

กล่าวเฉพาะตัวแปรลักษณะอาชีพที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่ม “เหลือง” ทั้งสามกลุ่ม (PDRC_Only, PDRC หรือ PAD, PDRC และ/หรือ PAD) มีแนวโน้มจะเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมากกว่า สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มแดง พบว่ามีแนวโน้มเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจน้อยกว่า แต่มีแนวโน้มอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (ไม่มีลูกจ้าง) มากกว่า นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มแดงเป็นผู้ว่างงานในอัตราที่สูงกว่าด้วย หรือกล่าวได้ว่าฝ่ายเหลืองมีอาชีพที่มีความมั่นคงสูงกว่า ทั้งในแง่อาชีพมีลักษณะเป็นงานประจำ (ไม่ใช่งานชั่วคราว) และอยู่ในภาครัฐ จึงมีทั้งรายได้ที่ผันผวนน้อยกว่าและมีสิทธิในสวัสดิการสังคมรองรับ เช่น การรักษาพยาบาล เงินบำนาญ ฯลฯ ในแง่นี้ก็

ไม่แปลกที่พบด้วยว่า ฝ่ายเหลืองมีระดับการศึกษาสูงกว่า (เกือบ 15 ปี หรือประมาณปริญญาตรี) ฝ่ายแดง

อย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ (เกือบ 12 ปี หรือประมาณมัธยมปลาย) เช่นเดียวกัน ในแง่ของแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน (lifestyle) กลุ่มเหลืองทั้งสามกลุ่มมีแบบแผนการใช้ชีวิตที่สะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่สูงกว่าฝ่ายแดงอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ เช่น มีบัตรเครดิตเป็นสัดส่วนมากกว่า สามารถอ่านสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ และนิยายภาษาอังกฤษจนจบเป็นเล่มได้มากกว่า ไปจับจ่ายใช้สอยในห้างสรรพสินค้าระดับหรู (เช่น พารากอน เซ็นทรัล) ไปทานอาหารระดับภัตตาคาร ดื่มกาแฟในร้านหรู รวมทั้งไปเที่ยวต่างประเทศในย่านเอเชียบ่อยครั้งกว่า จึงอาจสรุปได้ว่าฝ่ายเหลืองมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแบบชนชั้นกลางในระดับสูงกว่าฝ่ายแดง แม้ว่าระดับรายได้ของทั้งสองฝ่ายจะไม่แตกต่างกันในเชิงสถิติก็ตาม

ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ คนในกลุ่มเหลืองนั้นมีสัดส่วนเป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิดมากกว่าคนในกลุ่มแดง (แม้ว่าความแตกต่างนี้จะไม่มีความนัยยะสำคัญเชิงสถิติก็ตาม) จึงอาจอนุมานต่อไปได้ว่าคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิดนั้น มีความน่าจะเป็นสูงที่จะมีบรรพบุรุษเป็นคนจีน เนื่องจากประวัติศาสตร์ระยะใกล้ของประชากรกรุงเทพฯ ที่แม้กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เองที่ประชากรส่วนใหญ่ของคนกรุงเทพฯ เป็นคนจีนอพยพ หรือลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย (Skinner 1957) ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งหนึ่งของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่นำโดยสนธิ ลิ้มทองกุล จะใช้ประเด็นความเป็นจีนในการระดมการสนับสนุนจากมวลชนคนกรุงเทพฯ ผ่านข้อความ “ลูกจีนรักชาติ” ซึ่งก็ได้ผล ทั้งที่ๆ เมื่อหลังสงครามโลกจนถึงประมาณ พ.ศ. 2500 นั้น เป็นยุคที่รัฐใช้นโยบายชาตินิยมไทยต่อต้านความเป็นจีนอย่างชัดเจน ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

กล่าวโดยสรุป งานศึกษาเชิงปริมาณชิ้นนี้ชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างมวลชนของฝ่ายเหลืองและแดงที่สุ่มจากประชากรกรุงเทพฯ นั้น ยังคงมีลักษณะความแตกต่างเชิงชนชั้น กล่าวคือ ฝ่ายเหลืองมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับบน ซึ่งมีการศึกษาสูงกว่า มีอาชีพที่มั่นคงกว่า มีแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันที่หรูหราและสะดวกสบายกว่ามวลชนฝ่ายแดง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อเสนอในงานทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทยของ อภิชาติ ยุกติ และนิติ (2556) ในลำดับต่อไปจะอาศัยงานวิจัยเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ กรณีศึกษาที่สนับสนุน กปปส. มีประวัติชีวิตและประสบการณ์ทางการเมืองอย่างไร

3.1.2 เส้นทางชีวิต

ชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาที่เข้าร่วม กปปส. ในงานของธรและชานนทร์ (2560)⁹ เป็นคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เป็นกลุ่มที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีกิจการขนาดเล็กถึงกลาง เช่น ร้านขายยา โรงงานผลิตเสื้อผ้า และโรงงานผลิตชิ้นส่วนรองเท้า อาทิ “นายแก้ว” เติบโตในครอบครัวคนจีนที่ทำกิจการผลิตชิ้นส่วนรองเท้าในเขตฝั่งธน ธุรกิจของพ่อแม่ขยายตัวไปพร้อมๆ กับการเติบโตของเขา จนนำไปพาให้เขาได้มีโอกาสไปศึกษาเล่าเรียนที่ประเทศสิงคโปร์ในช่วงมัธยมปลาย เนื่องจากครอบครัวหวังจะให้นำนำเอาความรู้กลับมาทำกิจการต่อไป กรณีศึกษาอีกจำนวนหนึ่งมีเชื้อสายจีนและมีพ่อแม่เป็นลูกจ้างในห้างร้านและบริษัท มีกรณีศึกษาเพียงไม่กี่รายที่อธิบายเชื้อสายตนเองว่าเป็น “ไทย” นอกจากนี้กรณีศึกษาจำนวนหนึ่งเล่าถึงพื้นฐานครอบครัวตนเองว่ามาจากคนระดับสูง เช่น เจ้าของกิจการผลิตยาที่มีชื่อเสียงและเจ้าที่ดินที่อยุธยา มีจำนวนน้อยที่เล่าว่าตนเองมาจากครอบครัวเกษตรกรในต่างจังหวัด

เส้นทางชีวิตของกรณีศึกษาส่วนใหญ่เป็นเส้นทางของการพยายามคว้าโอกาสเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงาน ในช่วงวัยเยาว์พวกเขาต่างมุ่งด้านการเรียน เนื่องจากได้รับการสั่งสอนว่าการศึกษจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงให้กับชีวิต พวกเขาจำนวนมากได้รับการศึกษาในระดับที่คนรุ่นก่อนหน้าไม่เคยได้รับ คือ การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การไขว่คว้าโอกาสในช่วงถัดมาของชีวิตพวกเขาคือการดำเนินธุรกิจหรือการเข้าทำงานในองค์กรต่างๆ พวกเขาส่วนใหญ่พบกับโอกาสที่หลังไหลเข้ามาให้ไขว่คว้า เช่น “นายห้า” เติบโตในครอบครัวคนจีนที่เปิดกิจการร้านขายยา และแม้ว่าครอบครัวจะมุ่งหวังให้เขาออกมาดำเนินกิจการต่อ แต่การเติบโตของภาคการเงินการธนาคารได้ดึงเขาเข้าไปทำงานด้วยผลตอบแทนที่ดีกว่า “นางแปด” และ “นายหก” ต่างเล่าถึงภูมิหลังของตัวเองว่า เติบโตในครอบครัวที่พ่อแม่ทำงานบริษัทและรัฐวิสาหกิจ หลังจากการจบการศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำ พวกเขาได้มีโอกาสเข้าทำงานกับบริษัทต่างชาติ และได้เติบโตในด้านหน้าที่การงานไปพร้อมๆ กับเศรษฐกิจไทยที่โตอย่างรวดเร็วจากการเปิดเสรีการค้าและการลงทุน

กรณีศึกษาเห็นว่าความก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิตและการงานของพวกเขาไม่ได้เป็นผลมาจากนโยบายรัฐ เช่น “นายห้า” ซึ่งเติบโตในหน้าที่การงานพร้อมๆ กับการระส่ำระสายการเติบโตของภาคการเงินการธนาคาร กล่าวว่ “ถ้าถามว่าชีวิตการทำงานได้ประโยชน์จากนโยบายเศรษฐกิจบ้างไหม ไม่เลยนะ” ในขณะที่ “นายแก้ว” และ “นายสิบสอง” ซึ่งเติบโตทางธุรกิจมาพร้อมกับนโยบายเปิดเสรีและการอุดหนุนภาคการเกษตรเห็นว่า รัฐไม่ควรเข้ามาวุ่นวายกับเศรษฐกิจ ควรปล่อยให้เอกชนจัดการเอง พวกเขามองความสำเร็จของตนว่ามาจากความสามารถและความพยายามของตน

⁹ ดูรายละเอียดเชิงคุณภาพของลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกรณีตัวอย่างเหล่านี้ได้จากตารางในภาคผนวกของธรและชานนทร์ (2560)

อย่างไรก็ดี ธรและชานนทร์ (2560) ชี้ว่าในความเป็นจริงตลอดช่วงการพัฒนาเศรษฐกิจไทยสามทศวรรษที่ผ่านมา ชนชั้นกลางบนที่มีการศึกษาและอยู่ในศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มักได้รับผลประโยชน์จากแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ได้แก่ การเปิดเสรีทางการค้า การเงิน การลงทุน และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจมหภาคที่มีเสถียรภาพ พวกเขาประสบความสำเร็จในการเติบโตเหนือกว่าชนชั้นกลางล่างในช่วงทางแพ่งที่สำคัญก่อน พ.ศ. 2535 เพราะสามารถเกาะหัวขบวนแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจได้จากการที่พวกเขามีระดับการศึกษาสูงกว่า อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และเขตปริมณฑลรอบนอก ซึ่งเป็นศูนย์กลางของโอกาสทางเศรษฐกิจ ทั้งในแง่การจ้างงาน แหล่งเงินทุน และโครงสร้างพื้นฐานที่ครบถ้วน การพิจารณาความรู้และความเข้าใจของกรณีศึกษาข้างต้นจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงเหล่านี้ด้วย

3.1.3 ประสบการณ์และความคิดทางการเมือง

3.1.3.1 “หน้าใหม่” ทางการเมือง

เพราะเหตุที่มุ่งศึกษาหาความรู้และประกอบอาชีพการงาน ชนชั้นกลางบนในกรณีศึกษาของธรและชานนทร์ (2560) ไม่เคยเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือมีความสนใจประเด็นปัญหาทางการเมืองมาก่อน และแม้ในกลุ่มผู้ที่ระบุว่ามีความสนใจอยู่บ้าง ก็มักจะระบุเหตุการณ์ได้คร่าวๆ อีกทั้งคลาดเคลื่อน เช่น สืบสนระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 จนเป็น “เหตุการณ์ 16 ตุลา” ซึ่งแม้จะฟังได้ว่าพวกเขาอาจจะยังเยาว์เกินกว่าจะติดตามหรือจดจำเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น กระนั้นแม้กระทั่งเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม 2535 พวกเขาซึ่งในตอนนั้นต่างอยู่ในช่วงทำงานหรือวัยกลางคนแล้วก็กล่าวว่าไม่ได้มีความสนใจหรือมีส่วนร่วมแต่อย่างใด ส่วนใหญ่ให้เหตุผลคล้ายกัน คือ มุ่งศึกษาเล่าเรียนและประกอบอาชีพการงาน นอกจากนี้ในบางกรณี เช่น “นายสาม” กล่าวว่าคติธรรมของคนจีนที่ตนได้รับการอบรมสั่งสอนมาคือไม่ควรไปยุ่งกับการเมือง “นายหก” กล่าวว่าพ่อแม่สอนให้สนใจการเรียนเป็นหลัก เพื่ออนาคตที่มั่นคง และเขาก็มองการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยทั่วไปว่าเป็นการสร้างควมวุ่นวายที่ไม่พึงปรารถนา “นางสิบ” เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ไม่นาน แต่กล่าวว่าครอบครัวกำชับไม่ให้ยุ่งกับกิจกรรมการเมือง กลุ่มเพื่อนของตนก็ไม่ได้สนใจการเมือง และในช่วงเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ตนก็ยังวุ่นวายแต่กับเรื่องครอบครัวและการทำงาน จนไม่ได้สนใจเท่าไรนัก

ในทำนองเดียวกัน กนกรัตน์ (2560) เสนอว่าชนชั้นกลางอีกกลุ่มที่เข้าร่วม กปปส. คือ ชนชั้นกลางรุ่นใหม่อยู่ในวัยทำงาน แกนนำ กปปส. ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งชนชั้นกลางที่เคยไม่สนใจการเมืองและอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ทว่าแทนที่จะใช้ความคิดเสรีนิยมในการจัดตั้ง แกนนำของขบวนการเสนอแนวคิดชาตินิยม กษัตริย์นิยม และการต่อต้านประชาธิปไตย ในฐานะเครื่องมือเชิงอุดมการณ์ที่สร้างขึ้น

ใหม่ในการสร้างความปลอดภัยให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางรุ่นใหม่เหล่านี้ ประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ 63 คนจาก 100 คนที่เป็นกรณีศึกษาของกนกรัตน์นั้น¹⁰ ซึ่งว่าพวกเขาไม่เคยสนใจการเมืองมาก่อน ไม่มีประสบการณ์การเมืองโดยตรง และไม่ได้สังกัดสมาคมการเมืองใด พวกเขามองการเมืองและการเลือกตั้งว่าอยู่ห่างไกลชีวิตพวกเขาและเต็มไปด้วยความสับสน การทุจริต และขาดพลวัต พวกเขาจำนวนมากภูมิใจที่กล่าวว่าตนสะอาดเพราะไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ ดูข่าวการเมือง หรือเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองใด

กนกรัตน์ (2560) เสนอต่อไปว่า คนกลุ่มนี้ไม่ได้มีแนวคิดอนุรักษนิยมแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจากพวกเขาอยู่ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง จึงมีความคิดแบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายประเด็น เช่น รักร่วมเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส พหุวัฒนธรรม สวัสดิการ ความเสมอภาค การกระจายอำนาจการเมือง ไม่เห็นด้วยกับรัฐประหาร รวมทั้งต่อต้านระบอบราชการและอำนาจนิยม อย่างไรก็ตาม แทนที่จะเลือกอุดมการณ์เสรีและก้าวหน้าในทางการเมือง พวกเขากลับผูกตัวเข้ากับความคิดและพลังอนุรักษนิยมทางการเมืองภายใน “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” พวกเขาจับมือกับพวกอนุรักษนิยมในการชูทัศนคติด้านทุจริต ที่ขับเคลื่อนโดยศีลธรรม มีลักษณะชาตินิยม และกษัตริย์นิยม เนื่องจากอนุรักษนิยมเป็นอัตลักษณ์เชิงอุดมการณ์ที่มีความชอบธรรมในสังคมไทยอยู่ก่อนแล้ว แม้พวกเขาสนับสนุนแนวคิดเสรีในเชิงสังคม-เศรษฐกิจในระดับหนึ่ง แต่พวกเขาเติบโตในสังคมไทยที่ลักษณะอนุรักษนิยมทางการเมืองเป็นแนวคิดกระแสหลัก แนวคิดอนุรักษนิยมจึงเข้าใจได้ง่ายและถูกใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทพวกเขาในสังคมอนุรักษนิยมได้ง่ายกว่าแนวคิดเสรีนิยม นอกจากนี้ อัตลักษณ์การเมืองเชิงอนุรักษนิยมยังช่วยแยกพวกเขาออกจากผู้อื่น โดยเฉพาะจากผู้สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งมักบ่งชี้ตัวเองเข้ากับประชาธิปไตยและต่อต้านสถาบันการเมืองแบบอนุรักษนิยม ในแง่นี้ แนวคิดอนุรักษนิยมจึงมอบบทบาทอันชอบธรรมให้พวกเขาในการต่อต้านทักษิณและขบวนการเสื้อแดง โดยแกนนำได้นำพวกเขาเข้าสู่โครงสร้างและสังกัดการเมืองแบบใหม่ สื่อรูปแบบใหม่ เช่น เคเบิลทีวีและสื่อสังคม รวมถึงโครงสร้างขบวนการที่หลวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ กปปส. ที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางเช่นพวกเขาที่มองตนเองเป็นอิสระจากอำนาจและการครอบงำทางการเมืองของพรรคการเมืองและแกนนำรู้สึกสะดวกใจในการเข้าร่วมขบวนการ

กนกรัตน์ (2560) เสนอว่าเนื่องจากไม่มีประสบการณ์หรือทักษะทางการเมืองมาก่อน ในช่วงแรกชนชั้นกลางรุ่นใหม่เหล่านี้จึงเป็นแค่ไพร่ราบหน้าใหม่ เป็นหนึ่งในกลุ่มผู้สนับสนุนหลักระดับพื้นฐาน รวมทั้งเป็นผู้ระดมทรัพยากรหลักของขบวนการ แต่เนื่องจากส่วนใหญ่ของคนกลุ่มนี้มีภูมิหลังแบบชนชั้นกลางระดับบน พวกเขาจึงไม่เป็นแต่เพียงผู้สนับสนุนทางการเงินและเทคนิค หากแต่อาชีพ ไลฟ์สไตล์ และ

¹⁰ ดูรายละเอียดของลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกรณีศึกษาเหล่านี้ได้ในตารางที่ 1 ของกนกรัตน์ (2560) สมควรกล่าวด้วยว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 63 คนนี้มีทั้งคนกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีเป็นต้นไป และส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นเจ้าของกิจการ ผู้บริหารระดับสูง หรือเป็นพนักงานระดับอาวุโส

เครือข่ายของชนชั้นกลางได้มอบการเข้าถึงแนวร่วมใหม่และการสนับสนุนใหม่ๆ ให้กับขบวนการ ต่อมา แกนนำจึงได้ให้ความสนใจกับพวกเขาและมอบพื้นที่การเมืองให้ หลายคนได้รับเชิญให้เข้าถึงวงในของแกนนำ พวกเขาค่อยๆ มีอำนาจ และยึดการนำในหลายระดับ โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น

ชนชั้นกลางรุ่นใหม่เหล่านี้หลายคนเป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน (Celebrity) ในแวดวงต่างๆ เช่น เป็นดารา นักร้อง นางแบบ ศิลปิน ฯลฯ ซึ่งอาชีพและอาชีพ (2560) ทำการศึกษาและชี้ให้เห็นว่าผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้เป็นตัวกลางระหว่างแกนนำกับมวลชน ทำหน้าที่ในการ “ย่อย/ทอน” สารทางการเมืองที่ซับซ้อนให้กลายเป็นแนวคิดที่เข้าใจง่ายขึ้น เช่น “รักชาติ” “ต้านคอร์รัปชัน” และ “ปกป้องสถาบัน” แม้ว่าในด้านหนึ่งบทบาทลักษณะนี้มักถูกวิจารณ์ว่าไร้เดียงสาทางการเมือง แต่ในอีกด้านมันก็ช่วยส่งต่อความคิดทางการเมืองไปยังผู้คนในวงกว้างขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้สนใจการเมืองมาก่อน การทำให้การเมืองเป็นเรื่องเข้าใจง่ายและทำให้การเข้าร่วมการชุมนุม “กลายเป็นแฟชั่น” โดยกลุ่มผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การระดมมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชนชั้นกลางหน้าใหม่ทางการเมืองเข้าร่วมการชุมนุมของ กปปส. ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

3.1.3.2 ผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง

กนกรัตน์ (2560) เสนอว่าในช่วงปี พ.ศ. 2548-2549 “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” เริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในฐานะขบวนการเสรีนิยมที่คึกคัก และกำหนดคุณลักษณะตนเองในฐานะผู้จับตาประชาธิปไตย (Democracy Watchdog) โดยพันธมิตรฯ ทรนงค์เคลื่อนไหวในประเด็นกว้าง เริ่มจากการต่อต้านนโยบายประชานิยมที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทิศทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย การทุจริต อำนาจนิยม และ “ทุนนิยมสามานย์” ไปสู่ การเสนอประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการเมืองนอก รัฐสภา ซึ่งการอาศัยยุทธศาสตร์และวาระที่ผนวกกรรมกันเช่นนี้ส่งผลให้พันธมิตรฯ ประสบความสำเร็จในการระดมการสนับสนุนจากกลุ่มต่างๆ อย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ชนชั้นสูงในเมือง พลัฒ์อนุรักษ์นิยม (ได้แก่ ข้าราชการ อำมาตย์ ทหารที่ตกเป็นชายขอบ และนักธุรกิจที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่ายอุปถัมภ์ พ.ต.ท. ทักษิณ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับคนระดับล่าง เช่น แรงงาน และเกษตรกร ตลอดจนชนสภาพรรณวิสาหกิจ นักวิชาการ และนักศึกษา

กลุ่มบุคคลเหล่านี้บางส่วนเคยได้รับความคิดเสรีและก้าวหน้าผ่านประสบการณ์ตรงกับขบวนการประชาธิปไตยและขบวนการทางสังคมอื่น (องค์กรพัฒนาเอกชน ขบวนการประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตย เข้าร่วมเหตุการณ์พฤษภาคม 2535) ก่อนเข้าร่วมขบวนการด้านทักษิณ แต่ต่างจากพวกอนุรักษ์นิยมที่ให้ความสำคัญกับประเด็นชาตินิยมและสถาบันกษัตริย์เป็นหลัก จุดเปลี่ยนของคนพวกนี้ที่ทำให้เข้าร่วมขบวนการด้านทักษิณเป็นเรื่องข้อจลอำนาจ ทุจริต การใช้ความรุนแรงเกินขอบเขต การละเมิดกฎหมายและระเบียบ การบิดเบือนการเลือกตั้งและควบคุมรัฐสภาของ พ.ต.ท. ทักษิณ สาเหตุที่พวก

ก้าวหน้า/เสรีนิยมเข้าร่วมการเคลื่อนไหวแม้เคยวิจารณ์ความคิดอนุรักษนิยมและทิศทางของขบวนการต่อต้านทักษิณ เพราะต้องการใช้การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุนของขบวนการต่อต้านทักษิณในประเด็นเฉพาะๆ ของตน ที่เคยถูกกดทับภายใต้รัฐบาลทักษิณให้มีพื้นที่ในการรณรงค์อีกครั้ง นอกจากนี้พวกเขาเชื่อในกรอบคิดหลักที่ว่าด้วย “ภัยคุกคาม” “อภิมหาวิกฤต” และ “ลงมือทำบัดนี้” ที่นำเสนอโดยแกนนำ พวกเขาคล้อยตามความคิดที่ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ คือภัยคุกคามร่วมของทุกฝ่าย เป็นผู้ก่อให้เกิดอภิมหาวิกฤต และทุกคนต้องลงมือทำทันทีด้วยการเข้าร่วมขบวนการต้านทักษิณ เพื่อแก้อภิมหาวิกฤตที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ (กนกรัตน์ 2560)

อย่างไรก็ดี กนกรัตน์ (2560) ชี้ว่า “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ขยายตัวไปในทิศทางที่มีลักษณะอนุรักษนิยมและขจัดมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้เหล่าอดีตนายกกลางเสรีแตกออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่ประนีประนอมและกลุ่มที่กลายเป็นชายขอบ โดยกลุ่มประนีประนอมหันไปยอมรับหลายความคิดหลักที่ชูโดยพลังอนุรักษนิยม ในช่วงที่ขบวนการขึ้นสูงพวกเขาเห็นดีเห็นงามกับรัฐประหารและรัฐบาลทหารในฐานะทางออกระยะสั้น เพื่อระงับและป้องกันความรุนแรงและการเผชิญหน้ากับขบวนการเสื้อแดง ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยได้ถูกลดอำนาจหรือถูกทำให้แปลกแยกกลายเป็นกลุ่มชายขอบ พวกเขาสูญเสียอำนาจในการควบคุมขบวนการลงเรื่อยๆ ถูกลดทอนความชอบธรรมและพื้นที่การเมืองรวมทั้งอำนาจต่อรองในขบวนการลง บางคนออกจากขบวนการและใช้ชีวิตเงียบๆ ขณะที่บางคนหันไปเข้าร่วมขบวนการเสื้อแดง

ด้วยแนวทางที่มีลักษณะเสรีมากกว่ากลุ่มประนีประนอม ส่วนใหญ่ของกลุ่มเสรีที่กลายเป็นชายขอบวิจารณ์รัฐบาลทักษิณอย่างเป็นระบบ นับตั้งแต่การทุจริต การบิดเบือนประชาธิปไตยเลือกตั้ง ผลกระทบด้านลบของทุนนิยมเสรีนิยม การครอบงำของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้การกดทับเสรีภาพทางการเมืองเพื่อตอบโต้สื่อ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนรากหญ้า ที่วิจารณ์รัฐบาลทักษิณในโครงการพัฒนาของรัฐและเอกชนขนาดใหญ่ เช่น เชื้อนปากมูล และเหมืองแร่โปแตชที่จังหวัดอุดรธานี (กนกรัตน์ 2560)

กนกรัตน์ (2560) ชี้ว่าบางส่วนของกลุ่มเสรีมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา ทั้งในส่วนของสาเหตุของความขัดแย้งทางการเมือง ทางแก่วิกฤตการเมืองปัจจุบัน และการประเมินฝั่งตรงข้าม พวกเขากล่าวว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ใช่สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา หากแต่เป็นระบบราชการ การรวมศูนย์อำนาจการเมืองและทรัพยากร ความขัดแย้งในชนชั้นนำ และระบบยุติธรรม พวกเขาไม่คิดว่ารัฐประหารคือทางออก การจะแก้ปัญหาที่ประเทศไทยประสบต้องการแผนพัฒนาระยะยาว การกระจายอำนาจการเมืองไปสู่ท้องถิ่น การปฏิรูปการเมืองที่เพิ่มอำนาจและบทบาทของระบบตรวจสอบถ่วงดุล นอกจากนี้ พวกเขาคิดและปฏิบัติการอย่างอิสระ พร้อมกับกล่าวว่าตนไม่ได้สังกัดกลุ่มใดและไม่ได้ตามผู้นำคนใด อีกทั้งยังวิจารณ์แกนนำกลุ่มต่างๆ และวิจารณ์ความเป็นกษัตริย์นิยมสุดขั้ว ชาตินิยมสุดขั้ว ยุทธศาสตร์ทางทหาร การต่อต้านประชาธิปไตยเลือกตั้ง และการสนับสนุนรัฐประหารของขบวนการต้านทักษิณ

กล่าวโดยสรุป “ชนชั้นกลางระดับบน” ซึ่งหมายถึง “ผู้ที่มักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ หรือในเขตเมือง มีการศึกษาสูง และมีการงานอยู่นอกภาคเกษตร มีฐานะเป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีและไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพชั้นสูง รวมทั้งมีวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) แบบหรูหรา” เป็นมวลชนหลักกลุ่มหนึ่งของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งแม้จะมีลักษณะร่วมกันในเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่จากประสบการณ์ชีวิตทางการเมืองที่แตกต่างกัน ทำให้สามารถแบ่งมวลชนคนเมืองเหล่านี้ออกเป็นสองกลุ่มคือ 1) กลุ่มคนหน้าใหม่ทางการเมือง คนเมืองกลุ่มนี้ไม่เคยมีประสบการณ์ทางตรงกับการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน หรือไม่ได้เป็นผู้มีความสนใจทางการเมืองเป็นพื้นฐาน ประกอบกับการที่พวกเขาเติบโตขึ้นมาในสังคมไทยที่แนวคิดแบบอนุรักษนิยมเป็นความคิดกระแสหลัก พวกเขาจึงกลายเป็นมวลชนโดย “ธรรมชาติ” ของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งใช้กรอบความคิดอนุรักษนิยมที่เน้นต่อต้านการทุจริตเชิงศีลธรรม ซาตินิยม และกษัตริย์นิยม เป็นอุดมการณ์หลักในการระดมมวลชน และ 2) กลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง คนเมืองกลุ่มนี้เคยรับแนวคิดแบบเสรีนิยมมาก่อน พวกเขาจึงมีความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองมากกว่ากลุ่มแรก แต่ก็ตัดสินใจเข้าร่วม “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์เฉพาะหน้า ตลอดจนการยอมประนีประนอมกับขบวนการต่อต้านทักษิณในแง่อุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงประสบการณ์ทางการเมืองต่างจาก “คนใต้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ” ซึ่งเป็นมวลชนหลักอีกกลุ่มของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” แม้มวลชนกลุ่มนี้จะพักอาศัยและประกอบอาชีพอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ตาม

3.2 คนใต้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ¹¹

3.2.1 คนใต้ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย

“คนใต้”¹² เป็นผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” หลักอีกกลุ่ม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ช่วงพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก่อนจะเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมากในช่วง กปปส. ซึ่งมีทั้งความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ คนใต้เข้าร่วมพันธมิตรฯ ในปี พ.ศ. 2548 เพื่อขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างคึกคัก โดยเฉพาะคนในเขตเมือง มีการจัดตั้งกลุ่มพันธมิตรฯ ในแต่ละจังหวัด มีแกนนำระดับจังหวัดที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการชุมนุมในระดับพื้นที่และในการเข้าร่วมชุมนุมกับ

¹¹ หากไม่ได้ระบุเป็นอื่น ข้อมูลส่วนนี้เรียบเรียงจาก ชลิตา (2560)

¹² “คนใต้” ในที่นี้หมายถึงคนใน 11 จังหวัดภาคใต้นับแต่ชุมพรลงมา ซึ่งประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยนับถือศาสนาพุทธ ไม่นับรวม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายูนับถือศาสนาอิสลาม แม้ประชากรเหล่านี้บางส่วนจะเข้าร่วมหรือสนับสนุน กปปส.

พันธมิตรฯ ในกรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของชาวบ้านทั่วไปที่ถือว่ามี “ความเป็นพันธมิตรฯ” ส่วนใหญ่ ไม่ได้มาร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯ เพราะติดปัญหาการเดินทางหรือมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อ แต่อาจมาร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว หากมีการชุมนุมในระดับจังหวัดของตน พวกเขาติดตามชมข่าวสารทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ บางคนติดตั้งจานดาวเทียมพร้อมอุปกรณ์รับสัญญาณช่อง ASTV เป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถติดตามข่าวพันธมิตรฯ ได้อย่างต่อเนื่อง สาเหตุที่พวกเขาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ เพราะเห็นด้วยกับพันธมิตรฯ ที่ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ อาศัยตำแหน่งหน้าที่ในการทุจริตคอร์รัปชัน และเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของตนเอง เครือญาติ และพวกพ้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีการชุกหุ้น หรือการแลกเปลี่ยนพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตรกับผลประโยชน์ทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้าน (อนุสรณ์ 2560)

นอกจากนี้ การที่คนได้สนับสนุนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ในช่วงแรกยังเป็นเพราะพันธมิตรฯ มีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านในขณะนั้น¹³ ทว่าหลังจากที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาลและพันธมิตรฯ ได้เคลื่อนไหวในลักษณะเป็นปฏิปักษ์ (โดยเฉพาะในกรณีเขาพระวิหาร) คนได้ที่เคยสนับสนุนพันธมิตรฯ ส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนใจ ถอยห่าง หรือไม่ก็วิพากษ์วิจารณ์พันธมิตรฯ อย่างรุนแรง ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “ตอนนี้เมื่อพันธมิตรฯ แล้ว เมื่อก่อนก็เคยสนับสนุนนะตอนไล่ทักษิณ แต่ว่าตอนนี้ไม่ค่อยชอบแล้ว เพราะว่าขับไล่รัฐบาล [พรรคประชาธิปัตย์] มากเกินไป ไม่ปล่อยให้เขาบริหารประเทศไปก่อน ตอนนี้เบื้อ ไม่เปิดทีวีดูเลย มั่วไปหมด เราชัก [...] พรรคประชาธิปัตย์ เราไม่ชอบสงครามเรื่องนี้มันละเอียดอ่อน ต้องประนีประนอม ก็ต้องให้รัฐบาลเขาเจรจากันไป จะไปกดดันทำไม ตอนนี้ทีวีมีดูแต่มวยเท่านั้น ค่อยกลับมาดูข่าวอีกทีตอนที่ทุกอย่างมันดีขึ้น” (“ตาลี๊ก” สัมภาษณ์ใน อนุสรณ์ 2560: 121-122) เช่นเดียวกับอีกรายที่กล่าวว่า “คนได้เราเป็นคนมีเหตุผลกว่าคนภาคอื่น จำลอง [ศรีเมือง] เป็นคนไม่มีเหตุผล การเสียดินแดนไม่มีจริงหรอก ตอนนี้คนได้ไม่เชียร์พันธมิตรฯ อีกต่อไปแล้ว เราอยากให้รัฐบาล [พรรคประชาธิปัตย์] ทำงานของเขาไปก่อน” (“ลุงนิด” สัมภาษณ์ใน เฟิ่งอ้าง: 122)

นอกจากมีผู้สนับสนุนจากชาวบ้านทั่วไปแล้ว พันมิตรฯ ภาคใต้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับภาคประชาสังคมในท้องถิ่น (ซึ่งประกอบด้วยนักพัฒนาเอกชนและนักกิจกรรมทางสังคม นักวิชาการท้องถิ่น สื่อมวลชน และแกนนำชุมชนในภูมิภาค) (อนุสรณ์ 2560: 123-125) ซึ่งเข้าร่วม คปท. และ กปปส. อย่างแข็งขันในเวลาต่อมา ภาคประชาสังคมภาคใต้เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งมีแนวทางในการสนับสนุนพันธมิตรฯ เช่นกัน อย่างไรก็ตาม พันมิตรฯ ในปีของประชาสังคมเหล่านี้ยังเป็นส่วนน้อยของคนได้ที่เข้าร่วมกับพันธมิตรฯ ในขณะที่คนได้

¹³ ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่าเขา “ไม่น่าจะใช้เสื้อเหลือง” เนื่องจากเขาไม่เห็นด้วยกับการที่พันธมิตรฯ ยึดสนามบินสุวรรณภูมิและไม่เห็นด้วยกับการที่พันธมิตรฯ ใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ แต่สาเหตุที่เขาติดตามรวมทั้งสนับสนุนการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ในช่วงแรกเป็นเพราะว่าเขา “ต้องการให้พรรคประชาธิปัตย์กลับมาเป็นรัฐบาล น้ำพุดไม่ได้รู้สึกอะไรมากกับพันธมิตรฯ” (“น้ำพุด” สัมภาษณ์ใน อนุสรณ์ 2560: 121)

ส่วนใหญ่ที่สนับสนุนพันธมิตรฯ สนใจแต่เฉพาะประเด็นจากปัญหาจาก “ระบอบทักษิณ” และการ “ล้มเจ้า” มากกว่าประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ซึ่งเป็นประเด็นที่ภาคประชาสังคมให้ความสำคัญ

ทั้งนี้ คนได้เข้าร่วม กปปส. อย่างคึกคักกว่าเข้าร่วมพันธมิตรฯ มาก¹⁴ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนายสุเทพ แกนนำ กปปส. เป็นอดีต ส.ส. ภาคใต้พรรคประชาธิปัตย์ ผู้มากด้วยบารมีและมีความเชื่อมโยงกับคนได้มากกว่า และนอกจากประเด็นในการต่อสู้กับ “ระบอบทักษิณ” ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งพันธมิตรฯ การชุมนุมในช่วง กปปส. ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาของคนได้โดยตรง นั่นคือปัญหาราคายางพาราตกต่ำที่นำมาสู่การชุมนุมประท้วงของชาวสวนยางมาก่อนหน้านี้นานนับปีในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ก่อนที่กลุ่มชาวสวนยางภาคใต้จะกลายมาเป็นกำลังสำคัญในการชุมนุมของ กปปส. ทั้งที่กรุงเทพฯ และในภาคใต้ โดยการชุมนุมของชาวสวนยางที่สี่แยกควนหนองหงษ์ อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช และที่ อ.บางสะพาน จ. ประจวบคีรีขันธ์ สลายตัวลงเมื่อกลางเดือนพฤศจิกายน 2556 เนื่องจากแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุมที่ยังคงเรียกร้องราคายางที่กิโลกรัมละ 120 บาท ได้เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวได้รัฐบาลยิ่งลักษณ์กับ กปปส. ที่กรุงเทพฯ จนกระทั่งเมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหารเมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 ท่าทีของการเรียกร้องราคายางกิโลกรัมละ 120 บาทอย่างแข็งขันของชาวสวนยางภาคใต้ก็อ่อนแอลงอย่างมาก

ผู้เข้าร่วมการชุมนุมของทั้งพันธมิตรฯ และ กปปส. รายหนึ่งกล่าวเปรียบเทียบว่า “ในแง่ของคนที่มาเข้าร่วม กปปส. มีความหลากหลายทางสังคมมากกว่า มีทุกสถานภาพทางสังคม ทั้งข้าราชการ ลูกจ้าง เอกชน อาจารย์ นักธุรกิจ คนได้ก็เยอะ ส่วนพันธมิตรฯ มักเป็นกลุ่มคนที่ชอบจำลอง สนิท แต่ไม่ชอบทักษิณ และ มีอบ กปปส. ก็มีความปลอดภัยมากกว่า ที่สำคัญคือ แกนนำ กปปส. ดูมีความจริงใจมากกว่า” (“ที่ป้อม” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) อย่างไรก็ตาม ไม่อาจกล่าวได้ว่าทุกคนเข้าร่วมกับ กปปส. ด้วยความชื่นชอบแกนนำในลักษณะเดียวกัน มีบางคนที่บอกว่า “เข้าร่วมกับ กปปส. ก็ไม่ได้ชื่นชอบสุเทพ ไม่ชอบเจ็บบอง อัญชืออย่างมาก คนนี้ถูกไล่มาจากสนธิ ลิ้ม เป็นคนที่สนธิเกลียดมาก แต่ถึงไม่ชอบก็ยังเข้าร่วมกับ กปปส. เพราะแม้บางอย่างไม่ชอบ แต่ก็มีบางสิ่งไปด้ด้วยกันได้” (“น้องเอก” สัมภาษณ์ใน เฟิ่งอ้อ) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนได้ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมการชุมนุม กปปส. ด้วยเหตุผลค่อนข้างกว้าง ไม่ได้จำกัดเฉพาะความนิยมในพรรคประชาธิปัตย์หรือความเป็นคนได้ ดังในกรณีศึกษาคนได้ที่แฟลตคลองจั่น

¹⁴ คนได้แฟลตคลองจั่นหลายคนเคยร่วมการชุมนุมในช่วงพันธมิตรฯ ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น รายหนึ่งเล่าว่า “ไปร่วมต่อต้านทักษิณครั้งแรกก็คือ เข้าร่วมเป็นมวลชนกับพันธมิตรฯ ที่สี่แยกคอกวัว มัชวาน สวนลุมพินี ไปนั่งฟังปราศรัย ร่วมมือไปกับเพื่อนหลายคน” (“ด้อม” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) ส่วนอีกรายเล่าถึงเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้นในระหว่างร่วมชุมนุมกับพันธมิตรฯ ว่า “ตอนนั้นหน้าอาคารรัฐสภาไทย วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ตำรวจใช้แก๊สน้ำตาเข้าใส่ผู้ชุมนุม ตอนนั้นหลบอย่างเดียว วันนั้นเหตุการณ์รุนแรงมากที่สุด เพราะตำรวจเป็นผู้เริ่มใช้ความรุนแรงกับผู้ชุมนุมก่อน” (“พี่แป๊ะ” สัมภาษณ์ใน เฟิ่งอ้อ) ทว่าเมื่อเทียบกับความตื่นตัวและความคึกคักในการเข้าร่วมของคนได้แฟลตคลองจั่นยังถือได้ว่ามีน้อยอยู่เมื่อเทียบกับการเข้าร่วมการชุมนุม กปปส.

3.2.2 “คนใต้” แพลตคลองจั่น

แพลตคลองจั่นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเคหะชุมชนคลองจั่น สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2519 ตั้งอยู่ระหว่างถนนสุขาภิบาล 1 กับถนนสุขาภิบาล 2 ตรงข้ามสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ เพื่อรองรับการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้ทุกระดับ มีการจัดผังเป็นสัดส่วนตามระดับรายได้ จำแนกตามขนาดที่ดิน โดยที่อยู่ของผู้มีรายได้สูงจะอยู่ในรูปบ้านเดี่ยวและของผู้มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูงจะอยู่ในรูปตึกแถวสามชั้น ทั้งบ้านเดี่ยวและตึกแถวจะอยู่ในโซนที่เรียกว่า “การ์เด้นท์อพาร์ทเมนท์” ส่วนที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำและรายได้ต่ำจะอยู่บริเวณแพลต 5 ชั้น มีทั้งสิ้น 30 อาคาร แพลตหมายเลข 1-15 เป็นแพลตสำหรับผู้มีรายได้ปานกลางลงมาจนค่อนข้างต่ำ ส่วนอาคารที่ 16-30 เป็นแพลตสำหรับผู้มีรายได้ต่ำ (สายใจ คุ่มขนานบ อ่างใน ซลิตา 2560)

แพลตเหล่านี้เป็นโครงการที่อยู่อาศัยแบบเช่าซื้อ มีระยะเวลาผ่อนส่ง 20 ปี อย่างไรก็ตาม ผู้ที่อยู่อาศัยในแพลตคลองจั่นส่วนใหญ่ไม่ใช่เจ้าของที่เป็นผู้เช่าซื้อสิทธิจากการเคหะ แต่เป็นผู้เช่ารายเดือน โดยในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ผู้เช่าส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มักชักชวนนักศึกษารุ่นน้องที่เป็นคนใต้ด้วยกันให้มาอยู่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน เพราะอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทว่าปัจจุบันจำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่อาศัยอยู่ที่แพลตคลองจั่นได้ลดลงไปมาก เนื่องจากต้องไปเรียนไกลที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงแห่งที่ 2 (บางนา) และในระยะหลังนักศึกษาจากภาคใต้นิยมพักอาศัยอยู่ตามหอพัก อพาร์ทเมนท์ และบ้านเช่าบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหงมากขึ้น เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทางมากกว่า ขณะที่ผู้อยู่อาศัยแพลตคลองจั่นปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นคนตั้งแต่วัยทำงานขึ้นไป และเป็นกลุ่มคนที่เริ่มมีการก่อร่างครอบครัว รวมทั้งบางส่วนที่อยู่แบบครอบครัวขยาย กระนั้นส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นคนใต้

3.2.2.1 สถานะทางเศรษฐกิจ

คนใต้ที่แพลตคลองจั่นส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่าง คือ ไม่ได้ยากจนขั้นแค้นและมีรูปแบบการใช้ชีวิตในหลายส่วนที่คล้ายคลึงกับชนชั้นกลาง เช่น มีรถยนต์ส่วนตัว มีการเดินทางท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอย บางรายมีการศึกษาในระดับปริญญาโท แต่ก็ไม่ได้มีอาชีพการงานมั่นคง คนที่ทำงานประจำมักเป็นพนักงานระดับล่างหรือลูกจ้างชั่วคราวของบริษัทเอกชนหรือหน่วยราชการ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาวและวัยทำงาน คือ มีอายุระหว่าง 20 ตอนกลางถึงวัย 40 ตอนต้น

เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ไม่ต่ำกว่า 15 ปี เริ่มต้นเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมาเรียนต่อ และเมื่อจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้วก็หางานทำและดำรงชีวิตต่อในกรุงเทพฯ มาโดยตลอด

สำหรับผู้ที่ไม่ได้ทำงานประจำมักประกอบอาชีพค้าขายหรือรับจ้างอิสระ ส่วนใหญ่ทำมาหากินอยู่บริเวณแฟลต เช่น ขายอาหารตามสั่ง ขายข้าวแกงบักซ์ได้ ซ่างเสริมสวย ซ่างทำกุญแจ ซ่างซ่อมรองเท้า ขายวัตถุดิบอาหารจากภาคใต้ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนหรือมีอายุตั้งแต่ 40-45 ปีขึ้นไป เรียนจบแค่ชั้นมัธยมตอนต้นหรือปลาย เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่ต่ำกว่า 25-30 ปีมาแล้ว แม้ทุกวันนี้คนกลุ่มนี้จะมีรายได้เป็นประจำทุกวัน แต่ก็ยังเป็นรายได้ที่เพียงพอแก่การดำรงชีพตามอัตภาพเท่านั้น เช่น มีกำไรจากการขายอาหารตามสั่งสัปดาห์ละ 4-5 พันบาท พวกเขาทำมาหากินกับเศรษฐกิจนอกระบบแบบลุ่มๆ ดอนๆ มีประวัติการสู้ชีวิตและปรับตัวตามเงื่อนไขที่ตนกำหนดไม่ได้มาโดยตลอด เช่น รายหนึ่งเคยถูกขับไล่ไม่ให้ตั้งแผงขายผักริมทางหน้าตลาดบางกะปิในช่วงที่มีการก่อสร้างสะพานข้ามแยกบางกะปิเมื่อหลายปีก่อนรวมทั้งในปัจจุบันแผงขายอาหารตามสั่งของเธอกำลังเผชิญกับความไม่แน่นอนจากการจัดระเบียบพื้นที่ขายของภายในแฟลตโดยการเคหะแห่งชาติ

ขณะที่บางรายประกอบอาชีพในธุรกิจสีเทา เช่น ดูแลวินมอเตอร์ไซค์รับจ้างและพื้นที่จอดรถยนต์ในวันตลาดนัด บางรายระบุได้ยากกว่าประกอบอาชีพอะไร ดังรายหนึ่งที่ “ทำงาน” ใกล้ชิดกับนักการเมืองระดับท้องถิ่น เช่น ขับรถและช่วยดูแลความปลอดภัยให้ รวมทั้งทำงานให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงในการ “ดูแลความเรียบร้อยต่างๆ” และ “ช่วยดูแลประชาชน” ในพื้นที่ โดยที่ไม่ได้มีตำแหน่งในโครงสร้างของหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม แม้คนเหล่านี้จะมีสถานะทางเศรษฐกิจลุ่มๆ ดอนๆ ไม่ต่าง (หรืออาจจะมากกว่า) จากคนอื่นๆ แต่พวกเขามักเป็นที่รู้จักในหมู่นักค้าในแฟลตคลองจั่นและได้รับการยอมรับในฐานะบุคคลที่มีความกว้างขวาง มีบทบาทสูงในกิจการส่วนรวม บางรายรับตำแหน่งเป็นผู้จัดการแฟลต เป็นผู้แก้ปัญหาต่างๆ ในแฟลต และเป็นผู้นำในการคัดค้านนโยบายที่ผิดพลาดของการเคหะแห่งชาติ คนเหล่านี้มักถูกเรียกโดยมีคำว่า “พี่” นำหน้าชื่อแม้ผู้เรียกจะมีอายุมากกว่าพวกเขา

อย่างไรก็ดี คนได้ที่แฟลตคลองจั่นบางคนจัดเป็นชนชั้นกลางระดับกลาง แม้จะมีจำนวนไม่มาก เช่น ทำงานในรัฐวิสาหกิจในระดับหัวหน้างาน เป็นเจ้าของห้อง (ในขณะที่คนส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้เช่า) รวมทั้งมีสวัสดิการจากที่ทำงานในการกู้เงินดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนซื้อทรัพย์สินต่างๆ เช่น บ้าน รถยนต์ อาวุธปืน เป็นต้น ขณะที่ผู้ประกอบการอิสระบางรายอาจก่อร่างสร้างตัวจนมีกิจการที่ดูมั่นคงได้ เช่น รายหนึ่งเดิมทำงานขับรถตู้ให้กับบริษัททัวร์ แต่ต่อมามีความอึดอัดหลายอย่างจึงเริ่มมาขับรถตู้ของตนเอง มีรายได้เดือนละประมาณ 60,000 บาท พร้อมกับเปิดธุรกิจร้านกาแฟที่บ้านเกิดที่ อ.ห้วยยอด จ.ตรัง โดยมีญาติพี่น้องเป็นผู้ดูแลกิจการให้

ส่วนความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในภูมิภาคสามารถแบ่งได้สองลักษณะ ลักษณะแรกคือเป็นผู้ที่ยังมีพ่อแม่และพี่น้องบางส่วนประกอบอาชีพในภาคการเกษตรอยู่ในภูมิภาคเดิม โดยทั้งหมดทำสวน

ยางพารา แต่สำหรับตัวเองเมื่อมาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ก็ทำงานต่ออยู่ที่กรุงเทพฯ และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำสวนยางพาราของที่บ้าน มีน้อยรายที่มีสวนยางของตนเองอยู่ที่บ้านด้วย ส่วนอีกลักษณะคือไม่ได้มีชีวิตหรือภูมิหลังสัมพันธ์กับภาคเกษตร กลุ่มนี้อยู่ในช่วงวัยกลางคน หลายรายมีภูมิหลังมาจากครอบครัวเชื้อสายจีนที่ประกอบอาชีพค้าขายมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ขณะที่คนรุ่นใหม่ในวัย 20 ตอนปลายถึง 30 ตอนต้นมักมาจากครอบครัวข้าราชการระดับกลางถึงล่าง มีน้อยมากที่มาจากครอบครัวเกษตรกร และยังน้อยไปอีกสำหรับรายที่ยังมีที่ดินการเกษตรเป็นมรดกตกทอดมาถึงตน

3.2.2.2 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

เพราะเหตุที่ผู้พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นคนใต้ จึงสามารถพบเห็นลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้ได้โดยทั่วไปบริเวณแฟลตคลองจั่น นับตั้งแต่ในส่วนของภาษา ซึ่งมีการใช้ภาษาใต้ในชีวิตประจำวัน แทนจะเป็นภาษากลาง ผู้สูงอายุที่มาอาศัยอยู่กับลูกหลานและพูดภาษากลางไม่ได้หรือพูดไม่ถนัดสามารถใช้แต่ภาษาใต้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องพูดภาษากลางในชีวิตประจำวันหรือในการประกอบธุรกิจ ขณะที่ในสวนอาหารก็มีร้านอาหารปักษ์ใต้เรียงรายสองข้างทางของถนนสายหลักในแฟลต ร้านอาหารเหล่านั้นนอกจากจะมีป้ายบอกว่าขายอาหารปักษ์ใต้แล้ว ยังระบุจังหวัดหรือกระทั่งอำเภอด้วย เพราะแต่ละจังหวัดและอำเภอมีการปรุงอาหารเฉพาะตัวระดับหนึ่ง นอกจากนี้ มีร้านน้ำชา/กาแฟตั้งกระจายตามมุมต่างๆ เป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของคนใต้ในลักษณะของ “สภากาแฟ” ในยามที่ว่างเว้นจากการทำงาน รวมทั้งมีกรงนกเขาและนกกรงหัวจุกแขวนเรียงรายตามระเบียงตึกและพื้นที่ต่างๆ ไม่นับรวมการมีสนามแข่งขันประชันเสียงนกตั้งอยู่ในบริเวณแฟลต เนื่องจากการเลี้ยงนกเขาและนกกรงหัวจุกและการแข่งขันเสียงนกเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในหมู่คนใต้

นอกจากนี้ การจัดงานบุญสารทเดือนสิบถือเป็นกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมสำคัญในกลุ่มคนใต้ที่แฟลตคลองจั่น ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อ “ให้ผู้ที่ไม่ได้กลับบ้านได้มีโอกาสทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ และได้รำลึกถึงรากเหง้าความเป็นคนใต้ของตัวเอง” เนื่องจากส่วนใหญ่ลางานไม่ได้ ไม่มีญาติพี่น้องที่ภูมิลำเนาเดิมแล้ว รวมทั้งอาจไม่มีเงินมากพอสำหรับเดินทาง เดิมงานสารทเดือนสิบที่แฟลตคลองจั่นเป็นเพียงงานเล็กๆ มีผู้ร่วมจัดเพียงไม่กี่รายและมีผู้เข้าร่วมไม่มาก ทว่าในช่วงสามสี่ปีที่ผ่านมาได้ขยายตัวใหญ่ขึ้น จนกระทั่งเป็นงานประจำปีของคนใต้ในละแวกใกล้เคียงด้วย¹⁵ โดยในปี

¹⁵ ชลิตา (2560) เสนอว่า “ความเป็นชุมชนคนใต้” ไม่ได้จำกัดเฉพาะที่แฟลตคลองจั่นเท่านั้น หากแต่ยังขยายไปถึงบริเวณใกล้เคียงอย่างตลาดบางกะปิ ที่นอกจากจะเป็นที่ขายปลีกรและขายส่งวัตถุดิบอาหารจากภาคใต้แล้ว ตลาดบางกะปิยังเป็นแหล่งงานค้าขายปลีกรให้คนใต้ที่ย้ายถิ่นขึ้นมาทำงานที่กรุงเทพฯ อีกด้วย นอกจากนี้การที่มีคนใต้อาศัยอยู่ในแฟลตคลองจั่นมาก คนเหล่านี้เมื่อเรียนจบการศึกษาในระดับ ปวช. หรือระดับปริญญาตรี ก็มักทำงานตามแหล่งงานที่อยู่ไม่ไกลจากแฟลตคลองจั่นที่เป็นแหล่งที่พักอาศัยของตน เช่น ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ บางกะปิ แมคโคร คาร์ฟูร์ รวมทั้งในสำนักงานของการเคหะแห่งชาติเอง จนกล่าวกันว่าบางแผนกขององค์กรเหล่านี้มีคนใต้ทำงานเกือบทั้งหมด

พ.ศ. 2558 งานสารทเดือนสิบที่แพลตคลองจั่นดำเนินไปอย่างคึกคัก มีทีมงานอาสาสมัครเตรียมสถานที่ ส่วนกลาง ทำหน้าที่ตั้งเต็นท์ เตรียมเก้าอี้ เตรียมเวที และตกแต่งสถานที่ เช่น จัดเตรียมลาน “ชิงเปรต” ขณะที่ผู้อาศัยในแต่ละอาคารต่างก็เตรียมทำ “หมรับ” (พานสำหรับอาหารคาวหวาน) ของอาคารตน เพื่อนำมาร่วมแห่ในขบวนใหญ่ ในคืนก่อนวันทำบุญมีงานรื่นเริงเป็นคอนเสิร์ตของวงดนตรีชาวใต้ชื่อดัง เช่น บ่าววี และวงอื่นๆ รวมถึงมีการแสดงหนังตะลุง จากนั้นในช่วงเช้าก็มีการแห่ “หมรับ” ไปตามถนนใหญ่รอบชุมชน แพลตคลองจั่นและตลาดบางกะปิ มีการรำกลองยาวนำหน้าขบวนอย่างสนุกสนาน จากนั้นเป็นพิธีทางศาสนา และงานจบด้วยพิธีชิงเปรต ในงานมีทั้งคนแก่ คนวัยกลางคน วัยรุ่น และเด็กจำนวนมาก ทั้งคนที่อาศัยอยู่ในแพลตและที่อื่นในกรุงเทพฯ หลายคนได้เจอเพื่อนเก่าที่ไม่เจอกันนาน งานสารทเดือนสิบที่แพลตคลองจั่นจึงไม่เพียงแต่กระชับความสัมพันธ์ทางสังคมของคนใต้ที่แพลตคลองจั่นและในกรุงเทพฯ ให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หากแต่ยังเน้นย้ำความเป็นคนใต้ผ่านการสืบสานประเพณีความเชื่อให้คนรุ่นหลังอย่างสำคัญ

เพราะเหตุที่แพลตคลองจั่นมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมไม่แตกต่างจากภาคใต้ คนใต้ที่แพลตคลองจั่นจึงรู้สึกว่ “ที่นี่ให้ความรู้สึกเหมือนอยู่ใต้ อยู่บ้านเรา” พวกเขา มองว่าตนมีคุณลักษณะความเป็นคนใต้อย่างเต็มเปี่ยม ไม่ต่างอะไรจากคนใต้ที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ และถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของคนใต้โดยรวม แม้ว่าหลายคนได้เข้ามาดำเนินชีวิตในกรุงเทพฯ มานานถึง 25-30 ปีแล้ว และบางรายไม่ได้กลับบ้านเกิดมานานหลายปีแล้วก็ตาม ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “ตัวพี่ยังเป็นคนใต้นะ ถึงแม้จะอยู่กรุงเทพฯ มา 25 ปีได้แล้ว เวลาพูดก็จะติดสำเนียงคนใต้มากกว่าภาษากลาง พี่ก็ไม่พยายามตัดนะ เราก็รักษาสำเนียงเราเอาไว้ คนใต้อาจเป็นคนพูดจาเสียงดัง แสดงถึงความเข้มแข็ง มีความชัดเจน ดูเหมือนก้าวร้าวแต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ พี่ว่าความเป็นคนใต้อาจจำเป็นต้องอยู่ที่ภาคใต้นั้น อยู่ที่ไหนก็ได้ และวัฒนธรรมของคนใต้เป็นสิ่งที่ต้องรักษาเอาไว้” (“พื้มด” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) เป็นต้น

นอกจากนี้ ความเป็น “คนใต้” ของพวกเขายังเกี่ยวข้องกับชีวิตทางการเมืองของพวกเขาอย่างสำคัญ ทั้งในส่วนการเมืองเลือกตั้งและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเคลื่อนไหวทางการเมืองในทศวรรษเศษที่ผ่านมา

3.2.2.3 ชีวิตทางการเมือง: พรรคประชาธิปัตย์ พันธมิตรฯ และ กปปส.

นอกจากสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม คุณลักษณะอีกประการที่คนใต้แพลตคลองจั่นคล้ายคลึงกับคนใต้ในภูมิภาคอื่นคือ ทักษะและจุดยืนทางการเมือง นับตั้งแต่ในสถานการณ์เลือกตั้งที่พวกเขาให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ โดยหากเป็นกลุ่มวัยกลางคนขึ้นไป พรรคประชาธิปัตย์มีฐานะเป็นสิ่งที่ผูกพันมา

ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษาจากภาคใต้เป็นจำนวนมาก และนักศึกษาจากภาคใต้อีกมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองและทางสังคมต่างๆ ในมหาวิทยาลัยอย่างคึกคัก

ตั้งแต่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ หรือตั้งแต่สมัยพวกเขาเด็กๆ จึงมีความลึกซึ้งและเหนียวแน่นเป็นอย่างยิ่ง พวกเขาชื่นชอบนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ที่มีภาพลักษณ์เรียบง่ายและซื่อสัตย์สุจริต ส่วนในกลุ่มวัยกลางคนลงมาจะมีความหลากหลายกว่า แม้ว่าส่วนใหญ่จะยังให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ โดยสามารถจำแนกผู้สนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ออกเป็นสองกลุ่มตามความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพรรค คือกลุ่ม “แฟนคลับ/แม่ยก” หรือกลุ่มทั่วไปที่ให้การสนับสนุนพรรค และกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงและทำงานให้บุคคลในพรรคที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) และสมาชิกสภาเขต (ส.ข.)

อย่างไรก็ดี คนได้แพลตฟอร์มจำนวนหนึ่งไม่ได้เป็นทั้ง “แฟนคลับ/แม่ยก” พรรคประชาธิปัตย์ และไม่ได้อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวใดๆ กับพรรค พวกเขามองว่าพรรคประชาธิปัตย์มีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย และมักอธิบายว่าในอดีตที่ผ่านมาตนพึงการปราศรัยของทุกพรรคการเมือง ทั้งเวทีใหญ่ เช่น สนามหลวง และเวทีเล็กตามชุมชนต่างๆ และเคยชื่นชอบนักการเมืองจากหลายฝ่าย ในการลงคะแนนเลือก ส.ส. ก็เคยลงให้คะแนนให้กับพรรคอื่นนอกเหนือจากพรรคประชาธิปัตย์ เช่น พรรคพลังธรรม นอกจากนี้ บางรายซึ่งส่วนมากเป็นคนรุ่นใหม่หรือกลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” ไม่ได้มีความชื่นชอบหรือผูกพันกับพรรคประชาธิปัตย์ รวมทั้งนักการเมืองและพรรคการเมืองอื่น เนื่องจากเห็นว่านักการเมืองและพรรคการเมืองไม่ซื่อตรงหรือจริงจังต่อประชาชน พวกเขามักมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมทางสังคมการเมืองมาก่อน ตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง เช่น เป็นสมาชิกพรรคसानแสงทอง และเคยเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการขับไล่พลเอกสุจินดา คราประยูร ในปี พ.ศ. 2535 รวมทั้งเข้าร่วมการประท้วงกรณีราคาขายพาราในภาคใต้

อย่างไรก็ดี คนได้แพลตฟอร์มนี้มีไม่มาก ส่วนใหญ่จะให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ แม้บางรายจะสงวนท่าทีอยู่บ้าง ซึ่งนอกจากคำกล่าวของพวกเขา ผลการเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้หรือเครื่องยืนยันการสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ของคนได้แพลตฟอร์มเป็นอย่างดี โดยพรรคประชาธิปัตย์เริ่มครองเก้าอี้ทางการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติในเขตบางกะปิ ซึ่งแพลตฟอร์มนี้ตั้งอยู่ตั้งแต่ประมาณ ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา จนกระทั่งใน พ.ศ. 2554 พรรคประชาธิปัตย์สามารถครองเก้าอี้ทางการเมืองในเขตนี้ได้ทุกระดับ ตั้งแต่สมาชิกสภาเขต (ส.ข.) สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) ไปจนกระทั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ประการสำคัญ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามระดับล้วนแต่เป็นคนได้ ทั้งนี้ นอกจากเพราะเป็นพรรคประชาธิปัตย์ บางคนกล่าวว่าการที่พวกเขาเลือก ส.ข. ส.ก. และ ส.ส.

จากพรรคการเมืองเดียวกันเป็นเพราะจะทำให้การทำงานต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะการทำงานของ ส.ก. และ ส.ช. ที่ต้องใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

ทั้งนี้ นอกจากให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ คนใต้แพลตฟอร์มจึงมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุน กปปส. เหมือนเช่นคนใต้ในภูมิภาคอื่นๆ พวกเขาเข้าร่วม กปปส. ตั้งแต่วันแรกที่มีการนัดชุมนุมคัดค้านพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมที่สถานีรถไฟสามเสน จากนั้นทุกกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของ กปปส. ก็จะมีคนใต้แพลตฟอร์มเข้าร่วมด้วยเสมอ ดังกรณี “พีโดม”

“พีโดม” อายุ 50 ปี ประกอบอาชีพรับงานตัดเสื้อจากโรงงาน เขาขึ้นมาเรียนและทำงานในกรุงเทพฯ ได้ประมาณ 30 ปีแล้ว เป็น “แฟนพันธุ์แท้” พรรคประชาธิปัตย์และเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมาตั้งแต่สมัยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ส่วนในช่วงการชุมนุมของ กปปส. เขาเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

1. ช่วงการชุมนุมที่สถานีรถไฟสามเสน เขาเข้าร่วมในฐานะมวลชน โดยไปพร้อมกับเพื่อนๆ ในแพลตฟอร์ม เดินทางไปกลับโดยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว
2. ช่วงการชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เขาไปร่วมฟังปราศรัย เดินขบวน ชื่อของที่ระลึก เช่น เสื้อ หมวก ผ้าพันคอ โดยไปพร้อมกับเพื่อนๆ ในแพลตฟอร์ม เดินทางไปกลับโดยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว
3. ช่วงระดมมวลชนหนึ่งล้านคน เขาเข้าร่วมในฐานะมวลชน โดยไปพร้อมกับเพื่อนๆ ในแพลตฟอร์ม เดินทางไปกลับโดยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว
4. ช่วง “ปิดประเทศไทย” เขาเข้าร่วมเป็นผู้ดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ชุมนุมที่ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ เดินทางไปกลับด้วยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว
5. ช่วงปฏิบัติการ “ปิดกรุงเทพฯ” เขาเข้าร่วมการชุมนุมที่แยกจตุจักรบ่อยครั้งที่สุด เพราะมีเพื่อนเป็นการรักษาความปลอดภัยอยู่ที่เวทีนั้น
6. ช่วงการหยุดยั้งการเลือกตั้ง เขาเข้าร่วมปิดหน่วยเลือกตั้งที่สำนักงานเขตบึงกุ่ม
7. ช่วงการชุมนุมที่สวนลุมพินี เขาเข้าร่วมในฐานะมวลชน และฟังปราศรัย

ทั้งนี้ คนใต้แพลตฟอร์มจึงเข้าร่วมชุมนุม กปปส. อย่างคึกคักกว้างขวางกว่าการเข้าร่วมชุมนุมพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมาก ซึ่งในช่วงนั้นมีเพียงบางรายโดยเฉพาะในสาย “อุดมการณ์/เสรีชน” ที่เข้าร่วมการชุมนุมพันธมิตรฯ เป็นระยะเพื่อ “ไปรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รู้ว่าระบอบทักษิณทำไม่ดีอะไรไว้

บ้าง” และมีสาย “ฮาร์ดคอร์” ไปร่วมเป็นแนวหน้า เช่น การยึดทำเนียบรัฐบาล ส่วนคนใต้แพลตฟอร์มจัน โดยทั่วไปจะสนับสนุนและให้กำลังใจอยู่ห่างๆ ซึ่งการที่ต่อมา กปปส. มีแกนนำเป็นอดีตนักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์และเป็นคนใต้ รวมทั้งมีคนจากภาคใต้เข้าร่วมการชุมนุมเป็นจำนวนมาก ก็เป็นสาเหตุและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้คนใต้แพลตฟอร์มจันเข้าร่วมการชุมนุม กปปส. กันอย่างคึกคักในที่สุด

อย่างไรก็ดี นอกจากพรรคประชาธิปัตย์รวมถึงความเป็นคนใต้แล้ว สาเหตุที่คนใต้แพลตฟอร์มจันเข้าร่วมชุมนุม กปปส. กันเป็นจำนวนมากเป็นเพราะพวกเขาเห็นว่ามี การคอร์รัปชันของรัฐบาลใน “ระบอบทักษิณ” มีการลบล้างคุณความดีสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีการลู่แก่อำนาจ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และความผิดพลาดในการดำเนินนโยบาย โดยแต่ละกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม “แฟนคลับ/แม่ยก” กลุ่ม “ลูกพี่” และกลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” ให้นำหนักและเหตุผลแต่ละข้อต่างกันออกไป กล่าวในส่วนคอร์รัปชัน กลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” มักอธิบายการคอร์รัปชันในเชิงหลักการ เพื่อชี้ให้เห็นความรุนแรงของการโกงของ “ระบอบทักษิณ” ที่ถือว่าร้ายแรงที่สุดเท่าที่เคยมีมาในสังคมไทยและฝังรากลึกในทุกระดับ บางรายเคยรู้สึกชื่นชอบ พ.ต.ท.ทักษิณ มาก่อนเพราะ “บริหารเก่ง ฉลาด ทำให้เศรษฐกิจดี” แต่เมื่อเริ่มมีกระแสการคอร์รัปชันก็เริ่มรู้สึกไม่ชอบใจ คิดว่าไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง ส่วนกลุ่ม “แฟนคลับ/แม่ยก” การคอร์รัปชันมีความสำคัญต่ออารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาอย่างมาก รวมทั้งเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตน หรือความภาคภูมิใจในตัวเองของเธอในการยื่นหยัด “ความถูกต้อง” ด้วย ขณะที่กลุ่ม “ลูกพี่” ซึ่งทำงานกับนักการเมืองและพรรคประชาธิปัตย์ มองการคอร์รัปชันเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นมาตลอด เพราะได้พบเห็นด้วยตนเองจากความใกล้ชิดกับนักการเมืองและส่วนราชการต่างๆ แม้พวกเขาจะเห็นว่าการคอร์รัปชันของ “ระบอบทักษิณ” มีความรุนแรงกว่าที่ผ่านมา

แม้ประเด็นการคอร์รัปชันจะสำคัญ แต่เมื่อเทียบกับประเด็นการ “หมิ่นสถาบัน” ของ พ.ต.ท.ทักษิณ และ “คนเสื้อแดง” การคอร์รัปชันก็กลายเป็นเรื่องรองสำหรับคนใต้แพลตฟอร์มจันที่เข้าร่วมชุมนุมกับ กปปส. ดังที่ “น้ำรุ่ง” ซึ่งจัดเป็นกลุ่ม “แฟนคลับ/แม่ยก” กล่าวว่า “แต่ถ้าให้เทียบนะ เรื่องคอร์รัปชันกับเรื่อง (หมิ่น) ในหลวง เรื่องหมิ่นนี่สำคัญกว่า สำคัญที่สุด” (“น้ำรุ่ง” สัมภาษณ์ใน ชลิตา 2560) เช่นเดียวกับกลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” ที่ถือประเด็นการ “หมิ่นเจ้า” เป็นที่หนึ่งเช่นกัน ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “การหมิ่นเจ้าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ คนเสื้อแดงอาจไม่ได้ตำเจ้าโดยตรง แต่ทำให้ดูหมิ่นหมิ่น...สิ่งที่คุ้มค่าที่สุดกับการเสี่ยงตายไปร่วมชุมนุม จนในที่สุดเกิดการรัฐประหาร ก็คือการได้จัดการกับพวกหมิ่นเจ้า” (“น้องเอก” สัมภาษณ์ใน เฟิ่งอ้อ) ส่วนกลุ่ม “ลูกพี่” นอกจากจะอาศัยข้ออ้างเกี่ยวกับสถาบันในการสร้างความชอบธรรมให้กับการเคลื่อนไหวของพวกเขาอย่างต่อเนื่อง พวกเขามีเป้าหมายในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก เหมือนเช่นคนกลุ่มอื่นในการเข้าร่วมชุมนุม กปปส.

ส่วนการลู่แก่อำนาจ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และความผิดพลาดในการดำเนินนโยบาย ชาวใต้แพลตฟอร์มจันโดยเฉพาะกลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” มีคำถามและเห็นข้อเสียของนโยบายและการบริหาร

ประเทศของรัฐบาลทักษิณและรัฐบาลยิ่งลักษณ์อย่างมาก พวกเขาสามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตและลำดับพัฒนาการของการดูแลอำนาจของรัฐบาลทักษิณได้อย่างถูกต้องแม่นยำ บางรายกล่าวว่า เดิมตนชื่นชอบ พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างมาก แต่ต่อมาก็ไม่สามารถรับการกระทำที่ดูแก่อำนาจและการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเขาได้ ส่วนกลุ่ม “ลูกพี่” ซึ่งมีประสบการณ์ทำงาน “วงใน” กับนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น “พีโป้ง” แม้จะเห็นว่าการใช้ความรุนแรงขจัดคนที่ทำผิดกฎหมายอาจเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่เขาก็เห็นว่าความผิดพลาดในการกระทำเช่นนี้มีมากในช่วงรัฐบาลทักษิณ นอกจากนี้ คนได้แพลตฟอร์มจันเห็น ว่านอกจากนโยบาย “30 บาทรักษาทุกโรค” แล้ว นโยบายประชานิยมอื่นๆ ของรัฐบาลทักษิณไม่มีประโยชน์และไม่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตพวกเขา ขณะที่ในส่วนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ กลุ่ม “อุดมการณ์/เสรีชน” ที่สนใจติดตามข่าวสารเห็นว่า มีปัญหาด้านประสิทธิภาพการบริหารงานอย่างมาก โดยเฉพาะโครงการรับจำนำข้าว ที่พวกเขาเห็นว่าเป็นนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อนายทุนเป็นหลัก อีกทั้งยังมีการทุจริตอย่างกว้างขวาง นโยบายด้านพลังงานก็เอื้อแต่นายทุนที่เป็นพวกฟอง เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุผลให้พวกเขาเข้าร่วมการชุมนุม กปปส. ในที่สุด

คนได้แพลตฟอร์มจันเข้าร่วมชุมนุม กปปส. ในหลายลักษณะ นับตั้งแต่การฟังปราศรัยทั้งเวทีใหญ่และเวทีเล็ก โดยอาจจะต่างคนต่างไป หรือไปกันเป็นกลุ่ม 2-3 คน ส่วนใหญ่ไปร่วมในช่วงเย็นหลังเลิกงาน และกลับบ้านตอนดึก สำหรับคนที่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะและไม่ได้ทำงานประจำก็สามารถร่วมกิจกรรม “ดาวกระจาย” ปิดหน่วยงานราชการต่างๆ ได้บ่อยครั้ง และหากมีการระดมพลใหญ่ก็อาจร่วมกันไปเป็นคณะใหญ่ มีกิจกรรมพิเศษ เช่น ทำอาหารไปแจกจ่ายในที่ชุมนุม โดยในช่วงที่ทหารเริ่มออกมารักษาความสงบก่อนการรัฐประหาร กลุ่มผู้หญิงวัยกลางคนพากันไปให้กำลังใจทหารด้วยการทำเครื่องดื่มหลากหลายชนิด ใส่ขวดแช่เย็นไปแจกทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ตามปั๊มต่างๆ ในย่านบางกะปิ ขณะที่ในช่วงที่มีการเลือกตั้งล่วงหน้าและการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 พวกเขาช่วยขัดขวางการเลือกตั้ง หลายรายได้เข้าร่วมในการปิดหน่วยเลือกตั้งที่โรงเรียนบ้านบางกะปิ ซึ่งอยู่ตรงข้ามแพลตฟอร์มจัน และปิดหน่วยเลือกตั้งอื่นที่อยู่ใกล้เคียงในเขตบึงกุ่ม เขตคันนายาว และเขตบึงทองหลาง

นอกจากนี้ การเข้าร่วมชุมนุม กปปส. ของพวกเขาเป็นไปอย่างทุ่มเท เกาะติด ยอมเหน็ดเหนื่อย ยอมเสี่ยงอันตรายด้วยความฮึกเหิมและจิตใจที่กล้าหาญไม่กลัวตาย ในสถานการณ์ที่มีการปะทะและการสลายการชุมนุม หรือการก่อกวนของผู้ไม่ทราบฝ่าย บางคนทำหน้าที่เป็นแนวหน้าในมือปืนยามคับขัน เช่น “พีมด” เล่าว่าตนเข้าร่วมการชุมนุม กปปส. ในเกือบทุกแห่ง ส่วนใหญ่เป็นการเดินขบวน แต่ในช่วงที่มีการ “ปิดกรุงเทพฯ” เขาไปอยู่ที่ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับผู้มาร่วมชุมนุม ซึ่งเป็นลักษณะการเข้าร่วมที่ต่างจากชนชั้นกลางอื่นๆ และชนชั้นสูง ที่มักมาร่วมชุมนุมเป็นครั้งคราวและชุมนุมในจุดที่มีอันตรายน้อย โดยการเข้าร่วมชุมนุมอย่างทุ่มเทและเสี่ยงอันตรายเช่นนี้เกิดขึ้นในหมู่คนได้แพลตฟอร์มจันทั่วไป ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายวงในของแกนนำ กปปส. หรือ

นักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์ ที่มักมีปฏิบัติการทางยุทธวิธีบางอย่างระหว่างการชุมนุมแตกต่างจากผู้เข้าร่วมชุมนุมโดยทั่วไป ซึ่งความกล้าหาญไม่กลัวภัยอันตรายในการร่วมชุมนุมกับ กปสส. เช่นนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับกับอัตลักษณ์ “คนใต้” ที่พวกเขายึดถือ ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 4 อัตลักษณ์ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”

ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” หมายความว่าตนเองและถูกหมายความในหลายลักษณะ โดยผู้สนับสนุนหลักสองกลุ่ม คือ ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ และคนไต้ย้ายถิ่นที่พลัดคล่องจันหมายความว่าตนเองบนฐานของชาติพันธุ์และภูมิภาคตามลำดับ ขณะเดียวกันพวกเขาก็หมายความว่าตัวเองเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์แม้จะวางอยู่บนเงื่อนไขและกระบวนการต่างกัน รวมทั้งพวกเขามีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน ขณะที่อีกด้านพวกเขาถูกหมายความโดยแกนนำในอีกลักษณะ บทนี้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวว่ามีลักษณะอย่างไร ก่อนจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ “คนดี” ที่สัมพันธ์กับ “การเมืองคนดี” เป็นการเฉพาะในบทต่อไป

4.1 “ลูกจีน”

เนื่องจากชนชั้นกลางในเมืองซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลักกลุ่มหนึ่งของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” จำนวนมากมีเชื้อสายจีน อัตลักษณ์ “ลูกจีน” จึงถูกหยิบใช้ในการเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นโดยเฉพาะในช่วงพันธมิตรฯ โดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำผู้ที่มีเชื้อสายจีน มักเรียกตนเองและผู้เข้าร่วมชุมนุมว่า “ลูกจีน” เนื่องจากผู้เข้าร่วมชุมนุมส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพฯ ดังที่ว่า

“ผมเป็นลูกคนจีน...ผมเด็กๆ พ่อตั้งชื่อภาษาจีนให้...ชื่อผมภาษาไหหลำเขาเรียก เหลี่ยมเม้งต๊ับ ภาษาจีนกลางเรียกว่าหลินหมิงต๋า แปลว่าคนซึ่งมีความสว่างในตัวเอง น้องๆ ของผมก็มีชื่อจีนหมด ลูกของผมก็ยังมีชื่อจีนให้ เพราะมันปฏิเสธไม่ได้ว่าบรรพบุรุษเรามีเชื้อสายจีน” (สนธิ ลิ้มทองกุล, อ้างใน เนชั่นสุดสัปดาห์ 2551: 12)

นอกจากนี้ นายสนธิมักเอ่ยชื่อพ่อค้าและนักธุรกิจคนไทยเชื้อสายจีนบนเวทีปราศรัยในการแสดง ความขอบคุณที่บุคคลเหล่านี้บริจาคเงินและให้การช่วยเหลือแก่พันธมิตรฯ ในด้านต่างๆ ดังที่ว่า

“ปรบมือให้เจ้าของร้านกวางเม้งหน่อยครับ...ร้านถั่วตัดกวางเม้ง...จิตใจน่ารักมาก ขอมีส่วนร่วมในการทำความจริงด้วยการบริจาคมาเพื่อจ่ายค่าเครื่องเสียง” (สนธิ ลิ้มทองกุล, เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งที่ 6, 29 ตุลาคม 2548)

และ

“เจ้าของร้านทองก็ให้กำลังใจทุกคน อาเตียอาม่าบอกดูรายการทุกวันศุกร์” (สนธิ ลิ้มทองกุล, เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งที่ 15, 24 มกราคม 2549)

ประการสำคัญ หลังจากที่นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น กล่าวในเชิงดูแคลนเชื้อสายจีนของเขา นายสนธิได้ตอบโต้ด้วยการชูเชื้อสายจีนอย่างเข้มข้นผ่านการณรงค์ประเด็น “ลูกจีนรักชาติ” และ “ลูกจีนกู้ชาติ” ดังคำปราศรัยที่ว่า

“ยิ่งอยู่ยิ่งเห็นความถ้อย พุดได้ไ้กว่าใส่เสื้อลูกจีนแล้วทำให้แตกแยก คุณสมัคร ภาษาแต่จ๊วบอกว่าเฉาฉุย” (สนธิ ลิ้มทองกุล, อ้างใน ผู้จัดการออนไลน์, 5 สิงหาคม 2551)

และ

“คุณสมัครคุณมาพุดให้แบ่งแยกทำไม เพราะถ้าลูกจีนรักชาติ อย่างนั้นลูกพระยามันก็ขายชาติ...ดั่งนั้นเลิกพุดได้แล้วว่าพ่อผมเป็นพระยา มันจะมีประโยชน์อะไร เวลานี้ลูกจีนที่เบื่อกำลังทำเสื้อลูกพระยาขายชาติออกมาแจกแล้ว” (สนธิ ลิ้มทองกุล, อ้างใน เฟิ่งอ่าง)

การอาศัยอัตลักษณ์ “ลูกจีนรักชาติ” และ “ลูกจีนกู้ชาติ” ในการเคลื่อนไหวของนายสนธิได้รับการตอบรับจากผู้เข้าร่วมชุมนุมพันธมิตรฯ เชื้อสายจีนอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากข้อความสกรีนบนเสื้อที่ขายดีในการชุมนุมของพันธมิตรฯ ที่ในช่วง พ.ศ. 2549 คือ “เราจะสู้เพื่อในหลวง” ทว่าหลังการรณรงค์ตอบโต้ของนายสนธิดังกล่าวส่งผลให้ข้อความยอดนิยมที่สกรีนบนเสื้อใน พ.ศ. 2551 เปลี่ยนมาเป็น “ลูกจีนกู้ชาติ” แทน (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 42, 53) ขณะที่บทวิเคราะห์ในนิตยสาร “เนชั่นสุดสัปดาห์” ระบุว่า “กลายเป็นเรื่องเซอร์แซกให้ม็อบเมื่อสมัครให้สัมภาษณ์ว่า ‘ใส่เสื้อปลุกระดมลูกจีนมากู้ชาติ ผมกำลังให้สันติบาลเขาดำเนินการในเรื่องนี้’ ซึ่งปลุกเร้ามวลชนพันธมิตรให้ฮึกเหิมจนทำให้เกิดกระแสต่อต้านและขัดขึ้นด้วยการซื้อเสื้อลูกจีนรักชาติมาโชว์ราวกับเป็นงานเดินแฟชั่น” (เนชั่นสุดสัปดาห์ 2551: 12)

ทั้งนี้ การหยิบใช้อัตลักษณ์ “ลูกจีนรักชาติ” และ “ลูกจีนกู้ชาติ” ของนายสนธิในการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ซึ่งให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในการเมืองเรื่องชาติพันธุ์ในรัฐไทยอย่างสำคัญ เพราะเป็นการเปลี่ยนสถานะชาวจีนจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่เคยถูกเบียดขับออกจากชาติโดยชนชั้นนำไทยมาเป็นผู้กอบกู้ชาติกลุ่มหลัก (ร่วมกับชนชั้นนำไทยที่อยู่เบื้องหลัง) กล่าวคือ การสร้างรัฐและชาติไทยมีลักษณะของการชูกลุ่มชาติพันธุ์หลักขณะที่เบียดขับหรือกดทับกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย เพราะแม้รัชกาลที่ 5 จะทรงสร้างรัฐและชาติไทยด้วยการทลายรากเหง้าเฉพาะพร้อมขุมรดกร่วมแทน ทว่าชนชั้นปกครองรุ่นถัดมากลับผูกชาติไทยเข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ไทเพียงกลุ่มเดียว (Keyes 1997a) พร้อมกับดำเนินโครงการชาตินิยมอย่างเข้มข้น โดยรัชกาลที่ 6 ไม่เพียงแสดงตนเป็นนักชาตินิยมคนแรกของประเทศ หากแต่พระองค์ทรงขับเคลือบ

ชาตินิยมฉบับทางการที่ยึดโยงกับสถาบันกษัตริย์ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การศึกษาภาคบังคับ การโฆษณาชวนเชื่อ การเขียนประวัติศาสตร์ฉบับทางการ และการทหาร (Anderson 1996) พระองค์ทรงเห็นว่า ทางเดียวที่จะรวมคนต่างชาติต่างภาษา ที่ไม่ได้เป็นชุมชนเดียวกันในสยามประเทศเข้าไว้เป็นชาติเดียวกันได้คือให้ถือเอาชนเชื้อชาติไทยเป็นตัวตั้งหลักแกนของบ้านเมือง และเป็นใหญ่ในทางการเมืองและวัฒนธรรม (เกษียร 2537: 8-9)¹⁶ ขณะที่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลคณะราษฎรได้รื้อฟื้นแนวคิดเรื่อง “คนไต” (Tai) เพื่อใช้เป็นจุดเชื่อมโยงกลุ่มคนพูดภาษาไตที่อยู่ภายในและนอกประเทศเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้เป็นฐานในการชูอุดมการณ์ชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ทั่วทั้งภูมิภาคในชื่อ “มหาอาณาจักรไทย” (Keyes 1995, Scupin 1986, Uthai 1988) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลจอมพล ป. ได้ตราพระราชกำหนดรัฐนิยมซึ่งนอกจากจะต้องทำให้พลเมืองมี “ความเป็นสากล” ตามนานาอารยประเทศผ่านการแต่งกายและกิริยามารยาทแล้ว ยังต้องการผูกความเป็นชาติเข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ไทควบคู่ไปกับการขจัดคุณลักษณะทางชาติพันธุ์อื่น ทั้งที่อยู่มาแต่เดิม เช่น ชาวมลายู (Anuar Nik Mahmud 1994, Chaiwat 1994, Che Man 1990, Nantawan 1977, Scupin 1986, Uthai 1988) และที่อพยพเข้ามา เช่น ชาวจีน

ชาวจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยระลอกใหญ่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ด้วยหวังมาพึ่ง “แผ่นดินใต้พระบรมโพธิสมภาร” ซึ่งแม้เอกสิทธิ์ที่ราชสำนักมอบให้พวกเขาเป็นเสรีชนไม่ต้องสังกัดมูลนายเหมือนคนพื้นเมือง จะเปิดโอกาสให้พวกเขาได้เลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจจากแรงงานเป็นพ่อค้า นายหน้า เจ้าภาษี อากูร เจ้าเมือง รวมไปถึงการลงทุนในกิจการต่างๆ ทว่าพวกเขาก็ประสบปัญหาในการใช้ชีวิตและทำมาหากินบนแผ่นดินไทยเช่นกัน นับตั้งแต่ในช่วงก่อนรัชกาลที่ 3 ชาวจีนตามหัวเมืองมักถูกกดขี่จากขุนนางท้องถิ่น ขณะที่ต่อมาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 พวกเขาถูกรัฐบาลควบคุมมากขึ้นเพราะความที่ส่วนหนึ่งลักลอบทำธุรกิจฝิ่นผิดกฎหมาย ปล้นสะดม รวมถึงกระทำการลुकฮือ นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2453 รัฐบาลได้เรียกเก็บเงินค่าผูกปี้จากพวกเขาสูงขึ้นจนบางส่วนไม่พอใจ ปิดร้านค้า นัดหยุดงาน และก่อการจลาจล ส่งผลให้รัฐบาลส่งกำลังมาปราบ ประการสำคัญ รัชกาลที่ 6 ทรงต่อต้านชาวจีนอย่างเด่นชัด พระองค์ไม่อนุญาตให้ชาวจีนเข้าไฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพราะทรงฝังใจกับการลुकฮือของชาวจีน ต่อมาพระองค์ทรงนิพนธ์หนังสือ “ยิวแห่งบูรพทิศ” ซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญของนักชาตินิยมไทยต่อมาที่มองว่าจีนเป็นปัญหา ไม่สามารถกลืนกลายได้ เพราะเป็นพวกที่มีความภักดีต่อเชื้อชาติและมีความรู้สึกว่าเขาเหนือกว่าคนไทย ขณะที่ชนชั้นนำไทยที่ไปเรียนยุโรปได้รับอิทธิพลจากกระแสต่อต้านชาวจีนในทำนองเดียวกับการต่อต้านชาวยิว เกิดความรู้สึกว่าจีนจะยึดครองประเทศ จึงดำเนินนโยบายที่เข้มงวดต่อชาวจีนและมีการปิดโรงเรียนจีนหลายแห่งในสมัยรัชกาลที่ 7 (เกษียร 2537ข, ญาดา 2519, เปรมมา 2546, ผาสุก และคริส 2546, พรรัตน์ 2549, สิริลักษณ์ 2523, Skinner 1957)

¹⁶ นอกจากนี้ พระองค์ทรงแสดงความเห็นในนาม “อัครพหู” ว่า “การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงจะเป็นไทยแท้” (เกษียร 2537ก: 244)

นอกจากนี้ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลคณะราษฎร (ซึ่งจำนวนมากมีเชื้อสายจีน) ไม่เพียงแต่ดำเนินนโยบายกลืนกลายทางสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น การพยายามให้การศึกษาจีนมีความเป็นไทย หากแต่ยังดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะชาตินิยมและต่อต้านชาวจีน เพราะเห็นว่าการค้าพาณิชย์ไม่ว่าในเขตเมืองหรือชนบทล้วนอยู่ในกำมือชาวจีนเกือบทั้งหมด โดยในด้านหนึ่งรัฐบาลสนับสนุนให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น รวมทั้งออกกฎหมายคุ้มครองอาชีพสงวนสำหรับคนไทย พร้อมกับกีดกันชาวจีนออกไป ขณะที่อีกด้านรัฐบาลเข้ามาลงทุนในกิจการต่างๆ ที่เคยถูกยึดครองโดยชาวจีน เช่น ธนาคาร การค้าข้าว รวมทั้งจัดตั้งรัฐวิสาหกิจและผูกขาดการนำเข้าและกระจายสินค้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวจีนอย่างมาก พวกเขา รู้สึกไม่เป็นมิตรกับชนชั้นผู้นำไทย ขณะเดียวกันก็เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อนและแน่นแฟ้นในหมู่พวกเขามากขึ้น (Skinner 1957)

อย่างไรก็ดี แม้การถูกกดทับจะส่งผลให้มีสำนึกทางชาติพันธุ์เข้มข้มขึ้น ทว่าในอีกด้านชาวจีนรุ่นต่อมาได้ยอมสมานลักษณะเข้ากับวัฒนธรรมการเมืองแบบอนุรักษนิยม อำนาจนิยม และทหารนิยม ที่ป้องกันไม่ให้คนงานและคนชั้นกลางจีนอพยพเปลี่ยนอำนาจเศรษฐกิจตนเป็นอำนาจการเมืองและอำนาจรัฐ (เกษียร 2537: 15) ก่อนที่จะมีการรื้อฟื้นความเป็นจีนขึ้นมาอีกครั้งอย่างสำคัญตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา โดยในด้านหนึ่งลูกหลานชาวจีนอพยพซึ่งได้รับการศึกษาได้กลายเป็นชนชั้นกลางรุ่นใหม่ในเมือง พวกเขาได้หันกลับมาเรียนรู้วัฒนธรรมจีน ปลูกจิตสำนึกชาติพันธุ์จีนของตนขึ้นมาใหม่ พร้อมกับจินตนาการเอกลักษณ์จีนสยามของตนขึ้นมาใหม่ผ่านสื่อภาษาไทย ขณะที่อีกด้านพวกเขาจินตนาชุมชนชาติไทยขึ้นมาใหม่ผ่านสื่อต่างๆ เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิกหลากหลายชาติพันธุ์และวัฒนธรรมโดยมีกษัตริย์เป็นศูนย์รวมความจงรักภักดี พวกเขายอมรับความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจเพราะเห็นว่าคนยากจนก็มีความสุขได้เนื่องจากได้รับความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลจากคนมั่งมี ขณะเดียวกันก็ไม่เน้นความสำคัญของการปกครองด้วยกฎหมายรวมถึงสิทธิเสรีภาพที่ค้ำประกันโดยรัฐธรรมนูญ แม้จะเห็นว่าโครงสร้างอำนาจรวมศูนย์สูงแต่ขาดเอกภาพของรัฐบาลราชการไทยเป็นอุปสรรคต่อความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการขยายเสรีภาพทางการเมืองของตนก็ตาม (เพ็งอ้าง: 32-35)

การอาศัยอัตลักษณ์ “ลูกจีนรักชาติ” และ “ลูกจีนกู้ชาติ” ของนายสนธิในการขับเคลื่อนมวลชนพันธมิตรฯ ในกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางเชื้อสายจีนข้างต้น จึงเป็นเสมือนการแปลงจินตนาการชาวจีนและชุมชนชาติไทยใหม่ให้กลายเป็นจริงผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยชัยอนันต์ สมุทวณิช นักวิชาการของพันธมิตรฯ ได้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในบทความชื่อ “ลูกจีนรักชาติ” ดังนี้

“ความเป็นลูกจีนกับการรักชาติไทยจึงเป็นคู่ขนานกันมาโดยตลอดเพราะลูกจีนถูกกีดกันออกจากสังคมไทยเว้นแต่จะเข้ารับราชการ [...] ปรากฏการณ์พันธมิตรฯ

เปลี่ยนปมด้อยให้เป็นปมเด่น เปลี่ยนความรู้สึกเล็กๆ ที่ซ่อนเร้นเป็นการแสดงออกอย่างชัดแจ้ง [...] สนิธิ ลิ้มทองกุลเล่าความเป็นมาของตนอย่างเปิดเผยและด้วยความภูมิใจเท่ากับเป็นการปลุกจิตสำนึกของ ‘ลูกจีน’ ให้มีความภูมิใจในความเป็นลูกจีน เข้ามาสู่การต่อสู้เพื่อชาติไทย นับเป็นครั้งแรกที่มีการแสดงออกอย่างเปิดเผยเช่นนี้ สิ่งที่สนธิทำไปเป็นการลบมิติต่างการเมืองที่กีดกันลูกจีนออกจากการเป็นส่วนสำคัญของชาติไทย ที่สำคัญคือลูกจีนสามารถดำรงความเป็นจีนไว้ได้พร้อมๆ ไปด้วยการทำหน้าที่พลเมืองไทย ความรู้สึกนี้เท่ากับเป็น การปลดปล่อยพันธนาการทางจิตวิทยาให้กับลูกจีน [...] ข้อความลูกจีนรักชาติจึงตั้งใจผู้เข้าร่วมจำนวนหมื่น [...] สนิธิอาจไม่ได้ตั้งใจที่จะเปลี่ยนสำนึกของลูกจีน แต่สิ่งที่เขาทำลงไปกลับเป็นผลสะท้อนต่อความเป็นจีนในด้านบวก และน่าจะเป็นการทำให้ลูกจีนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองได้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง นับแต่นี้ต่อไปความเป็นลูกจีนกับความเป็นชาติไทยก็ไม่ขัดกันอีกแล้ว ลูกจีนสามารถคงเอกลักษณ์ทางเชื้อชาติได้พร้อมๆ ไปด้วยการเป็นสมาชิกของชาติไทย” (ชัชอนันต์ 2551)

อย่างไรก็ดี การบ่งชี้ตนเองและผู้เข้าร่วมพันธมิตรฯ ในฐานะ “ลูกจีน” ของสนธิแฝงนัยของความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจและวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นสูงอยู่ในตัว ดังที่ว่า

“มีคนมาเล่าให้ฟัง บรรดาบางคนที่เป็นหม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ ผู้ดี ผู้ดีตื่นแดงตะแคงตื่นเดิน ตลอดจนพวกไฮโซทั้งหลายที่ร่ำรวย ไม่เคยรับรู้ถึงความยากลำบากของพวกเรา มาพูด เขาบอกว่าไอ้สนธิมันเสียออกมายุ่งอะไรทำให้ชาติบ้านเมืองวุ่นวาย ผมกราบขอขอบคุณพี่สาวคนหนึ่งชื่อพีนิน พีนินสวนกลับไป บอกคุณอายุรีเปล่าที่คุณให้คนแซ่ลิ้มมากู้ชาติ แล้วมาช่วยพระเจ้าอยู่หัว พีนินบอกว่าพวกคุณนามสกุลพระราชทานมาตั้งแต่สมัยปู่สมัยย่า คุณนั่งรอกงอก ค่าห้อยกันเป็นแถวๆ แล้วคุณปล่อยให้ลูกเจ๊กลูกจีนมันลุกสู้เพื่อพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างไร” (สนธิ ลิ้มทองกุล, เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร 30 มิถุนายน 2549)

และ

“ตอนนั้นไอ้พวกซี้ผสมข้าวมันทำอะไรอยู่ มันอยากล้มทักษิณ แต่สันดานอีแอบไม่เคยออกมาชนต่อหน้า ไช้ไม่ไช้ เฮ้ย ไอ้ลูกเจ๊กออกมาแล้วเว้ย เราต้องไปช่วยมัน ก็เลยกลายเป็นพวกอำมาตย์บางกลุ่ม บางคน อีพวกไฮโซ อีพวกหม่อมราชวงศ์บางคนออกมากัน อีพวกนามสกุลศักดินาออกมาผสมผสาน เราก็เห็นการชุมนุมที่มีการนั่งแล้วมีตะกร้า

ปิกนิก มีคนมาใช้บริการ แล้วยังแตกแซนวิชปลาแซลมอน ไซม์ไซม์นี่เอง” (สนธิ ลิ้มทองกุล, การปราศรัยรำลึก 4 ปีเหตุการณ์ 7 ตุลา 2551, 7 ตุลาคม 2555)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง สนธิได้พา “ลูกจีน” เข้าไปเกี่ยวข้องกับชาติไทยและสถาบันกษัตริย์อีกชั้น พวกเขาไม่ได้เป็นเพียงคนต่างชาติต่างภาษาและวัฒนธรรมที่เข้ามา “ฟังพระบรมโพิธิสมภาร” หากแต่ได้กลายมาเป็นผู้พิทักษ์รักษาชาติและสถาบันกษัตริย์ในยามคับขัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือในยามที่ชนชั้นสูงหรือผู้ที่อยู่แวดลอมสถาบันกษัตริย์ไม่มีความกล้าหาญพอที่จะก้าวออกมาเผชิญหน้ากับภัยคุกคาม เช่น “ระบอบทักษิณ” จึงเป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ของ “ลูกจีน” เช่นพวกเขาที่จะช่วยกอบกู้ชาติและสถาบันกษัตริย์ไว้

กนกรัตน์ (2560) พิจารณาประเด็นข้างต้นภายใต้มโนทัศน์ “ชาตินิยมเชิงบิด” (twisted nationalism) เธอเสนอว่าอุดมการณ์ชาตินิยมไม่ได้ถูกใช้เฉพาะในการจัดองค์กรนักชาตินิยมชาวไทยเท่านั้น หากแต่แกนนำ “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” เช่น นายสนธิ ได้ใช้ “ชาตินิยมเชิงบิด” ในการดึงดูกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ ลูกจีน ลูกลาว ลูกแขก ลูกญวน หรือแม้กระทั่งฝรั่ง เข้าสู่การรณรงค์เคลื่อนไหวของชาตินิยมไทยด้วย โดยกรณี “ลูกจีน” มีความน่าสนใจในแง่ที่ว่า ทั้งที่มีการรณรงค์เคลื่อนไหวชาตินิยมล้นเกินต่อต้านชาวจีน ทว่ากระบวนการกลืนกลายในหมู่ชาวจีนและลูกหลานจีนได้ทำให้ชาวจีนในรุ่นหลังมีลักษณะเป็นไทยมากขึ้น แกนนำ “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ได้อาศัยแนวคิด “ชาตินิยมเชิงบิด” ในการดึงชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลังหรือ “ลูกจีน” ให้เข้าร่วมขบวนการ พวกเขาได้พัฒนาเรื่องเล่าและอัตลักษณ์ใหม่ในการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้เข้าร่วมเหล่านี้ในฐานะ “คนไทยเชื้อสายจีนที่รักชาติ” ชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากย่อมรับเรื่องเล่านี้ในการอธิบายการเข้าร่วมของตน

อย่างไรก็ดี แม่นคนชั้นกลางที่มีเชื้อสายจีนจะมีสำนึกเชิงชาติพันธุ์และคล้อยตามการปลุกเร้าของนายสนธิในการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ทว่าคนชั้นกลางระดับบนที่สนับสนุน กปปส. ไม่ได้มีสำนึกเชิงชาติพันธุ์เข้มข้นรุนแรงในลักษณะดังกล่าว ธรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาซึ่งแทบทุกคนมีเชื้อสายจีนเชื่อมโยงความเป็นจีนเข้ากับคุณค่า เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ และเคล็ดลับในการทำการค้าให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ พวกเขาโยงความเป็นจีนเข้ากับความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในฐานะผู้ให้ที่อยู่อาศัยกับคนจีน หรืออีกนัยหนึ่ง คนจีนคือผู้ขยันซื่อสัตย์และจงรักภักดี (ซึ่งตรงข้ามกับฝ่ายตรงข้ามที่ขี้เกียจคดโกงและไม่จงรักภักดี) ซึ่งมีนัยเชิงชาติพันธุ์น้อย ทั้งนี้ก็เพราะว่าพวกเขาเกิดและโตในช่วงที่บทบาทของความเป็นจีนถูกลดทอนความสำคัญในทางสังคมและเศรษฐกิจลง และอัตลักษณ์ความเป็นจีนของพวกเขาถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมเข้าสู่ความเป็นไทย ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้อัตลักษณ์ความเป็นชนชั้นยังไม่เกิดขึ้นอย่าง

ชัดเจน พวกเขาต่างเติบโตโดยปราศจากการยึดโยงกับโครงสร้างใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติหรือชนชั้น พวกเขา มองตนเองในฐานะปัจเจกที่ต้องมุ่ง "ทำตนเองให้ดี" เพื่อก้าวขึ้นสู่บันไดในการยกระดับตนเองให้ เหมือนกับคนอื่นๆ ในสังคมไทย

นอกจากนี้ อັตลักษณ์เชิงชาติพันธุ์ เช่น "ลูกจีน" ไม่ได้ถูกเน้นย้ำในการเคลื่อนไหวช่วง กปปส. เหมือนเช่นในช่วงพันธมิตรฯ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแกนนำ กปปส. คือ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นคนพื้น ถิ่นภาคใต้ ต่างจากนายสนธิที่เป็นคนกรุงเทพฯ เชื้อสายจีน นายสุเทพจึงไม่อยู่ในวิสัยที่จะชูอັตลักษณ์ "ลูก จีน" ในการเคลื่อนไหวได้ ขณะเดียวกันด้วยความที่คนใต้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. ในจำนวนและสัดส่วน มากกว่าสมัยพันธมิตรฯ มาก ก็ส่งผลให้ กปปส. มีภาพการชุมนุมของคนใต้อีกภาพควบคู่ไปกับภาพของคน กรุงเทพฯ ไปโดยปริยาย และเป็นเหตุให้อັตลักษณ์ "คนใต้" ถูกหยิบใช้และมีความสำคัญในการเคลื่อนไหว ของ กปปส. อย่างสำคัญในที่สุด

4.2 "คนใต้"

ชลิตา (2560) เสนอว่าความรู้สึกเป็น "คนใต้" ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดเป็นสาเหตุสำคัญให้คนใต้ย่านแฟลต คลองจั่นเข้าร่วม กปปส. ชาวคราวความเดือดร้อนของคนใต้ในพื้นที่ต่างๆ ที่เชื่อกันว่ามีสาเหตุมาจาก "ระบอบทักษิณ" ได้นำมาสู่ความฮึกเหิมและการรวมตัวกันอย่างคึกคักในการต่อต้านรัฐบาลในหมู่คนใต้ย่านแฟลตคลองจั่น ขณะเดียวกันในเวที กปปส. ก็มักมีการนำเสนอปัญหาของคนใต้อยู่เสมอ โดยเฉพาะ ปัญหาราคายางพารา โดยมีแกนนำ กปปส. จากจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้อาขึ้นเวทีวิจารณ์รัฐบาล และเสนอ ว่าการขับไล่รัฐบาลคือหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้ มีเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลสะท้อนจิตใจ และสร้างความคับแค้นใจให้คนใต้ย่านแฟลตคลองจั่นอย่างมาก นั่นคือการปะทะกันระหว่าง "เสื้อแดง" กับ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งจำนวนมากเป็นคนใต้ เหตุการณ์นี้ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญในการให้ ความชอบธรรมกับการก่อรัฐประหารของ คสช. ของคนใต้ย่านแฟลตคลองจั่น เนื่องจากพวกเขาเห็นว่า รัฐบาลในขณะนั้นไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ และอาจเป็นผู้ให้ท้ายหรือรู้เห็นเป็นใจกับ "เสื้อแดง" ในการทำร้ายนักศึกษาภาคใต้ เป็นความรู้สึกว่า "พรรคพวก" ถูกรังแก ขณะเดียวกันพวกเขารู้สึกว่าการ มาร่วมชุมนุมกับ กปปส. คือการมาอยู่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางหมู่คนใต้ด้วยกัน เต็มไปด้วยบรรยากาศของ ความอบอุ่นกลมเกลียว ไม่นับรวมข้อที่ว่าความรู้สึกของการเป็น "พรรคพวก" เดียวกันของคนใต้อาจรวม ถึงพรรคประชาธิปัตย์ด้วย เพราะพรรคประชาธิปัตย์ถือว่เป็นพรรคของ "โหมเรา" หรือ "พวกเรา" ส่งผลให้คนใต้ย่านแฟลตคลองจั่นมีความรู้สึกดี คุ่นเคย ไกล่ชิดสนิทสนม และมีแรงจูงใจให้ออกมาร่วม ชุมนุมกับ กปปส. ในที่สุด

ชลิตา (2560) ชี้ว่าการชุมนุม กปปส. มีกลิ่นอายของภาคใต้อ่อนช้งมาก (โดยเฉพาะเมื่อ เปรียบเทียบกับ นปช. หรือ "เสื้อแดง" ที่มีกลิ่นอายของภาคอื่น โดยเฉพาะภาคอีสานสูงกว่า) นับตั้งแต่การ

แสดงหนังตะลุงเสียดสีการเมือง ทั้งนี้ หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ที่สำคัญ แม้นายหนังบางรายบนเวที กปปส. ได้พากย์หนังตะลุงด้วยภาษาไทยกลาง แต่ก็ยังเป็นภาษาไทยกลางที่มีสำเนียงใต้เจือปน รวมทั้งมีการแสดงมโนราห์จากคณะต่างๆ ในภาคใต้ โดยประยุกต์เนื้อหาและตั้งชื่อให้สอดคล้องกันกับชื่อเรียกร่องของเวที กปปส. เช่น “โนราห์กบฏรักชาติ” “มโนราห์รักชาติ ขับไล่คนโกง ล้มล้างระบอบทักษิณ” พร้อมกันนี้ก็มีการแสดงดนตรีและนักร้องเพลงเพื่อชีวิตที่มีชื่อเสียงจากภาคใต้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันแสดงบนเวที เพลงที่ขับร้องมีทั้งเพลงที่พูดเรื่องต่างๆ ไปด้วยภาษาและท่วงทำนองดนตรีแบบพื้นถิ่นภาคใต้ และมีทั้งที่เกี่ยวข้องการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองโดยตรง เช่น เพลง “วีรชนคนใต้” ของ “แสง ธรรมดา” ที่เป็นที่ยุติธรรมของคนใต้ที่ร่วมชุมนุม กปปส. อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีการแชร์และเข้าชมคลิปวิดีโอในยูทูบหลายหมื่นครั้ง

นอกจากนี้ ชลิตา (2560) เสนอว่าคุณลักษณะความเป็น “คนใต้” ที่สำคัญอีกประการที่คนใต้ย่านแฟลตคลองจั่นเห็นร่วมกันคือการไม่ยอมรับอำนาจที่ฉ้อฉล ทุจริตคอร์รัปชัน และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “คนใต้” เป็น “เสรีชน ผู้รักความเป็นธรรม มีอุดมการณ์” พวกเขาเห็นว่าการเข้าร่วม กปปส. คือการเดินตาม “อุดมการณ์คนใต้” ในการยุติความอยุติธรรม ทำให้สังคมเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นประโยชน์ต่อประเทศส่วนรวม ไม่ได้ทำเพื่อใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่ทำไปเพื่อให้ได้ “คนดี คนเก่ง” มาบริหารประเทศ ขณะเดียวกันพวกเขาก็เห็นว่าคุณลักษณะความเป็น “คนใต้” ผู้ไม่สยบยอมต่อความอยุติธรรมเป็นคุณลักษณะที่ควบคู่ไปกับการเป็น “นักเลง” และการ “ไม่ยอมคน” อันนำมาสู่การยอมรับใน “วัฒนธรรมโจร” ที่วางอยู่บนฐานศีลธรรมในการปกป้องชุมชนของตนจากอำนาจรัฐและอำนาจอื่นที่ไม่เป็นธรรม แม้วิธีการบางอย่างอาจดูไม่เหมาะสมและรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับการยอมรับในบุคลิกภาพของผู้นำ กปปส. โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการยอมรับความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ในการชุมนุมเคลื่อนไหวของ กปปส. เพราะเห็นว่าเป็นการต่อสู้กับอำนาจที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

ประการสำคัญ พวกเขาเห็นว่าความเป็น “คนใต้” ผูกอยู่กับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์หรือในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วย โดยนอกเหนือจากคนใต้แฟลตคลองจั่นที่กล่าวในบทที่ 2 คนใต้ในภูมิภาคจำนวนมากยังคงความเป็น “คนใต้” ของพวกเขาเข้ากับ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังกรณีชาว “บ้านเกาะ” อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ที่นอกจากจะกล่าวว่าพวกตนมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและมีความจงรักภักดีต่อรัชกาลที่ 9 อย่างมาก ดังรายหนึ่งที่ว่าสวมสายรัดข้อมือสีเหลืองพิมพ์ข้อความ “เรารักในหลวง” และมักสวมเสื้อยืดไปโลโก้เหลืองรวมทั้งสีอื่นที่มีภาพพระปรมาภิไธยรัชกาลที่ 9 บริเวณหน้าอก ที่กล่าวว่า “ในหลวงท่านทรงห่วงใยพวกเรามาก ท่านทำงานเพื่อประชาชนอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ดูอย่างตอนนี้ท่านเข้าโรงพยาบาลก็ยังติดตามข่าว น้ำพุดเลยรักพระองค์ท่านมาก” (“น้ำพุด” สัมภาษณ์ใน อนุสรณ์ 2560:

126) บางคนยังกล่าวด้วยว่าสิ่งนี้เป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของ “คนใต้” ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า “คนใต้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์” (“ลุนนิด” สัมภาษณ์ใน เฟิงอั่ง: 127) ขณะที่อีกรายกล่าวว่า “คนใต้รักในหลวง” ขณะวงสนทนากำลังอภิปรายเรื่องบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยปัจจุบัน ก่อนจะถามเชิงยืนยันว่า “มีใครบ้างตรงนี้ที่ไม่รักสถาบัน ไม่รักในหลวง” (“น้ำพุด” ใน เฟิงอั่ง: 126-127) ด้วยความมั่นใจว่าจะไม่มีใครในวงสนทนาคัดค้านหรือปฏิเสธ

ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ อัตลักษณ์ “คนใต้รักในหลวง” ซึ่งให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นภูมิภาคกับชาติและรัฐส่วนกลางที่รับรู้และเข้าใจกันมาอย่างสำคัญ ทั้งนี้ก็เพราะว่าอัตลักษณ์ “คนใต้” ในงานเขียนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้ไม่เพียงแต่มีนัยของบุคลิกภาพ เช่น มีใจอิสระ เป็นนักเลง กล้าได้กล้าเสีย หยิ่งทะนงในเกียรติและศักดิ์ศรี หัวแข็ง หัวหมอบ รักพวกพ้อง ดุ ซลข หากแต่ยังมีนัยของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นหรือภูมิภาคกับรัฐส่วนกลางด้วย คือ “คนใต้” ไม่หวังพึ่งพาหรือแม้กระทั่งต่อต้านรัฐ เพราะความที่ในอดีตพวกเขาอยู่ห่างไกลจากรัฐส่วนกลาง ต้องดำเนินชีวิตด้วยตนเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพวกเขาเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ก่อนการขยายตัวเข้ามาของรัฐส่วนกลางและสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ (ณรงค์ 2544, นิธิ 2548, อาคม 2543) หรืออีกนัยหนึ่งคือพวกเขามีความรู้สึกภูมิภาคนิยม (Regionalism) โดยมีรัฐส่วนกลางรวมถึงชาติและชาตินิยม (Nationalism) เป็นคู่แข่ง ฉะนั้น การที่คนภาคใต้ชูอัตลักษณ์ “คนใต้รักในหลวง” ในการเข้าร่วม “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” จึงชี้ให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาที่มีต่อรัฐส่วนกลางและชาติที่เปลี่ยนแปลงไป คือ จากผู้ไม่หวังพึ่งพาหรือว่าต่อต้านรัฐมาเป็นผู้ปกป้องรักษารัฐและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือชาติแทน

อย่างไรก็ดี งานศึกษาจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคนิยมไม่จำเป็นต้องเป็นคู่แข่งข้ามชาตินิยมเสมอไป เพราะแม้ในช่วงทศวรรษ 1960 นักวิชาการจำนวนมากเห็นว่าภูมิภาคนิยมเป็นเพียงคุณลักษณะที่ผูกกับ/ขึ้นต่อภูมิภาค (ในฐานะพื้นที่ที่มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมต่างจากพื้นที่ข้างเคียง) ทว่าตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมางานวิชาการในกลุ่มนี้เห็นว่าภูมิภาคนิยมไม่ว่าจะเป็นรูปของความจงรัก (Patriotism) หรือปรากฏการณ์ทางการเมืองมีความคล้ายคลึงกับชาตินิยม จะต่างกันตรงที่ว่าภูมิภาคนิยมมีคุณลักษณะเบ็ดเสร็จ/สมบูรณ์น้อยกว่า นักภูมิภาคนิยมเรียกร้องความเสมอภาคมากกว่าความพอเพียงในตัวเอง และเรียกร้องการปกครองตนเอง (Autonomy) มากกว่าอิสรภาพ ผู้คนอาจเดินขบวนเรียกร้องเพื่อภูมิภาคแต่พวกเขาไม่ได้มีแนวโน้มที่จะยอมพลีชีพเพื่อสิ่งนี้ และหากพวกเขาจะยอมตายเพื่อสิ่งใดก็จะเรียกสิ่งนั้นว่าชาติมากกว่า เช่นเรียกว่า Bangsa Moro หรือชาติโมโรแทนที่จะเป็น Muslim southern Philippines ซึ่งการกลายรูปจากภูมิภาคเป็นชาติเช่นนี้ชี้ให้เห็นความต่อเนื่องที่สำคัญระหว่างอัตลักษณ์

ภูมิภาคกับอัตลักษณ์ชาติรวมถึงรอยต่อระหว่างอัตลักษณ์ทั้งสอง (Henley 1996) คำถามจึงเป็นว่าจะไร เป็นรอยต่อระหว่างภาคไต้หวันกับชาตินิยมไทย และอะไรที่ทำให้ “คนไต้หวันหลง”

ข้อต่อสำคัญระหว่าง “คนไต้หวัน” กับชาติและ “ในหลวง” (ในฐานะที่เป็นร่าง (Embodiment) ของชาติ) คือกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ Askew (2008) เสนอว่าสาเหตุหนึ่งที่พรรคประชาธิปัตย์ สามารถครองใจคนภาคไต้หวันอย่างต่อเนื่อง คือการสร้างและเสนอภาพของพรรคสองประการที่เชื่อมโยงกัน ประการแรกคือการเสนอภาพความเป็นคนไต้หวัน “พรรคคนไต้หวัน” โดยอาศัยจำนวนและสัดส่วน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายในพรรครวมทั้งอดีตหัวหน้าพรรคนายชวน หลีกภัย เป็นเกณฑ์ อีกประการคือการเสนอภาพพรรคการเมืองที่เปี่ยมศีลธรรมจรรยาผ่านความ “ซื่อสัตย์สุจริต” ของนายชวน และการเปิดโปงความทุจริตรวมทั้งต่อต้านอำนาจรัฐที่อยู่ติธรรมมาอย่างต่อเนื่องเพราะความที่มักเป็นฝ่ายค้าน ขณะที่ อีกด้านพรรคประชาธิปัตย์ตอกย้ำ “ความเป็นคนไต้หวัน” ซึ่งมีความแตกต่าง (หรืออีกนัยหนึ่งคือเหนือกว่า) จากคนภาคอื่น ในแง่ที่เป็นผู้ที่กระตือรือร้นทางการเมือง ซึ่งชอบนักการเมืองผู้มีคุณธรรมและต่อต้านอำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งในสองกรณีหลังเชื่อมโยงกับพรรคประชาธิปัตย์โดยตรง¹⁷

ในทำนองเดียวกัน ภูเมซ (2550) เสนอว่าสาเหตุที่คนในภาคไต้หวันให้ความนิยมในพรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เนื่องจากว่า 1) พวกเขา รู้สึกว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็น “พวก” เดียวกับพวกเขา และพวกเขาในฐานะ “คนไต้หวัน” ก็ต้องรักพวกพ้อง 2) พวกเขาพึงพอใจในภาพลักษณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ที่เน้นการเชิดชูนักการเมืองที่ซื่อสัตย์สุจริตเช่นนายชวน หลีกภัย และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และการเปิดโปงการทุจริต ซึ่งสอดคล้องกับบุคลิกของ “คนไต้หวัน” ที่พวกเขาเห็นว่าเป็นคนที่รักความเป็นธรรมและไม่ยอมถูกเอาเปรียบ และ 3) พวกเขาชื่นชอบภาพลักษณ์การตรวจสอบอำนาจรัฐของพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะที่เป็นพรรคฝ่ายค้าน เพราะสอดคล้องกับความรู้สึกของพวกเขาที่ว่าถูกข่มเหงและเอาเปรียบจากรัฐบาลกรุงเทพฯ¹⁸

¹⁷ นอกจากนี้ Askew (2008) เสนอเพิ่มเติมว่าความรักและความภักดีในพรรคประชาธิปัตย์ของคนในภาคไต้หวันไม่ได้เป็นเพียงผลพวงของกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ประการเดียว หากแต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างตัวตนและชุมชนทางการเมืองในอุดมคติของคนในภาคไต้หวันเองด้วย เขาเสนอว่าคนไต้หวันเห็นว่าการสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์คือการแสดงให้เห็นว่าพวกเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและเป็นประโยชน์ต่อระบบการเมือง คือ ไม่ขายเสียง ต่อต้านการทุจริต และตรวจสอบรัฐบาล ฉะนั้น ยิ่งพรรคไทยรักไทยมีอิทธิพลและสามารถตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากได้เท่าใด พวกเขาก็ยิ่งสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์มากเท่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นการทำให้ระบบการเมืองมีคุณธรรม เป็นการสร้างและแสดงออกซึ่งตัวตนทางการเมืองของพวกเขาที่ยังประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม

¹⁸ อย่างไรก็ตาม นิธิ (2548) อธิบายความชื่นชอบในพรรคประชาธิปัตย์ของคนภาคไต้หวันอีกลักษณะ เขากล่าวว่าในด้านหนึ่งคนไต้หวันรู้สึกว่าความเป็นคนหัวแข็งและหัวหมอของพวกเขาเป็นคุณสมบัติที่ขาดไม่ได้สำหรับพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ขณะที่อีกด้านพวกเขาเห็นว่ารัฐบาลควรอยู่ใต้การควบคุมของพวกเขา ฉะนั้น พวกเขาจึงเห็นความแตกต่างในพรรคประชาธิปัตย์และความไม่สามารถของพรรคประชาธิปัตย์ในการจัดตั้งรัฐบาลเดียวเป็นข้อดี เพราะนอกจากจะช่วยทำให้พวกเขาสามารถควบคุมรัฐบาลและพรรคได้ คุณลักษณะดังกล่าวของพรรคประชาธิปัตย์ช่วยเพิ่มบทบาทให้กับนักการเมืองในพื้นที่ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ สาเหตุที่พวกเขาไม่เลือกพรรคไทยรักไทยก็เพราะไม่ต้องการอยู่ภายใต้รัฐอุปถัมภ์รวมทั้งรัฐบาลที่แข็งแกร่งที่พวกเขาไม่สามารถควบคุมได้

เพราะเหตุนี้ การที่พรรคประชาธิปัตย์ชูการจงรักภักดีและปกป้องสถาบันกษัตริย์อย่างเข้มแข็งท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา รวมทั้งการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งมีภาพคู่กับคนใต้และพรรคประชาธิปัตย์ ดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรีและมักแสดงตนและเรียกร้องคนไทยให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ก็ส่งผลให้ความเป็นคนใต้ที่สร้างผ่านพรรคประชาธิปัตย์มีน้อยของการจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี นอกจากกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ทั้งในส่วนของการเมืองเล็กตั้งและความขัดแย้งทางการเมือง ปัจจัยสำคัญอีกประการที่มีส่วนในการก่อตัวของอัตลักษณ์ “คนใต้รักในหลวง” คือกระบวนการสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในระดับประเทศผ่านกลไกรัฐและสื่อกระแสหลัก ซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสสำนึก และความรู้สึก “รักในหลวง” กระจายไปทั่วในสังคมไทย และอัตลักษณ์ “คนใต้รักในหลวง” ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระแสดังกล่าวนี้ จะมีความจำเพาะตรงที่มีมิติของความเป็นภูมิภาคและกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์เพิ่มเติมเข้ามา นอกจากนี้ การที่คนภาคใต้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของชาติและไม่รู้สึกขัดกับอุดมการณ์รัฐ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” นอกจากความรู้สึกว่าตนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท พุทธศาสนาไทย (แม้จะสำเนียงใต้) เหมือนคนส่วนใหญ่หรือกลุ่มหลักของประเทศ ยังเป็นเพราะความที่พวกเขาารู้สึกว่าภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นฐานที่มั่นของพรรคประชาธิปัตย์และ กปปส. เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนามาแต่อดีต ฉะนั้น การที่ “ศาสนา” ในอุดมการณ์รัฐถูกยึดโยงกับพุทธศาสนาก็ส่งผลให้คนภาคใต้สามารถโอบรับอุดมการณ์รัฐได้โดยง่าย ไม่นับรวมความเคารพศรัทธาต่อสถาบันกษัตริย์ที่พวกเขามีมาแต่อดีต (พวกเขาอาจไม่พอใจหรือไม่ชอบเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเช่นตำรวจ แต่พวกเขาไม่เห็นว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์) ที่ส่งผลให้พวกเขาสามารถโอบรับกระบวนการการสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี¹⁹

¹⁹ ทั้งนี้ กระแสและสำนึก “ภูมิภาคนิยม” เกิดขึ้นในภาคอื่นเช่นกันซึ่งมีทั้งส่วนที่คล้ายและส่วนที่ต่างจากภาคใต้ ดังกรณีภาคอีสาน Keyes (1967) ชี้ว่าความรู้สึก “เรา-เขา” หรือว่าท้องถิ่นอีสานนิยมก่อตัวขึ้นจากความรู้สึกว่าถูกดูถูกทางชนชั้นและชาติพันธุ์จากคนไทยในเมืองหลวงในกลุ่มแรงงานอพยพชาวอีสานในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งต่อมาความรู้สึกดังกล่าวถูกขยายความโดยผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานในรัฐบาลจอมพล ป. ซึ่งเรียกร้องกดดันให้รัฐบาลเอาใจใส่ภาคอีสานมากขึ้น พวกเขาเห็นว่ารัฐบาลกลางและคนไทยภาคกลางโดยรวมปฏิบัติต่อคนอีสานในฐานะผู้ด้อยกว่าทางวัฒนธรรมและชนชั้น ผู้สมัครสมาชิกผู้แทนราษฎรฝ่ายซ้ายประสบความสำเร็จกว่าผู้สมัครคนอื่นในการใช้แนวคิดภูมิภาคอีสานนิยมซึ่งขึ้นสูงสุดสูงสุดในอีสานในปี พ.ศ. 2500 เพื่อประโยชน์ทางการเมือง เป็นความรู้สึกว่าถูกดูถูกเหยียดหยันและต่ำต้อยกว่า ซึ่งต่างจากกรณีภาคใต้ที่มีน้อยของความภาคภูมิใจและเหนือกว่า อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี Keyes ชี้ว่าความรู้สึกภูมิภาคอีสานนิยมไม่ได้ทำให้ความรู้สึกชาตินิยมไทยของชาวอีสานหมดสิ้นไป เพราะแม้รู้สึกว่าตนแตกต่างและถูกดูถูกจากคนไทยภาคกลางทั้งในเชิงชาติพันธุ์ การเมือง และเศรษฐกิจ ทว่าชาวอีสานส่วนใหญ่มองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยโดยรวม พวกเขาเลือกใช้วัฒนธรรมเฉพาะของภาคอีสานเป็นแนวทางในการแสดงออกด้านพฤติกรรมเมื่ออยู่ในบริบทของท้องถิ่น และเลือกใช้อุดมการณ์หรือแนวคิดทางสังคมวัฒนธรรมของชนชั้นนำซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมที่กว้างกว่าในการเคลื่อนไหวระดับชาติ นอกจากนี้ พวกเขามีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งก่อตัวขึ้นผ่านตำนานเรื่องเล่าและระบบการศึกษา พวกเขาเห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้อุปถัมภ์สูงสุดต่อพุทธศาสนาและเป็นผู้มีบุญสุดในหมู่ฆราวาส การเลื่อนชั้นทางสังคมคือการขยับเข้าใกล้พระมหากษัตริย์ผ่านระบบราชการและวงการสงฆ์ พวกเขาไม่ได้ใช้แนวคิดภูมิภาคอีสานนิยมเพื่อแบ่งแยก

นอกจากนี้ อนุสรณ์ (2560: 128) เสนอว่าความเชื่อที่ว่า “คนใต้” รักอิสระ ไม่หวังพึ่งพาหรือกระทั่งต่อต้านรัฐ อาจไม่ได้หมายรวมถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ในอดีตคนใต้อาจไม่พอใจหรือไม่ชอบเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเช่นตำรวจ แต่พวกเขาไม่เห็นว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ และเหตุดังนั้นพวกเขาจึงไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ เมื่อเห็นว่านโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐไม่ถูกต้อง ตรงกันข้ามพวกเขาเห็นว่าสถาบันกษัตริย์คือที่พึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความไม่ยุติธรรมจากข้าราชการ และการโกงกินบ้านเมืองของนักการเมือง ขณะที่ “ปราชญ์ท้องถิ่น” ด้านวัฒนธรรมภาคใต้คนสำคัญเชื่อว่าความเชื่อที่ว่า “คนใต้” ไม่ไว้ใจหรือว่าต่อต้าน “รัฐ” เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะ “คนใต้นิยมธรรมเนียมของเจ้านาย หรือคนที่อยู่ในอำนาจรัฐมาตั้งแต่อดีต” ฉะนั้น การที่หน่วยงานรัฐรวมทั้งพรรคประชาธิปัตย์เน้นย้ำความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์อย่างเข้มข้นในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา จึงสอดคล้องกับจิตทางวัฒนธรรมของคนในภาคใต้ในส่วนนี้²⁰ และสามารถอาศัยเป็นอัตลักษณ์ในการเข้าร่วมชุมนุมกบปส. ร่วมกลุ่มมวลชนกลุ่มอื่นในที่สุด

4.3 “มวลชนใต้ร่วมบารมี” “ประชาชนของพระราชา” และ “มวลมหาประชาชน”

เพราะเหตุที่อัตลักษณ์ “ลูกจีน” และ “คนใต้” ผูกกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ อัตลักษณ์เด่นอีกประการที่ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ กบปส. บ่งชี้ตัวเองเข้าด้วยคือ “มวลชนใต้ร่วมบารมี” และ “ประชาชนของพระราชา”

ธรรและชานนทร์ (2560) เสนอว่ากรอบมุมมองที่จะเข้าใจความเชื่อมโยงของชนชั้นกลางระดับบนซึ่งมีเชื้อสายจีนกับการเมืองได้นั้น ไม่ใช่การมองพวกเขาพร้อมกันเป็นชนชั้นที่เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางชนชั้นของตนเอง เพราะกรอบดังกล่าวไม่สามารถทำความเข้าใจลักษณะการเติบโตของชนชั้นกลางระดับบนในประเทศไทยที่พัฒนามาโดยขาดสายสัมพันธ์ร่วมทั้งในทางเชื้อชาติและชนชั้น ธรรและชานนทร์เสนอวิธีพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางระดับบนกับการเมืองโดยเฉพาะการ “หันหลังให้กับประชาธิปไตย” ด้วยการวิเคราะห์พวกเขาเป็น “มวลชน” (mass) ในความหมายของการเป็นปัจเจกที่เติบโตเป็นฐานสนับสนุนการเมืองแบบฟาสซิสต์ สถานะความเป็นมวลชนสะท้อน

ดินแดน แต่เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาให้ดีขึ้นภายในรัฐและชาติไทย การต่อต้านไม่ได้เป็นความต้องการแยกดินแดนแต่เป็นการโค่นล้มอำนาจรัฐบาลกลางซึ่งไม่ได้มีนัยรวมถึงกษัตริย์ เป็นความรู้สึกที่มีต่อรัฐส่วนกลางและพระมหากษัตริย์ที่คล้ายคลึงกับในหมู่คนภาคใต้

²⁰ นอกจากนี้ ชลิตา (2560) ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าในงานเขียนของปัญญาชนท้องถิ่นภาคใต้ ความไม่ชอบธรรมของ “นาย” หมายถึง “นาย” ในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก สำหรับขุนนางส่วนกลางและพระมหากษัตริย์กลับได้รับการยอมรับ ในฐานะผู้เข้ามาช่วยแก้ปัญหา เช่น จากรายงานของข้าหลวงพิเศษผู้ตรวจราชการเมืองสงขลาและพัทลุง ที่กราบทูลพระเจ้านั่งยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสนอการใช้อำนาจบังคับเจ้าเมือง เพื่อให้ทำงานมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากขึ้น และคนใต้ส่วนใหญ่มองคอมมิวนิสต์ว่า เป็นภัยคุกคามต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังถูกมองว่าเป็นผู้สร้างผลกระทบต่อชุมชน

ความสัมพันธ์กับการเมืองระดับชาติที่ไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ทางชนชั้นหรือการเมืองแบบพรรคการเมือง แต่ถูกขับเคลื่อนผ่านปัจจัยที่ยึดโยงกับอุดมการณ์และจินตนาการทางการเมืองของระบบเผด็จการ พวกเขาถูกพุ่มพักผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมจนกลายเป็น "มวลชนได้ร่วมพระบารมี" ขณะที่ความขัดแย้งระหว่างทิศทางการเปลี่ยนแปลงการเมืองของประเทศกับแนวคิดเรื่องบรรทัดฐานทางการเมืองของพวกเขาเป็นสภาวะสำคัญที่ส่งผลให้พวกเขา "หันหลังให้กับประชาธิปไตย"

ธรรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าข้อค้นพบและข้อถกเถียงของพวกเขาเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานศึกษาก่อนหน้า ที่ชี้ให้เห็นว่าแม้ชนชั้นกลางจะมีท่าทีสนับสนุนประชาธิปไตยอยู่บ้าง แต่ก็มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนเผด็จการภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองต่างๆ พวกเขาจะสนับสนุนประชาธิปไตยหากเผด็จการคุกคามสถานะและผลประโยชน์พวกเขา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าพวกเขาเติบโตภายใต้สภาพแวดล้อมของรัฐพัฒนาที่ถูกควบคุมด้วยระบบเผด็จการ แม้กระทั่งอัตลักษณ์ของพวกเขาก็ยังถูกหล่อหลอมมาภายใต้สภาพแวดล้อมนี้ ชนชั้นกลางระดับบนในประเทศไทยจึงมีความคุ้นชินกับระบบเผด็จการ และเมื่อพวกเขาต้องเผชิญความสั่นคลอนจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ชนชั้นล่างเข้ามาบีบคั้นมากขึ้น ทั้งยังเกิดอาการต่อต้านระบบประชาธิปไตยด้วยมองว่าเป็นระบบที่เต็มไปด้วยคอร์รัปชัน ชนชั้นกลางระดับบนจึงโยนหาระบบเผด็จการให้เข้ามายื้อย่นการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

นอกจากนี้ ธรรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าคนชั้นกลางระดับบนส่วนใหญ่เป็นลูกหลานคนจีนที่กลายมาเป็นไทยและได้ขยับฐานะของตนจนประสบความสำเร็จ จากทั้งการเข้าระบบการศึกษาจนได้จบมหาวิทยาลัยและจากการขยายบทบาททางเศรษฐกิจด้วยการทำธุรกิจ หรือเข้าไปมีบทบาทในระบบราชการ โดยสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับกระบวนการเหล่านี้คือสภาพที่รัฐบาลเผด็จการพยายามเพิ่มบทบาทของสถาบันกษัตริย์ จนทำให้ชนชั้นที่กำลังก่อตัวนี้ได้สร้างความรู้สึกผูกพันกับสถาบันกษัตริย์ ความรู้สึกเช่นนี้เติบโตขึ้นในช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นมามีอำนาจ และพัฒนาเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดโยงบทบาทของสถาบันกษัตริย์เข้ากับเสถียรภาพทางการเมือง ความสงบสุขและการพัฒนา ส่งผลให้พวกเขากลายเป็น "มวลชนได้ร่วมพระบารมี" รวมถึง "ประชาชนของพระราชินี" ในการเข้าร่วมชุมนุม กปปส. ในที่สุด

อัตลักษณ์ "มวลชนได้ร่วมพระบารมี" และ "ประชาชนของพระราชินี" ในการชุมนุม กปปส. แสดงออกผ่านเสื้อผ้าและเครื่องประดับเป็นหลัก อาทิตย์และอาจินต์ (2560) ชี้ว่าแบบเสื้อที่ได้รับความนิยมแบบหนึ่งในกลุ่มมวลชนคือแบบเสื้อที่สกรีนข้อความว่า "เราคือประชาชนของพระราชินี" ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพวกเขาต้องการบ่งชี้ตนเองเข้ากับพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม อาทิตย์และอาจินต์ตั้งข้อสังเกตว่าแม้มวลชนจะบ่งชี้ตนเองเข้ากับ "พระราชินี" ซึ่งมีความต่อเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ที่ชูอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างเด่นชัด ทว่ากรอบโครงความคิดทางการเมืองที่แกนนำและนักวิชาการ กปปส.

นำเสนอไม่ได้เน้นย้ำประเด็นสถาบันกษัตริย์เท่ากับการพยายามตรวจสอบการทุจริตของรัฐบาล และมุ่งเสนอรูปแบบโครงสร้างทางการเมืองแบบใหม่ ข้อความบนเสื้อที่ได้รับความนิยมในมวลชนจึงสะท้อนแนวคิดทางการเมืองของมวลชน ที่เน้นความสำคัญในประเด็นที่พ้นไปจากกรอบโครงความคิดของแกนนำ

ทั้งนี้ อัตลักษณ์ที่แกนนำ กปปส. สร้างให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมคือ “มวลมหาประชาชน” ซึ่งไม่ได้อิงกับสถาบันกษัตริย์เท่ากับสถาบันชาติ ซึ่งอาทิติย์และอาจินต์ (2560) ชี้ว่าแสดงออกผ่านเสื้อผ้า เครื่องประดับ และอุปกรณ์ในการชุมนุม โดยในส่วนของเสื้อและเครื่องประดับพวกเขาเสนอว่า นับตั้งแต่การชุมนุมของพันธมิตรฯ เป็นต้นมา การแต่งกายด้วยเสื้อสีและการใช้อุปกรณ์ประกอบการชุมนุมได้กลายเป็นรูปแบบการแสดงออกทางการเมือง และการชุมนุมทางการเมืองครั้งต่อๆ มา ก็เดินตามแนวทางนี้ ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมของ “เสื้อแดง” หรือ “เสื้อหลากสี” การชุมนุมของ กปปส. ก็เช่นกัน การสวมใส่เสื้อผ้าและตกแต่งด้วยเครื่องประดับเป็นหนึ่งในการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญ สีธงชาติไทยถูกนำมาใช้กับ “สินค้ารักชาติ” จำนวนมาก ทั้งเสื้อยืด สายรัดข้อมือ ที่คาดผม รวมถึงเครื่องประดับต่างๆ นอกจากนี้ สัญลักษณ์สำคัญอีกประการคือนกหวีด ดังที่มีการตั้งฉายาให้ กปปส. ว่า “มือบนกหวีด” เพราะนอกจากในการชุมนุมจะมีเสียงนกหวีดดังขึ้นเป็นระยะ ทั้งจากการเป่านำของผู้ปราศรัยและจากการเป่ารับของมวลชน ผู้ร่วมชุมนุมเกือบทั้งหมดมักจะห้อยนกหวีดที่คอด้วยสายคล้องลายธงชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นกหวีดพร้อมสายคล้องลายธงชาติเป็นเครื่องแบบสำคัญที่สุดของ “มวลมหาประชาชน” เป็นสินค้าที่วางขายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ชุมนุม มีทั้งที่ผลิตโดยบลูสกายทีวีและผู้ค้ารายอื่นซึ่งมีข้อพิพาทประเด็นลิขสิทธิ์ระหว่างกันในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ อัตลักษณ์สำคัญอีกประการที่แกนนำ กปปส. ใช้ในการบ่งชี้ตนเองรวมถึงผู้ร่วมชุมนุมเข้าด้วยคืออัตลักษณ์ “คนดี” ซึ่งตรงข้ามกับนักการเมืองโดยเฉพาะ พ.ต.ท.ทักษิณ และผู้ให้การสนับสนุนเขาที่เป็น “คนเลว” โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้ได้รับการบ่งชี้จากผู้เข้าร่วมชุมนุมด้วยเช่นกัน พวกเขาหมายความว่าตนเองเป็น “คนดี” และหมายความว่าความเคลื่อนไหวของตนว่าเป็นการทำมาความดี เพราะเป็นการขับไล่นักการเมืองที่ฉ้อฉล ขาดชาติ และไม่จงรักภักดีต่อสถาบัน เป็นการทำให้การเมืองมีศีลธรรมด้วยการสนับสนุนให้ “คนดี” เข้ามาใช้อำนาจและบทบาทในการปกครองประเทศ ขณะที่ “คนเลว” จำเป็นต้องถูกขจัดออกไปไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด หรือแม้กระทั่งด้วยการใช้ความรุนแรง เป็นความพยายามของพวกเขาที่จะสถาปนา “การเมืองคนดี” ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 5 “การเมืองคนดี”

บทนี้กล่าวถึง “การเมืองคนดี” ที่ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” พยายามเคลื่อนไหวผลักดัน เนื้อหาประกอบด้วยสองส่วน ส่วนแรกเป็นการชี้ให้เห็นว่าพวกเขาหมายความว่าตนเองเป็น “คนดี” อย่างไร ทั้งที่เป็นความหมายในตัวเองและที่ผ่านการสร้างคู่ตรงข้าม เช่น “คนเลว” ซึ่งนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ทั้งสองในบางลักษณะ ส่วนที่สองเป็นการแสดงให้เห็นว่า “การเมืองคนดี” มีลักษณะอย่างไร และผูกกับโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาอย่างไร ดังแสดงให้เห็นเป็นลำดับ

5.1 อัตลักษณ์ “คนดี”

5.1.1 เราคือ “คนดี”

“คนดี” เป็นอัตลักษณ์ที่ถูกใช้อย่างเข้มข้นในการชุมนุมเคลื่อนไหวของ กปปส. นับตั้งแต่ในส่วนของแกนนำ ผู้กล่าวปราศรัย ไปจนกระทั่งผู้เข้าร่วมทั่วไป กล่าวในส่วนแกนนำ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ มักหมายความว่าตัวเองและผู้ร่วมชุมนุมว่าเป็น “คนดี” ในการปราศรัย เช่น ในการปราศรัย ณ เวทีราชดำเนิน คืนวันที่ 21 พฤศจิกายน 2556 เขากล่าวว่าเขาและผู้เข้าร่วมชุมนุมเป็น “คนดี” ที่กำลัง “ทำในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อบ้านเมือง” พร้อมกับปิดท้ายการปราศรัยว่า “การต่อสู้ของเราในครั้งนี้จะเป็นการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด และโลกจะต้องจารึกไว้ว่าคนดี [...] ได้ออกมาต่อสู้เพื่อบ้านเมือง” (สุเทพ เทือกสุบรรณ ใน ประจักษ์ 2560) นายสุเทพย้ำถ้อยคำเหล่านี้แทบทุกครั้งที่เขาปราศรัยบนเวที ซึ่งให้เห็นความพยายามของเขาในการสร้างโครงเรื่องของการชุมนุมครั้งนี้ว่าเป็นการต่อสู้กันระหว่างคนดีกับคนเลว

เช่นเดียวกับพุทธะอิสระ แกนนำ กปปส. เวทีศูนย์ราชการ แจ้งวัฒนะ เขาทำหน้าที่วางกรอบทางศีลธรรมให้กับการชุมนุม โดยใช้หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาอธิบายการเคลื่อนไหวว่าไม่ใช่การชุมนุมทางการเมืองปกติ แต่เป็นการต่อสู้อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นสงครามของคนดีฝ่ายธรรมะที่มาขจัดคนชั่วฝ่ายมารให้หมดไปจากแผ่นดิน การปราศรัยของพุทธะอิสระเต็มไปด้วยการเทศนาพร้อมกับนำพุทธประวัติหรือหลักธรรมคำสอนมากล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการชุมนุม กปปส. ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นการกระทำของผู้ที่ประพฤติดี ทำหน้าที่กำจัดสิ่งไม่ดีอย่างนักการเมืองเลวและทุจริตให้ออกไปแผ่นดินไทย นอกจากนี้ พุทธะอิสระยังมักกล่าวอ้างพุทธประวัติเพื่อยกสถานะของตนในฐานะพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ซึ่งถูกผิดให้กับสังคม และในฐานะที่แม้แต่พระราชานอกรีตยังต้องฟังคำแนะนำก่อนออกศึกสงคราม (ประจักษ์ 2560)

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมชุมนุมทั่วไปก็หมายความว่าตัวเองและผู้ร่วมชุมนุมคนอื่นเป็น “คนดี” ในการกล่าวปราศรัยบนเวที ดังกรณี “เด็กหญิงแป้ง” ที่ว่า

“สวัสดิ์คะชื่อแป้ง [...] เราเป็นคนดีเราต้องขึ้นสวรรค์ [...]” สู้ ไม่สู้ ถ้าสู้ขอให้ทำต่อไป เพราะอียิ่งลักษณะมันก็ทำต่อไป หนูเป็นกำลังใจให้พี่น้องเพราะว่าพี่น้องเป็นคนดี หนูคนดี หนูไม่รักคนชั่วอย่าง อียิ่งและ อียิ่งลักษณะ ใจควายแดง เพราะว่าเขาโง่ เราดี” (“เด็กหญิงแป้ง” ใน ประจักษ์ 2560)

นอกจากนี้ อีตลักษณ์ “คนดี” ของ กปปส. ผูกอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง ดังคำกล่าวของ “เด็กหญิงแป้ง” ที่ว่า

“เราด่าอียิ่งลักษณะ เพราะเราเป็นคนไทยรักษาประเทศไทยกับในหลวง ในหลวงเหนื่อยมาก เราก็เลยมารวมตัวกัน มาขับไล่รัฐบาลกับควายแดง สงสารในหลวง บ้างไอ้เสือแดง ไอ้เสือแดงมันเหนื่อยแค่นั้นเราไม่เหนื่อยเท่ามันพี่น้อง หนูไม่เหนื่อย พ่อแม่พี่น้องก็ไม่เหนื่อย เพราะเราทำมาให้ในหลวงทุกปีทุกวัน เราไม่เหนื่อยอะไรเลย จงทำต่อไป หนูขอให้ในหลวงขึ้นสวรรค์ เป็นนางฟ้า เป็นเทวดา เพราะในหลวงทำความดีมาก ตอนนี้อียิ่งลักษณะมีตกรอก แต่ในหลวงขึ้นสวรรค์ เป็นเทวดา เหลือแต่เรา เราสู้เพื่อในหลวง ตายไปเราขึ้นสวรรค์ เพราะในหลวงไม่โง่... หนูรักษาประเทศตลอดกาลจนวันตาย” (“เด็กหญิงแป้ง” ใน ประจักษ์ 2560)

นอกจากเวทีปราศรัยแล้ว อินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่สาธารณะอีกแห่งที่ผู้สนับสนุน กปปส. ใช้ในการสร้างและนำเสนออีตลักษณ์ “คนดี” ของพวกเขา อาทิพย์และอาจินต์ (2560) เสนอว่า “มวลชน กปปส.” ไม่ได้เข้าร่วมชุมนุมในฐานะ “อณู” ที่ไร้อีตลักษณ์หรือตัวตน หากแต่พวกเขาได้ใช้อีตลักษณ์ ตัวตน และรสนิยมบางด้านบางส่วนเพื่อสร้างความมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว พวกเขาไม่ได้เป็นมวลชนที่ถูกจัดการอย่างเบ็ดเสร็จหรือไร้บทบาท หากแต่เป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมในการผลิตอีตลักษณ์ของการชุมนุม กปปส. โดยเฉพาะที่ผ่านการผลิต เผยแพร่ และแบ่งปันสื่อส่วนบุคคลที่บรรจุค่านิยมของพวกเขาอยู่ในนั้น เช่น การดัดแปลงและเผยแพร่ป้ายคำนิรโทษกรรมทางสื่อออนไลน์ และการผลิตหรือเลือกสวมใส่สินค้ารักชาติลักษณะต่างๆ ซึ่งสามารถพิจารณาได้สองลักษณะ ลักษณะแรกคือในแง่เนื้อหาที่แสดงถึงอีตลักษณ์ “คนดี” ที่พวกเขาจินตนาการถึง และลักษณะที่สองคือในแง่ของรูปแบบ ที่ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาไม่เป็นการเมือง (apolitical) ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของ “คนดี” ที่ยึดโยงกับความเป็นถิ่นฐาน อาชีพ การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงทัศนคติ/รสนิยมต่างๆ ของพวกเขาในฐานะที่เป็นชนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษา

นอกจากนี้ การสร้างอัตลักษณ์ “คนดี” มีความจำเป็นต้องผ่านกระบวนการให้ความหมายหรือตีความใหม่หากว่าบุคคลนั้นไม่ได้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับอัตลักษณ์ “คนดี” ตั้งแต่ต้น ดังกรณีนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขาธิการ กปปส. เขามีประวัติต่างพร้อมในสมัยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ ในช่วงแรกมีการตั้งข้อกังขาและโจมตีภูมิหลังและประวัติทางการเมืองของเขา มีการขุดคุ้ย เปิดโปง และหยิบยกกรณีที่เขาเข้าไปพัวพัน หรือมีส่วนรับผิดชอบสมัยเป็นนักการเมือง โดยเฉพาะกรณี ส.ป.ก. 4-01 สมัยรัฐบาลชวน 1 ที่นำไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจและการยุบสภาของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ในที่สุด นอกจากนี้ เขาถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นตัวแทนของนักการเมืองยุคเก่า มีภาพของการเป็นนักการเมืองเจ้าพ่อท้องถิ่นอุปถัมภ์ ซึ่งขัดกับอัตลักษณ์ “คนดี” ของ กปปส. ที่เขาเป็นแกนนำ (ประจักษ์ 2560)

ต่อมาจึงได้มีความพยายามสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับเขา จากการมีภาพเป็นนักการเมืองที่มีอดีตมัวหมอง เขาได้รับการสร้างภาพใหม่ให้กลายเป็น “ลุงกำนัน” ผู้โอบอ้อมอารีและทันสมัย มีการจัดแต่งเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับที่แสดงความรักชาติ มีการนำภาพเขาขึ้นปกนิตยสารต่างๆ เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ใหม่ และมีการออกหนังสือชีวประวัติของเขาตั้งแต่วัยเด็กจนมาถึงการเป็นแกนนำ กปปส. พร้อมกับอธิบายบทบาททางการเมืองของเขาใหม่ในช่วงที่พัวพันกับคดีทุจริตต่างๆ ในอดีต โดยมีบุคคลสำคัญในแวดวงต่างๆ ที่สนับสนุน กปปส. มาเขียนคำนิยมให้ เช่น นายชวน หลีกภัย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นายบุญชัย โชควัฒนา นายสมเกียรติ อ่อนวิมล นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง นายชัย ราชวัตร นายศักดิ์ชัย กาย ฯลฯ โดยทุกคนได้กล่าวว่าเขาได้เกิดใหม่ท่ามกลางการต่อสู้ของ “มวลมหาประชาชน” เป็น “ลุงกำนันสุเทพ” ที่หลุดพ้นจากความมืดมาสู่ความสว่าง และมีการสร้างอัตลักษณ์ให้เขาเป็น “ผู้มีบุญ” ที่ก้าวข้ามพ้น “ชวากหนามและอสรพิษ” “ต่อสู้กับอวิชชา” “เป็นผู้สร้างศรัทธาให้มวลมหาประชาชน” เพื่อไปสู่แสงสว่าง (ประจักษ์ 2560)

ประจักษ์ (2560) เสนอว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับนายสุเทพดังกล่าวคล้ายกับการสร้าง “ผู้นำแบบบุญญาบารมี” (charismatic leader) ตามแนวคิดของ Max Weber ที่เสนอว่าผู้นำแบบนี้เป็นผู้นำแบบพิเศษ ที่ถูกมองจากผู้ตามในลักษณะเชื่อถือศรัทธาในภาวะที่สังคมเกิดวิกฤต โดยเชื่อว่าจะมากอบกู้วิกฤตได้ อย่างไรก็ดี กรณี “ลุงกำนันสุเทพ” เป็นผู้นำแบบบุญญาบารมีที่จงใจสร้างขึ้นผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมและการเมืองเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์การเมืองคนดีของ กปปส. หรือกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์การเมืองคนดีของ กปปส. บังคับให้อัตลักษณ์ของแกนนำอย่างนายสุเทพต้องถูกปรับเปลี่ยนเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างทางอัตลักษณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การสูญเสียความชอบธรรมได้ โดยนายสุเทพเองก็ตระหนักดีถึงความจริงข้อนี้ ดังที่เขากล่าวขอความเห็นใจกับผู้ชุมนุมว่า “ในอดีตภาพพจน์ผมอาจไม่สวยสดงดงาม เป็นกรรมของผมน แต่ผมเรียนว่าวันที่ผมมาสู้ ผมเหมือนพระราชาสมาบวช มาถือศีล และจะ

รักษาศีลไม่ให้ขาดแน่นอน ผมสู้สุดชีวิต ผมเทหมดหน้าตัก สู้เพื่อชาติ เพื่อแผ่นดิน” (สุเทพ เทือกสุบรรณ อ้างใน ประจักษ์ 2560) เป็นต้น

นอกจากนายสุเทพแล้ว บุคคลอีกกลุ่มที่ได้รับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กลายเป็น “คนดี” ในกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. คือ “มือปืนป๊อปคอร์น” กล่าวคือ หลังจากการปะทะระหว่างกลุ่มชายฉกรรจ์ฝ่าย กปปส. กับกลุ่ม “เสื้อแดงปทุมธานี” ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557 บริเวณหน้าศูนย์การค้าไอทีสแควร์ และมีผู้เสียชีวิตหนึ่งรายจากอาวุธของกลุ่มชายฉกรรจ์ กปปส. ไม่เพียงแต่สร้างข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตใหม่ เช่น เป็นกองกำลังกัมพูชาที่ถูกส่งมาโดยนายสุนเซน นายกรัฐมนตรีกัมพูชาเพื่อสร้างสถานการณ์ปฏิวัติ หรือเป็น “ควายแดงที่นอนอยู่” ซึ่งรอดตายเพราะมี กปปส. เข้าไปช่วย ทั้งที่ผู้เสียชีวิตเป็นเพียงบิดาที่ มาตามหาบุตรสาวที่ทำงานที่ศูนย์การค้าไอทีสแควร์ด้วยความเป็นห่วง หากแต่ยังยอมรับการใช้ความรุนแรงพร้อมกล่าวขอขอบคุณชายฉกรรจ์กลุ่มดังกล่าวด้วย ดังคำกล่าวของนายสุเทพที่ว่า “กลุ่มชุดดำที่มีอาวุธสงครามยิงต่อสู้กับกลุ่มเสื้อแดงของโกตี๋ไม่ใช่การ์ดของกลุ่ม กปปส. ตามที่ทางเจ้าหน้าที่ได้สรุปไป แต่ถึงอย่างไรก็ขอบคุณไว้ด้วย...คนชุดดำกลุ่มนั้น ผมขอขอบคุณแทนพี่น้องครับ” (สุเทพ เทือกสุบรรณ ใน ประจักษ์ 2560) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ มีการตั้งสมญานามให้กลุ่มชายฉกรรจ์ว่า “มือปืนป๊อปคอร์น” พร้อมกล่าววยกย่องในฐานะวีรบุรุษประชาชน ดังคำกล่าวของนายอิสสระ สมชัย แกนนำ กปปส. ที่อยู่บริเวณเกิดเหตุที่ว่า “พวกเราเป่านกหวีดขอบคุณมือปืนป๊อปคอร์น เพราะถ้าไม่มีเขาในวันนั้น คงมีเหตุการณ์นองเลือดและพวกเราประชาชนคงไม่ปลอดภัยแบบนี้” (อิสสระ สมชัย ใน เฟิ่งอ้าง)

ประจักษ์ (2560) ชี้ว่า “มือปืนป๊อปคอร์น” ได้รับการยกย่องจากแกนนำและผู้เข้าร่วม กปปส. ว่า เป็นผู้รักชาติที่แท้จริง ขณะที่การใช้อาวุธยิงต่อสู้กลางที่สาธารณะจนทำให้มีประชาชนธรรมดาที่สัญจรผ่านไปมาบาดเจ็บและเสียชีวิต ถูกกลบเกลื่อนและแปรเปลี่ยนความหมายขึ้นใหม่ว่าเป็นการต่อสู้กับศัตรูต่างชาติ การใช้ความรุนแรงของ “มือปืนป๊อปคอร์น” เป็นการใช้อำนาจรุนแรงเพื่อปกป้องชาติและคนในชาติ ที่เป็นคนดี และได้รับการยกย่องสรรเสริญเป็น “ฮีโร่ของมวลมหาประชาชน” “แบทแมนของประชาชน” “นักรบป๊อปคอร์น” “popcorn warrior” “ผู้ผดุงความยุติธรรม” “ขวัญใจประชาชน” ฯลฯ ขณะที่ นาย กนก รัตน์วงศ์สกุล ผู้ประกาศข่าวชื่อดังที่สนับสนุน กปปส. ได้แต่งกลอนยกย่องวีรกรรมของ “มือปืนป๊อปคอร์น” ไว้ในหน้าเฟซบุ๊กของตนหลังเกิดเหตุการณ์

ทั้งนี้ แม้ข้อเท็จจริงและคำพิพากษาจะเป็นในอีกลักษณะ ทว่าสถานะของ “มือปืนป๊อปคอร์น” ยังคงเหมือนเดิมในกลุ่มผู้สนับสนุน กปปส. ดังจะเห็นได้จากมีการระดมนัดหมายในกลุ่มพวกเขาเดินทางไปให้กำลังใจนายวิวัฒน์ หนึ่งในชายฉกรรจ์ผู้ต้องหาที่เรือนจำ พร้อมกับใส่เสื้อยืดที่มีข้อความ “Popcorn Super Hero” รวมทั้งมีระดมเงินบริจาคช่วยเหลือนายวิวัฒน์ ขณะเดียวกันแกนนำและผู้สนับสนุน กปปส. โพลสตข้อความในเฟซบุ๊กให้กำลังใจนายวิวัฒน์เป็นจำนวนมาก พุทธิอิสระออกมาแสดงความจำนงว่าจะ

ระดมเงินช่วยเหลือนายวิวัฒน์ ในขณะที่นายวีระ สมความคิด โปสดีในเฟซบุ๊กของเขาว่า “มือปืนป๊อบคอร์น” เป็นผู้เสียสละ (ประจักษ์ 2560) เป็นต้น

ประการสำคัญ “มือปืนป๊อบคอร์น” ได้ถูกแปลงให้อยู่ในรูปสินค้าประเภทต่างๆ โดยเพียงหนึ่งวันหลังเกิดเหตุได้มีการผลิตสินค้าที่มีรูปสัญลักษณ์ของ “มือปืนป๊อบคอร์น” ไม่ว่าจะเป็นเสื้อยืด แก้วน้ำ ถุงผ้า ปลอกมือถือ ฯลฯ ออกมาจำหน่ายบริเวณที่ชุมนุม กปปส. จำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีการตั้งขุ้มชายป๊อบคอร์นยี่ห้อ “มือปืนป๊อบคอร์น” อย่างแพร่หลายในบริเวณชุมนุม และในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ผู้ชุมนุมบางคนพากันแต่งตัวเป็น “มือปืนป๊อบคอร์น” และนำปืนฉีดน้ำใส่ไว้ในกระสอบ ความรุนแรงซึ่งผิดกฎหมายและหยาบกำร่านป่าเถื่อนถูกแปลงให้กลายเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ปราศจากอันตราย ทุกคนสามารถซื้อหามาครอบครองและสวมใส่เป็นอัตลักษณ์ใหม่ของตนที่ยึดโยงกับ “ฮีโร่” ของพวกตน ที่เผลอมาปราบเหล่าร้ายอันธพาล ในแง่นี้ ความรุนแรงจึงมีเพียงไม่ถูกปฏิเสธ หากแต่ยังถูกให้คุณค่า กระทั่งถูกมองว่าเป็นเรื่องโก้เก๋หรืออีกนัยหนึ่งการทำ ความรุนแรงให้เป็นสินค้า (commodification of violence) ซึ่งเป็นความพิเศษของ กปปส. และเป็นพัฒนาการที่ไม่เพียงสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง แต่เป็นการสร้างความบันเทิงจากความรุนแรง รวมทั้งสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากความรุนแรงอีกด้วย (ประจักษ์ 2560)

นอกจากนี้ อาทิตย์และอาจินต์ (2560) เสนอว่าถุงป๊อบคอร์นและ “มือปืนป๊อบคอร์น” กลายเป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับความนิยมในหมู่ผู้สนับสนุน กปปส. และถูกดัดแปลงเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ โดยมีความคิดแกนกลางเป็นเรื่องของวีรบุรุษผู้ปกป้องประชาชนปราบทมิฬ ดังกรณีตัวละครการ์ตูน Popcorn Warrior ซึ่งตัวละครแต่ละตัวมีชื่อตามรสชาติป๊อบคอร์น ได้แก่คาราเมล คั่ว บัตเตอร์ โตโร่ นาโช่ ซีส และท็อปปี้ และถูกเสนอในรูปแบบวงดนตรีวัยรุ่น ดังที่ว่า “วงใหม่มาแรง 'POPCORN Warrior' กับอัลบั้ม 'Pop Secret' สมาชิกทั้ง 7 คนแต่งตัวสบายๆ ด้วยธีมสี Earth Tone และ Navy Blue ปิดหน้าปิดตาคล้ายวง Getsunova วีรกรรมจีบสุดๆ โดยการเล่นคอนเสิร์ตครั้งแรกก็กระหึ่มไปทั่วประเทศ แนวเพลงไม่อาจทราบได้ รู้แต่พวกฮาร์ดคอร์ฟังแล้วระเริงกระจายจ้า” เป็นต้น อาทิตย์และอาจินต์เสนอว่า “มีม” ดังกล่าวส่งผลให้ภาพความรุนแรงถูกลดทอนลง ถูกทำให้ชอบธรรม หรือถูกทำให้ไม่น่ากลัว ทำให้มีมิติที่ผู้สนับสนุนสามารถเป็น “แฟน” ได้มากขึ้น โดยไม่ได้รู้สึกที่กำลังสนับสนุนความรุนแรง

ทั้งนี้ ประจักษ์ (2560) เสนอว่ากรณียามหรือให้ความหมายว่าตนเป็น “คนดี” ในการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนและเป็นระบบของ กปปส. เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การชุมนุมประท้วงของไทย ที่มักจะชูแนวคิดหรือประเด็นเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง อาทิ ประชาธิปไตย สังคมนิยม สิ่งแวดล้อม ปัญหาปากท้อง ความเดือดร้อน การถูกกดขี่ทางชนชั้น ความยากจน ฯลฯ หรืออัตลักษณ์ที่เป็นกลุ่มย่อยทางสังคม เช่น ผู้หญิง คนรักเพศเดียวกัน ชนกลุ่มน้อย คนมลายูมุสลิม มอญ กะเหรี่ยง แรงงานอพยพ

ชาวบ้าน นักศึกษา ช่างนา กรรมกร ฯลฯ นอกจากนี้ แม้ชนชั้นกลางจะเป็นองค์ประกอบหลัก/สำคัญของ กปปส. ทว่า กปปส. ไม่ได้ชูอัตลักษณ์ชนชั้นกลางในการเคลื่อนไหว หากแต่เลือกที่จะชูอัตลักษณ์ “คนดี” ที่สามารถหลอมรวมคนหลากหลายอาชีพและชนชั้นเข้ามาไว้ด้วยกัน ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวมีแง่มุมที่ผสมระหว่างอัตลักษณ์ความเป็นไทยแบบเก่ากับอัตลักษณ์ความเป็น “คนดี” แบบใหม่ที่ กปปส. สร้างขึ้นมา

ประจักษ์ (2560) เสนอเพิ่มเติมว่าการชูอัตลักษณ์ “คนดี” ของ กปปส. ไม่เพียงแต่จะส่งผลให้ กปปส. ต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยรวมที่ผ่านมา หากแต่ยังส่งผลให้มีความแตกต่างจากพันธมิตรฯ แม้จะมีความเชื่อมโยงและเหลื่อมซ้อนกันระดับหนึ่ง เพราะแม้ กปปส. จะอ้างอิงอุดมการณ์ความเป็นไทยฉบับทางการว่าด้วยชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับพันธมิตรฯ แต่หากพิจารณาคำปราศรัยของแกนนำและผู้ร่วมชุมนุมอย่างละเอียด รวมทั้งสำรวจสื่อสิ่งพิมพ์ ป้ายผ้า โปสเตอร์ สัญลักษณ์ เครื่องประดับ คำแถลงการณ์ คำให้สัมภาษณ์ คำขวัญ และข้อความที่แพร่หลายในโซเชียลมีเดียของกลุ่มสนับสนุน กปปส. จะพบว่าวาทกรรม ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไม่ได้ปรากฏเด่นชัดเมื่อเทียบกับวาทกรรม “คนดี” และการเมืองแบบคุณธรรม อัตลักษณ์ “คนดี” เป็นอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์หลักของกลุ่ม ขณะเดียวกันทั้งแกนนำ นักกิจกรรม สื่อ ดาราศิลปิน ผู้นำสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่เข้าร่วมกับ กปปส. ได้ขยายความให้รายละเอียดกับอัตลักษณ์ “คนดี” เพิ่มเติมในมิติต่างๆ จนประกอบเป็นชุดของคุณค่าที่ดีที่แยกผู้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. ให้มีความแตกต่างจากผู้สนับสนุนรัฐบาล ซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้าม รวมทั้งแตกต่างจากคนที่วางตัวเป็นกลาง คำว่า “คนดี” จึงเป็น “ภาษาพรรณนาหลัก (metanarrative)” ของ กปปส. ตั้งแต่ระดับแกนนำจนถึงผู้เข้าร่วมทั่วไป

ในทำนองเดียวกัน กนกรัตน์ (2560) เห็นว่า “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” อาศัยไวยากรณ์ศีลธรรมและพุทธศาสนาในการดึงดูดกลุ่มศาสนาให้สนับสนุน แกนนำของขบวนการและกลุ่มพุทธศาสนาต่างๆ ได้พัฒนาเรื่องเล่าแนวศีลธรรมในการอธิบายการทุจริตคอร์รัปชัน ความรุนแรงทางการเมือง มาตรการกวดขัน และการขอลดอำนาจของทักษิณในฐานะที่เป็นบาป ความชั่วร้าย และความไร้ศีลธรรม ขณะเดียวกันก็หมายความว่า การเข้าร่วม “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” ว่าเป็นวิธีการต่อสู้กับ “ทักษิณคนบาป” ปัจจุบันบุคคลท้องถิ่นจำนวนมากที่เป็นสาวกสันตือโศก หลวงตามหาบัว สอนโมกข์ พุทธะอิสระ ฯลฯ คล้อยตามการหว่านล้อมของแกนนำที่ว่า การเข้าร่วม “ขบวนการต่อต้านทักษิณ” เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรม แกนนำสันตือโศกเรียกการเคลื่อนไหวของพวกเขาว่ากองทัพธรรม มีพันธกิจในการชำระสังคมให้บริสุทธิ์จากที่ ถูก “ทักษิณคนบาป” ทำให้แปดเปื้อน พิจารณาในแง่นี้ การสร้างคู่ตรงข้าม “คนดี” เช่น “คนเลว” หรือ “คนชั่ว” จึงเป็นอีกด้านของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ “คนดี” ของ กปปส.

5.1.2 เขา/เธอคือ “คนเลว”

นอกจากการนิยามตนเองว่าเป็น “คนดี” ในลักษณะต่างๆ ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เช่น กปปส. นิยามผู้อื่นโดยเฉพาะฝ่ายตรงข้ามอย่างเด่นชัดเช่นกัน โดยอัตลักษณ์ที่พวกเขาสร้างให้กับฝ่ายตรงข้ามได้แก่อัตลักษณ์ “คนเลว” และ “คนโกง”

ประจักษ์ (2560) เสนอว่าอัตลักษณ์ “คนดี” ของ กปปส. ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่จำเป็นต้องอาศัยคู่ตรงข้ามมายืนยัน เป็นการสร้างภาพของยักษ์หรือมารที่มีความเลวร้ายผิดมนุษย์มนา (demonization) บวกกับการสร้างภาพให้มีลักษณะต่ำกว่ามนุษย์ (dehumanization) ฉะนั้น กลยุทธ์การเคลื่อนไหวของ กปปส. ที่สำคัญอีกประการคือการสร้างภาพ “คนเลว” ของฝ่ายตรงข้ามขึ้นมา ทั้งที่อยู่ในรูปของ “อสูร มารร้าย” และ “สัตว์เดรัจฉาน” ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของรัฐบาล นักการเมือง หรือผู้สนับสนุน โดยเฉพาะ “เสื้อแดง” เพื่อเน้นย้ำความเป็น “คนดี” ของตน

กล่าวในส่วนรัฐบาล แขนงนาบนเวที่มักใช้ถ้อยคำเรียกขานรัฐบาลว่า “โจร” “มารร้าย” “อสูร” รวมกระทั่งคำที่รุนแรง เช่น “สัตว์นรก” เพื่อปลุกเร้าความเกลียดชังในหมู่ผู้ร่วมชุมนุมและสร้างภาพปีศาจทางการเมืองที่กำลังครอบงำสังคมไทย เช่น คำปราศรัยของนายสุเทพบนเวทีแยกปทุมวันในวันที่ 18 มกราคม 2557 ที่ว่า “ให้ระลึกเสมอว่าเรารู้กับพวกอมนุษย์ สัตว์นรกที่มีสันดานอำมหิต เราไม่ต้องเป็นสัตว์แบบพวกมัน เราเป็นมนุษย์ แต่เราจะใช้พลังของมวลชนคนดี พลังที่บริสุทธิ์ลุกขึ้นต่อสู้ด้วยความเข้มแข็ง หัวหาญ และกระทำการอย่างเปิดเผย ไม่ใช่มาลับๆ ล่อๆ ใช้อาวุธมาลอบกัดเหมือนสัตว์นรกพวกนั้นเป็นอันขาด” (สุเทพ เทือกสุบรรณ ใน ประจักษ์ 2560)

เช่นเดียวกับในส่วนของนักการเมืองซึ่งมักถูกวาดภาพหรือหมายความว่าให้เป็น “ปีศาจ” และ “สัตว์นรก” ดังที่นายสุเทพกล่าวถึงนางสาวยิ่งลักษณ์ในบริบทของการมีเหตุรุนแรงเกิดขึ้นกับผู้ชุมนุม กปปส. ว่า “ผมไม่เรียกคุณว่าเป็นสัตว์นรก ผมก็ไม่รู้จะหาคำไหนมาพูดกับคุณจริงๆ...คุณเป็นผู้หญิงที่เหยียมนิด คุณมันสัตว์นรกมาเกิด นี่ถึงจะสาสมกับที่ผมตำหนิคุณ ไม่มีผู้หญิงดีๆ ที่ไหนในโลกหรอกคุณยิ่งลักษณ์ ที่จะเหยียมนิดได้เท่าคุณ คุณยิ่งลักษณ์ คุณไม่เหมือนมนุษย์มนาเลยจริงๆ” (สุเทพ เทือกสุบรรณ ใน ประจักษ์ 2560)

ส่วนผู้สนับสนุนรัฐบาลก็ถูกวาดภาพให้เป็นคนที่ไร้ศีลธรรม มงายหลงผิด และขาดสติปัญญาในการแยแยะระหว่างความดีกับความชั่ว ได้แก่ “ไอ้พวกกเพ็ววาก” “พวกที่กินหญ้า” “ควายแดง” “สมุนบริวาร” “ชายชาติ” “คนชั่ว” “พวกวิปริต” “เผาบ้านเผาเมือง” “สลกุล” “สัตว์นรก” “สัตว์ร้าย” “อันทพาล” “พลเมืองเลว” “ล้มเจ้า” “หนักแผ่นดิน” “เสี้ยนหนามแผ่นดิน” “ขยะแผ่นดิน” เป็นต้น ซึ่งประจักษ์ (2560) เห็นว่าเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่เข้าข่ายการลดทอนความเป็นมนุษย์ คือสร้างความเป็นอื่น ทำให้คนที่เห็นต่างมีลักษณะเป็นสัตว์และวัตถุสิ่งของ ไม่ใช่มนุษย์ที่มีเลือดเนื้อและจิตวิญญาณเสมอเหมือนคนปกติ

ทั่วไปที่เราต้องปฏิบัติต่ออย่างเท่าเทียม กระทั่งเป็นพันธะหน้าที่ของคนที่จะต้องกำจัด “เสี้ยนหนามแผ่นดิน” เหล่านี้ให้หมดไปจากแผ่นดินไทย

นอกจาก “คนเลว” กปปส. ยังมักนิยามฝ่ายตรงข้ามเป็น “คนโง่” ซึ่งมีนางสาวยิ่งลักษณ์ตกเป็นเป้าของการสร้างอัตลักษณ์ประเภทนี้มากที่สุด โดยนอกจากในส่วนของแกนนำที่มักเรียกนางสาวยิ่งลักษณ์ว่า “อีโง่” ด้วยข้อมูลเท็จหรือคลาดเคลื่อนจำนวนมาก ผู้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. จำนวนมากต่างพากันเรียกนางสาวยิ่งลักษณ์ว่า “อีโง่” กันอย่างสนุกสนาน เช่น กลุ่มศิลปินที่รับหน้าที่ปราศรัยบริเวณเวทีปทุมวัน อโศก และสีลม มักจะจัดการแสดงละครหรือบทบาทสมมุติล้อเลียนนางสาวยิ่งลักษณ์ในลักษณะที่แสดงว่าเธอปัญญาอ่อน “พิการซ้ำซ้อนทางปัญญา” (คำของ “ท็อป ดารณีนุช” กับ “เหมียว ปวันรัตน์”) โง่ คือด้านและกระหายเลือดประชาชน นอกจากนี้ กลุ่มศิลปินยังมักปราศรัยขับไล่ให้ยิ่งลักษณ์ไปอยู่ดูไบ หรือไม่ก็ไปตายหรือลงนรกเพื่อไปเกิดใหม่ โดยการอ่านบทกลอนและร้องเพลงล้อเลียนเสียดสีนางสาวยิ่งลักษณ์ ถือเป็นกิจกรรมบันเทิงหลักประการหนึ่งบนเวทีการชุมนุมปทุมวัน อโศก และสีลม ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ชุมนุมด้วยเสียงหัวเราะและการเป่านกหวีดไซโยให้ร้อง (ประจักษ์ 2560)

นอกจากนี้ การนิยามนางสาวยิ่งลักษณ์ว่าเป็น “อีโง่” เกิดขึ้นอย่างคึกคักกว้างขวางในสื่อทางสังคม อาทิ ตีพิมพ์และอาจินต์ (2560) เสนอว่าแม้นางสาวยิ่งลักษณ์ถูกกล่าวหาหลายด้าน เช่น การเป็นหุ่นเชิดของพี่ชาย การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมล้มเหลว ทว่าสิ่งที่เธอถูกโจมตีมากที่สุดคือระดับสติปัญญา รวมถึงการใช้ภาษา โดยสื่อมวลชนฝ่ายตรงข้ามระบุว่า “สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเขาสงสัยว่านาย ก ยิ่งลักษณ์ไม่ฉลาดขาดข้อมูล ขาดความรู้ ขาดความรู้รอบตัว ไม่พร้อมสำหรับการเป็นผู้นำ ซึ่งก็สะท้อนออกมาจากคำพูดของเธอนั่นแหละ” อาติตย์และอาจินต์เห็นว่าคำรบยอดความ “ไม่ฉลาด ขาดข้อมูล ขาดความรู้” ของนางสาวยิ่งลักษณ์ดังกล่าวคือคำว่า “อีโง่” ที่ถูกใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งที่เป็นข้อความและรูปภาพโดยเฉพาะที่อยู่ในรูปของ “มีมอินเทอร์เน็ต” ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าคำนี้เริ่มใช้เมื่อใด แต่เท่าที่สืบค้นได้น้อยก็น่าจะก่อนกลาง พ.ศ. 2556 โดยคำว่า “อีโง่” ถูกใช้เขียนถึงนางสาวยิ่งลักษณ์อย่างแพร่หลายและกว้างขวางมากเสียจนเมื่อค้นหาคำนี้ใน Google ก็จะได้ผลการค้นหาเป็นข่าวและรูปภาพเกี่ยวกับเธอ

ทั้งนี้ อาติตย์และอาจินต์ (2560) ตั้งข้อสังเกตว่า “มีมอินเทอร์เน็ต” ชุด “อีโง่” ที่มีการดัดแปลงและทำซ้ำจำนวนมาก นอกจากแสดงถึงความเฉลียวฉลาดและมีไหวพริบของผู้กระทำแล้ว “มีมอินเทอร์เน็ต” ดังกล่าวยังช่วยทำให้เนื้อหาที่เป็นการเมืองลดความเป็นการเมืองลง เพราะเนื้อหาที่เป็นการเมืองทางการเมืองถูกลดทอนลงไปเป็นมุกตลกที่มุ่งโจมตีบุคคลแทน เช่นเดียวกับลายธงชาติที่สื่อถึงสัญลักษณ์ของ กปปส. ที่กลายเป็นเสมือนแพ้นกการแต่งกาย ซึ่งไม่ได้ทำให้เนื้อหาที่เป็นสารทางการเมืองหายไป หากแต่ถูกทำให้เจือจางลงด้วยรูปแบบของการเป็นมุกตลกหรือสินค้าเครื่องประดับเครื่องแต่งกาย หรือกล่าวอีกนัย

หนึ่ง กลวิธีดังกล่าวทำให้ “การเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบคนดี” เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ (ดู) ไม่มีความเป็นการเมือง (apolitical political movement)

นอกจากนางสาวยิ่งลักษณ์แล้ว ผู้สนับสนุนเธอรวมถึง พ.ต.ท.ทักษิณ เช่น “เสื้อแดง” ก็มักถูกนิยามว่าโง่งเช่นกัน ด้วยถ้อยคำจำพวก “ควายแดง” ดังคำกล่าวปราศรัยบนเวทีของ “น้องแบ้ง” ที่ว่า

“สวัสดิ์ค๊ะ ชื่อแบ้ง วันนี้หนูมาขับไล่รัฐบาลกับควายแดงคะ เพราะว่าไอ้ควายแดงมันโง่งซัดๆ...เพราะว่ามันโง่งสุดๆ พี่น้อง เหมือนพ่อ [ทักษิณ] มันเลย พ่อมันก็โง่งกว่าด้วย พี่น้อง ใครเป็นพ่อใครเป็นแม่เขาโง่งกันหมดพี่น้อง เสื้อแดง หนูเคยดูบลูสกายเขาถึงแก๊สใส่ประชาชน อย่างนี้มันโง่งซัดๆ พี่น้อง โง่งมากด้วย โง่งสุดๆ เราต้องไล่มันออกไป [...] เราต้องขึ้นสวรรค์ เสื้อแดงมันเป็นคนโง่งมันก็ต้องตกนรกพี่น้อง” (“น้องแบ้ง” ใน ประจักษ์ 2560)

ประจักษ์ (2560) เสนอว่าการสร้างอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามระหว่าง “คนดี” กับ “คนเลว” ของ กปปส. นำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ และการสร้างพื้นที่ความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่หุดแคบภายใต้กรอบความเข้าใจ ว่าพวกตนกำลังทำสงครามทางศีลธรรมระหว่าง “ธรรมะ” กับ “อธรรม” ไม่เหลือพื้นที่ตรงกลางให้ประนีประนอมและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การใช้มาตรการทุกวิถีทางรวมทั้งความรุนแรงเพื่อโค่นล้มรัฐบาลและฝ่ายตรงข้ามจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพวกเขา กำลังต่อสู้เพื่อพิทักษ์ปกป้องและรื้อฟื้นสิ่งที่ถูกต้องดีงามให้กลับมาสู่สังคมไทย ปลดปล่อยสังคมไทยจากการครอบงำของ “ปีศาจผู้กระหายอำนาจ” และ “สมุนบริวารที่โง่งเขลา” ให้บริสุทธิ์อีกครั้งด้วยพลังของประชาชนที่มีคุณภาพ เสียสละ กล้าหาญ และมีศีลธรรม

อัตลักษณ์ “คนดี” และกรอบการต่อสู้แบบ “ธรรมาธรรมะสงคราม” เป็นสิ่งให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงในการละเมิดกฎหมาย กติกาพื้นฐานทางการเมือง และสิทธิของผู้อื่นของ กปปส. โดยแกนนำและผู้เข้าร่วมชุมนุมไม่ได้เห็นว่าสิ่งที่ตนทำเป็นสิ่งผิดหรือละเมิดสิทธิคนอื่น เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่าเป้าหมายในการต่อสู้ของตนที่มุ่งให้คนดีได้มีอำนาจปกครองบ้านเมือง และป้องกันไม่ให้คนไม่ดีสามารถขึ้นครองอำนาจได้ พร้อมกับพิทักษ์รักษาชาติบ้านเมืองให้มีศีลธรรม เป็นเป้าหมายสูงส่งที่อนุญาตให้พวกเขาใช้วิธีการต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ (end justifies the means) การยอมรับการใช้ความรุนแรงและใช้ความรุนแรงอย่างเปิดเผย จึงส่งผลให้การเคลื่อนไหวของ กปปส. ไม่ใช่การต่อต้านแบบสันติวิธี (non-violent resistance) หรืออารยะขัดขืน (civil disobedience) หากแต่เป็นการใช้ความรุนแรงที่มีศีลธรรม (virtuous violence)

ประจักษ์ (2560) เสนอว่าความรุนแรงในนามคนดี/ความดีของ กปปส. มีหลายลักษณะ นับตั้งแต่ การขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยราชการต่างๆ การบุกเข้ายึดสถานที่ราชการและสถานีโทรทัศน์ การเข้าบังคับให้บุคคลสาธารณะต้องร่วม “เป่านกหวีด” กับตน การขัดขวางการจัดการเลือกตั้ง ปิดหน่วยเลือกตั้งต่างๆ การใช้กำลังเข้าทำร้ายร่างกายและขัดขวางการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนทั่วไป ฯลฯ ดังกรณีของคนใต้พลตคลองจั่นที่ชลิตา (2560) ซึ่งให้เห็นว่ามีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงมาแต่ครั้งเข้าร่วมพันธมิตรฯ แม้จะไม่ได้เป็นกำลังหลัก ดังกรณี “สายฮาร์ดคอร์” เช่น “พีปี้ม” หัวหน้าคิวรถจักรยานยนต์ซึ่งได้ไป “ร่วมบุญเป็นแนวหน้า” เช่น การยึดทำเนียบรัฐบาล²¹

นอกจากนี้ กปปส. ยังใช้ความรุนแรงเชิงวาจาด้วย โดยนางสาวยิ่งลักษณ์ตกเป็นเป้าของความรุนแรงประเภทนี้มากที่สุด เป็นการกล่าวให้ร้ายที่มุ่งไปที่คุณค่าและอัตลักษณ์ของตัวบุคคลเพื่อให้เกิดความเกลียดชัง ปรากฏในการปราศรัยของแกนนำและผู้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. ครอบคลุมตั้งแต่การลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ คุณค่าความเป็นคนไทย คุณค่าความเป็นผู้หญิง และคุณค่าความเป็นแม่ของนางสาวยิ่งลักษณ์ ดังที่นายจักษ์ พันธุ์ชูเพชร นักวิชาการที่ถูกยกย่องจากผู้ชุมนุมให้เป็น “ดาวปราศรัย” ใช้ภาษาในลักษณะเป็นคำหยาบโลนในทางเพศต่อนางสาวยิ่งลักษณ์ว่า

“วันนี้เห็นบอกว่าท่าน ดร.เสรี กับพีปองไปที่บ้านนายกฯ ผมบอกตั้งแต่เมื่อคืนแล้ว ถ้าไปไล่ อาจารย์เสรีกับพีปองไปได้ [...] แต่ถ้าไปไล่ต้องผม ก็ส่งคนไปไล่มันไม่อยู่บ้าน ต้องส่งคนอย่างผมไปไล่ มันถึงจะออกมา รอบหน้าจัดเฉพาะหนุ่มๆ หน้าตาดีๆ ส่งไปไล่ให้ดีๆ แล้วเดียวได้ตัว เชื้อเถอะครีบ มันใจครีบ แล้วมั่นใจว่าผมจะติดหนึ่งในห้าสิบเข้าไปบ้าง ขอไปไล่เพื่อชาติหน่อยเถอะ จะได้ว่ารู้ว่าเขาอยู่หรือเขาไม่อยู่” (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร ในประจักษ์ 2560)

นอกจากนี้ ประจักษ์ (2560) ชี้ว่าความรุนแรงทางภาษาที่เป็นการดูหมิ่นอัตลักษณ์ทางเพศนี้มีใช้กรณีที่เกิดขึ้นแต่เฉพาะในคำปราศรัยของนายจักษ์ หากยังแผ่ยังถูกผลิตซ้ำโดยผู้ปราศรัยของ กปปส. อีกจำนวนมาก ขณะที่อาทิตย์และอาจินต์ (2560) เห็นว่าการสร้างความหมายใหม่ๆ ให้กับบุคคลหรือ

²¹ ในทางกลับกัน ชลิตา (2560) เสนอว่าคนใต้ย่านพลตคลองจั่นหลายรายได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ที่สุ่มเสี่ยง และมีประสบการณ์ของการถูกกระทำด้วยความรุนแรง โดยเฉพาะกรณีการ “ถูกปิดล้อมและรุมทำร้าย” โดยผู้ชุมนุมเสื้อแดงบริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทั้งนี้ชื่องานวิจัยชิ้นนี้ที่ว่า “ผมจะไปช่วยพี่น้องเรา รัฐบาลชี้ข้อทำร้ายประชาชน” มีที่มาจากความคับแค้นของ “ประทีป” ชาว อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช พ่อค้าแผงขายของใต้ที่ตลาดบางกะปิและพลตคลองจั่น ที่ร้อนใจและทนไม่ได้กับการที่ “พี่น้อง” คนใต้ถูกพวก “เสื้อแดง” รังแกที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และเมื่อสอบถามถึงกรณีที่มีการชุมนุม กปปส. ถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายก่อความรุนแรง หลายรายก็บอกว่าเป็นการป้องกันตนเอง พวกเขาถือว่าตนคำนึงถึงความเสียหายตรงนี้อยู่เสมอ และไม่ยอมให้ความรุนแรงเกิดขึ้น และในกรณี “มือปืนเป็ปคอรั้น” พวกเขาคิดว่าเป็นฝ่ายที่มาช่วยเหลือมวลชน

เหตุการณ์ต่างๆ เช่น มีมและสินค้าเกี่ยวกับมือปืนป๊อปคอร์นช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง

ทั้งนี้ พันธมิตรฯ อาศัยอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามในการใช้ความรุนแรงเช่นกัน แต่ไม่เข้มข้นหรือเด่นชัดเท่า กปปส. ดังกรณีเพลง “เทียนแห่งธรรม” ที่ว่า “จุดเทียนเล่มน้อย แล้วนำมาร้อยเรียงกัน ประคองให้มันหลอมรวมกันให้เป็นดวงใหญ่ สยบพวกมาร เผาผลาญผีเปรตจัญไร ไฉมันออกไปจากประเทศไทยของเรา เสียที...ขอเป็นยามรักษาแผ่นดิน ขอเอาชีวิตรักษาชีวิต ขอเอาพระธรรมนำหน้าเข้าฝ่าประจัน ตาต่อตา ฟันต่อฟัน ให้มันรู้ไป” (คำคุณ 2549: 89) โดย “นักรบศรีวิชัย” เป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงโดยตรง เดิมทีพวกเขาทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้แก่หน้าที่บ้านพระอาทิตย์ แต่งกายคล้ายทหาร ทว่าต่อมาทำหน้าที่เป็นหน่วยลาดตระเวน แต่งกายด้วยชุดดำ เลือกรับคนค้าว่าศรีวิชัยและโพกศีรษะด้วยผ้าดำ โดย “วีรกรรม” ของพวกเขาคือการเข้ายึดสถานีโทรทัศน์ NBT ในรุ่งสางของวันที่ 26 สิงหาคม 2551 บางส่วนเดินทางมาจากภาคใต้และบางส่วนเป็นคนใต้ที่ทำมาหากินในกรุงเทพฯ ย่านห้วยขวาง (กองบรรณาธิการมติชน 2551: 61-72; คำคุณ 2549: 211-5) อย่างไรก็ตาม “นักรบศรีวิชัย” ได้สลายตัวพร้อมกับการยุติการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ และไม่ปรากฏ “นักรบศรีวิชัย” ในการชุมนุมของ กปปส. ในเวลาต่อมา แม้ กปปส. จะมีคนใต้เข้าร่วมมากกว่าพันธมิตรฯ ก็ตาม

5.2 “การเมืองคนดี”

ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ไม่เพียงแต่หมายความตนเองว่าเป็น “คนดี” หากแต่ยังเสนอระบบการเมืองการปกครองที่วางอยู่บน “คนดี” ด้วย ดังกรณีคนใต้ย่านแฟลตคลองจั่นชลิตา (2560) ซึ่งว่าพวกเขาเห็นว่าในรอบหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยตกอยู่ในอำนาจของคนชั่ว เพราะระบบการเมืองแบบการเลือกตั้งและระบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ เป็นเงื่อนไขเอื้ออำนวยให้คนชั่วได้เข้าสู่อำนาจ การขับไล่คนชั่วออกจากอำนาจและป้องกันไม่ให้เข้ามาสู่อำนาจอีกจึงเป็นสิ่งจำเป็น พวกเขาต้องการให้สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมที่ดีสำหรับคนรุ่นลูกหลาน เป็นสังคมที่ปราศจากการคอร์รัปชัน เพื่อที่ลูกหลานวันข้างหน้าจะได้ทำงานโดยใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ไม่ต้องใช้เส้นสาย ขณะเดียวกันการเข้าร่วมชุมนุม กปปส. คือการเดินทางตามอุดมการณ์คนดีในการยุติความอยุติธรรม ทำให้สังคมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น เป็นประโยชน์ต่อประเทศเป็นส่วนรวม ไม่ได้ทำเพื่อใครคนใดคนหนึ่ง หรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง หากแต่ทำไปเพื่อให้ได้คนดีมาบริหารและปกครองประเทศ

ชลิตา (2560) ซึ่งว่าคุณสมบัติคนดีที่คนใต้แฟลตคลองจั่นปรารถนาคือเป็นคนดี ไปรังไรไม่ทุจริต เช่น นายชวน หลีกภัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายสุภชัย ปานิชภักดิ์ และนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รวมไปถึงพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กล่าวในส่วนชื่อนายชวน เขามีภาพลักษณ์ของความซื่อสัตย์

สุจริตและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะ อีกทั้งยังมีวาจาเชือดเฉือนนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามที่มีความประพฤติมิชอบ จึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ เช่นเดียวกับพลเอกเปรม ซึ่งมีภาพลักษณ์ของความซื่อสัตย์สุจริตและสมถะ อีกทั้งได้รับความเคารพนับถือจากผู้คนในสังคม จึงเหมาะที่จะเป็นผู้นำ โดยบุคคลทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกับพรรคประชาธิปัตย์ด้วย เนื่องจากความที่พรรคประชาธิปัตย์มักเป็นฝ่ายค้าน ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานและทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล ส่วนนายศุภชัยและนายสมคิดนอกจากภาพลักษณ์ของความสุจริตแล้ว พวกเขายังเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ จึงเหมาะที่จะเป็นผู้บริหารประเทศ แม้จะมีความเกี่ยวข้องกับพรรคประชาธิปัตย์ไม่มาก โดยเฉพาะนายสมคิดซึ่งเคยสังกัดพรรคไทยรักไทยสมัยเป็นรองนายกรัฐมนตรี ส่วนพลเอกประยุทธ์ พวกเขาเห็นว่ามีคุณสมบัติสุจริตเช่นกัน พวกเขาเห็นว่ารัฐประหารเป็นสิ่งจำเป็นเพราะจะนำมาสู่การร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ที่จะทำให้ได้คนดีมาปกครองประเทศ และหากนายกรัฐมนตรีก่อนต่อไปจะเป็นพลเอกประยุทธ์พวกเขาก็ยินดี

นอกจากนี้ ชลิตา (2560) ชี้ว่าคนได้โยงคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีเข้ากับพระมหากษัตริย์ พวกเขาเปรียบเทียบการทำงานหนักและเสียสละทำทุกอย่างเพื่อคนไทยของพระมหากษัตริย์กับนักการเมืองที่เอาแต่โกงกิน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พระมหากษัตริย์เป็นต้นแบบหรือแบบอย่างที่นักการเมืองควรประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาล หรือว่าฝ่ายค้าน และหากยังไม่สามารถปฏิรูปประเทศได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือยังไม่สามารถหานักการเมืองที่เป็นคนดีมีคุณภาพได้ ก็ยังไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการเลือกตั้ง สามารถอยู่ในสภาพปัจจุบันไปก่อนได้

ในทำนองเดียวกัน ธรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าคนกรุงเทพฯ ชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาไม่เพียงแต่มองตนเองเป็น “มวลชนได้ร่วมพระบารมี” หากแต่ยังเห็นว่าการเมืองที่พึงปรารถนาคือการเมืองที่มีศูนย์กลางที่พระมหากษัตริย์ผู้เสียสละตนเองเพื่อบ้านเมือง และมีข้าราชการที่มีหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์ ซึ่งสะท้อนอุดมการณ์ทางการเมืองที่รัฐไทยพยายามปลูกฝังในช่วงหลัง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา คือการมองสังคมไทยว่าเป็นสังคมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางที่อยู่บนยอดสูงสุด ในขณะที่ข้าราชการมีความสำคัญที่การเป็นข้าราชการรับใช้พระมหากษัตริย์ ส่วนพื้นฐานของสังคมไทยนั้นคือชาวบ้านและหมู่บ้าน เสถียรภาพของโครงสร้างนี้ขึ้นอยู่กับฐานคือหมู่บ้านที่สงบมีชีวิตที่เรียบง่าย ชาวบ้านส่วนใหญ่พอใจกับการดำรงชีพอย่างพอเพียงเพื่อเลี้ยงครอบครัว ความมั่งคั่งไม่ใช่สิ่งที่ชาวบ้านต้องการ

ธรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าความเป็นมวลชนของชนชั้นกลางระดับบน ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ยึดโยงกับโครงสร้างใดๆ ทางสังคม เช่น ชนชั้นหรือชุมชน ทำให้พวกเขาโอนอ่อนต่อการรับเอามุมมองเรื่องบรรทัดฐานของการเมืองที่ดีมาจากรัฐไทย ทำให้มุมมองต่อสังคมไทยของพวกเขาเป็นไปตาม “สังคมอินทรีสภาพแบบพุทธ” ที่มองการแบ่งลำดับชั้นคนในสังคมเป็นเรื่องธรรมชาติ สะท้อนถึงบุญบารมีที่แตกต่างกัน การเมืองที่ดีที่ตามมุมมองเช่นนี้คือการยอมรับลำดับชั้นในสังคมว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ และมอง

การรักษาลำดับชั้นในสังคมเป็นเรื่องของการรักษาระเบียบในสังคม มุมมองเช่นนี้ยังเน้นให้ปัจเจกในสังคมไทยควรมุ่งทำหน้าที่ของตนเองเป็นหลัก ซึ่งมักถูกกำหนดตามอำนาจหรือสถานะที่ไม่เท่ากัน พวกเขา มองตนเองในเส้นทางการเติบโตที่ผ่านมาว่าสิ่งสำคัญคือต้องทำตามหน้าที่ เช่น ตอนเป็นเด็กต้องตั้งใจเรียน เมื่อโตขึ้นมาก็ต้องตั้งใจทำงานหาเงิน รวมถึงต้องมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ พวกเขาเห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหัวใจของระบบการเมือง และมีความชอบธรรมในฐานะผู้ที่ปกครองที่บุญบารมีสูงสุด

นอกจากนี้ ธรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าคนกรุงเทพฯ ชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาเห็นว่านักการเมืองเป็นสิ่งแปลกปลอม ไม่ได้มีหน้าที่ในระบบการเมืองที่ถูกจัดสรรไปตามบารมี นักการเมืองไม่มีที่ทางใน “สังคมอินทรีภาพแบบพุทธ” พวกเขาเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองเพียงเพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ดังเช่นที่ “นางเจ็ด” กล่าวว่

“หัวใจหลักของการเป็นผู้นำคือต้องทำเพื่อส่วนรวม ผู้นำต้องรู้จักพอ ผู้นำต้องมีความรักในประเทศ ผู้นำที่ดีแบบนี้นอกจากในหลวงก็มีพระเทพฯ แต่ไม่มีนักการเมืองที่เป็นแบบนี้” (“นางเจ็ด” สัมภาษณ์ใน ธรและชานนทร์ 2560)

ขณะที่ในส่วนของแกนนำ กปปส. พวกเขากล่าวอย่างชัดเจนว่าพวกเขาเคลื่อนไหวเพื่อต้องการให้คนดีมาปกครองประเทศ ดังที่รายหนึ่งกล่าวว่า การต่อสู้ของ กปปส. มีจุดมุ่งหมายเพื่อ “ให้คนดีได้ปกครอง จะถวายความดีในวันที่ 5 ธ.ค. จะช่วยกันไล่คนชั่ว คนโกง และให้คนดีเข้ามาบริหารบ้านเมืองแทน เพื่อให้คนไทยมีความสุข ประเทศชาติจะได้พัฒนา” (แกนนำ กปปส. ใน ประจักษ์ 2560) นอกจากนี้ กปปส. มักเชื่อมโยงความเป็นคนดีของพวกเขาและเป้าหมายในการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้คนดีมาปกครองประเทศ เข้ากับพระบรมราชาวาทที่มีชื่อเสียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เรื่องคนดีและคนไม่ดีกับการปกครองบ้านเมืองที่ว่า

“ในบ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อยจึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมความดี ให้คนดีปกครองบ้านเมืองและคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”

นอกจากนี้ ประจักษ์ (2560) ชี้ว่าการยกพระราชดำรัสและวิถีปฏิบัติของสถาบันกษัตริย์มาเปรียบเทียบกับผู้นำรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง โดยมีการสร้างภาพเปรียบเทียบให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์

เป็นผู้นำตามอุดมคติที่ตั้งงามและใช้อำนาจโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมบางส่วนเสนอแนวคิดเรื่องการถวายคืนพระราชอำนาจ หรือการให้สถาบันกษัตริย์ทรงเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นต้นแบบของผู้ปกครองในอุดมคติ

ทั้งนี้ “การเมืองคนดี” หรือการปกครองโดย “คนดี” ที่ผูกกับพระมหากษัตริย์ที่ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เคลื่อนไหวผลักดัน ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่หรือแปลกปลอมในสังคมและการเมืองไทย หากแต่วางอยู่บนโลกทัศน์และคติความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยในช่วงพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีการหยิบใช้มโนทัศน์ทางศาสนาใช้ในการขับเคลื่อนอย่างเด่นชัด เช่น ประมวล รุจนเสรี เขียนหนังสือ “พระราชอำนาจ” (ประมวล 2548) เพื่อสร้างความเข้าใจที่ “ถูกต้อง” ว่าพระราชอำนาจของกษัตริย์ไทยมีลักษณะและที่มาจากคติทางศาสนาอย่างไร เขาเสนอว่าในสมัยสุโขทัยกษัตริย์เป็นพ่อขุน เป็นพ่อปกครองลูก สมัยอยุธยาเป็นสมมติเทพและธรรมราชาตามคติพราหมณ์ฮินดู และพุทธศาสนาตามลำดับ เชื่อกันว่ากษัตริย์เป็นพระจักรพรรดิและมีสถานะเท่ากับพระอินทร์ สมัยรัตนโกสินทร์เปลี่ยนสถานะกษัตริย์จากเทพสมมติเป็นอเนกชนนิกรสโมสรรสมมติ ที่ตั้งมั่นในหลักธรรม คือทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตรตามคติพุทธศาสนา กษัตริย์จึงมี “สมบูรณาญาสิทธิ” มาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ประมวล (2548) เสนอว่าคนไทยเชื่อว่ากษัตริย์ทุกพระองค์ประกอบด้วยพระบุพเพศตบุญญาตามคติพุทธศาสนา คือทรงทำความดีมาอย่างวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ในชาติปางก่อน และเมื่อเป็นกษัตริย์แล้วก็มีปณิธานที่จะประกอบคุณงามความดี ด้วยการบำบัตทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังพระปณิธานในการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พร้อมทั้งมีกระแสพระราชดำรัสในโอกาสต่างๆ ที่ล้วนให้ความสำคัญกับศีลธรรมความดี ฉะนั้น เมื่อศีลธรรมของผู้คนในสังคมเสื่อมทรามลง เขาจึงเห็นว่า “คนไทยทุกหมู่เหล่าคงได้แต่หวังในพระบรมเดชาานุภาพ” โดยผ่านการใช้พระราชอำนาจที่วางอยู่บนความดีตามคติความเชื่อทางศาสนาของพระองค์

ขณะที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรฯ นอกจากพยายามเชื่อมโยงตัวเองและการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ เข้ากับสถาบันกษัตริย์ ผ่านการปราศรัยและสัญลักษณ์ในการเคลื่อนไหว เช่น สีเสื้อและผ้าพันคอ เขาได้เชื่อมโยงความเป็น “ลูกจีน” ของเขาและผู้ร่วมชุมนุมพันธมิตรฯ เข้ากับสถาบันกษัตริย์ผ่านคติที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังกรณีคติ “การเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร” ที่ว่า

“ขออนุญาตพี่น้องเชื้อสายอื่นขอพุดถึงลูกจีนที่บรรพบุรุษเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และบอกต่อกันมาถึงลูกหลานว่าไม่มีอะไรจะยิ่งใหญ่กว่าพระเจ้าอยู่หัว แต่ขณะเดียวกันก็มีลูกจีนชั่วก็มีที่นั่นเป็นรัฐมนตรีและ ส.ส. ก็มี ดังนั้นลูกจีนที่ดีต้องพิสูจน์ให้

คนเหล่านี้และคนอื่นในประเทศได้เห็น” (สนธิ ลิ้มทองกุล, ผู้จัดการออนไลน์ 25 สิงหาคม 2551)

“ภายใต้พระบรมโพธิสมภารขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราจะมาจากไหนก็ตาม เป็นคนถิ่นใด เชื้อชาติใด ถือว่าเป็นคนแผ่นดินเดียวกันหรือเปล่า ต้องละเว้นความขัดแย้งของที่มาว่าเป็นลูกเจ๊ก ลูกจีน ลูกแขก ลูกไทย ความแตกต่างนี้ทิ้งไปซะ แล้วหาเอกภาพ” (สนธิ ลิ้มทองกุล, การปราศรัยหน้ารัฐสภา, 18 กรกฎาคม 2551)

นอกจากนี้ สนธิยังมักอ้างถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ชาวจีนมีส่วนในการปกป้องและกอบกู้ชาติ พร้อมกับโยงมาสู่การเคลื่อนไหวของพวกเขาในปัจจุบันภายใต้พันธมิตระ ดังที่ว่า

“แล้วปรากฏว่าคนที่ช่วยกรุงศรีอยุธยาจริงๆ คนที่ช่วยพระเจ้าตากสินรบจริงๆ กลับกลายเป็นคนจีนที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เหมือนพวกลูกเจ๊ก ลูกแขก รักษา帝ยังไยยังงั้น ไม่ได้ต่างกันจริงๆ แล้วนี่คือการย้อนยุคจริงๆ แล้วผลอยู่เป็นพวกชาติที่แล้วที่เกิดมาในยุคนี้ กลับชาติมาเกิดใหม่ทั้งนั้น [...] พ่อค้าจีนที่มีเรือสำเภาอยู่ 30 กว่าลำ ต้องการช่วยพระเจ้าตากกู้ชาติ ยกเรือสำเภาให้สมเด็จพระเจ้าตากทั้ง 35 ลำ” (สนธิ ลิ้มทองกุล, การปราศรัยบริเวณสะพานมัฆวานรังสรรค์, 18 พฤษภาคม 2554)

ทั้งนี้ ถึงแม้อัตลักษณ์ “ลูกจีน” จะจางหายไปในการเคลื่อนไหวของ กปปส. ทว่าชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาที่เข้าร่วมและสนับสนุน กปปส. ก็มีจินตภาพสังคมและการเมืองไทยเช่นเดียวกับที่สนธิพยายามชู ดังที่ธรรและชานนทร์ (2560) เสนอว่าชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาไม่เพียงแต่มองเห็นตนเองเป็นมวลชนได้ร่วมพระบารมี หากแต่ยังเห็นว่าการเมืองที่พึงปรารถนาคือการเมืองที่มีศูนย์กลางที่พระมหากษัตริย์ผู้เสียสละตนเองเพื่อบ้านเมือง มีข้าราชการทำหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์ และมีฐานของสังคมอยู่ที่ชาวบ้านและหมู่บ้าน เป็นการรับมอมองเรื่องบรรทัดฐานของการเมืองที่ดีมาจากรัฐไทยตาม “สังคมอินทรีภาพแบบพุทธ” ที่มองการแบ่งลำดับชั้นคนในสังคมเป็นเรื่องธรรมชาติ สะท้อนถึงบุญบารมีที่แตกต่างกัน และมองการรักษาลำดับชั้นในสังคมเป็นเรื่องของการรักษาระเบียบในสังคม บั๊จเจกควรมุ่งทำหน้าที่ของตนเป็นหลัก ซึ่งถูกกำหนดตามอำนาจหรือสถานะที่ไม่เท่ากัน สถาบันกษัตริย์เป็นหัวใจของระบบการเมือง และมีความชอบธรรมในฐานะผู้ที่ปกครองที่บุญบารมีสูงสุด

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทั้งพันธมิตระ และ กปปส. สมาทานแนวคิดเรื่องอำนาจและผู้ปกครองหรือกษัตริย์ที่ผูกกับบุญและบารมีตามคติพุทธศาสนาเถรวาทดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 1 ซึ่งส่งผลให้อำนาจและผู้ปกครองหรือกษัตริย์มีความถูกต้องดีงามในตัวเอง และชนชั้นนำสยามและไทยได้อาศัยแนวคิดนี้ในการสร้าง

ความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองมาอย่างต่อเนื่อง พันธมิตรฯ และ กปปส. จึงเป็นส่วนขยายหรือการคลี่คลายตัวของการอาศัยแนวคิดเหล่านี้

อย่างไรก็ดี การอาศัยโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาในการเสนอรูปแบบหรือระบบการเมืองการปกครองของพันธมิตรฯ และ กปปส. มีความต่างกันระดับหนึ่ง กล่าวคือ พันธมิตรฯ ให้ความสำคัญกับการอ้างอิงมโนทัศน์ในศาสนาเป็นการเฉพาะดังที่กล่าวแล้วก่อนหน้านี้ ทว่า กปปส. ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่า นายสุเทพอ้างแต่เพียงว่าเขาและผู้ร่วมชุมนุม กปปส. เป็น “คนดี” โดยไม่มีมโนทัศน์ใดรองรับ ไม่ว่าจะป็นบุญหรือบาปมี ส่วนแนวคิด “รัฐสุธิปไตย” ที่เขาเสนอก็ไม่ได้อ้างอิงกับแนวคิดทางการเมืองในศาสนา เขา กล่าวแต่เพียงว่าเป็นการสถาปนาอำนาจอธิปไตยและตั้งรัฐบาล “คนดี” โดยตัวของเขาเอง เช่นเดียวกับแนวคิดเรื่อง “สภาประชาชน” ที่เขาเสนอเป็นคนแรกๆ ก็ไม่ได้อ้างอิงคติความเชื่อใดเช่นกัน²² นอกจากนี้ การปราศรัยของพุทธะอิสระไม่ได้เน้นพุทธปรัชญาหากแต่อาศัยโวหารทางพุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมให้ตนเองและปลุกเร้าผู้ร่วมชุมนุมมากกว่า ไม่นับรวมข้อเสนอนักวิชาการ “กลุ่มสยามประชาภิวัฒน์”²³ ซึ่งเป็นพันธมิตรกับ กปปส. เช่น “สมัชชาประชาชนเพื่อปฏิรูปประเทศ” ที่ไม่ได้อ้างอิงกับมโนทัศน์ทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะ ส่วนการปราศรัยของ “คนดัง” ไม่ว่าจะป็นดารา นักร้อง หรือศิลปิน ก็มีลักษณะปลุกเร้าในนามของ “คนดี” เป็นหลัก ไม่ได้ยึดโยงเข้ากับมโนทัศน์ทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะ เป็นการอ้างอิง “คนดี” เข้ากับพระมหากษัตริย์หรือรัชกาลที่ 9 เหมือนเช่นกรณีศึกษาชนชั้นกลางระดับบนและคนได้แพลตฟอร์มข้างต้น

ถึงแม้แกนนำและผู้สนับสนุน กปปส. ไม่ได้โยง “การเมืองคนดี” “คนดี” รวมถึงกษัตริย์เข้ากับมโนทัศน์หรือคติความเชื่อทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะเหมือนเช่นพันธมิตรฯ แต่พวกเขาก็อาศัย “คนเลว” เป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อหมายความการเคลื่อนไหวของพวกเขาเป็น “ธรรมาธรรมะสงคราม” เป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์ระหว่างธรรมะกับอธรรมหรือระหว่าง “คนดี” (พวกเขา) กับ “คนเลว” (ฝ่ายตรงข้าม) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง

²² วันที่ 12 ธันวาคม 2556 นายสุเทพ พร้อมแกนนำ กปปส. คนอื่น ได้เสนอแนวคิด “สภาประชาชน” ประกอบด้วยสมาชิก 400 คน มาจากการเลือกตั้งในกลุ่มวิชาชีพสาขาต่างๆ จำนวน 300 คน และมาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ กปปส. สรรหา 100 คน โดยจะต้องไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ไม่เกี่ยวข้องหรือเป็นตัวแทนพรรคการเมือง และเมื่อสิ้นสุดการทำงานในสภาประชาชนแล้ว จะต้องไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งการเมืองใดๆ เป็นเวลา 5 ปี ซึ่งต่อมามีการอภิปรายกันว่าอำนาจหรือความชอบธรรมของสภาประชาชนมาจากไหน กระทั่งมีการเสนอหรืออ้างเรื่องทฤษฎีสำคัญในระบบประชาธิปไตยคือ “อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน” เพื่อรองรับความชอบธรรมของแนวคิดนี้ (อุเชนทร์ 2560)

²³ “สยามประชาภิวัฒน์” เป็นเครือข่ายนักวิชาการจาก 8 มหาวิทยาลัย ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ประกอบด้วยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยบูรพา โดยนักวิชาการคนสำคัญในกลุ่มได้แก่ บรรณเจต สิงคะเนติ คณบดีคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โกวิทย์ พวงงาม อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทวี สุรฤทธิกุล ประธานสาขาวิชาธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นต้น (อุเชนทร์ 2560)

แกนนำและผู้สนับสนุน กปปส. ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเสนอสังคมหรือระบอบการเมืองการปกครองที่วางอยู่บนมโนทัศน์หรือคติความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นการเฉพาะเหมือนกลุ่มเคลื่อนไหวในทางเดียวกันก่อนหน้านี้ เท่ากับการประสพชัยชนะในการทำ “ศึกสงคราม” ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด จะผิดกฎหมายหรือกติกาสังคมหรือไม่ ด้วยการอ้างว่ากระทำไปในนามของ “คนดี” โดยมี “คนเลว” ที่พวกเขาสร้างขึ้นมาเป็นแหล่งอ้างความชอบธรรม “การเมืองคนดี” ฉบับ กปปส. จึงเป็นระบอบการเมืองการปกครองของ “คนดี” โดย “คนดี” ที่มีความย้อนแย้งในระดับรากฐาน เพราะการหมายความผู้เห็นต่างเป็น “คนเลว” ที่สามารถขจัดด้วยวิธีการใดก็ได้เป็นสิ่งที่ขาดศีลธรรมในตัว

ทั้งนี้ ถึงแม้ “การเมืองคนดี” ฉบับ กปปส. ไม่ได้ยึดโยงกับมโนทัศน์หรือคติความเชื่อทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะ แต่ก็ยังเป็นข้อเสนอทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย คำถามที่ควรพิจารณาต่อไปจึงเป็นว่า “การเมืองคนดี” ฉบับ กปปส. สอดรับกับระบอบประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใดและเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

บทที่ 6: ประชาธิปไตยฉบับ “คนดี”

“ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ที่อยู่ในรูป กปปส. ไม่ได้ต้องการปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบประชาธิปไตยไปสู่ระบบอื่น ไม่ว่าจะเป็่่นสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ หากแต่เสนอรูปแบบการเมืองการปกครองที่มี “คนดี” หรือ “ความดี” เป็นฐาน เป็นการพัฒนาการเมืองให้มี “ศีลธรรม” หรือเป็นการ “ปฏิรูป” ระบบประชาธิปไตยให้มี “คุณธรรม” แม้จะไม่ได้อ้างอิงโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะรวมถึงมีความย้อนแย้งในระดับรากฐานก็ตาม เนื้อหาบทนี้จึงเป็นการพิจารณาว่า “การเมืองคนดี” ที่ กปปส. นำเสนอ สอดรับกับระบบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร และหากไม่สอดคล้อง จะสามารถทำความเข้าใจและอธิบายด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัยได้หรือไม่อย่างไร นอกเหนือจากปัจจัยด้านโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาที่ดำรงอยู่สืบเนื่องมา

6.1 โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนากับระบบประชาธิปไตย

หาก “การเมือง” เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง “การเมืองคนดี” กับระบบประชาธิปไตยก็ควรเริ่มต้นด้วยหรือกระทำผ่านมโนทัศน์หรือแนวคิดเรื่องอำนาจเป็นหลัก โดยในบทที่ 1 หัวข้อแนวคิดและทฤษฎีที่ว่าด้วยโลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนาได้แสดงให้เห็นอย่างละเอียดแล้วว่า แนวคิดเรื่องอำนาจในสังคมไทยผูกอยู่กับแนวคิดเรื่องบุญและบารมีในพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แนวคิดเรื่องบุญถือสิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ตามลำดับชั้นของความสามารถที่จะกระทำการสัมฤทธิ์และความเป็นอิสระจากทุกข์ ยิ่งสามารถกระทำการสัมฤทธิ์ได้เท่าไรทุกข์ยิ่งน้อยเท่านั้น และสิ่งมีชีวิตใดจะอยู่ลำดับชั้นไหนขึ้นกับบุญหรือความดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ใครจะมีอำนาจเท่าใดขึ้นกับบุญที่สั่งสมมารวมถึงการปฏิบัติในภพชาตินี้ ในทำนองเดียวกัน บารมีคืออำนาจส่วนบุคคลที่มีความสูงส่งทางจริยธรรมซึ่งจะมีมากหรือน้อยขึ้นกับการสั่งสมและการปฏิบัติ การสั่งสมบุญเปรียบเสมือนกับการสั่งสมบารมี กษัตริย์จึงเปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ที่สั่งสมบารมีและจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต โดยแนวคิดเรื่องบุญและบารมีที่ยึดโยงกับอำนาจถูกหยิบใช้ในบริบทการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัยดังที่กล่าวโดยละเอียดแล้วในบทนำ

ประเด็นที่ควรพิจารณาในที่นี้คือ อำนาจที่เป็นผลจากการมีบุญบารมีตามคติพุทธศาสนาดังกล่าวเป็นอำนาจที่ถูกที่ต้อง หรือเป็นอำนาจที่ถูกทำนองคลองธรรม เพราะบารมี เช่น ทานคือการให้ ศีลคือการประพฤติดีละชั่ว หรือขันติคือการอดทนอดกลั้น เป็นความดีความถูกต้อง (righteousness/virtuous) ในตัวเอง ตามคติความเชื่อนี้ การประสบความสำเร็จในการปกครองของพระมหากษัตริย์ไม่ใช่เพราะการมีอำนาจไม่จำกัด แต่เป็นเพราะบุญบารมีและการอยู่ในทำนองคลองธรรมของกษัตริย์ต่างหากที่ทำให้สังคม

เป็นสุข กล่าวอีกนัยหนึ่ง หน้าที่ของพระมหากษัตริย์คือการทรงทศพิธราชธรรมเพื่อให้ร่วมพระบรมโพธิสมภารของพระองค์แผ่ปกป้องคุ้มครอง และชี้แนะให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์เดินตามเส้นทางธรรมที่ถูกต้อง ทำให้พันทิวภิกษภัยและอันตรายนานาชนิด

กล่าวในอีกแง่หนึ่ง แนวคิดทางการเมืองเชิงพุทธเช่นนี้ชี้ว่าแหล่งความชอบธรรม (legitimacy) หนึ่งเดียวที่ให้อำนาจแก่กษัตริย์หรือผู้ปกครองคือธรรมะหรือความถูกต้องของผู้ปกครอง ในทางตรรกะแล้ว สิ่งเดียวที่จะคานอำนาจหรือตรวจสอบอำนาจของผู้ปกครองได้คือหลักธรรม เนื่องจากไม่มีสิ่งใดจริงและเที่ยงแท้กว่าหลักธรรม เพราะทั้งตัวกษัตริย์และอำนาจของพระองค์นั้นต่างก็เป็นสิ่งที่ไม่จริง ในแง่นี้ อำนาจของกษัตริย์จึงไม่สมบูรณ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง เนื่องจากคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ได้จะต้องเป็นพระโพธิสัตว์มาก่อน ซึ่งมีนัยว่าธรรมะนั้นเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ปกครองด้วย ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วพระมหากษัตริย์จึงมีอำนาจสมบูรณ์ เพราะมีแต่พระองค์เท่านั้นที่จะคานอำนาจพระองค์เอง (Thanet 2008)

มโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมีเช่นนี้จึงแตกต่างจากแนวคิดอำนาจของตะวันตก เนื่องจากเป็นอำนาจที่ผูกติดกับบุคคลและอำนาจโดยตัวมันเองไม่จำเป็นต้องเป็นอันตรายต่อผู้ใต้ปกครอง เพราะอำนาจเป็นผลสืบเนื่องจากความถูกต้อง (บุญบารมี) อำนาจจึงไม่จำเป็นต้องเป็นอันตราย แต่ในทางตรงกันข้ามอำนาจมาพร้อมกับบุญบารมี หรืออำนาจดีงามในตัวเอง (Power is virtuous.) สังคมจึงไม่จำเป็นต้องวางกลไกในการคานอำนาจของผู้ปกครอง เราจึงไม่จำเป็นต้องกลัวอำนาจรัฐ แต่ต้องร่วมมือทำตามหน้าที่แห่งช่วงชั้นของตนเพื่อเอื้อให้สังคมเป็นปกติสุขต่อไป ผลประโยชน์ของปัจเจกชนจึงต้อง “ประสานประโยชน์” หรืออยู่ได้ส่วนรวมเสมอ แต่ผลประโยชน์ของส่วนรวมไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นจากการตอรองและการรวบรวมผลประโยชน์ของปัจเจกชนที่มีฐานะเสมอกันในเบื้องต้น

มโนทัศน์อำนาจบารมีเช่นนี้มีผลต่อการจัดวางสถาบัน (กติกา) การเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการจัดวางกติการับผิดทางการเมือง (accountability institution) ของไทย Rodan and Hughes (2014: 180) เสนอว่าการตรวจสอบทางการเมืองเชื่อมโยงโดยตรงกับฐานทางอุดมการณ์ซึ่งยอมรับที่สถิตแห่งอำนาจทางการเมืองสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) แตกต่างกันไป แต่อุดมการณ์ประชาธิปไตยเท่านั้นที่ยืนยันว่าอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ดังนั้น สถาบันทางการเมืองอื่นๆ รวมทั้งการรับผิดทางการเมืองจึงต้องเชื่อมโยงและรับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อมต่ออำนาจสูงสุดนี้ ในขณะที่อุดมการณ์เชิงศีลธรรม (moral ideology) กลับมอบอำนาจสูงสุดนี้ให้กับพฤติกรรมแบบหนึ่งๆ ที่กำหนดโดยกฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมว่าถูกต้อง²⁴ ดังนั้นจึงไม่แปลก

²⁴ Elites can harness accountability to "narrow the scope of what aspects of state power can be scrutinized, and by whom... different ideologies of accountability frame governance problems and solutions in contrasting ways and have distinctive stances on whose political authority an institution should embody. Only democratic ideologies insist that governance problems are to be

ที่ชนชั้นนำทางการเมืองจะช่วยให้อุดมการณ์ที่ไม่เป็นประชาธิปไตยแบบนี้ในการจำกัดกรอบว่าแ่งมุมใดของอำนาจรัฐบ้างที่จะตรวจสอบได้ และโดยใครเป็นผู้มีอำนาจตรวจสอบ “การเมืองคนดี” จึงเป็นระบบตรวจสอบความรับผิดชอบที่เน้นจริยธรรมและคุณธรรม (moral accountability) ของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะว่าเป็นเงื่อนไขหรือคุณสมบัติที่ต้องมาก่อน หรือมีความสำคัญมากกว่ากติกาทางการเมืองที่คนอำนาจผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ที่สุดทำแล้วต้องเชื่อมโยงโดยตรงหรือโดยอ้อมกลับไปยังอำนาจสูงสุดของประชาชนในระบบประชาธิปไตย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง “คนดี” คือผู้ที่มีลักษณะ “ทองแท้ไม่แพ้ไฟ” (incorruptible) ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมการเมืองอย่างไร “คนดี” จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อใครนอกจากผู้มีคุณธรรมสูงสุดในแผ่นดิน ฉะนั้น แม้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของแกนนำและผู้สนับสนุน กปปส. ไม่ได้เชื่อมโยงกับกษัตริย์เข้ากับมโนทัศน์หรือคติความเชื่อทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะ พวกเขาพูดแต่เพียงว่า “ในหลวงคือที่สุดของคนดี” หรือการที่มวลชนผู้สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวนี้เห็นพ้องต้องกันว่า “ในหลวงคือต้นแบบของคนดี” และควรที่นักการเมืองรวมถึงคนไทยทั่วไปประพฤติปฏิบัติตามนั้นจึงเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องชี้ชัดถึงความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นคนดีกับความเชื่อทางศาสนาใดๆ เป็นการเฉพาะ ระบบตรวจสอบการรับผิดชอบทางการเมืองแบบนี้จึงแตกต่างอย่างมากกับระบบตรวจสอบของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมซึ่งเน้นการตรวจสอบและถ่วงดุล (check and balance) ที่เชื่อมโยงกลับไปที่พักเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจ กลายเป็นระบบที่ให้ “คนดี” (“มีศีลธรรม”) ถืออำนาจแทนคนไร้ศีลธรรม ดังพระบรมราโชวาทในวันที่ 11 ธันวาคม 2512 ที่กล่าวแล้วในบทที่ 4

นอกจากนี้ มโนทัศน์อำนาจแบบบูรณาการที่ก่อให้เกิดสังคมนิยมสังคมนิยมที่เรียกว่าสังคมนิยมให้รัฐและสังคมไทยมีลักษณะอำนาจนิยมรวมศูนย์ (centralized statism) Michael Mann เสนอว่ารัฐชาติ (nation-state) โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดหลังยุคอาณานิคมในประเทศกำลังพัฒนา มักมีลักษณะอำนาจนิยม แทนที่จะมีลักษณะของรัฐแบบเสรีนิยม (liberal state) ลักษณะอำนาจนิยมนี้มีรากฐานจากการยึดถือที่ว่าประชาชนหรือสังคมเป็นหนึ่งเดียว แบ่งแยกไม่ได้ เพราะมีแก่นสารอะไรบางอย่างร่วมกันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม หรือผลประโยชน์ร่วมของชาติ ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น พวกอื่น สังคมอื่น กล่าวอีกแบบก็คือ การมองประชาชนเป็นองค์รวมที่มีผลประโยชน์หรือคุณลักษณะอื่นๆ ร่วมกัน อันแบ่งแยกไม่ได้ หรือเปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตหนึ่งหรือองค์อินทรีย์หนึ่งนั่นเอง (organic concept of people) ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่รัฐจะอ้างว่าตนเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชน (the people) ทั้งหมดที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวได้ หากจะมีการกล่าวอ้างประชาธิปไตยก็อาจอ้างว่าตนเป็นประชาธิปไตยโดย

determined and addressed, directly or indirectly, through expressions of popular sovereignty...moral ideologies invoke different notions of authority--...a code of behavior that is external, given and beyond contestation..." (Rodan and Hughes 2014: 180)

เนื้อหา (substance of democracy) ที่จะนำพาสังคมหรือประชาชนที่เป็นหนึ่งเดียวนี้สู่สังคมในอุดมคติ เป็นต้น ประชาธิปไตยเชิงกระบวนการ หรือกติกาประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมจึงเป็นเรื่องรองหรือไม่สำคัญ ชนชั้นนำจึงมักอาศัยจินตภาพนี้ในการสถาปนาตนขึ้นเป็นผู้นำของรัฐอำนาจนิยมในนามของตัวแทนประชาชนที่เป็นหนึ่งเดียว

ในทางตรงกันข้าม Michael Mann เสนอต่อไปว่ารัฐแบบเสรีนิยมจินตนาการว่าประชาชนทั้งหมด ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียว แต่แบ่งเป็นชั้นๆ เป็นกลุ่มๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ผลประโยชน์และอื่นๆ (stratified concept of people) ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งต่างๆ ในสังคม ในแง่นี้ ความขัดแย้งในสังคมจึงเป็นสิ่งปกติธรรมดา หน้าที่ของรัฐจึงไม่ใช่/ไม่สามารถเป็นตัวแทนของสังคมที่เป็นหนึ่งเดียวได้ หากแต่ต้องทำหน้าที่เป็น “กรรมการ” จัดการความขัดแย้งของสังคม อันนำไปสู่การสร้างสถาบัน/กติกาแบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม เพื่อให้เป็นกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เป็นประจำ ได้ตลอดต่อไป

จากแนวคิดของ Mann เกษียร เตชะพีระ เสนอว่าแนวคิดแบบสังคมอินทรีย์ภาพนี้เป็นสิ่งที่ชนชั้นนำสยามและไทยใช้มาแต่อดีต ดังตอนหนึ่งของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่เสนอว่าษัตริย์คือจิตวิญญาณ เป็นประธานแกว่งอินทรีย์ ในขณะที่อาณาประชาราษฎร์ คือศาสตราวุธทั้งหลาย หรือกรณีรัชกาลที่ 6 ที่ทรงเห็นว่า

“ถ้าจะเปรียบด้วยร่างกายของคน คนก็คือร่างกาย บุคคลในคนเปนอวัยวะส่วน ๑๑ ของร่างกาย ถ้าอวัยวะส่วนใดส่วน ๑ จะงดไม่กระทำการตามหน้าที่อวัยวะส่วนอื่นๆ อาจที่จะพลอยชำรุดทรุดโทรมไปด้วยทั่วกันและอวัยวะส่วนที่ดเสียไม่ทำงานนั้น ไซ้ว่าจะได้รับผลดีอันใดก็หามิได้เลยคงต้องพลอยทรุดโทรมไปพร้อมกับอวัยวะส่วนอื่นๆ เหมือนกันต่างว่ามือจะเห็นว่าจะต้องทำการงานอยู่มากหลายอย่างแล้วจะงดไม่หยิบอาหารป้อนปากเสียอย่าง ๑ ดังนี้ จะเปนอย่างไรบ้าง” (เกษียร 2559 ก)

เกษียร (2559 ข) เสนอต่อไปว่านัยยะทางการเมืองที่สืบเนื่องจากแนวคิดสังคมช่วงชั้นอินทรีย์ภาพมีลักษณะตรงข้ามกับแนวคิดแบบเสรีนิยมหลายประการ ประการแรก บุคคลพึงต้องทำตามหน้าที่ของตนเป็นหลัก ซึ่งอาจกำหนดขึ้นจากอาชีพกฎหมาย สถานะทางสังคม หรือวัฒนธรรมประเพณี แต่หน้าที่ที่แตกต่างกันย่อมมีอำนาจหรือสถานะไม่เท่ากัน หรือมีลักษณะลดหลั่นลงมาเป็นชั้นๆ ในแนวตั้ง ดังนั้น ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างอำนาจหรือสถานะย่อมเป็นเรื่องถูกต้องสมควรและเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น นักศึกษามีหน้าที่เรียนหนังสือ ไม่สมควรมาเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือเมื่อเป็นชาวบ้านซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญจึงไม่สมควรยุ่งเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ในแง่นี้ สังคมไทยจึงเห็นว่าหน้าที่มาก่อนสิทธิของปัจเจกชนเสมอ²⁵ ดังเช่นทัศนคติแบบอำนาจนิยมที่สะท้อนให้เห็นจากงานของ วรณวิภากร์และอภิชาติ (2560) ซึ่งเน้นหน้าที่ก่อนสิทธิ หรือเน้นระเบียบวินัย ก่อนเสรีภาพ เป็นต้น

ประการที่สอง ความขัดแย้งในชาติหรือสังคมเป็นเรื่องผิดปกติ ผิดธรรมชาติในแบบเดียวกับที่อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายต้องไม่ทำงานขัดแย้งกันเอง หรือไม่รู้จักทำหน้าที่ของตัวเอง แต่ไปแย่งหน้าที่ของอวัยวะส่วนอื่นๆ อันเป็นเรื่องผิดปกติทำให้ร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สบาย หรือเป็นความเจ็บไข้ได้ป่วย เช่นในทัศนคติแบบอำนาจนิยมในงานของ วรณวิภากร์และอภิชาติ (2560) ผ่านคำตอบว่า ชอบ “ให้สังคมมีความเห็นพ้องต้องกัน” มากกว่า “ให้สังคมมีความคิดเห็นที่หลากหลาย” เป็นต้น หรือดังเช่น พระราชดำรัส รักร สามัคคี ที่แพร่หลายโดยทั่วไป

นอกจากนี้ มโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมีที่ก่อให้เกิดสังคมช่วงชั้นได้สร้างจินตนาการความเป็นพลเมืองไทยไว้หลายประการ ประการแรก คนไทยทุกคนไม่ได้มีความเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าและสิทธิต่างๆ เสมอกัน หรือไม่ได้มีความเป็นพลเมืองแบบเสรีนิยม (liberal citizenship) เนื่องจากความเป็นพลเมืองแบบเสรีนิยมคือสิทธิที่จะมีสิทธิ (right to have rights) (Marshall 1950) แต่การที่บุคคลหนึ่งจะมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้อื่นได้ เขาจะต้องมีคุณค่าเท่าเทียมกันในเบื้องต้นก่อน (Shafir 1998: 25)²⁶ อันเป็นรากฐานของชาตินิยมแบบเสรีนิยม ในแง่นี้ กำเนิดของชาตินิยมไทยซึ่งเกิดหลังรัฐชาตินั้นยังไม่เคยยอมรับความเท่าเทียมของคนในชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชาตินิยมไทยไม่ใช่ชาตินิยมแบบเสรีนิยม (liberal nationalism) ซึ่งมีฝรั่งเศสเป็นต้นแบบที่ชาติมีสมาชิกประกอบด้วยปัจเจกชน และทุกคนเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเหมือนกันและเท่าเทียมกัน (เพ็งอึ้ง: 16)²⁷ ในแง่นี้ จินตนาการต่อสังคมไทยหรือชาติไทยจึงไม่ใช่ของครุวมของปัจเจกบุคคลที่มีคุณค่าเท่าเทียมกันในเบื้องต้นแล้วค่อยมาสัมพันธ์กันในแนวนอน ชาติไทยไม่ใช่ของครุวมของพลเมือง แต่เป็นเพียงของครุวมของพสกนิกร (subject) ได้ผู้ปกครอง หรือกล่าวอีกแบบคือเป็นชาตินิยมที่ไม่มีชาตินั้นเอง

“พลเมืองในจินตนาการ” ดังกล่าวถูกแสดงออกในท่ามกลางการเคลื่อนไหวของ กปปส. ช่วงรอยต่อ พ.ศ. 2556-2557 ในหลายตัวอย่าง เช่น การสวมใส่เสื้อยืดในสีและแบบของนักเรียนรักษาดินแดนที่ด้านหลังมีข้อความว่า “ทหาร (หรือ) ประชาชนของพระราชา” ซึ่งสะท้อนความเป็นพสกนิกรมากกว่าความเป็นพลเมือง หรือการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อมว่า คนชั้นกลางแม้เป็นเสียงส่วนน้อยแต่เป็น

²⁵ ธเนศ (2556: 41-43) เสนอว่าลักษณะเด่นของมโนทัศน์สิทธิในรัฐไทยโบราณคือ เป็นความชอบธรรมตามฐานะหน้าที่และชนชั้น สังคมไทยจึงคุ้นเคยกับคติของสิทธิที่ถูกกำกับหรือถูกทำให้เป็นหน้าที่ มากกว่าสิทธิที่เป็นอำนาจในการทำให้ปัจเจกชนอ้างถึงผลประโยชน์หรือความชอบธรรมของตน

²⁶ "citizenship rights are based on the equal moral worth of citizens."

²⁷ "The Enlightenment's view of a nation as a partnership of individual citizens who possess identical, universal rights"

เสียงที่มีคุณภาพสูงกว่าเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งบรรลุจุดสูงสุดโดยการปิดกั้นขัดขวางการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการไม่รับหลักการ “คนเรา (มีสิทธิ) เท่ากัน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการเมือง ซึ่งก็คือการไม่รับว่าคู่ขัดแย้งทางการเมืองของตนเป็นพลเมืองและมีสิทธิเท่าเทียมกับตน ยืนยันว่าตนมีคุณภาพสูงกว่า/เหนือกว่าคนส่วนใหญ่ เป็นการอาศัยความคิดเรื่องสังคมช่วงชั้นอินทรีย์ภาพยืนยันความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างตนกับคนส่วนใหญ่ พวกเขาเห็นว่าระเบียบทางทางสังคมช่วงชั้นที่ไม่เท่าเทียมซึ่งพวกเขายึดถือกำลังถูกทำลาย ดังปรากฏในงานของ วรณวิภาศและอภิชาติ (2560) ที่ผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย เห็นว่า “คนสมัยนี้ไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดี เอาแต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล” ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

ประการที่สอง มโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมีส่งผลให้เกิดความเชื่อว่าบุคคลบางประเภทมีคุณภาพมากกว่า เหนือกว่า ดีกว่า เช่น ชนชั้นนำกรุงเทพฯ ถือมั่นว่าตนเหนือกว่า “ชาวบ้านนอก” หรือ “คนจน” ดังคำกล่าวของทั้งแกนนำและมวลชนผู้สนับสนุนกลุ่ม กปปส. เช่น นายเสรี วงมณฑา ที่ว่า “หลายคนในประเทศไทยเป็นคนยากจนและพวกเขาเสพติดผลประโยชน์จากนโยบายสาธารณะที่ได้กับตนเองจนไม่เคยห่วงเรื่องของคุณธรรมและผู้ปกครองที่ดี” (เสรี วงมณฑา ใน www.facebook.com/photo.php?v=10152092089926154&set=vb.627196153&type=2&theater) เป็นการอาศัยมโนทัศน์ดังกล่าวในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ (ชาวกรุง/ชาวบ้านนอก) กับเวลา (กรุงเทพฯ เท่ากับทันสมัย ไปข้างหน้า ในขณะที่บ้านนอก/ชนบทเท่ากับอดีต อยู่ข้างหลัง) ในแบบที่ไม่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกแบบคือ คนกรุงหรือกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการติดต่อกับโลกภายนอก (เมืองนอก) มาตลอดคือผู้นำเข้า/ผู้นำความเจริญ ดังนั้น ชาวกรุงจึงเหนือกว่า เจริญกว่า ทันโลกมากกว่าชาวบ้านนอก ดังที่ Thongchai (2000: 57) ชี้ว่านับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ชนชั้นนำสยามจัดตัวเองและกรุงเทพฯ เป็นส่วนหนึ่งของกระแสความเจริญ ความทันสมัย และความศิวิไลซ์ในระดับหรือระนาบเดียวกับโลกตะวันตกมาตลอด และจัดลำดับ “ชาวบ้านนอก” และ “ชาวป่า ” (ชาวเขา) ตามระดับความเจริญ ความศิวิไลซ์ที่รองๆ ลงไป (ตามแกนเวลา) หรือจัดลำดับตามพื้นที่ จากพื้นที่ป่าสู่พื้นที่ชนบท (หมู่บ้าน) สู่เขตเมือง (กรุงเทพฯ) และประเทศตะวันตก การถือมั่นว่าตนมีคุณภาพมากกว่า เหนือกว่า ดีกว่าของทั้งแกนนำและชนชั้นกลางเมืองกรุง

ทัศนียดังกล่าวจึงสะท้อนความต่อเนืองของรัฐเก่า ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัยซึ่งแสดงออกผ่านชนชั้นนำและชนชั้นกลางในเมือง ที่กรุงเทพฯ ทำตัวเสมือนเจ้าอาณานิคมปกครองต่างจังหวัด ดังที่วีระยุทธ (2560) เสนอไว้

ในอีกแง่หนึ่ง “การเมืองคนดี” ซึ่งงานชิ้นนี้นิยามไว้ข้างต้นว่า เป็นการเมืองที่เน้นคุณธรรม (moral accountability) ของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะว่าเป็นเงื่อนไขหรือคุณสมบัติที่มีความสำคัญมากกว่ากติกา

ทางการเมืองที่คานอำนาจผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะนั้น ไม่ได้เพียงถูกใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมวลชนโดย “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เป็นครั้งแรก แต่ร่องรอยของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เน้นความดีมีศีลธรรมนั้นเห็นได้จากกรณีของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ที่ประสบความสำเร็จทางการเมืองอย่างยิ่งในช่วงปลายทศวรรษที่ 2523 ถึงทศวรรษที่ 2533²⁸ พล.ต.จำลอง ลาออกจากราชการ ลงสมัครรับเลือกตั้งและชนะเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2528 เขาลงสนามและชนะเลือกตั้งผู้ว่าฯ ครั้งที่สองเมื่อมกราคม 2533 โดยได้คะแนนถึง 64% เพิ่มขึ้นจากการเลือกตั้งครั้งแรกถึง 14% ของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง (McCargo 1997: 136-136) ในช่วงนั้น พล.ต.จำลองได้จัดตั้งพรรคพลังธรรมขึ้นใน พ.ศ. 2531 เพื่อเข้าสู่การแข่งขันทางการเมืองในระดับชาติ ความนิยมในตัว พล.ต.จำลอง และพรรคเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งพรรคพลังธรรมชนะการเลือกตั้ง ส.ส. ในเขตกรุงเทพฯ เมื่อเดือนมีนาคม 2535 อย่างถล่มทลาย โดยสามารถชนะถึง 32 เขตจากทั้งหมด 35 เขต สื่อมวลชนพากันเรียกขานปรากฏการณ์นี้ว่า “จำลองฟีเวอร์” (เพ็ญอ้าง: 242)

กระแสจำลองฟีเวอร์ในหมู่คนกรุงเทพฯ แยกไม่ออกจากภาพลักษณ์และวาทกรรม/โวหารการเมืองคนดีของตัว พล.ต.จำลอง เขาเคยเสนอว่าการเมืองที่ดีนั้น เป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากศาสนาได้ จึงจำเป็นต้องมี “คนดี” เข้าสู่การเมือง เขาเสนอเช่นนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้คนจำนวนมากในขณะนั้นว่า การเมืองไทยเป็นเรื่องสกปรกของนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชัน หรือไม่ก็เป็นผู้ที่ไร้ความสามารถ (McCargo 1997: 85) ต่อมาเขาก็เสนอตัวเองในฐานะ “คนดี” เข้าสู่สนามการเลือกตั้งผู้ว่าฯ กทม. ในครั้งแรกของสนามนี้ ท่ามกลางความเบื่อหน่ายต่อนักการเมืองของพรรคตั้งเดิมนั้น เขากลายเป็น “น้ำดี” หรือความหวังใหม่ของชาว กทม. ด้วยยุทธวิธีการหาเสียงแหวกแนว ซึ่งฉีกตัวออกจากพรรคการเมืองทั่วไป จนทำให้เขากลายเป็นนักการเมืองที่เป็นตัวแทนของความดีงามทางศีลธรรม (moral virtues) เนื่องจากการเสนอภาพว่าเป็นผู้สมถะ ละทิ้งแล้วซึ่งความโลภในทางวัตถุ ทางกาม การเสพ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปยอมรับว่าเป็นคุณสมบัติที่น่าปรารถนาแต่ตนมักไม่สามารถทำได้ จนกระทั่งการลงคะแนนเสียงให้ พล.ต.จำลองนั้นไม่แตกต่างจากการร่วมทำบุญ (เพ็ญอ้าง: 115) McCargo เห็นว่าความสำเร็จในสนามเลือกตั้งของ พล.ต.จำลอง และพรรคพลังธรรมนั้น เกิดขึ้นจากความสามารถของเขาในการเลือกตั้งเอากระแสความคิดหลายกระแส โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมแบบพุทธ (Buddhist virtues) และความเป็นไทย มาใช้หาความนิยมทางการเมือง จำลองดึงเอาจิตภาพแบบวิถีชีวิตหมู่บ้านชนบทไทยในอดีตอันเป็นภาพสังคมร่วมหมู่ที่มีน้ำใจ แบ่งปัน ร่วมมือกัน ดังนั้นจึงสงบ ปราศจากความขัดแย้ง ไม่มีความอดอยากและหนี้สิน มาเป็นตัวแทนของความเป็นไทยที่ดีงาม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธที่สมถะ รู้จักพอ ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรม การสะสมและการใช้เงินจึงไม่จำเป็น กล่าวอีกแบบคือความเป็น

²⁸ ขอขอบคุณ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ที่แนะนำให้ผู้เขียนเห็นถึงร่องรอยความต่อเนื่องของ “การเมืองคนดี” จากกรณีของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง

ไทยแยกไม่ออกจากความเป็นพุทธ ที่ยังไม่ถูกครอบงำจากอิทธิพลความเป็นปัจเจกชนของตะวันตกที่ลุ่มหลงวัตถุ (เพ็งอึ้ง: 198-204, 301)

อาจสรุปได้ว่า ความสำเร็จทางการเมืองของพล.ต.จำลองก็คือ ความสามารถในการเสนอตัวเองในฐานะคนดีมีคุณธรรมแบบพุทธให้เป็นทางเลือก “น้ำดี” แก่ผู้มีสิทธิลงคะแนน แทนนักการเมือง “น้ำเน่า” จนกระทั่งเกิดกระแส “จำลองฟีเวอร์” ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักชนชั้นกลางเขตเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ ในแง่แล้วอาจถือได้ว่าปรากฏการณ์ “จำลองฟีเวอร์” ก็คือ “หนึ่งตัวอย่าง” ของ “การเมืองคนดี” ที่เน้นจริยธรรมส่วนบุคคลของนักการเมืองว่าสำคัญกว่ากติกาทางการเมือง จนสามารถช้อใจชนชั้นกลางได้ ก่อนที่เขาจะได้พบกับอีกฉบับหนึ่งของการเมืองคนดีของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ในอีกสิบกว่าปีต่อมา ซึ่ง พล.ต.จำลอง ก็มีส่วนอย่างสำคัญในฐานะแกนนำของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

แม้ว่า “การเมืองคนดี” ทั้งสองฉบับจะเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกันมากก็ตาม กล่าวคือ ในฉบับแรกนั้นเกิดขึ้นในช่วงปลายยุคประชาธิปไตยครึ่งใบของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงยุคการเมืองแบบเลือกตั้งที่พลังของรัฐ (ราชการ) เก่าอยู่ในช่วงเสื่อมถอย บทบาทการเมืองของ พล.ต.จำลอง สูดท้ายแล้วก็มีส่วนซ้ำเติมทำให้พลังของรัฐเก่าถดถอยลงไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ส่วนฉบับหลังนั้นเกิดขึ้นในบริบทที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” แต่ก็อาจตีความได้ว่าการเคลื่อนไหวฉบับหลังนี้ก็คือการปรากฏตัว/การเผยตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งของรัฐ (ราชการ) เก่า ที่ต้องการทวงคืนอำนาจกลับจากพลังทางสังคมต่างๆ (extra-state) ผู้ตัวรัฐอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลทักษิณได้ทำลายสมดุลทางอำนาจเดิมระหว่างรัฐกับสังคมที่เคยลงตัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ในรูปของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ สาธารณคดีสำคัญของสมดุลทางอำนาจเดิมคือ การที่ชนชั้นนำดั้งเดิมของรัฐไทย (ชนชั้นนำทางจารีต ข้าราชการระดับสูงทั้งทหารและพลเรือน เทคโนโลยีคนกลุ่มทุนขนาดใหญ่) ครอบงำกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ต่อชนชั้นนำและชนชั้นกลางเก่าในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ ในขณะที่ “อนุญาต” ให้มีการเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ แต่นักการเมืองจากการเลือกตั้งไม่สามารถแปรเปลี่ยนแนวนโยบายหลักที่ไม่เท่าเทียมนี้ของรัฐเก่าได้ในสาระสำคัญ แต่เมื่อรัฐบาลทักษิณ ซึ่งเป็นนักการเมืองจากการเลือกตั้งชุดแรกที่มีอำนาจสูงขึ้นมาจากกติกาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในการเปลี่ยนแนวนโยบายหลักของรัฐ (อภิชาติ 2556: บทที่ 7) ทำให้สมดุลทางอำนาจโอนย้ายไปสู่พลังทางสังคมมากขึ้น มองในแง่ “การเมืองคนดี” ก็คือการทวงคืนอำนาจของรัฐเก่าที่กรุงเทพฯ ทำตัวเสมือนเจ้าอาณานิคมปกครองต่างจังหวัด โดยปฏิเสธการมีส่วนร่วม (participation) ที่มากขึ้นของพลังทางสังคม ดังนั้นรัฐไทยจึงยังคงเป็นรัฐเก่าที่ปราศจากชาติ ไม่ใช่ “รัฐ-ชาติ” (nation-state) ในความหมาย

ปัจจุบัน²⁹ ซึ่งเป็นรัฐของพลเมืองผู้มีความเท่าเทียมกัน ในแง่แล้วแนวคิดแบบ “การเมืองคนดี” ไม่เคยหายไปจากการยอมรับของชนชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองใหญ่ เช่นกรุงเทพฯ เลย

6.2 ชนชั้นกลางไทยกับระบอบประชาธิปไตย

อภิชาติ ยุกติ และนิติ (2556) เสนอว่าความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่ผ่านมา เป็นความขัดแย้งที่มีลักษณะทางชนชั้น กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางระดับบน (เสื้อเหลือง) หรือ “ชนชั้นกลางเก่า” ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่ากับชนชั้นกลางระดับล่าง (เสื้อแดง) หรือ “ชนชั้นกลางใหม่” ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ในอีกนัยหนึ่ง งานชิ้นนี้เสนอต่อไปว่า ชนชั้นกลางระดับบนนั้นอาจจะเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า “ชนชั้นกลางเก่า” เนื่องจากเขาเป็นมวลชนกลุ่มแรกที่เก็บรับดอกผลจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่เริ่มต้นในทศวรรษที่ 2500 จึงกลายเป็นผู้ที่หลุดพ้นความยากจนและฐานะทางเศรษฐกิจที่อ่อนแอมานานแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ ธรและชานนทร์ (2560) ที่ว่าชนชั้นนี้เติบโตและแยกตัวออกจากชนชั้นกลางล่างอย่างชัดเจนนับแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา เนื่องจากอาศัยอยู่ในชัยภูมิที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ (กรุงเทพฯ และเขตเมือง) ทำให้ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านตัวเองเข้าสู่อาชีพใหม่ๆ นอกภาคการเกษตร และสามารถส่งมอบการศึกษาในระดับสูงแก่ลูกหลานของตนได้ ซึ่งการศึกษาชิ้นนี้เรียกว่า “ชนชั้นกลางระดับบน”

ส่วนในทางการเมือง “ชนชั้นกลางเก่า”³⁰ ได้ทำหน้าที่เป็นหัวหอกของกระบวนการกลายเป็นประชาธิปไตยในระยะทศวรรษ 2513 และ 2523 ดังเช่นที่ Ben Anderson (1998) และ Anek (1992) ได้เคยเสนอไว้ ผลสำคัญจากการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยของคนกลุ่มนี้คือระบอบการเมืองแบบผสม/พันทางที่รู้จักกันในชื่อระบอบ “ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบ” ซึ่งโดยสาระสำคัญก็คือมีเพียงชนชั้นสูงและชนชั้นกลางเก่า รวมทั้งนายทุนหรือนักธุรกิจเท่านั้นที่มีสิทธิมีเสียงทางการเมืองทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ ส่วนชนชั้นกลางใหม่นั้นแม้ว่าจะมีสิทธิเลือกตั้ง แต่เสียงเหล่านั้นกลับไม่มีผลในทางปฏิบัติ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะยังคงถูกครอบงำด้วยข้าราชการระดับสูง เทคโนแครต กลุ่มทุน และนักการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (รังสรรค์ 2532)³¹ ดังนั้น จึงไม่แปลกที่นโยบายสาธารณะของรัฐไทยจะยังคงเข้าข้างกรุงเทพฯ (เมือง) มากกว่าต่างจังหวัด (ชนบท) ซึ่งก็แปลว่าเข้าข้างชนชั้นกลางเก่ามากกว่า

²⁹ ขอขอบคุณ ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ที่กรุณาเสนอแนะประเด็นนี้ รวมทั้งชี้แนะให้ผู้เขียนอ่านบทความ “Old State, New Society: Indonesia's New Order in Comparative Historical Perspective” ของ Benedict R. O'G. Anderson ใน The Journal of Asian Studies, Vol. 42, No. 3 (May, 1983), pp. 477-496

³⁰ ณ เวลานั้น เราอาจเรียกคนกลุ่มนี้ได้ว่า “ชนชั้นกลางใหม่” ได้เช่นกัน เพราะเพิ่งหลุดพ้นฐานะความยากจนและไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจมาได้ไม่นาน

³¹ ดูรายละเอียดของข้อถกเถียงระหว่างรังสรรค์ (2532) กับ Anek (1992) ถึงบทบาทโดยเปรียบเทียบระหว่างตัวแสดงในภาครัฐ เช่น เทคโนแครตกับนักธุรกิจในการบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจได้ในช่วงเวลาดังกล่าว

ชนชั้นกลางใหม่ต่อไป แม้ว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมจะค่อยๆ ยกระดับให้คนจำนวนมาก หลุดพ้นความยากจนจนกลายเป็นชนชั้นกลางใหม่นับแต่ประมาณทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมาก็ตาม

กล่าวในแง่นี้ เราอาจประยุกต์ใช้แนวคิดของ Acemoglu และ Robison ที่เสนอว่าชนชั้นกลางเป็นผู้ที่มีบทบาทเชิงบวกต่อทั้งการกลายเป็นประชาธิปไตยในฐานะเป็นผู้มีบทบาทนำ (driver) ของขบวนการต่อต้านระบอบเดิม เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาที่ดีกว่าชนชั้นล่าง ทำให้ชนชั้นกลางมีความพร้อมมากกว่าในการเข้าร่วมทางการเมือง และกลายเป็นหัวหอกของการเคลื่อนไหวเพื่อลดอำนาจของชนชั้นนำในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศ และนี่เองที่อธิบายได้ว่า ทำไมการทำให้กลายเป็นประชาธิปไตย ยุคแรกๆ ของยุโรปตะวันตกจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การขยายสิทธิทางการเมืองของชนชั้นกลางเท่านั้น เพราะสำหรับชนชั้นนำแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขยายสิทธิไปถึงชนชั้นล่างหากพวกเขาสามารถที่จะซื้อ (co-opt) ชนชั้นกลางได้โดยการดึงเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง ในแง่นี้อาจตีความได้ว่า “ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ” ซึ่งใช้กติกากองเมืองที่มีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 เป็นแม่แบบ จนกระทั่งก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 คือระบอบที่ชนชั้นนำสามารถซื้อ (co-opt) ชนชั้นกลางเข้ามาเป็นพวกได้ ในขณะที่เดียวกันก็กีดกันชนชั้นล่างออกจากกระบวนการทางการเมืองได้ (อภิชาติ 2556: บทที่ 7)

ดูสภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบครึ่งใบแบบนี้กลับถูกทำลายไปอย่างไม่ตั้งใจโดยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้และการรัฐประหาร 2549 ได้ปลุกให้ชนชั้นกลางใหม่ (ฐานมวลชนหลักของขบวนการเสื้อแดงซึ่งก็คือชนชั้นล่างในความหมายของ Acemoglu และ Robison) ตื่นตัวทางการเมือง³² จนกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองเหลืองแดงในที่สุด ปฏิกริยาตอบโต้ของชนชั้นกลางเก่าคือการผันตัวไปสมทบแนวคิดทางการเมืองแบบพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ กปปส. และกลายเป็นฐานมวลชนสนับสนุนระบอบเผด็จการของชนชั้นนำในปัจจุบัน ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าชนชั้นกลางเก่าไม่ได้ทำหน้าที่เป็นกันชนทางชนชั้น ซึ่งจะช่วยการจรรโลงประชาธิปไตยดังแนวคิดของ Acemoglu และ Robison แต่กลับกลายเป็นแนวร่วมกับชนชั้นนำก่อการรัฐประหาร เพื่อปกป้องไม่ให้มีการกระจายทรัพยากรสู่ชนชั้นล่างเพิ่มเติม ซึ่งทำให้การกลายเป็นประชาธิปไตยไทยไม่ยั่งยืน อาจถือได้ว่าประสบการณ์ของไทยเป็นไปตามกรณีที่สามของ Acemoglu และ Robison ที่ชี้ว่าเมื่อเศรษฐกิจมีความไม่เท่าเทียมในระดับค่อนข้างสูงนั้น แรงจูงใจของชนชั้นนำที่จะยินยอมให้มีระบอบประชาธิปไตยก็จะน้อยลง เพราะผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเองที่จะต้องสูญเสียไปจากนโยบายการกระจายทรัพยากรจะสูงขึ้น ทำให้ทางเลือกในการกดปราบ หรือการรัฐประหารในสายตาของชนชั้นนำคุ้มค่ามากขึ้น ผลก็คือในสังคมแบบนี้ หากการกลายเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ในตอนแรกก็จะไม่ยั่งยืน เนื่องจากชนชั้นนำพร้อมที่จะทำ

³² “นโยบายประชานิยม” ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายกระจายทรัพยากรชุดหนึ่งนั้น มีบทบาทอย่างสำคัญในการตื่นตัวทางการเมืองของ “ชนชั้นล่าง” ไทย มันทำให้เขาตระหนักได้ว่า บัตรเลือกตั้งของเขานั้น “กินได้” และนโยบายชุดนี้เองที่ถูกทำให้เป็นการเมือง (politicized) อย่างมากในการต่อต้านรัฐบาลอย่างทักษิณของขบวนการ “เสื้อเหลือง” จนปัจจุบัน

รัฐประหารเพื่อพิทักษ์รักษาความไม่เท่าเทียมในระดับสูงนี้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของสังคมไทยที่มีระดับความไม่เท่าเทียมค่อนข้างสูง³³

อย่างไรก็ดี แนวคิดของ Acemoglu และ Robison ไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงพอกับทัศนคติพื้นฐานหรือโลกทัศน์ทางการเมืองของมวลชนชนชั้นกลาง ตัวแสดงในแบบจำลองนี้มีทัศนคติที่แตกต่างกันเฉพาะต่อนโยบายการกระจายทรัพยากรเท่านั้น ประชาธิปไตยจึงมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายการกระจายทรัพยากรที่เท่าเทียมมากขึ้น สิ่งนี้ทำให้อธิบายอย่างซับซ้อนไม่ได้ว่าทำไมชนชั้นกลางเก่าไทยจึงกลายเป็นแนวร่วมกับชนชั้นสูง นอกจากนี้ที่กักตัวเองว่านโยบายการกระจายทรัพยากรของไทยที่ผ่านมา เช่น ชุดนโยบายประชานิยม นั้น รุนแรงพอที่จะทำให้ชนชั้นกลางเก่ากลัวว่าตนจะต้องเป็นผู้แบกรับต้นทุนทางนโยบายการกระจายทรัพยากรจนกระทั่งยอมไปเข้าพวกกับชนชั้นสูง³⁴ ในแง่นี้ แนวคิดของ Christian Welzel ที่ให้ความสำคัญกับทัศนคติของมวลชน (mass believes) จึงควรได้รับการพิจารณา

การศึกษาของ วรณวิภาศและอภิชาติ (2560) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามในการสำรวจทัศนคติพื้นฐานหรือโลกทัศน์ของประชากรในเขตกรุงเทพฯ มีสมมุติฐานว่า ทัศนคติของคนกรุงเทพฯ ที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ/หรือ กปปส. ไม่ใช่ค่านิยมแห่งการปลดปล่อย แต่จะมีทัศนคติพื้นฐานรองรับสิ่งที่เราเรียกว่า “การเมืองคนดี” (good man’s politics) ซึ่งตั้งอยู่บนมโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมีที่ก่อให้เกิดสังคมช่วงชั้นแบบอินทรีย์ภาพ กล่าวอีกแบบคือ เรามีสมมุติฐานว่าสาเหตุที่ชนชั้นกลางเก่าเข้าร่วมกับชนชั้นนำเพื่อกีดกันชนชั้นล่างออกจากกระบวนการทางการเมืองนั้น เกิดจากการที่มวลชนคนชั้นกลางเก่ายอมรับมโนทัศน์ดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วรณวิภาศและอภิชาติ (2560) ใช้คำถามว่า “ภายใต้สถานการณ์บางอย่างการใช้ระบอบเผด็จการจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า” เพื่อวัดความยึดมั่นต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ผู้ที่เห็นด้วยกับข้อความนี้จึงไม่ใช่ผู้ที่ยึดมั่นหรือเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตย ส่วนตัวแปรที่พบว่าสามารถใช้อธิบายความไม่ยึดมั่นในระบอบนี้ อย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิตินั้นมี 4 ตัวแปรด้วยกัน คือ ความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ (Mobility) อำนาจนิยม (Authoritarian) ระเบียบสังคมที่ถูกทำลาย (Old order) วิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลาง (Lifestyle) ดังที่แสดงผลไว้ในตารางที่ 3 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

³³ บทบาทของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่อทัศนคติของชนชั้นกลางเก่านี้จะอภิปรายอย่างละเอียดในหัวข้อถัดไป

³⁴ ประเด็นว่า การกระจายทรัพยากรที่เกิดขึ้นในยุคหลังรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ เช่นนโยบาย “ประชานิยม” ทั้งในยุครัฐบาลทักษิณ 1-2 และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นั้นรุนแรงพอหรือไม่นั้น งานชิ้นนี้เห็นว่าปัจจุบันนี้ไม่เพียงพอในการอธิบาย อย่างมากก็เป็นเพียงหนึ่งในหลายๆ ปัจจัยเท่านั้น และยังไม่ใช่ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดอีกด้วย ดังที่เราจะได้อภิปรายเพิ่มเติมในรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

ตารางที่ 3 : ผลการศึกษาโดยใช้แบบจำลอง SEM

VARIABLES	coefficient
year_edu	0.00326
	-0.00789
age	-0.00216
	-0.00151
income_percapita	0.000879
	-0.00767
life_style	0.00600**
	-0.00276
knowledge	-0.00229
	-0.00935
violence	0.0664
	-0.0506
Authoritarian	0.208**
	-0.0852
Old order	0.302***
	-0.0874
Equality	-0.3
	-0.649
Moral Politics	-2,057
	-8,310
Nationalism	-0.632
	-0.39
Mobility	-0.0948**
	-0.0378
Constant	0.216**
	-0.11
Observations	1,800

แบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (Lifestyle)

ตัวแปรแบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (Lifestyle) นั้นเราใช้คำถามต่างๆ ในตารางที่ 4 เช่น ไปเที่ยวต่างประเทศทั้งในและนอกเอเชีย เข้าห้างสรรพสินค้าระดับบน (พารากอน เซ็นทรัล) ใช้บริการของภัตตาคาร และร้านกาแฟที่หรูหรา มีบัตรเครดิต เพื่อวัดว่าผู้ตอบคำถามเป็นผู้มีวิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับสูงหรือไม่ ซึ่งในบริบทของกรุงเทพมหานครนั้นวิถีชีวิตประจำวันเช่นนี้ย่อมสะท้อนฐานะทางสังคมเศรษฐกิจของชนชั้นกลางระดับบน และพบว่าแบบแผนการมีวิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับสูงมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย หรืออาจกล่าวอีกแบบได้ว่า ชนชั้นกลางระดับบนเป็นผู้ที่มีแนวโน้มจะไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 4: แบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (Lifestyle)

ความถี่ในการไปสยามพารากอน(1=ไม่เคยเลย ถึง 5 บ่อยกว่าปีละหน)
ความถี่ในการไปห้างเซ็นทรัล(1=ไม่เคยเลย ถึง 5 บ่อยกว่าปีละหน)
ความถี่ในการไปเที่ยวประเทศแถบเอเชีย(1=ไม่เคยเลย ถึง 4 บ่อยกว่าปีละหน)
ความถี่ในการไปเที่ยวประเทศที่ไกลกว่าแถบเอเชีย(1=ไม่เคยเลย ถึง 4 บ่อยกว่าปีละหน)
มีบัตรเครดิต(1= มี)
ทานอาหารที่ภัตตาคารหรือร้านอาหารในห้างบ่อยๆ(1= ใช้น้อย)
ใช้บริการร้านกาแฟที่ตกแต่งสวยงามบ่อยๆ(1= ใช้น้อย)

ระเบียบทางสังคมถูกท้าทาย (Old Order)

ตัวแปร “ระเบียบทางสังคมถูกท้าทาย” (Old Order) วัดโดยใช้คำถาม เช่น “คนสมัยนี้ไม่รู้จักรักษาหน้าที่ของตนให้ดี เอาแต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล” หรือ “คนสมัยนี้ใช้จ่ายเกินตัว (ไม่พอเพียง/บริโภคนิยม)” คำถามเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อวัดว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติที่ยึดมั่นใน “ระเบียบทางสังคม” ที่มีลักษณะเชิงประเพณีมากน้อยเพียงใด ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อที่จะวัดว่าคนเหล่านี้รู้สึกวาระเบียดเบียนสังคมที่พวกเขายึดถือถูกท้าทายหรือถูกทำให้อ่อนแอลงหรือไม่ ดังเช่นคำถามที่ว่า “ประชาธิปไตยทำให้คนลุ่มหลงในวัตถุนิยมบริโภคนิยม” และ “ประชาธิปไตยทำให้เกิดการใช้ภาษาอย่างไม่เหมาะสม เช่นเป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ในการหาเสียง” ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่เราพบว่ามีทิศทางเดียวกัน

ระหว่างตัวแปรระเบียบทางสังคมกับความไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตยจึงอาจหมายความว่า ผู้ที่ยึดมั่นในระบบระเบียบทางสังคมเชิงประเพณีรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ตั้งงามมีคุณค่ากำลังถูกทำลายหรือเสื่อมสลายลงไป ทำให้เขาไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย

อำนาจนิยม (Authoritarian)

ชุดคำถามที่ใช้วัดว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมหรือไม่นั้น มีรายละเอียดดังในตารางที่ 5 เช่น ผู้ตอบว่าตนชอบคำว่า “หน้าที่” มากกว่า “สิทธิ” หรือชอบวลีว่า “ให้สังคมเห็นพ้องต้องกัน” มากกว่า “ให้สังคมมีความหลากหลาย” หรือผู้ที่เห็นด้วยกับคำถามว่า “หลักการเลี้ยงเด็กที่ดีควรให้มีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ มากกว่าตามใจให้เด็กแสดงออกตามประสาเด็ก” เป็นต้น ตัวแปรอำนาจนิยมนี้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับตัวแปรความไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย อันหมายความว่าผู้ที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมคือผู้ที่มีแนวโน้มจะไม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 5: อำนาจนิยม

ระหว่างคำ 2 คำตามด้านล่างนี้ ท่านชอบคำใดมากกว่ากัน

1. ☐ หน้าที่	☐ สิทธิ
2. ☐ ระเบียบวินัย	☐ เสรีภาพ
3. ☐ การเป็นตัวของตัวเอง	☐ การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่
4. ☐ ให้สังคมมีความคิดเห็นหลากหลาย	☐ ให้สังคมเห็นพ้องต้องกัน

คำถาม: ท่านเห็นด้วยกับข้อความเหล่านี้อย่างไร	ระดับของความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง = 1	ไม่ค่อยเห็น ด้วย = 2	เห็นด้วย = 3	เห็นด้วย อย่างยิ่ง = 4
1) เนื่องจากประเพณีเป็นสิ่งที่สืบทอดต่อกันมา เราควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด				
2) หลักการเลี้ยงเด็กที่ดีควรให้มีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ มากกว่าตามใจให้เด็กแสดงออกตามประสาเด็ก				

ความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่

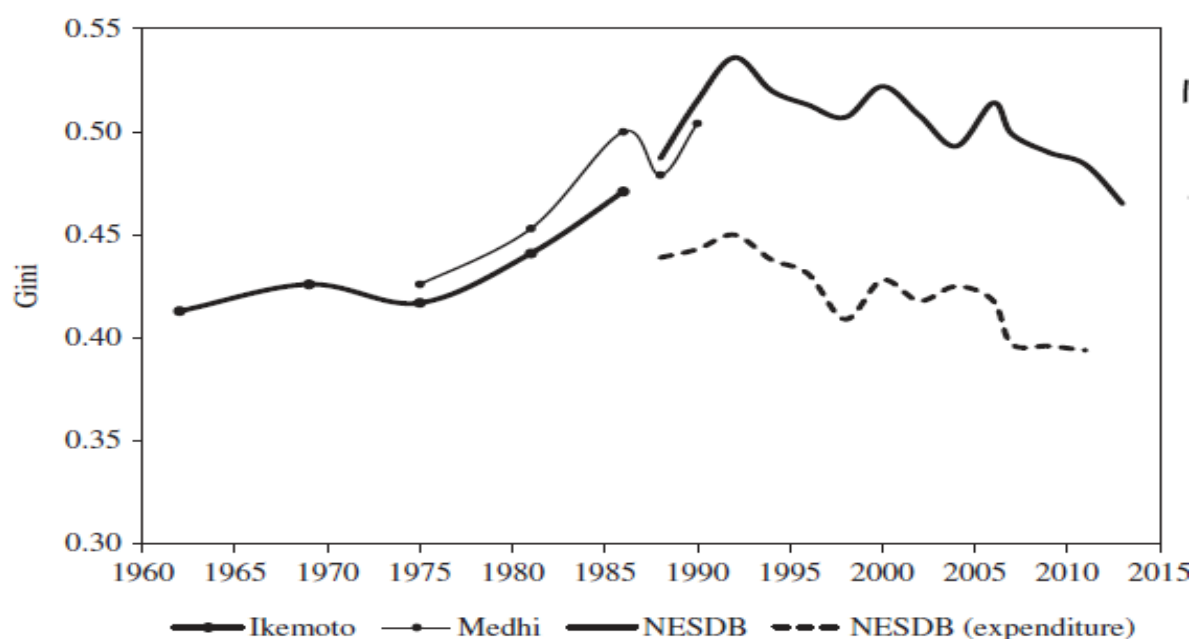
ตัวแปรนี้ใช้วัดว่าผู้ตอบคำถามรู้สึกว่าคุณและครอบครัวมี ชีวิตความเป็นอยู่ ที่มั่นคงทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตหรือไม่ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ผู้ที่ไม่เชื่อมั่นว่าชีวิตตนและครอบครัวมีความมั่นคงทั้งในปัจจุบันและอนาคตจะเป็นผู้ที่ไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ที่รู้สึกว่าคุณไม่มีความมั่นคงจะยอมรับระบอบเผด็จการได้ (ดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6: ความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่

คำถาม: ท่านเห็นด้วยกับข้อความเหล่านี้มากแค่ไหน	ระดับของความคิดเห็น			
	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง = 1	ไม่ค่อย เห็น ด้วย = 2	เห็นด้วย = 3	เห็นด้วย อย่างยิ่ง = 4
1) ปัจจุบันท่านและครอบครัวมี ชีวิตความเป็นอยู่ ที่มั่นคง				
2) ในอีก 5-10 ปีข้างหน้า ท่านคิดว่าชีวิตของท่านและครอบครัวจะมีความมั่นคง				
3) บุตรหลานของท่านจะมีชีวิตที่มั่นคง และสุขสบายกว่าท่าน				

สิ่งที่ควรจะได้รับคือการอธิบาย ณ จุดนี้ก็คือ เหตุใดผู้ตอบคำถามชาวกรุงเทพฯ จึงมีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตน จะเข้าใจสิ่งนี้ได้ต้องพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของการกระจายรายได้ของสังคมไทยในระยะเวลาประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1: การเปลี่ยนแปลงของระดับความเหลื่อมล้ำ

จากแผนภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าระดับความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้นั้นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 2500 จาก พ.ศ. 2505 ที่ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยมีค่าใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของประเทศกำลังพัฒนา แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2535 ระดับความเหลื่อมล้ำของไทยก็มีค่าสูงสุด ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับบรรดาประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงลำดับต้นๆ ของโลก อย่างไรก็ตาม ระดับความเหลื่อมล้ำของไทยก็เริ่มลดลงหลัง พ.ศ. 2535 (Pasuk 2016: 3)

แผนภาพที่ 2: การเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยเปรียบเทียบระหว่างชั้นรายได้แบบ percentile

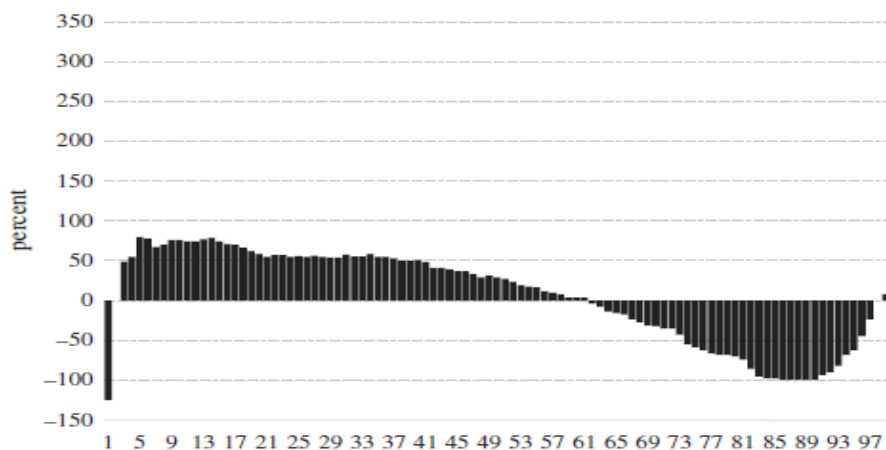

Figure 2. Relative change in income by percentile, Thailand, 1988–2011. Source: Kobsak (2013, 37), used with permission.

ความเหลื่อมล้ำในภาพรวมที่เริ่มลดลงหลัง พ.ศ. 2535 นั้น ในด้านหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2531- 2554 ที่รายได้ของคนในชั้นรายได้ที่ต่ำกว่าชั้นที่ 60 percentile โดยประมาณลงมาเพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าชนชั้นกลางบนที่ระดับประมาณ 61 percentile ขึ้นไป แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด 1 percentile แรกกลับมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในช่วงเวลา 20 ปีเศษนี้ กลุ่มชนชั้นกลางบนถูกไล่กวาดทางเศรษฐกิจจากกลุ่มชนชั้นล่าง ในขณะที่คนกลุ่มนี้ถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อยๆ จากกลุ่มชนชั้นบนสุดของสังคม ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 (Kobsak 2013 อ้างจาก Pasuk 2016: 4)

ตารางที่ 7: ลำดับปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงระดับความเหลื่อมล้ำ

ตารางที่ 3: ลำดับปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงระดับความเหลื่อมล้ำ (สัมประสิทธิ์ซีบี) ในแต่ละช่วงเวลา

อันดับ	ทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น		ทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลง	
1) 2524-2535 (ช่วงความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น)				
1	จำนวนปีการศึกษา	71.3%	ขนาดครัวเรือน	-14.8%
2	ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่	27.1%	สัดส่วนคนทำงาน	-11.1%
3	อยู่ในภาคเกษตรกรรม	21.3%	อายุ	-9.2%
4	มีลูกจ้าง	12.5%	เพศ	-3.2%
5	มีอาชีพชั้นสูง	9.6%		
6	มีนายจ้างในครัวเรือน	3.5%		
2) 2535-2556 (ช่วงความเหลื่อมล้ำลดลง)				
1	อายุ	4.4%	ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่	-41.5%
2	สัดส่วนคนทำงาน	4.1%	อยู่ในภาคเกษตรกรรม	-24.1%
3	มีอาชีพชั้นสูง	2.5%	มีลูกจ้าง	-14.5%
4	มีแรงงาน	1.9%	ขนาดครัวเรือน	-6.2%
5	เพศ	0.5%	จำนวนปีการศึกษา	-3.9%
6			มีนายจ้างในครัวเรือน	-3.1%
2524-2556 (ช่วงความเหลื่อมล้ำลดลงสุทธิ)				
1	จำนวนปีการศึกษา	120.0%	ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่	-67.9%
2	มีอาชีพชั้นสูง	24.8%	ขนาดครัวเรือน	-45.0%
3	มีแรงงาน	5.7%	อยู่ในภาคเกษตรกรรม	-29.3%
4			มีลูกจ้าง	-18.0%
5			สัดส่วนคนทำงาน	-8.7%
6			อายุ	-4.4%

ที่มา: ตารางที่ A5 ประมาณการณโดยผู้เขียนจากสมการที่ 2 ของ Fields (2003)

หมายเหตุ: เครื่องหมายลบแสดงว่าปัจจัยดังกล่าวทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลง ในขณะที่สัดส่วนที่เป็นบวกแสดงว่าปัจจัยดังกล่าวทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นในช่วงเวลานั้น (ผู้เขียนตัดแปลงจากสมการที่ 2 เพื่อการนำเสนอที่เข้าใจง่าย)

ในอีกด้านหนึ่งของความเหลื่อมล้ำนั้น เมื่อพิจารณาจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดหรือลดความเหลื่อมล้ำแล้ว (ตารางที่ 7) เราจะพบ 2 ปัจจัยที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่และการมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม ปัจจัยทั้งสองนี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2524-2535 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความเหลื่อมล้ำโดยรวมเพิ่มขึ้น แต่กลับกลายเป็นปัจจัยที่ลดความเหลื่อมล้ำลงในช่วง พ.ศ. 2535-2556 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความเหลื่อมล้ำโดยรวมลดลง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากปัจจัยทั้งสองถูกระทบจากเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐอย่างสำคัญ (ธรรและชานนทร์ 2560) ดังนี้

ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2531 ปัจจัยเชิงพื้นที่ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นสูงมาก ซึ่งเกิดจากผลตอบแทนของการอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ เขตเมืองในภาคกลาง เมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเมืองภาคใต้ตามลำดับ หลังจาก พ.ศ. 2535 และ 2539 ปัจจัยการอาศัยอยู่ในเขตเมืองมีแนวโน้มอธิบายความเหลื่อมล้ำลดลง แต่กลับมา

เพิ่มสูงอีกครั้งในพ.ศ. 2543 แต่หลังจากพ.ศ. 2543 ปัจจัยเชิงพื้นที่นี้เองกลับทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลงอย่างรวดเร็วจากการกลายเป็นเมือง (urbanization) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขยายประชากรในเขตเมืองต่างๆ ในภูมิภาคนอกพื้นที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้ หลัง พ.ศ. 2544 รัฐบาลทักษิณได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบคู่ขนาน (Dual Track) ซึ่งทำให้มีการจัดสรรทรัพยากรของรัฐมากระตุ้นเศรษฐกิจในเขตภูมิภาคมากขึ้นกว่ายุคก่อนๆ อย่างมีนัยยะสำคัญ ผ่านกลุ่มนโยบายที่เรียกกันว่า “ประชานิยม” เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (S-M-L) การส่งเสริมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งหนึ่งตำบล (OTOP) ฯลฯ แนวนโยบายเหล่านี้หนุนเสริมให้เกิดการไหลกวดทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ ยิ่งกว่านี้ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจทางการคลังให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ที่ทำให้สัดส่วนรายได้ของ อปท. เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 ใน พ.ศ. 2540 เป็นร้อยละ 20.7 ใน พ.ศ. 2544 และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 27.3 ใน พ.ศ. 2556 โดยสัดส่วนรายได้ที่สูงขึ้นมากนี้เกิดจากการโอนเงินอุดหนุนของรัฐบาลกลางให้แก่ อปท. สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการขยายเขตเมืองและการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคอย่างสำคัญ (ธรรและชานนทร์ 2560)

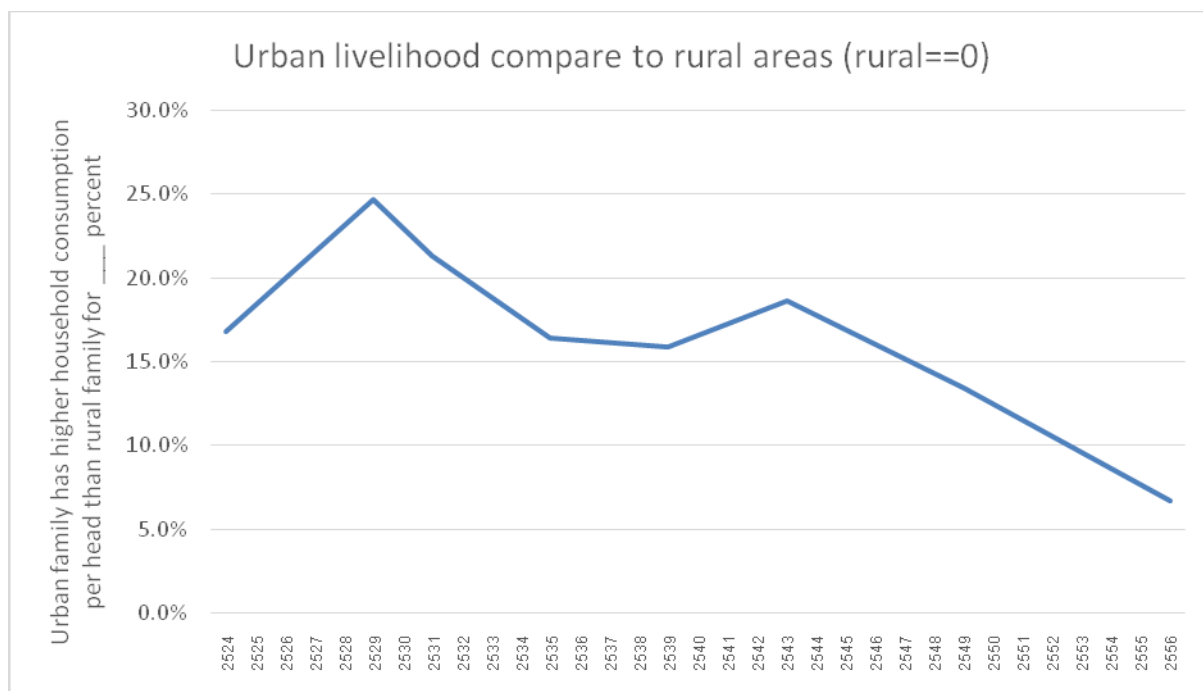
การมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม

ปัจจัยการมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรมส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำสูงเป็นเพราะราคาสินค้าเกษตรที่ลดลงใน พ.ศ. 2524, 2535 และ 2543 ราคาที่ลดลงประกอบกับการที่ครัวเรือนที่อยู่ในภาคเกษตรมักเป็นครัวเรือนที่มีระดับการบริโภคน้อยอยู่แล้วทำให้ในช่วงเวลาที่ราคาผลผลิตตกต่ำ ครัวเรือนที่มีเกษตรกรรมอยู่ด้วยจะมีระดับการบริโภคน้อยกว่าครัวเรือนแบบอื่นโดยเฉลี่ยมากขึ้น ซึ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้น ส่วนการที่ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำน้อยลงในช่วง พ.ศ. 2549-2556 เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรที่ดีขึ้นทั้งจากตลาดโลกและจากนโยบายการแทรกแซงราคาโดยหลายรัฐบาล

กล่าวโดยสรุปก็คือ หลัง พ.ศ. 2535 การอยู่อาศัยในพื้นที่ซึ่งมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำกว่า เช่น พื้นที่นอกเขตกรุงเทพฯ หรือนอกเขตเมืองในภูมิภาคต่างๆ เสียเปรียบพื้นที่ที่มีการพัฒนามาก่อนน้อยลง ในขณะที่เดียวกันราคาพืชผลการเกษตรต่างๆ ก็ปรับตัวสูงขึ้นในช่วงหลัง ทำให้ภาคชนบทและเกษตรกรรมไหลกวดเข้าใกล้ภาคเมืองมากขึ้น ซึ่งนโยบายรัฐมีผลอย่างสำคัญต่อการไหลกวดนี้ ทำให้ระดับความเหลื่อมล้ำลดลงหลัง พ.ศ. 2535

เมื่อใช้ระดับการบริโภคของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบระหว่างชนบทกับเมืองเป็นมาตรฐานแล้ว เราจะเห็นปรากฏการณ์ที่เขตชนบทไหลกวดเขตเมืองอย่างชัดเจน จากแผนภาพที่ 3 ข้างล่างนี้ ชนบทไหลกวดเมืองสองระลอกระหว่างช่วง พ.ศ. 2529-2539 และ ช่วง พ.ศ. 2543-2556 ในขอบข่ายทั่วประเทศ

แผนภาพที่ 3 ระดับการบริโภคของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบระหว่างชนบทกับเมือง

จากการคำนวณของชานนทร์ เตชะสุนทรวัฒน์ โดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

อาจสรุปได้ว่า ความรู้สึกที่ไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองและครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคต เกิดจากการที่ชนชั้นกลางระดับบนถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากชนชั้นที่มีฐานะต่ำกว่า ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถจะไล่กวดชนชั้นสูงสุดส่วนน้อยได้ทัน ทำให้ถูกทิ้งห่างไปเรื่อยๆ นอกจากนี้ในเชิงพื้นที่ ชนชั้นกลางบนของกรุงเทพฯ หรือในเขตเมืองอื่นๆ ก็ถูกไล่กวดจากคนในเขตชนบท หรือ “คนบ้านนอก” ทำให้ช่องว่างระหว่างพวกเขากับชาวบ้านนอกเหล่านั้นหดแคบเข้าด้วยกัน สิ่งต่างๆ นี้อาจช่วยอธิบายว่าทำไมคนชั้นกลางบนชาวกอง (ชาวเมือง) รู้สึกถึงความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตน ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานของอารมณ์ความรู้สึกที่ทำให้เขายอมรับระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้

จากการอภิปรายในบทที่ 3 ซึ่งนิยาม “ชนชั้นกลางระดับบน” ในสังคมไทยว่า หมายถึง “ผู้ที่มักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ หรือในเขตเมือง มีการศึกษาสูง และมีการงานอยู่นอกภาคเกษตรมีฐานะเป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีหรือไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพชั้นสูง รวมทั้งมีวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) แบบหรูหรา” และชนชั้นกลางระดับบนนี้เป็นมวลชนกลุ่มหลักกลุ่มหนึ่งที่สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ส่วนการอภิปรายข้างต้นของบทนี้ชี้เพิ่มเติมว่า ชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ ผู้มีวิถีชีวิตประจำวันแบบ “หรูหรา” นั้น กลับมีความรู้สึกที่ชีวิตตนและครอบครัวไม่มีความมั่นคงทั้งในปัจจุบัน

และอนาคต เนื่องจากถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ในขณะที่พวกเขาก็ไล่ตามชนชั้นสูงของสังคมไม่ทัน และถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อยๆ ยิ่งกว่านี้ คนกลุ่มนี้รู้สึกตัวว่าระเบียบทางสังคมที่เขายึดถือว่าดีงาม ซึ่งสะท้อนผ่านคำถามว่า “คนสมัยนี้ไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดี เอาแต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล” หรือ “คนสมัยนี้ใช้จ่ายเกินตัว (ไม่พอเพียง/บริโภคนิยม)” ก็กำลังถูกทำร้าย หรือถูกทำให้อ่อนแอลง ดังคำถามที่ว่า “ประชานิยมทำให้คนลุ่มหลงในวัตถุนิยมบริโภคนิยม” หรือ “ประชานิยมทำให้เกิดการใช้ภาษีอย่างไม่เหมาะสม เช่น เป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ในการหาเสียง”

ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว อาจกล่าวได้ว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกที่ไม่มั่นคงจากการถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจ กับการที่รู้สึกวาระระเบียบทางสังคมที่ดีงามกำลังถูกทำลายของชนชั้นกลางระดับบนนั้น เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อปัญหาเชิงโครงสร้างที่ประจักษ์ (2559) และวีระยุทธ (2560) ซึ่งว่าลักษณะเชิงโครงสร้างของประเทศไทยสมัยใหม่ที่ยังคงสืบทอดมรดกโครงสร้างแบบรัฐโบราณมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง (ไม่ผ่าน) ของสังคมการเมืองไทย โดยเฉพาะวีระยุทธเชื่อว่าความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐเก่ากับรัฐใหม่ก่อให้เกิดปมความขัดแย้งเชิงพื้นที่ระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด ที่เกิดจากการจัดสรรทรัพยากรของรัฐที่ให้ประโยชน์แก่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นความสืบเนื่องจากรัฐเก่า ที่กรุงเทพฯ ทำตัวเสมือนเจ้าอาณานิคมปกครองต่างจังหวัด ทำให้ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ (ซึ่งเป็นคนกรุงเทพฯ) ของไทยต่อต้านรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเพื่อปกป้องฐานะที่ได้เปรียบในการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ปมความขัดแย้งระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัดจึงกลายเป็นปมทับซ้อนระหว่างพื้นที่และเชิงชนชั้น ระหว่างชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ กับชนชั้นกลางระดับล่างในต่างจังหวัดไปในขณะเดียวกัน

ในอีกแง่หนึ่งบทที่ 3 ชี้ว่าชนชั้นกลางระดับบนเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคน “หน้าใหม่ทางการเมือง” เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์ทางตรงกับการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน หรือไม่ใช่ว่าผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองเป็นพื้นฐาน ประกอบกับการที่เขาเติบโตขึ้นมาในสังคมไทยที่แนวคิดแบบอนุรักษนิยมเป็นความคิดกระแสหลักนั้น สภาวะการณ์เช่นนี้อาจทำให้พวกเขาปรับตัวกับทัศนคติพื้นฐานแบบอำนาจนิยม ที่ทำให้พวกเขากลายเป็นมวลชนที่สนับสนุน หรือรับได้กับความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐเก่ากับรัฐใหม่ ที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทางการเมืองของชนชั้นนำที่มีลักษณะย้อนแย้งกันระหว่างความต้องการมีอำนาจ (authority) แต่กลับไม่ต้องการความรับผิดชอบ (accountability) เพราะทัศนคติแบบอำนาจนิยมนั้น เน้นความสำคัญของการทำตามหน้าที่มากกว่าให้ความสำคัญกับสิทธิ เมื่อพวกเขาไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิแล้วก็เป็นที่ชัดเจนว่า เขาไม่ได้เห็นความจำเป็นว่าผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในฐานะเจ้าของสิทธิ

ในแง่นี้ Welzel ย้ำว่าการเรียกร้องทางการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมวลชนที่ออกมาเรียกร้องมีค่านิยมแห่งการปลดปล่อย (Emancipative Values) ซึ่งก็คือ “อำนาจ เสรีภาพ ศักยภาพกระทำการ (agency) ความเท่าเทียม และความไว้วางใจในตัวผู้อื่น” แต่เห็นได้ชัดจากการ

อภิปรายข้างต้นว่า ชนชั้นกลางระดับบนของไทยไม่ได้ยึดถือค่านิยมแห่งการปลดปล่อย ดังนั้น พวกเขาจึงไม่ได้มีบทบาทแบบ “มวลชนเพื่อการปลดแอก” (Emancipative Mass) ซึ่งจะ “สร้างแรงกดดันให้กับชนชั้นนำทางการเมือง เพื่อเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองเมื่อมันถูกปฏิเสธ ปกป้องมันเมื่อมันถูกทำลาย และขับเคลือนมันเมื่อมันหยุดชะงัก” (Welzel 2009: 84)

เพราะเหตุนี้ จึงไม่แปลกที่มวลชนชนชั้นกลางระดับบนจะไม่ยึดมั่นหรือ “หันหลัง” ให้กับระบอบประชาธิปไตยและกลายเป็นมวลชนโดย “ธรรมชาติ” ของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งใช้กรอบความคิดที่เน้นการต่อต้านการทุจริตเชิงศีลธรรม ชาตินิยม และกษัตริย์นิยม เป็นอุดมการณ์หลักในการระดมมวลชน ชนชั้นกลางระดับบนของไทยจึงไม่ใช่ผู้มีบทบาททางบวกต่อทั้งการกลายเป็นและการจรรโลงประชาธิปไตยตามที่ทฤษฎีในสายของการทำให้ทันสมัยคาดหวังไว้ ตรงกันข้าม ชนชั้นนี้กลับกลายเป็นมวลชนของพลังอนุรักษ์นิยมของชนชั้นนำไทยที่สนับสนุน (หรือไม่ต่อต้าน) การรัฐประหารโดยกองทัพอยู่บ่อยครั้ง จนกระทั่งกลายเป็นวงจรรักษาทางการเมือง ทำให้ระบอบการเมืองไทยไม่มีเสถียรภาพ

โดยสรุป เราอาจตอบคำถามว่าเหตุใดชนชั้นกลางของไทยที่มีบทบาทเชิงบวกต่อการกลายเป็นประชาธิปไตยในทศวรรษที่ 2513 และ 2523 หันมาต่อต้านประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษเศษที่ผ่านมาได้ สั้นๆ ว่า บทบาทเชิงบวกในช่วงแรกนั้นไม่ได้เกิดจากการสมานความเชื่อแบบปลดปล่อย พวกเขาอาจมีความเชื่อแบบ “ไทยๆ” นี้มาตั้งแต่ช่วงเวลานั้นแล้ว พวกเขาหันมาสู้เพื่อประชาธิปไตยในช่วงนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัวเอง โดยขอมีส่วนแบ่งอำนาจการจัดสรรทรัพยากรจากชนชั้นบน ส่วนสาเหตุที่พวกเขาหันมาสนับสนุนระบอบอำนาจนิยมของชนชั้นสูงในช่วงหลัง ไม่ว่าจะโดยตระหนักรู้หรือไม่ก็ตาม ก็เป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพวกเขาอีกเช่นกัน โดยพยายามกีดกันชนชั้นกลางระดับล่างออกจากอำนาจการจัดสรรทรัพยากร ผ่านจินตภาพสังคมช่วงชั้นอินทรีภาพที่รองรับโดยมโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมี

บทที่ 7 สรุป

รายงานวิจัย “การเมืองคนดี”: ความคิด ปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาว่าผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” กลุ่มหลักมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนทัศนคติทางการเมืองอย่างไร พวกเขาหมายความว่าตนเองและการเคลื่อนไหวของพวกเขาอย่างไร และระบบการเมืองการปกครองที่พวกเขาเสนอมีลักษณะอย่างไร วางอยู่บนโลกทัศน์และคติความเชื่อใด และสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไรและเพราะเหตุใด สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษได้ตามหัวข้อดังนี้

7.1 ชนชั้นหลักในขบวนการและนัยต่อความขัดแย้งทางชนชั้น

ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก คือ ชนชั้นกลางระดับบน (ชนชั้นกลางระดับกลางขึ้นไป) และชนชั้นกลางระดับล่าง ในขณะที่ประเทศไทยใน พ.ศ. 2556 มีจำนวนชนชั้นกลางระดับบน 14.3 ล้านคน (21.4%) และมีชนชั้นกลางระดับล่าง 36 ล้านคน (53.8%) นั้น กรุงเทพฯ กลายเป็นฐานที่มั่นของคนชั้นกลางบน เนื่องจากมีผู้คนในชนชั้นนี้ถึง 47% ของประชากร จากการสำรวจเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้การสนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” (“เสื้อเหลือง”) คิดเป็น 20.78% ส่วนผู้ให้การสนับสนุนฝ่ายตรงข้าม (“เสื้อแดง”) มีเพียง 7.83% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเท่านั้น และพบว่าฝ่ายเหลืองมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแบบชนชั้นกลางในระดับสูงกว่าฝ่ายแดงอย่างชัดเจน แม้ว่าระดับรายได้ของทั้งสองฝ่ายจะไม่แตกต่างกันในเชิงสถิติก็ตาม

ทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้การสนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” มีแนวโน้มจะเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมากกว่า สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่สนับสนุนกลุ่ม “เสื้อแดง” พบว่ามีแนวโน้มเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจน้อยกว่า แต่มีแนวโน้มอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (ไม่มีลูกจ้าง) มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มแดงเป็นผู้ว่างงานในอัตราที่สูงกว่าด้วย หรือกล่าวได้ว่าฝ่ายเหลืองมีอาชีพที่มีความมั่นคงสูงกว่า ทั้งในแง่อาชีพมีลักษณะเป็นงานประจำ (ไม่ใช่งานชั่วคราว) และอยู่ในภาครัฐ จึงมีทั้งรายได้ที่ผันผวนน้อยกว่า และมีสิทธิในสวัสดิการสังคมรองรับ เช่น การรักษาพยาบาล เงินบำนาญ ฯลฯ ในแง่นี้ก็ไม่ได้แปลกที่พบว่า ฝ่ายเหลืองมีระดับการศึกษาที่สูงกว่า (เกือบ 15 ปี หรือประมาณปริญญาตรี) ฝ่ายแดงอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ (เกือบ 12 ปี หรือประมาณมัธยมปลาย) เช่นเดียวกัน ในแง่ของแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน (lifestyle) กลุ่มเหลืองมีแบบแผนการใช้ชีวิตที่สะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่สูงกว่าฝ่ายแดงอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ เช่น มีบัตรเครดิตเป็นสัดส่วนมากกว่า สามารถอ่านสิ่งพิมพ์

หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ และนิตยสารภาษาอังกฤษจนจบเป็นเล่มได้มากกว่า ไปจับจ่ายใช้สอยในห้างสรรพสินค้าระดับหรู (เช่น พารากอน เซ็นทรัล) ไปทานอาหารระดับภัตตาคาร ดื่มกาแฟในร้านหรู รวมทั้งไปเที่ยวต่างประเทศในย่านเอเชียบ่อยครั้งกว่า

ดังนั้น “ชนชั้นกลางระดับบน” ที่ให้การสนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ของงานชิ้นนี้จึงหมายถึง “ผู้ที่มักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ หรือในเขตเมือง มีการศึกษาสูง และมีภาระงานอยู่นอกภาคเกษตร มีฐานะเป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีและไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพชั้นสูง รวมทั้งมีวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) แบบหรูหรา” อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการสำรวจในครั้งนี้ไม่ได้ครอบคลุมประชากรทั้งประเทศ เราจึงไม่สามารถสรุปเชิงปริมาณได้ว่า ชนชั้นกลางระดับบนนี้คิดเป็นสัดส่วนเท่าไรของผู้ให้การสนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”

ในส่วนชนชั้นกลางระดับล่าง กรณีศึกษาคนที่ที่แพลตฟอร์มค้นพบว่า ส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่าง คือ ไม่ได้ยากจนข้นแค้นและมีรูปแบบการใช้ชีวิตในหลายส่วนที่ดูคล้ายคลึงกับชนชั้นกลาง เช่น มีรถยนต์ส่วนตัว มีการเดินทางท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอย แต่ก็ไม่ได้มีอาชีพการงานมั่นคง คนที่ทำงานประจำมักเป็นพนักงานระดับล่างหรือลูกจ้างชั่วคราวของบริษัทเอกชนหรือหน่วยราชการ สำหรับผู้ไม่ได้ทำงานประจำมักประกอบอาชีพค้าขายหรือรับจ้างอิสระ เช่น ขายอาหารตามสั่ง ขายข้าวแกงปักษ์ใต้ ช่างเสริมสวย ช่างทำกุญแจ ช่างซ่อมรองเท้า และขายวัตถุดิบอาหารจากภาคใต้ เป็นต้น กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เรียนจบชั้นมัธยมตอนต้นหรือปลาย และแม้พวกเขาจะมีรายได้ประจำทุกวัน แต่ก็ยังเป็นรายได้ที่เพียงพอแก่การดำรงชีพตามอัตภาพเท่านั้น พวกเขาทำมาหากินกับเศรษฐกิจนอกระบบแบบลุ่มๆ ดอนๆ ต้องต่อสู้ชีวิตและปรับตัวตามเงื่อนไขที่ตนกำหนดไม่ได้มาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม คนได้ที่แพลตฟอร์มค้นพบบางคนจัดเป็นชนชั้นกลางระดับกลาง แม้จะมีจำนวนไม่มาก เช่น ทำงานในรัฐวิสาหกิจในระดับหัวหน้างาน เป็นเจ้าของห้อง (ในขณะที่คนส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้เช่า)

พิจารณาในแง่นี้ อาจมีผู้เถียงได้ว่า องค์ประกอบของกลุ่มการเมืองนี้มีลักษณะตัดข้ามชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม (cross classes) เนื่องจากผู้สนับสนุน กปปส. มีทั้งชนชั้นกลางบนและล่าง ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างมวลชนฝ่ายเหลืองและแดงจึงมิใช่ความขัดแย้งเชิงชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่เศรษฐกิจดังเช่นที่อภิชาติ ยุกติ และนิติ (2556) เสนอว่าความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่ผ่านมาเป็นความขัดแย้งที่ลักษณะทางชนชั้น กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางระดับบน (เสื้อเหลือง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่ากับชนชั้นกลางระดับล่าง (เสื้อแดง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ซึ่งมีนัยว่าชนชั้นกลางระดับล่างไม่ควรเข้าร่วมขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย เพราะขบวนการฯ นี้ต่อต้านนโยบายการกระจายทรัพยากร (เช่น นโยบายประชานิยมในช่วงรัฐบาลของพรรคไทยรักไทย-เพื่อไทย) ที่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นกลางระดับล่าง

งานชิ้นนี้ไม่เห็นด้วยกับข้อถกเถียงเช่นนี้ เนื่องจากการจะระบุว่าความขัดแย้งทางการเมืองไทยในรอบทศวรรษเศษที่ผ่านมาจะเป็นความขัดแย้งเชิงชนชั้นหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาอีกอย่างน้อยสองปัจจัยคือ หนึ่ง องค์ประกอบเชิงชนชั้นทางเศรษฐกิจของมวลชนผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่ายการเมือง ในแง่องค์ประกอบเชิงชนชั้น การทำงานชิ้นนี้ชี้ข้างต้นว่ามีชนชั้นกลางระดับล่างเป็นมวลชนของขบวนการ ด้วยนั้น ก็ยังไม่สามารถยืนยันเชิงปริมาณได้ว่า ชนชั้นกลางระดับล่างที่เป็นมวลชนของขบวนการ นี้เป็นมวลชนส่วนข้างมากหรือส่วนข้างน้อยของทั้งขบวนการ คงไม่แปลกที่ขบวนการเคลื่อนไหวหนึ่งๆ จะประกอบด้วยมวลชนจากหลายชนชั้นทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองระดับชาติ ดังนั้นหากจะยืนยันว่า ขบวนการฯ นี้มีลักษณะข้ามชนชั้นจริงๆ แล้ว ก็อาจต้องยืนยันในเชิงปริมาณด้วยว่า ขบวนการนี้ไม่ได้มีชนชั้นกลางระดับบนเป็นองค์ประกอบส่วนใหญ่

สอง จะต้องพิจารณาถึงเป้าหมายและข้อเรียกร้องทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวด้วย งานชิ้นนี้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้ว เป้าหมายและข้อเรียกร้องหลักทางการเมืองของขบวนการฯ เป็นการรื้อฟื้นระเบียบทางการเมืองสังคมแบบช่วงชั้น (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 6.3 ข้างล่างนี้) ขึ้นมาใหม่³⁵ แม้ระเบียบทางการเมืองแบบนี้จะไม่ใช่ตัวนโยบายเศรษฐกิจโดยตรง แต่เห็นได้ชัดว่าผู้ที่ได้ประโยชน์หลักหากการรื้อฟื้นระเบียบแบบช่วงชั้นนี้ประสบความสำเร็จก็คือชนชั้นกลางบนไม่ใช่ชนชั้นกลางล่าง ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงยังคงยึดข้อสรุปว่า ความขัดแย้งทางการเมืองของมวลชนทั้งสองฝ่ายเลื้อยสลับกันยังคงมีลักษณะความขัดแย้งเชิงชนชั้น ระหว่างชนชั้นกลางบน (ฝ่ายเหลือง) กับชนชั้นกลางล่าง (ฝ่ายแดง) ต่อไป เช่นเดียวกับข้อสรุปของ อภิชาติ ยุกติ และนิติ (2556)

7.2 ชนชั้นกลางกับระบอบประชาธิปไตย

การสำรวจทัศนคติทางการเมืองของชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ ที่สนับสนุนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ/หรือ กปปส. พบว่าพวกเขาไม่ได้เป็นผู้ที่ยึดมั่นหรือเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่า “ภายใต้สถานการณ์บางอย่างการใช้ระบอบเผด็จการจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า” ยิ่งไปกว่านั้น ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” มีทัศนคติพื้นฐานแบบอำนาจนิยมที่เห็น “หน้าที่” มาก่อน “สิทธิ” หรือต้องการ “ให้สังคมเห็นพ้องต้องกัน” มากกว่าต้องการ “ให้สังคมมีความหลากหลาย” รวมทั้งเห็นด้วยว่า “หลักการเลี้ยงเด็กที่ดีควรให้มีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ มากกว่าตามใจให้เด็กแสดงออกตามประสาเด็ก” นอกจากนี้ ชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ ยังเชื่ออีกด้วยว่า ระเบียบสังคมที่พวกเขายึดมั่นกำลังถูกทำลาย พวกเขาเห็นว่า “คนสมัยนี้ไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดี เอา

³⁵ ผู้เขียนมิได้หมายความว่าขบวนการฯ ได้ประกาศ หรืออาจแม้กระทั่งตระหนักรู้ว่า จุดหมายของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนคือต้องการรื้อฟื้นระเบียบทางการเมืองสังคมแบบช่วงชั้น แต่เป้าหมายนี้สามารถตีความได้จากความคิดและจินตนาการทางการเมืองของทั้งแกนนำและผู้สนับสนุนขบวนการฯ

แต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล” หรือ “คนสมัยนี้ใช้จ่ายเกินตัว (ไม่พอเพียง/บริโภคนิยม)” รวมทั้งเชื่อว่า “ประชานิยมทำให้คนลุ่มหลงในวัตถุนิยมบริโภคนิยม” และ “ประชานิยมทำให้เกิดการใช้ภาษีอย่างไม่เหมาะสม เช่น เป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ในการหาเสียง” ในขณะที่เดียวกันแม้ชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ มีวิถีชีวิตประจำวันแบบ “หรูหรา” แต่พวกเขากลับมีความรู้สึกที่ชีวิตตนและครอบครัวไม่มีความมั่นคงทั้งในปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ในขณะที่พวกเขาก็ไล่ตามชนชั้นสูงของสังคมไม่ทัน และถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อยๆ

Welzel เสนอว่าการเรียกร้องทางการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมวลชนที่ออกมาเรียกร้องมีค่านิยมแห่งการปลดปล่อย (Emancipative Values) ซึ่งก็คือ “อำนาจ เสรีภาพ ศักยภาพ กระทำการ (agency) ความเท่าเทียม และความไว้วางใจในตัวผู้อื่น” แต่เห็นได้ชัดจากการอภิปรายข้างต้นว่า ชนชั้นกลางระดับบนของไทยไม่ได้ยึดถือค่านิยมแห่งการปลดปล่อย แต่กลับมีทัศนคติพื้นฐานแบบอำนาจนิยมที่เน้นหน้าที่ก่อนสิทธิ ต้องการให้สังคมเห็นพ้องต้องกันมากกว่าสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับจินตภาพของสังคมช่วงชั้นแบบอินทรีภาพมากกว่า พวกเขาไม่ได้เป็น “มวลชนเพื่อการปลดแอก” (Emancipative Mass) ซึ่งจะ “สร้างแรงกดดันให้กับชนชั้นนำทางการเมือง เพื่อเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองเมื่อมันถูกปฏิเสธ ปกป้องมันเมื่อมันถูกทำลาย และขับเคลื่อนมันเมื่อมันหยุดชะงัก” (Welzel 2009: 84) แต่อย่างใด

เพราะเหตุนี้ จึงไม่แปลกที่มวลชนชนชั้นกลางระดับบนจะไม่ยึดมั่นหรือ “หันหลัง” ให้กับระบอบประชาธิปไตยและกลายเป็นมวลชนโดย “ธรรมชาติ” ของ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” ซึ่งใช้กรอบความคิดที่เน้นการต่อต้านการทุจริตเชิงศีลธรรม ชาตินิยม และกษัตริย์นิยม เป็นอุดมการณ์หลักในการระดมมวลชน กล่าวในแง่หนึ่งแล้ว ความคิดทางการเมืองของพวกเขาไม่แตกต่างจากผู้สนับสนุนหลักกลุ่มอื่น เช่น คนใต้ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งจำนวนมากเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง ดังนั้น ชนชั้นกลางระดับบนของกรุงเทพฯ จึงไม่ใช่ผู้มีบทบาททางบวกต่อการกลายเป็นและการจรรโลงประชาธิปไตยตามที่ทฤษฎีในสายของการทำให้ทันสมัยคาดหวังไว้ ตรงกันข้าม พวกเขากลับกลายเป็นมวลชนของพลังอนุรักษ์นิยมของชนชั้นนำไทยที่สนับสนุน (หรือไม่ต่อต้าน) การรัฐประหารโดยกองทัพอยู่บ่อยครั้งจนกระทั่งกลายเป็นวงจรรูปาทวิทางการเมือง ทำให้ระบอบการเมืองไทยไม่มีเสถียรภาพ

โดยสรุป เราอาจตอบคำถามว่าเหตุใดชนชั้นกลางของไทยที่มีบทบาทเชิงบวกต่อการกลายเป็นประชาธิปไตยในทศวรรษที่ 2513 และ 2523 หันมาต่อต้านประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษเศษที่ผ่านมาได้ สั้นๆ ว่า บทบาทเชิงบวกในช่วงแรกนั้นไม่ได้เกิดจากการสมานความเชื่อแบบปลดปล่อย พวกเขาอาจมีความเชื่อแบบ “ไทยๆ” นี้มาตั้งแต่ช่วงเวลานั้นแล้ว พวกเขาหันมาสู้เพื่อประชาธิปไตยในช่วงนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัวเอง โดยขอมีส่วนร่วมแบ่งอำนาจการจัดสรรทรัพยากรจากชนชั้นบน ส่วนสาเหตุที่พวกเขาหันมาสนับสนุนระบอบอำนาจนิยมของชนชั้นสูงในช่วงหลัง ไม่ว่าจะโดยตระหนักรู้หรือไม่ก็

ตาม ก็เป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพวกเขาอีกเช่นกัน โดยพยายามกีดกันชนชั้นกลางระดับล่างออกจากอำนาจการจัดสรรทรัพยากรผ่านจินตภาพสังคมช่วงชั้นอินทรีย์ภาพที่รองรับโดยมโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมี

7.3 โลกทัศน์และคติความเชื่อทางศาสนากับการโยกย้ายสังคมช่วงชั้น

“ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ กบปส. ไม่ได้ต้องการปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยไปสู่ระบอบอื่น ไม่ว่าจะเป็่สังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ หากแต่เสนอรูปแบบการเมืองการปกครองที่มี “คนดี” หรือ “ความดี” เป็นฐาน เป็นการพัฒนาการเมืองให้มีศีลธรรม หรือเป็นการ “ปฏิรูป” ระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณธรรม แม้จะไม่ได้อิงกับมโนทัศน์ทางศาสนาใด เป็นการเฉพาะหรือว่ามีความย้อนแย้งในระดับรากฐานก็ตาม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป้าหมายของขบวนการคือการรื้อฟื้นหรือการย้อนสังคมไทยกลับไปสู่ “สังคมช่วงชั้นแบบอินทรีย์ภาพ” เช่น สังคมในอดีตที่พวกเขาเชื่อว่าดี ว่างาม

“การเมืองคนดี” ที่ “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” เสนอคือการปกครองโดยให้คนดีมาเป็นผู้ปกครองเพื่อปกครองคนไม่ดี (หรือไม่ดีเท่า) เป็นระบบการเมืองการปกครองซึ่งวางอยู่บนมโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมี ซึ่งอำนาจแบบนี้แตกต่างจากแนวคิดอำนาจของตะวันตก เนื่องจากเป็นอำนาจที่ผูกติดกับบุคคลและอำนาจโดยตัวมันเองไม่จำเป็นต้องเป็นอันตรายต่อผู้ใต้ปกครอง เพราะอำนาจเป็นผลสืบเนื่องจากความถูกต้อง (บุญบารมี) อำนาจจึงไม่จำเป็นต้องเป็นอันตราย ตรงกันข้าม อำนาจมาพร้อมกับบุญบารมี หรืออำนาจนั้นดีงามในตัวเอง (Power is virtuous.) อำนาจมาพร้อมกับศีลกับธรรมได้ สังคมจึงไม่จำเป็นต้องวางกลไกในการคานอำนาจของผู้ปกครอง เราจึงไม่จำเป็นต้องกลัวอำนาจรัฐ ดังนั้น สังคมจึงไม่จำเป็นต้องวางหรือสร้างสถาบันทางการเมืองขึ้นมาตรวจสอบการใช้อำนาจ เพื่อให้ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อประชาชนเฉกเช่นในระบบประชาธิปไตย ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน แต่ต้องรับผิดชอบต่อผู้มีคุณธรรมสูงสุด ซึ่งก็คือพระเจ้าแผ่นดิน เฉกเช่นเดียวกับคติการปกครองแต่โบราณของไทย ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองที่มีคุณธรรมสูงสุดและตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม แลร่วมพระบารมีปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข ระบบตรวจสอบการรับผิดชอบทางการเมืองแบบนี้ (หรือแบบ “ไทย”) จึงแตกต่างอย่างมากกับระบบตรวจสอบของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งเน้นการแบ่งแยกอำนาจเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจ (check and balance) ซึ่งสุดท้ายแล้วเชื่อมโยงกลับไปทีพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจกลายเป็นระบบที่ให้ “คนดี” (“มีศีลธรรม”) ถืออำนาจแทนคนไร้ศีลธรรม ดังพระบรมราโชวาทในวันที่ 11 ธันวาคม 2512 ที่ว่า

“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”

นอกจากนี้ มโนทัศน์อำนาจแบบบุญบารมียังเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดจินตภาพสังคมช่วงชั้นอินทรีภาพที่คนเราไม่เท่ากันอีกด้วย สังคมช่วงชั้นแบบนี้ “จัดระเบียบ” ความไม่เสมอหน้าโดยยึดบุญหรือความดีเป็นแกนกลางในการแบ่งชั้น พุดอีกแบบคือ เหตุที่คนเรา (กลุ่ม/ชนชั้น) ไม่เท่าเทียมกันก็เพราะเรามีบุญ/ความดีไม่เท่ากัน สังคมอินทรีภาพแบบนี้มีแนวคิดที่ว่าสังคมที่เป็นปกติสุขและจะขับเคลื่อนต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อหน่วยต่างๆ ของสังคมรู้จักหน้าที่ของตนและทำงานอย่างประสานสอดคล้องกัน (harmony) เปรียบได้ดังอวัยวะต่างๆ ของร่างกายที่มีหน้าที่แตกต่างกันไป แม้ว่าอวัยวะเหล่านี้จะมีความสำคัญไม่เท่ากัน แต่ต้องทำงานประสานสอดคล้องกัน หาไม่แล้วร่างกาย (สังคมหรือประเทศชาติ) ก็จะเจ็บไข้ได้ป่วยและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ตัวอย่างเช่น พระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนสมองทำหน้าที่สั่งการไปยังอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย ในขณะที่ประชาชนก็เปรียบเหมือนแขนขาที่ต้องทำตามหน้าที่ที่ได้รับคำสั่งจากสมอง เช่นนี้เองจึงทำให้ร่างกายเป็นปกติสุขต่อไปได้ เห็นได้ชัดว่า ภายใต้อินทรีภาพแบบนี้ ทุกหน่วยของสังคมไม่ได้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน สมองและหัวใจย่อมต้องสำคัญกว่าแขนขา โครงสร้างหรือระเบียบของสังคมเช่นนี้จึงเป็นสังคมที่ไม่เสมอหน้าไม่เท่าเทียม ดังนั้น คนเราจึงไม่จำเป็นต้องมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันเป็นพื้นฐาน

นัยยะทางการเมืองที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดสังคมช่วงชั้นอินทรีภาพมีลักษณะตรงข้ามกับแนวคิดแบบเสรีนิยมหลายประการ ประการแรก บุคคลพึงต้องทำตามหน้าที่ของตนเป็นหลัก ซึ่งอาจกำหนดขึ้นจากอาชีพ กฎหมาย สถานะทางสังคม หรือวัฒนธรรมประเพณี แต่หน้าที่ที่แตกต่างกันย่อมมีนัยว่ามีอำนาจหรือสถานะไม่เท่ากัน หรือมีลักษณะลดหลั่นลงมาเป็นชั้นๆ ดังนั้น ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างอำนาจหรือสถานะย่อมเป็นเรื่องถูกต้องสมควรและเป็นธรรมชาติ สังคมไทยจึงเน้นว่าหน้าที่มาก่อนสิทธิของปัจเจกชนเสมอ

ประการที่สอง ความขัดแย้งในชาติหรือสังคมเป็นเรื่องผิดปกติ ผิดธรรมชาติ ในแบบเดียวกับที่อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายต้องไม่ทำงานขัดแย้งกันเอง หรือไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนเอง แต่ไปแย่งหน้าที่ของอวัยวะส่วนอื่นๆ อันเป็นเรื่องผิดปกติ ทำให้ร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สบาย หรือเป็นความเจ็บไข้ได้ป่วย ทัศนะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นในทัศนคติแบบอำนาจนิยมของชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ ที่ชอบ “ให้สังคมมีความเห็นพ้องต้องกัน” มากกว่า “ให้สังคมมีความคิดเห็นที่หลากหลาย” เป็นต้น หรือดังเช่นพระราชดำรัส “รู้จัก สามัคคี” ที่แพร่หลายทั่วไป

การยืนยันว่าสังคมที่ดั่งามไม่จำเป็นต้องเป็นสังคมที่ผู้คนเท่าเทียมกันโดยรากฐานนั้น ถูกแสดงออกอย่างชัดเจนในการเคลื่อนไหวของ กปปส. มีการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาทั้งจากแกนนำและมวลชนว่าคนชั้นกลางแม้เป็นเสียงส่วนน้อยแต่เป็นเสียงที่มีคุณภาพสูงกว่า เหนือกว่า หรือดีกว่าเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งบรรลุจุดสูงสุดโดยการขัดขวางการเลือกตั้งวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการไม่รับหลักการ “คนเรา (มีสิทธิ) เท่ากัน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการเมือง ซึ่งก็คือการไม่ยอมรับว่าคู่แข่งทางการเมืองของตนเป็นพลเมืองและมีสิทธิเท่าเทียมกับตน ยืนยันว่าตนมีคุณภาพสูงกว่า/เหนือกว่าคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นการอาศัยความคิดเรื่องสังคมช่วงชั้นอินทรีย์ภาพยืนยันความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างตนกับคนส่วนใหญ่ เป็นการอาศัยการเป็น “คนดี” ของตนในการละเมิดกฎเกณฑ์กติกาของสังคม

7.4 อัตลักษณ์ “คนดี” และความรุนแรง

ผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” หมายความว่าตนเองในสามระนาบ ระนาบแรกเป็นคุณลักษณะเฉพาะของกลุ่ม ได้แก่ “ลูกจีน” ในกรณีชนชั้นกลางกรุงเทพฯ และ “คนใต้” ในกรณีคนภาคใต้ โดยอัตลักษณ์ “ลูกจีน” ได้รับการนำเสนอและขับเคลื่อนอย่างเข้มข้นในการชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้เข้าร่วมชุมนุมในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เช่นเดียวกับนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำ ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน อัตลักษณ์ดังกล่าวได้รับการปลุกเร้ายิ่งขึ้นหลังจากนายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีขณะนั้น กล่าวในเชิงดูถูกความเป็น “ลูกจีน” ของนายสนธิ อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ “ลูกจีน” ไม่ได้ถูกหยิบใช้ในการเคลื่อนไหวของ กปปส. แม้ผู้ร่วมชุมนุมในกรุงเทพฯ จำนวนมากยังเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำ กปปส. เป็นคนพื้นถิ่นภาคใต้ จึงไม่อยู่ในวิสัยที่จะหยิบชูอัตลักษณ์ “ลูกจีน” ในการปลุกเร้าผู้เข้าร่วมได้ ขณะที่ชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษาที่สนับสนุน กปปส. ก็ไม่ได้ผูกความเป็นคนจีนของพวกตนเข้ากับความเป็นชาติพันธุ์ หากแต่เป็นคุณสมบัติอื่นมากกว่า เช่น ความขยัน ซื่อสัตย์ และเคล็ดลับในการประสบความสำเร็จ

ขณะที่อัตลักษณ์ “ลูกจีน” ไม่ถูกหยิบใช้ อัตลักษณ์ “คนใต้” ทวีความโดดเด่นขึ้นมาในการชุมนุมของ กปปส. ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้เข้าร่วมชุมนุมหรือว่าสนับสนุน กปปส. กลุ่มหลักอีกกลุ่มนอกจากชนชั้นกลางในเมืองคือคนภาคใต้ ทั้งในส่วนที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ และในส่วนที่เดินทางมาจากภาคใต้ นายสุเทพจึงสามารถอาศัยความเป็น “คนใต้” ในการปลุกเร้าผู้เข้าร่วมและสนับสนุนกลุ่มนี้ได้ โดยคนใต้ย่านแฟลตคลองจั่นจำนวนมากให้เหตุผลของการเข้าร่วมชุมนุม กปปส. ว่าต้องการช่วยเหลือ “คนใต้” ที่ได้รับผลกระทบหรือถูกข่มเหงรังแกจากรัฐบาลในหลายลักษณะ ขณะที่จำนวนมากเห็นการเข้าร่วมและสนับสนุน กปปส. เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็น “พรรคคนใต้” เพราะนอกจากนายสุเทพแล้วยังมีอดีตนักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์จำนวนมากที่เข้าร่วม กปปส. ในระดับและลักษณะ

ต่างๆ นอกจากนี้ ในการชุมนุม กปปส. นอกจากจะมีอาหารภาคใต้ให้บริการจำนวนมาก ยังมีการแสดง ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ประเภทต่างๆ จนทำให้คนภาคใต้ที่เข้าร่วมชุมนุมรู้สึกเหมือนอยู่ในภาคใต้หรือใน “บ้าน” ของตน

ระนาบที่สองเป็นอัตลักษณ์ร่วมของผู้สนับสนุน กปปส. ที่ผูกกับพระมหากษัตริย์ ได้แก่ อัตลักษณ์ “มวลชนได้ร่วมพระบารมี” และ “ประชาชนของพระราชินี” โดยในส่วนชนชั้นกลางระดับบนกรณีศึกษา พวกเขาเกิดและโตในช่วงที่บทบาทของความเป็นจีนถูกลดทอนความสำคัญในทางสังคมและเศรษฐกิจลง และอัตลักษณ์ความเป็นจีนของพวกเขาถูกกลืนกลายเป็นไทย ขณะเดียวกันพวกเขาขยับฐานะของตนจนประสบความสำเร็จจากการเข้าสู่ระบบการศึกษา และจากการขยายบทบาททางเศรษฐกิจด้วยการทำธุรกิจหรือเข้าไปมีบทบาทในระบบราชการ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับภารกิจที่รัฐบาลเผด็จการพยายามเพิ่มบทบาทของสถาบันกษัตริย์ พวกเขาจึงมีความรู้สึกผูกพันกับสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ในส่วนของคนภาคใต้ นอกเหนือจากการตกอยู่ภายใต้กระบวนการสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์โดยรวมเช่นคนภาคอื่น สาเหตุที่พวกเขามีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์อย่างเข้มข้นยังเป็นผลมาจากกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งอิงสถาบันกษัตริย์อย่างเด่นชัด รวมทั้งการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นคนใต้และประธานองคมนตรี มักเรียกร้องให้คนในชาติมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ และการที่พวกเขานิยมธรรมเนียมของเจ้านายมาตั้งแต่อดีต จึงส่งผลให้พวกเขาสามารถโอบรับอัตลักษณ์ “มวลชนได้ร่วมพระบารมี” และ “ประชาชนของพระราชินี” ร่วมกับผู้สนับสนุน กปปส. กลุ่มอื่นได้

ทั้งนี้ อัตลักษณ์ “มวลชนได้ร่วมพระบารมี” และ “ประชาชนของพระราชินี” แสดงออกผ่านเสื้อผ้าและเครื่องประดับในการชุมนุมของ กปปส. เป็นหลัก ซึ่งแม้จะมีความสับสนเนื่องจากการเคลื่อนไหวของพันธมิตรฯ ทว่ากรอบโครงความคิดทางการเมืองที่แกนนำ กปปส. นำเสนอไม่ได้เน้นย้ำการจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เท่ากับการตรวจสอบการทุจริตของรัฐบาลและการเสนอระบบการเมืองการปกครองใหม่ อัตลักษณ์ทั้งสองจึงสะท้อนแนวคิดทางการเมืองของมวลชนที่ให้ความสำคัญกับประเด็นที่ต่างไปจากกรอบโครงความคิดของแกนนำ โดยอัตลักษณ์ที่แกนนำ กปปส. สร้างให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมคือ “มวลมหาประชาชน” ซึ่งไม่ได้อิงกับสถาบันกษัตริย์เท่าสถาบันชาติ ดังจะเห็นได้จากการใช้ธงชาติไทยใน “สินค้ารักชาติ” จำนวนมาก อาทิ เสื้อยืด สายรัดข้อมือ ที่คาดผม เครื่องประดับต่างๆ โดยเฉพาะนกหวีดซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญของ กปปส. โดยผู้ร่วมชุมนุมเกือบทุกคนมักห้อยนกหวีดที่คอด้วยสายคล้องลายธงชาติและคอยเป่าเป็นระยะเมื่อได้รับสัญญาณจากแกนนำ

ระนาบที่สามคืออัตลักษณ์ “คนดี” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ส่งผลให้ กปปส. ต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยรวมที่ผ่านมา ที่มักจะชูแนวคิดหรือประเด็นเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง และต่างจากพันธมิตรฯ ที่อาศัยวาทกรรมชาติ ศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระมหากษัตริย์เป็นหลัก โดยอัตลักษณ์ “คนดี” ถูกใช้อย่างเข้มข้นทั้งโดยแกนนำ ผู้กล่าวปราศรัย และผู้เข้าร่วมทั่วไป และนอกจากเวทีปราศรัยแล้ว สื่อทางสังคมเป็นพื้นที่สาธารณะอีกแห่งที่ผู้สนับสนุน กปปส. ใช้ในการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ “คนดี” ที่นอกจากจะมีเนื้อหาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ “คนดี” ที่พวกเขาจินตนาการถึงแล้ว รูปแบบในการนำเสนอก็ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขามีลักษณะที่ดูไม่เป็นการเมือง ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของ “คนดี” ในความหมายของพวกเขา

ทั้งนี้ การสร้างอัตลักษณ์ “คนดี” มีความจำเป็นต้องผ่านกระบวนการให้ความหมายหรือตีความใหม่หากว่าบุคคลนั้นไม่ได้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับอัตลักษณ์ “คนดี” ตั้งแต่ต้น ดังกรณีนายสุเทพ ซึ่งมีประวัติต่างพร้อยสมัยเป็นนักการเมืองก็ได้รับการปรับเปลี่ยนประวัติและสร้างภาพลักษณ์ใหม่ เขากลายเป็น “ลูกกำนัน” ที่โอบอ้อมอารีและเป็น “ผู้นำมวลชน” ที่แลดูทันสมัย เช่นเดียวกับกลุ่มชายฉกรรจ์ที่ใช้อาวุธในการปะทะกับฝ่ายตรงข้ามที่ได้รับการบอกเล่าและสร้างภาพลักษณ์ให้เป็น “มือปืนปีศาจ” มีสถานะเป็นวีรบุรุษที่ปกป้องประชาชน นอกจากนี้ พวกเขายังถูกแปลงให้อยู่ในรูปสินค้าประเภทต่างๆ และเป็นตัวละครยอดนิยมในหลายลักษณะ ความรุนแรงที่พวกเขาก่อขึ้นจึงมีเพียงไม่ถูกปฏิเสธ หากแต่ยังถูกให้คุณค่าและถูกทำให้กลายเป็นสินค้าในที่สุด

ประการสำคัญ อัตลักษณ์ “คนดี” สร้างขึ้นผ่านการสร้างอัตลักษณ์ให้ฝ่ายตรงข้าม ซึ่งได้แก่ “คนเลว” หรือ “คนชั่ว” โดยแกนนำรวมถึงผู้ปราศรัยรายอื่นมักเรียกรัฐบาลว่า “มารร้าย” “อสูร” รวมทั้งใช้ถ้อยคำรุนแรง เช่น “สัตว์นรก” กับนางสาวยิ่งลักษณ์ ส่วนผู้สนับสนุนรัฐบาลก็มักถูกเรียกว่า “ไอ้พวกกเพ็รวาก” “สลูด” “สัตว์นรก” “อันธพาล” “พลเมืองเลว” นอกจากนี้ แกนนำและผู้สนับสนุน กปปส. ยังสร้างอัตลักษณ์ “คนโง่” ให้กับฝ่ายตรงข้ามด้วย โดยนางสาวยิ่งลักษณ์ตกเป็นเป้าหมายที่สุด เธอถูกนิยามว่าเป็น “อีโง่” ไม่เฉพาะแต่บนเวทีปราศรัย หากแต่ยังเกิดขึ้นอย่างคึกคักกว้างขวางในสื่อทางสังคม ขณะที่มวลชนฝั่งตรงข้ามก็ถูกนิยามว่า “ควายแดง” ซึ่งบ่งถึงความโง่ซึ่งตรงข้ามกับผู้สนับสนุน กปปส. ที่ถือว่าพวกตนเป็นคนฉลาดมีการศึกษา

ทั้งนี้ การสร้างอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามระหว่าง “คนดี” กับ “คนเลว” ของ กปปส. ส่งผลให้การเคลื่อนไหวของ กปปส. มีนัยเป็นสงครามทางศีลธรรมระหว่าง “ธรรมะ” กับ “อธรรม” หรือเป็น “ธรรมาธรรมะสงคราม” และสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรงของ กปปส. ในการละเมิดกฎหมาย กติกาพื้นฐานทางการเมือง และสิทธิของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการบุกยึดสถานที่ราชการและสถานีโทรทัศน์ การขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การขัดขวางการจัดการเลือกตั้ง การบังคับให้บุคคลอื่นต้องร่วม “เป่านกหวีด” กับพวกตน รวมถึงการใช้วาจาดูถูกเยาะเย้ยถากถางฝ่ายตรงข้าม พิจารณาในแง่นี้ การเคลื่อนไหว

ของ กปปส. จึงไม่ใช่การต่อต้านแบบสันติวิธีหรืออารยะขัดขืน หากแต่เป็นการใช้ความรุนแรงในนามของ “ความดี” โดยอาศัยอัตลักษณ์ “คนดี” ที่วางอยู่บนอัตลักษณ์ “คนเลว” ที่พวกเขาสร้างขึ้นเป็นฐาน

ภาคผนวก

รายชื่อรายงานโครงการวิจัยย่อยของรายงานฉบับนี้

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล

2560 “พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ: จากขบวนการเสรีนิยมอันหลากหลายสู่ขบวนการอนุรักษนิยมเข้มข้น” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

ชลิตา บัณชูวงศ์

2560 ““ผมจะไปช่วยพี่น้องเรา รัฐบาลที่ชั่วทำร้ายประชาชน”: ความคิดและปฏิบัติการ “การเมืองคนดี” ของคนได้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

ประจักษ์ ก้องกีรติ

2560 “ธรรมาธรรมะสงคราม ความรุนแรงเชิงศีลธรรม และอนารยะชัดขึ้น: การเมืองอัตลักษณ์ของ ‘คนดี’ ในวิกฤตการเมืองไทย (2556-2557)” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

วรรณวิภาศ มานะโชติพงษ์ และอภิชาติ สถิตนิรามัย

2560 “พื้นฐานทัศนคติและการให้คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของคนกรุงเทพฯ” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

ธร ปิติติล และชานนทร์ เตชะสุนทรวัฒน์

2560 “การเติบโตและการหันหลังให้กับประชาธิปไตยของคนชั้นกลางระดับบนในประเทศไทย” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล และอาจินต์ ทองอยู่คง

2560 “การร่วมสร้างอัตลักษณ์ ‘คนดี’ โดยมวลมหาประชาชน: กรณีศึกษาสื่อส่วนบุคคล” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

อุเชนทร์ เชียงเสน

2560 “การสร้างอุดมการณ์: กระบวนการและปัจจัยความสำเร็จของกรอบโครงความคิดของปัญญาชน กปปส.” รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองบรรณาธิการมติชน

2551 **ลับ ล้วง ลึก พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

เกษียร เตชะพีระ

2537ก **แลลดลยมังกกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม** กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

2537ข **จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐไทย** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาและฝึกอบรมนักข่าว หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ

2559ก “แนวคิดอินทรีภาพและพ่อบปกครองลูกของไทย,” **มติชนสุดสัปดาห์** ฉบับวันที่ 9-15 กันยายน 2559 คอลัมน์การเมืองวัฒนธรรม เผยแพร่ 13 กันยายน 2559

https://www.matichonweekly.com/column/article_7391

2559ข “วิเคราะห์หิวจาโรจน์แนวคิดอินทรีภาพ,” **มติชนสุดสัปดาห์** ฉบับวันที่ 16-22 กันยายน 2559 คอลัมน์การเมืองวัฒนธรรมเผยแพร่ 22 กันยายน 2559

https://www.matichonweekly.com/column/article_8583

เขียน วีระวิทย์

2549 “สิทธิในการทำรัฐประหาร,” **มติชน**, 17 ตุลาคม 2549

คำคุณ สติธิตมาน

2549 **ปรากฏการณ์สนธิ: จากเสือเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์

จิตรรัศมี กฤดากร

http://www.japantimes.co.jp/news/2013/12/16/asia-pacific/thai-opposition-torn-between-elections-and-peoples-revolution#.U9l4znJ_sW4

ชลธิรา สัตยาวัฒนา

2557 **ปรากฏการณ์พลังมวลชนมหาประชาชน** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

2551 “ลูกจีนรักชาติ,” **ผู้จัดการออนไลน์** 17 สิงหาคม 2551 เข้าถึง 9 กุมภาพันธ์ 2559

ญาดา ประภาพันธ์

2519 ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณรงค์ บุญสวขวัณ

2544 วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากการพัฒนาของรัฐใน ระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 1-8 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ณัฐพล ใจจริง

2556 ขอฟันไฝในฟันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิปักษ์ปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475-2500) นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ

2526 การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข (ผู้แปล) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธงชัย วินิจจะกุล

2548 “ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลาคม,” ฟ้าเดียวกัน ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2548

2550 ปาสฐกถาพิเศษ “อนาคตของการศึกษาเรื่องรัฐ” เสนอในการประชุมประจำปีครั้งที่ 6 เรื่อง “รัฐจากมุมมองของชีวิตประจำวัน” 28-30 มีนาคม 2550 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร <http://www.prachatai.com/journal/2007/04/12393> เข้าถึง 2 กันยายน 2558

2554 “มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปัจจุบัน,” ฟ้าเดียวกัน ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2554

2556 ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง: ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทย สมัยใหม่ นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

2556 สิทธิและเสรีภาพในประวัติศาสตร์การเมืองไทย กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธีรยุทธ บุญมี

2550 “ข้อเสนอถึงรัฐบาลชั่วคราวเรื่องรัฐธรรมนูญ นำเสนอในการแถลงข่าววันที่ 11 ตุลาคม 2549,” ฟ้าเดียวกัน ฉบับพิเศษ “รัฐประหาร 19 กันยายน 2549”

นิธิ เอียวศรีวงศ์

2548 “ปักชำไต้บ้านเรา,” มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1284

2550 “นครศรีธรรมราชในราชอาณาจักรอยุธยา” ใน ยงยุทธ ชูแว่น (บก.) **คาบสมุทรไทย ราชอาณาจักรสยาม** กรุงเทพฯ: นาค

เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 858 วันที่ 8-14 สิงหาคม 2551 **เรื่องจากปก ลูกเจ้ารักชาติ ลูกพระยา ...?**

บัวหลี่ ชันทอง

<http://www.posttoday.com/การเมือง/266115/คนพะเยายั่วจิตใจภัสร์ดูถูกชนบท>

ประจักษ์ ก้องกีรติ

2559 **วิกฤตประชาธิปไตยโลก วิกฤตประชาธิปไตยไทย: องค์กรความรู้และบทเรียนจากการศึกษาประชาธิปไตยเชิงเปรียบเทียบ** รายงานวิจัยเสนอสภาวิจัยแห่งชาติ

ประมวล รุจนเสรี

2548 **พระราชอำนาจ** กรุงเทพฯ: สุเมธ รุจนเสรี

เปรมมา สัตยาวุฒิมิพงศ์

2546 **แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์

2546 **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ** เชียงใหม่: Silkworm Books

ผู้จัดการออนไลน์ 5 สิงหาคม 2551 “สนธิ” ฉ่ง “หมัก” เจาะลุย! ย้ำลูกจีนรักชาติดีกว่าลูกพระยาขายชาติ

พรรณี บัวเล็ก

2549 **ระบบกงสี: กำเนิดและวิถีชีวิตของชนชั้นแรงงานรับจ้างในประเทศไทย** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกริก

ภัครินทร์ สว่างดี

2553 **กลยุทธ์การสื่อสารของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย** รายงานโครงการเฉพาะบุคคลวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภูเมฆ สัตยพิพัฒน์

2550 **พรรคประชาธิปไตยกับการสร้างฐานความนิยมในภาคใต้** ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ยงยุทธ ชูแว่น

2550 “คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม: ตัวตนของประวัติศาสตร์ภาคใต้สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์” ใน ยงยุทธ ชูแว่น (บก.) **คาบสมุทรไทยราชอาณาจักรสยาม** กรุงเทพฯ: นาค

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

2532 กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530 กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร

2560 “ไทยแลนด์ 10.0 และปมขัดแย้งในระบบเศรษฐกิจและการเมือง: บททดลองเสนอ,” **ฟ้าเดียวกัน** ปีที่ 15 ฉบับที่ 1

สนธิ ลิ้มทองกุล

เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งที่ 6, 29 ตุลาคม 2548

เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งที่ 15, 24 มกราคม 2549

เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร, 30 มิถุนายน 2549

การปราศรัยหน้ารัฐสภา, 18 กรกฎาคม 2551

ผู้จัดการออนไลน์, 25 สิงหาคม 2551

การปราศรัยรำลึก 4 ปีเหตุการณ์ 7 ตุลา 2551, 7 ตุลาคม 2555

การปราศรัยบริเวณสะพานมัฆวานรังสรรค์, 18 พฤษภาคม 2554

สงบ ส่งเมือง

2533 วัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้ รายงานการวิจัยโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ภาคใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

สันติสุข ไสภณศิริ

2555 สถาบันกษัตริย์กับประชาธิปไตยในทัศนะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาส์น สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

สายชล สัตยานุรักษ์

2546 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ: การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชน” ของชาวสยาม กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

2548 “การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลักและ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง,” **ฟ้าเดียวกัน** ปีที่ 3 ฉบับที่ 4

สิริลักษณ์ ศักดิ์เกียรียงไกร

2523 ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์

เสีวรงค์ มณฑา

www.facebook.com/photo.php?v=10152092089926154&set=vb.627196153&type=2&th
eater

เสาวนีย์ อุษณากรกุล

www.nytimes.com/2013/12/04/world/asia/thailand-protests-reflect-searing-divisions-of-
changing-country.html?_r=1&

อนุสรณ์ อุณโณ

2560 “เกิดมาหนึ่งชาติต้องกราบพระธาตุเมืองนคร”: คนใต้ ศิลธรรม และการเมือง
เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักพิมพ์
Thirdspace

อภิชาติ สถิตนิรามัย

2556 รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ: จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ
2540 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุक्ति มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวีครพันธ์

2556 ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี
(นสธ.)

อภิญา เพ็องฟูสกุล

2546 อัตลักษณ์ (Identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

อาคม เดชทองคำ

2543 หัวเขือกัวชน กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เอนก เหล่าธรรมทัศน์

2549 “สัมภาษณ์พิเศษ: เราต้องดูแลประชาธิปไตยที่ออกจากดินของเราเอง,” เนชั่นสุดสัปดาห์, 8
ธันวาคม 2549

ภาษาอังกฤษ

Acemoglu, D. and J.A. Robinson

2006 Economic Origins of Dictatorship and Democracy. New York: Cambridge
University Press

Anderson, Benedict

1996 *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso

1998 "Withdrawal Symptoms" In Benedict Anderson *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia and the World*. London: Verso

Anek Laothamatas

1992 *Business Associations and the New Political Economy of Thailand: From Bureaucratic Polity to Liberal Corporatism*. Boulder: Westview Press

Anuar Nik Mahmud, Nik

1994 *The Malay Unrest in South Thailand: An Issue in Malaysian-Thai Border Relations*. Selangor: Institut Alamdan Tamadun Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia

Appadurai, Arjun

1996 *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota: University of Minnesota Press

Apthorpe, R. J. and D. Gasper

1996 *Arguing Development Policy: Frames and Discourses*. London: Frank Cass

Askew, Marc

2008 *Performing Political Identity: The Democrat Party in Southern Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books

Banerjee Abhijit V. and E. Duflo

"What is Middle Class about the Middle Classes around the World?" *Journal of Economic Perspectives*. 22(2): 3–28

Bourdieu, Pierre

1977 *Outline of a Theory of Practice*. Translated from French by Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press

Chaiwat Satha-Anand

1994 "Hijab and Moments of Legitimation: Islamic Resurgence in Thai Society" in Charles F. Keyes et.al. (eds.) *Asian Visions of Authority: religion and the Modern States of East and Southeast Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press

Che Man, W.K.

1990 **Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand**. Singapore: Oxford University Press

Cohen, Anthony P.

1994 **Self Consciousness: An Alternative Anthropology of Identity**. London: Routledge

Connors, Michael Kelly

2007 **Democracy and National Identity in Thailand**. Copenhagen: NIAS Press

2008a "Article of Faith: the Failure of Royal Liberalism in Thailand," **Journal of Contemporary Asia** 38 (1): 143-165

2008b "Thailand – Four Elections and a Coup," **Australian Journal of Internal Affairs**. 62 (4): 478-496

du Gay, Paul

2000 "Introduction," in du Gay, Paul et.al. (eds.) **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.

du Gay, Paul et.al. (eds.)

2000 **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.

Eriksen, Thomas Hylland

1993 **Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives**. London and Chicago: Pluto Press

Evan, Jessica

2000 "Introduction" in Paul du Gay et.al. (eds.) **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.

Fong, Jack

2009 "Sacred Nationalism: The Thai Monarchy and Primordial Nation Construction," **Journal of Contemporary Asia**. 39 (4): 673-696

Gaya, M.

2013 "Revisiting Middle-Class Politics: A Multidimensional Approach – Evidence from Spain," **The Sociological Review**. Vol. 61: 814–837

Golubovic, Zagorka

2011 "An Anthropological Conceptualisation of Identity," **SYNTHESIS PHILOSOPHICA**. 51 (1/2011)

Gupta, Akhil and James Ferguson (eds.)

1997 **Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science**. Berkeley, CA: University of California Press

Hajer, M.

1993 "Discourse Coalitions and the Institutionalisation of Practice: The Case of Acid Rain in Britain" In J. Forester and F. Fischer (eds.) **The Argumentative Turn in Policy and Planning**. Durham, N.C.: Duke University Press

Hall, Stuart

2000 "Who needs 'identity'?" in Paul du Gay et.al. (eds.) **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.

Hanks, Lucien M.

1962 "Merit and Power in the Thai Social Order," **American Anthropologist**. Volume 64 Issue 6

Henley, David

1996 **Nationalism and Regionalism in a Colonial Context: Minahasa in the Dutch East Indies**. Leiden: KITLV Press

Hewison, Kevin

2010 "Thailand's Conservative Democratization" In Y-W. Chu and S-L. Wong (eds.) **East Asia's New Democracies: Deepening, Reversal, Non-Liberal Alternatives**. London: Routledge

Hewison, Kevin and Kengkij Kitirianglarp

2010 "'Thai-Style Democracy': The Royalist Struggle for Thailand's Politics" in Soren Ivarsson and Lotte Isager (eds.) **Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand**. Copenhagen: NIAS Press

Ingram, H., Schneider, A. L. & P. DeLeon

2007 "Social Construction and Policy Design" In P. A. Sabatier (ed.) **Theories of the Policy Process**. Boulder, Colorado: Westview Press

Ivarsson, Soren and Lotte Isager

- 2010 "Introduction: Challenging the Standard Total View of the Thai Monarchy" in Soren Ivarsson and Lotte Isager (eds.) **Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand**. Copenhagen: NIAS Press
- Ivarsson, Soren and Lotte Isager (eds.)
 2010 **Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand**. Copenhagen: NIAS Press
- Jackson, Peter A.
 2009 "Markets, Media, and Magic: Thailand's Monarch as a 'virtual deity'," **Inter-Asia Cultural Studies**. 10(3): 361-380
 2010 "Virtual Divinity: A 21st-Century Discourse of Thai Royal Influence" in Soren Ivarsson and Lotte Isager (eds.) **Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand**. Copenhagen: NIAS Press
- Jenkins, Richard
 2008 **Social Identity**. Oxon: Routledge
- Johnson, D.
 1985 **Middle Classes in Dependent Countries**. California: SAGE Publications
- Jory, Patrick
 2002 "The VESSANTARA JATAKA, BARAMI, AND THE BODHISATTA-KINGS: The Origin and Spread of a Thai Concept of Power," **Crossroads**. 16(2): 36-78
 2016 **Thailand's Theory of Monarchy: The Vessantara Jakata and the Idea of the Perfect Man**. Albany: State University of New York Press
- Kasian Tejapira
 2006 "Toppling Thaksin," **New Left Review**. 39 (May/June): 5-37
- Keyes, Charles
 1967 **Isan: Regionalism in Northeastern Thailand**. Ithaca: Cornell Southeast Asia Program Publications.
 1971 "Buddhism and National Integration in Thailand," **Journal of Asian Studies**. Vol. 30, No. 3
 1976 "Towards a New Formulation of the Concept of Ethnic Group," **Ethnicity**. 3

1981 "The Dialectics of Ethnic Change" in Charles F. Keyes (ed.) **Ethnic Change**. Seattle: University of Washington Press

1995 "Who are the Tai? Reflections on the Invention of Local, Ethnic and National Identities" in Lola Romanucci-Ross and George A. De Vos (eds.) **Ethnic Identity: Creation, Conflict, and Accommodation**. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press

1997a "Ethnic Groups, Ethnicity" in Thomas J. Barfield (ed.) **The Blackwell Dictionary of Anthropology**. Oxford: Basil Blackwell.

1997b "Cultural Diversity and National Identity in Thailand" in Michael Brown and Sunait Ganguly (eds.) **Government Policies and Ethnic Relations in Asia and the Pacific**. Cambridge, MA: MIT Press

Kobkua Suwannathat-Pian

2002 "The Monarchy and Constitutional Change Since 1971" In Duncan McCargo (ed.) **Reforming Thai Politics**. Copenhagen: NIAS Press

Kurlantzick, Joshua

2013 **Democracy in Retreat: The Revolt of the Middle Class and the Worldwide Decline of Representative Government**. New Haven: Yale University Press

Lipset, S.M.

1959 "Some Social Requisites of Democracy," **American Political Science Review**. 53: 71-85

Mann, M.

1999 "The Dark Side of Democracy: The Modern Tradition of Ethnic and Political Cleansing," **New Left Review**. 1/235, May-June: 19-45

Marcus, George

1995 "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography," **Annual Review of Anthropology**. 24: 95-117

Marshall, T. H.

1950 **Citizenship and Social Class: And Other Essays**. Cambridge, UK: Cambridge University Press

McCargo, Duncan

1997 **Chamlong Srimuang and the New Thai Politics**. London and New York: Hurst and St. Martin's Press

2005 "Network Monarchy and Legitimacy Crises in Thailand," **The Pacific Review**. Vol. 18 No. 4: 499-519

McKenna, Thomas M.

1998 **Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines**. Berkeley and Los Angeles: University of California Press

Montesano, Michael J.

2009 "Political Contest in the Advent of Bangkok's 19 September Putsch," in John Funston (ed.) **Divided over Thaksin: Thailand's Coup and Problematic Transition**. Chiang Mai: Silkworm Books

Nantawan Haemindra

1977 "The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern provinces of Thailand (Part Two)," **Journal of Southeast Asian Studies**. (8)1

Pasuk Phongpaichit

2016 "Inequality, Wealth and Thailand's Politics," **Journal of Contemporary Asia**. DOI: 10.1080/00472336.2016.1153701

Pasuk Phongpaichit and Chris Baker

2012 "Thailand in Trouble: Revolt of the Down trodden or Conflict among Elites?" In, Michael J Montesano, Pavin Chachavalpongpun and Aekapol Chongvilaivan (eds.) **Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies

Payne, Leigh

2000 **Uncivil Movement: the Armed Right Wing and Democracy in Latin America**. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press

Pye, Oliver and Wolfram Schaffer

2008 "The 2006 Anti-Thaksin Movement in Thailand: An Analysis," **Journal of Contemporary Asia**. 38 (1): 38-61

Redman, Peter

- 2000 "Introduction," in Paul du Gay et.al. (eds.) **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.
- Rodan, G. and Hughes, C.
- 2014 **The Politics of Accountability in Southeast Asia: The Dominance of Moral Ideologies**. Oxford: Oxford University Press
- Rose, Nikolas
- 2000 "Identity, Genealogy, History," in Paul du Gay et.al. (eds.) **identity: a reader**. London: SAGE Publications Ltd.
- Rustow, D.
- 1970 "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model," **Comparative Politics**. 2(3): 350-361
- Scott, James C.
- 1985 **Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance**. New Haven: Yale University Press
- Scupin, Raymond
- 1986 "Thailand as a Plural Society: Ethnic Interaction in a Buddhist Kingdom," **Crossroads**. 2 (3)
- Shafir, G.
- 1998 "Introduction: The Evolving Tradition of Citizenship" in Gershon Shafired **The Citizenship Debates: A Reader**. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Skinner, William G.
- 1957 **Chinese Society in Thailand: An Analytical History**. Ithaca: Cornell University Press.
- So, Alvin Y. and Su Xianjia
- 2012 "New Middle Class Politics in China: The Making of a Quiet Democracy" In Li Chunling (ed.) **The Rising Middle Classes in China**. Beijing: Social Science Academic Press
- Stent, James

2012 "Thoughts on Thailand's Turmoil, 11 June 2010" In Michael J Montesano, Pavin Chachavalpongpun and Aekapol Chongvilaivan (eds.) **Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies

Tambiah, S.J.

1976 **World Conqueror and World Renouncer: A Study of Buddhism and Polity in Thailand against a Historical Background**. New York: Cambridge University Press

1989. "Ethnic Conflict in the World Today," **American Ethnologist**. Vol. 16, No. 2

1992 **Buddhism Betrayed?: Religion, Politics, and Violence in Sri Lanka**. Chicago: University of Chicago Press

Thak Chaloemtiarana

1979 **Thailand: The Politics of Despotic Paternalism**. Bangkok: Thammasat University Printing Press

Thanet Aphornsuvan

2008 "Buddhist Cosmology and the Genesis of Thai Political Discourse" In I. Yusuf and C. Atilgan (eds.) **Religion and Democracy in Thailand**. Bangkok: Konrad-Adenauer Stiftung

The Asia Foundation

2014 **Profile of the "Bangkok Shutdown" Protesters: A Survey of Anti-Government PDRC Demonstrators in Bangkok**

Thongchai Winichakul

2000 "The Others Within: Travel and Ethno-spatial Differentiation of Siamese Subjects, 1885-1910" In Andrew Turton (ed.) **Civility and Savagery: Social Identity in Tai States**. London: Curzon Press

2008 "Toppling Democracy," **Journal of Contemporary Asia**. 38 (1): 11-37

Uthai Dulyakasem

1988 "The Emergence and Escalation of Ethnic Nationalism: The Case of the Muslim Malays in Southern Siam" in Taufik Abdullah and Sharon Siddique (eds.) **Islam and Society in Southeast Asia**. Pasir Panjang: Institute of Southeast Asian Studies

Veerayooth Kanchoochat and Kevin Hewison

2016 "Introduction: Understanding Thailand's Politics," *Journal of Contemporary Asia*.
46 (3): 371-387

Welzel, Christian

2006 "Democratization in the Human Development Perspective," *Comparative Sociology*. 5(2-3): 258-290

2009 "Democratization as an Emancipative Process: The Neglected Role of Mass Motivations," *European Journal of Political Research*. 45: 871 – 896